

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ
DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hatice GÜÇLÜ

**Doç. Dr. Adem BELDAĞ
Danışman**

**RİZE
2019**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında, Hatice GÜÇLÜ tarafından hazırlanan *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi* başlıklı bu çalışma, [22/04/2019] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

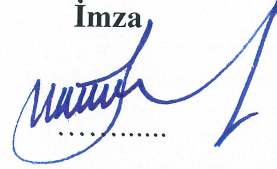
Jüri	Unvan	Adı-Soyadı

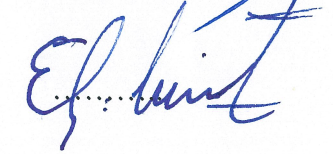
Başkan:	Prof. Dr. Yılmaz GEÇİT	

Üye	: Doç. Dr. Adem BELDAĞ	

Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Elif MERAL	

İmza

.....

.....

.....

6.7.2019.
İmza
Doç. Dr. Ahmet YANIK
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 22/04/2019

İmza

Hatice GÜÇLÜ

ÖN SÖZ

İnsan toplum içerisinde yaşayan ve toplumu meydana getiren varlıktır. Toplum içerisinde yaşamının ve toplumun kabul ettiği iyi, kötü; doğru, yanlış; güzel, çirkin gibi ölçütlere karar vermede kılavuzluk edecek değer ifadelerine ihtiyaç vardır. Bu değer ifadelerini kazanmada başta aile önemli rol oynarken belirli bir yaşa gelmiş okul çağındaki bireyler için değer kazanmada rol oynayan diğer bir faktör okuldur. Okullar eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü yerlerdir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de eğitim ve öğretim faaliyetlerinde hem öğretmene hem öğrenciye yardımcı araç gereçlerden en önemlisi ders kitaplarıdır. Ders kitapları belirli bir amaç doğrultusunda yazılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programı genel amaçları arasında yer alan “ milli, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri” ifadesi yer almaktadır. Programın yansıması olan ders kitaplarında söz konusu amaçtan hareketle ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi son derece önemli bir husustur.

Akademik kimliğini ve şahsiyetini her zaman örnek aldığım kıymetli hocam ve aynı zamanda danışmanım Doç. Dr. Adem BELDAĞ’a teşekkürlerimi borç bilirim. Değerli jürilerim Prof. Dr. Yılmaz GEÇİT ve Dr. Öğr. Üyesi Elif MERAL hocalarıma tezime büyük katkılarından dolayı teşekkür ederim. Haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim benim için her fedakarlığı yapan sevgili annem ve babama, kardeşlerim Kübra ve Sayit’e, öz olmasa da kardeş bildiğim her zaman ve her yerde bana destek veren Büşra MERT kardeşime ve her zaman benim yanımda olan sevgili eşim Fahri GÜÇLÜ’ye ve minik mucizem bebeğime de en içten duygularıyla şükranlarımı sunuyorum.

Hatice GÜÇLÜ

RİZE 2019

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN.....	3
ÖN SÖZ.....	4
İÇİNDEKİLER	5
ÖZET.....	7
ABSTRACT.....	8
KISALTMALAR	9
TABLolar LİSTESİ	10
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	20

GİRİŞ.....	26

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KURAMSAL ÇERÇEVE.....	32
1.1. Sosyal Bilimler.....	32
1.2. Sosyal Bilgiler.....	33
1.3. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Arasındaki İlişki	36
1.4. Sosyal Bilgilerin Ortaya Çıkışı ve Türkiye’deki Gelişimi	36
1.5. Ders Kitabı.....	38
1.5.1.Ders kitabının önemi.....	40
1.5.2.Ders Kitabının Faydaları.....	41
1.6. Değer Nedir?.....	42
1.6.1.Değerlerin Özellikleri	43
1.6.2.Değerlerin İşlevleri	44
1.6.3.Değerlerin Sınıflandırılması.....	45
1.7. Değer Eğitimi.....	46
1.8. Değer Eğitimi Yaklaşımları.....	49
1.8.1.Değeri Telkin Etmek, Aşılamak	49
1.8.2.Değer Açıklama	50
1.8.3.Ahlaki Muhakeme	51
1.8.4.Değer Analizi.....	52

1.8.5.Değerler Eğitiminde Bütüncül Yaklaşım: Karakter Eğitimi	52
1.9. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Değerler Eğitimi	54
1.10.İlgili araştırmalar	54

İKİNCİ BÖLÜM

2.YÖNTEM	60
2.1. Araştırmanın modeli.....	60
2.2. Çalışma grubu	61
2.3. Veri Toplama Araçları.....	63
2.3.1.Değer listesi.....	63
2.3.2.Görüşme	64
2.4. Verilerin Analizi	64
2.5. Uygulama Süreç.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.BULGULAR VE YORUM	67
3.1. Dörüdüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İçerik ve Görsel Açıdan İncelemesi.....	67
3.2. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İçerik ve Görsel Açıdan İncelemesi.....	128
3.3. Dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında değerlerin yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin değerlendirmeleri 207	
3.3.1.Dördüncü Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Değerlendirmeleri	207
3.3.2.Beşinci sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders kitabında Değerlerin yer alma biçimine ilişkin değerlendirmeleri	245
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	285
KAYNAKLAR	297
EKLER	303
ÖZ GEÇMİŞ.....	300

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Adem BELDAĞ

Hazırlayan: Hatice GÜÇLÜ

Yıl: 2019

Sayfa Sayısı: 309

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmanın temel amacı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değer ifadelerinin sosyal bilgiler ders kitaplarına nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları değerler açısından incelenmiş ve 4. sınıf öğretmenleri ile 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarında yer alan değerler ile ilgili görüşmeleri alınmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve görüşme kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri esas alınmıştır. Araştırma sonucunda ders kitaplarının değerler yönünden zengin olduğu tespit edilmiştir. Değer ifadelerinin ders kitaplarında yer alma biçim olarak daha çok metin içinde yer aldıkları belirlense de yeterli miktarda görsel materyalde de yer verildiği saptanmıştır. Ayrıca değer ifadelerinin yer alma biçimini örneklendirmede 4. sınıf öğretmenlerinin 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerine göre daha başarılı oldukları tespit edilmiştir. 5. Sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerinin 4. sınıf öğretmenlerine göre değer ifadelerini doğru bir şekilde ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Öğretmenlere özelde değerler eğitimi genelde ise öğretim programının diğer unsurlarının tanıtımı ile ilgili eğitimler verilebilir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Ders kitabı, Sosyal Bilgiler, Öğretmenler

Recep Tayyip Erdogan University: Graduate School of Social Sciences

Department: Turkish and Social Sciences Education

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Adem BELDAĞ

Author: Hatice GÜÇLÜ

Year: 2019

Pages: 309

ABSTRACT

EVALUATION OF TEXTBOOKS OF SOCIAL STUDIES IN TERMS OF VALUES EDUCATION

The main purpose of this study is to reveal how the value expressions in the Social Studies Course Curriculum are reflected in social studies textbooks. In this respect, 4th grade and 5th grade social studies textbooks were examined in terms of values and interviews were made about the values of 4th grade teachers and 5th grade social studies teachers in the textbooks. In this research, document analysis and interview were used among qualitative research methods. Content analysis and descriptive analysis methods were used to analyze the data. As a result of the research, it is determined that the textbooks are quite rich in terms of values. Although it was determined that the value expressions were included in the textbooks as a way of taking place in the text, it was determined that there was enough visual material.. In addition, it was determined that 4th grade teachers were more successful than the 5th grade social studies teachers in order to illustrate the way in which the value expressions were included. It was determined that the 5th grade social studies teachers correctly expressed their value expressions according to the 4th grade teachers. In this context, it can be said that 5 th grade social studies teachers know the curriculum better.

Teachers can be provided with values education in particular, and generally with the introduction of other elements of the curriculum.

Keywords: Value, Textbook, Social Studies

KISALTMALAR

Akt. : Aktaran

Öğr. : Öğretim

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

Ö. : Öğretmen

vb. : ve benzeri

s. : sayfa

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma Grubunda Yer Alan Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Frekans Dağılımları	62
Tablo 2. Çalışma Grubunda Yer Alan Öğretmenlerin Mesleki Kıdeme Göre Frekans Dağılımları.....	62
Tablo 3. Öğretmenlerin Branşlara Göre Frekans Dağılımları	62
Tablo 4. Öğretmenlerin Mezun Oldukları Okullara Göre Frekans Dağılımları	63
Tablo 5. 4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Saygı Değeri	68
Tablo 6. 4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri	71
Tablo 7. 4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Özgürlük Değeri.....	72
Tablo 8. 4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Çalışkanlık Değeri.....	73
Tablo 9. 4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Duyarlılık Değeri	74
Tablo 10. 4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kültürel Mirasa Duyarlılık Değeri.....	75
Tablo 11. 4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Vatanseverlik Değeri.....	81
Tablo 12. 4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Aile Birliğine Önem Verme Değeri	84
Tablo 13. 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Doğal Çevreye Duyarlılık Değeri	86
Tablo 14. 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri	87
Tablo 15. 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Bilimsellik Değeri	89
Tablo 16. 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Doğal Çevreye Duyarlılık Değeri	94
Tablo 17. 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Çalışkanlık Değeri	96
Tablo 18. 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Aile Birliğine Önem Verme Değeri	97

Tablo 19. 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Bilim Etiği Değeri	98
Tablo 20. 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri	99
Tablo 21. 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri	106
Tablo 22. 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri	108
Tablo 23. 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri	109
Tablo 24. 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Bağımsızlık Değeri	113
Tablo 25. 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Vatanseverlik Değeri	115
Tablo 26. 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri	117
Tablo 27. 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Özgürlük Değeri	118
Tablo 28. 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kültürel Mirasa Duyarlılık Değeri	119
Tablo 29. 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Saygı Değeri	126
Tablo 30. 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri	129
Tablo 31. 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Bilimsellik Değeri	132
Tablo 32. 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Aile Birliğine Önem Verme Değeri	134
Tablo 33. 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Eşitlik Değeri	135
Tablo 34. 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Duyarlılık Değeri	137
Tablo 35. 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değerine	139
Tablo 36. 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri	140
Tablo 37. 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Sevgi değeri	142
Tablo 38. 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Özgürlük Değeri	143
Tablo 39. 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Saygı Değeri	144
Tablo 40. 5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Çalışkanlık Değeri	145
Tablo 41. 5. Sınıf Kültür ve Miras Alanı Kültürel Mirasa Duyarlılık Değeri	147
Tablo 42. 5. Sınıf Kültür ve Miras Alanı Kültürel Mirasa Estetik Değeri	150

Tablo 43. 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri.....	157
Tablo 44. 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Saygı Değeri	159
Tablo 45. 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Duyarlılık Değeri	159
Tablo 46. 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri	160
Tablo 47. 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Bilimsellik Değeri.....	161
Tablo 48. 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Duyarlılık Değeri	161
Tablo 49. 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri	166
Tablo 50. 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri.....	167
Tablo 51. 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri.....	168
Tablo 52. 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Çalışkanlık Değeri	169
Tablo 53. 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Bilim Etiği Değeri	171
Tablo 54. 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Dürüstlük Değeri	174
Tablo 55. 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Duyarlılık değeri	176
Tablo 56. 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Aile Birliğine Önem Verme Değeri	177
Tablo 57. 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri.....	179
Tablo 58. 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Duyarlılık Değeri	181
Tablo 59. 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri	183

Tablo 60. 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Çalışkanlık Değeri	183
Tablo 61. 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Bağımsızlık Değeri	184
Tablo 62. 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Özgürlük Değeri	186
Tablo 63. 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri.....	188
Tablo 64. 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri	190
Tablo 65. 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Duyarlılık Değeri	193
Tablo 66. 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Saygı Değeri	194
Tablo 67. 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri.....	195
Tablo 68. 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kültürel Mirasa Duyarlılık Değeri	196
Tablo 69. 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Saygı Değeri.....	205
Tablo 70. 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri	205
Tablo 71. 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri	206
Tablo 72. 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri..	206
Tablo 73. 4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler	208
Tablo 74. 4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler	208
Tablo 75. 4. Sınıf Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	210
Tablo 76. 4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler	211
Tablo 77. Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri	212
Tablo 78. 4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler	213

Tablo 79. 4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler	215
Tablo 80. 4. Sınıf Ders Kitabında Kültür ve Miras Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	216
Tablo 81. 4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler	217
Tablo 82. Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri.....	218
Tablo 83. 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler.....	220
Tablo 84. 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler	221
Tablo 85. 4. Sınıf Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	222
Tablo 86. 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumu	223
Tablo 87. Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri	224
Tablo 88. 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler.....	226
Tablo 89. 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler	227
Tablo 90. 4. Sınıf Ders Kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	228
Tablo 91. 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler.....	229

Tablo 92. Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında Bilim Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri	230
Tablo 93. 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler.....	231
Tablo 94. 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler	232
Tablo 95. 4. Sınıf Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	233
Tablo 96. 4. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler.....	234
Tablo 97. Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri	235
Tablo 98. 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler	235
Tablo 99. 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler	236
Tablo 100. 4. Sınıf Ders Kitabında Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	237
Tablo 101. 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler	238
Tablo 102. Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri	239
Tablo 103. 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler	240

Tablo 104. 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler	241
Tablo 105. 4. Sınıf Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	242
Tablo 106. 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler	243
Tablo 107. Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri.....	244
Tablo 108. 5. sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler.....	245
Tablo 109. 5. sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler	246
Tablo 110. 5. sınıf Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	248
Tablo 111. 5. sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler	249
Tablo 112. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri.....	250
Tablo 113. 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler.....	251
Tablo 114. 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler.....	252
Tablo 115. 4. Sınıf Ders Kitabında Kültür ve Miras Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	253

Tablo 116. 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler	255
Tablo 117. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri.....	256
Tablo 118. 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler.....	257
Tablo 119. 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler.....	258
Tablo 120. 5. Sınıf Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	259
Tablo 121. 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumu	260
Tablo 122. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri.....	261
Tablo 123. 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler	262
Tablo 124. 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler.....	263
Tablo 125. 5. Sınıf Ders Kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	264
Tablo 126. 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler	266
Tablo 127. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri.....	267

Tablo 128. 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler	268
Tablo 129. 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler.....	269
Tablo 130. 5. Sınıf Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler.....	270
Tablo 131. 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanının Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler	271
Tablo 132. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri.....	272
Tablo 133. 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler.....	273
Tablo 134. 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler.....	274
Tablo 135. 5. Sınıf Ders Kitabında Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	275
Tablo 136. 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumu	277
Tablo 137. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri.....	278
Tablo 138. 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler.....	279
Tablo 139. 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler	280

Tablo 140. 5. Sınıf Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler	281
Tablo 141. 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumu	283
Tablo 142. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri.....	284

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Birey ve toplum öğrenme alanı saygı değeri	70
Şekil 2. Birey ve toplum öğrenme alanı saygı değeri	71
Şekil 3. Birey ve toplum öğrenme alanı saygı değeri	71
Şekil 4. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri	78
Şekil 5. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri	79
Şekil 6. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri	79
Şekil 7. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri	79
Şekil 8. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri	80
Şekil 9. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri	80
Şekil 10. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri	80
Şekil 11. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri	80
Şekil 12. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri	81
Şekil 13. Kültür ve miras öğrenme alanı vatanseverlik değeri	82
Şekil 14. Kültür ve miras öğrenme alanı vatanseverlik değeri	83
Şekil 15. Kültür ve miras öğrenme alanı vatanseverlik değeri	83
Şekil 16. Kültür ve miras öğrenme alanı vatanseverlik değeri	83
Şekil 17. Kültür ve miras öğrenme alanı vatanseverlik değeri	83
Şekil 18. Kültür ve miras öğrenme alanı aile birliğine önem verme değeri	85
Şekil 19. Kültür ve miras öğrenme alanı aile birliğine önem verme değeri	85
Şekil 20. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri	87
Şekil 21. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı sorumluluk değeri	88
Şekil 22. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri	92
Şekil 23. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri	92
Şekil 24. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri	92
Şekil 25. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri	92
Şekil 26. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri	93
Şekil 27. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri	93
Şekil 28. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri	93

Şekil 29. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri	95
Şekil 30. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri	95
Şekil 31. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri	95
Şekil 32. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri	95
Şekil 33. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri	96
Şekil 34. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı aile birliğine önem verme değeri	98
Şekil 35. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri	103
Şekil 36. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri	103
Şekil 37. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri	103
Şekil 38. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri	103
Şekil 39. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri	104
Şekil 40. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri	104
Şekil 41. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri	104
Şekil 42. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri	104
Şekil 43. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri	105
Şekil 44. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri	105
Şekil 45. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri	105
Şekil 46. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı sorumluluk değeri	107
Şekil 47. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı yardımseverlik değeri	109
Şekil 48. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı sorumluluk değeri	111
Şekil 49. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı sorumluluk değeri	112
Şekil 50. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı sorumluluk değeri	112
Şekil 51. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı sorumluluk değeri	112
Şekil 52. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı sorumluluk değeri	112
Şekil 53. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı bağımsızlık değeri	114
Şekil 54. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı bağımsızlık değeri	115
Şekil 55. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı bağımsızlık değeri	115
Şekil 56. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı vatanseverlik değeri	117
Şekil 57. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı vatanseverlik değeri	117

Şekil 58. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	123
Şekil 59. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	123
Şekil 60. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	123
Şekil 61. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	124
Şekil 62. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	124
Şekil 63. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	124
Şekil 64. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	125
Şekil 65. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	125
Şekil 66. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	125
Şekil 67. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	126
Şekil 68. Küresel bağlantılar öğrenme alanı saygı değeri	127
Şekil 69. Küresel bağlantılar öğrenme alanı saygı değeri	127
Şekil 70. Birey ve toplum öğrenme alanı sorumluluk değeri	130
Şekil 71. Birey ve toplum öğrenme alanı sorumluluk değeri	131
Şekil 72. Birey ve toplum öğrenme alanı sorumluluk değeri	131
Şekil 73. Birey ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri	133
Şekil 74. Birey ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri	133
Şekil 75. Birey ve toplum öğrenme alanı aile birliğine önem verme değeri	134
Şekil 76. Birey ve toplum öğrenme alanı aile birliğine önem verme değeri	135
Şekil 77. Birey ve toplum öğrenme alanı eşitlik değeri	136
Şekil 78. Birey ve toplum öğrenme alanı eşitlik değeri	137
Şekil 79. Birey ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	138
Şekil 80. Birey ve toplum öğrenme alanı yardımseverlik değeri.....	139
Şekil 81. Birey ve toplum öğrenme alanı yardımseverlik değeri.....	140
Şekil 82. Birey ve toplum öğrenme alanı yardımseverlik değeri.....	140
Şekil 83. Birey ve toplum öğrenme alanı dayanışma değeri	141
Şekil 84. Birey ve toplum öğrenme alanı dayanışma değeri	142
Şekil 85. Birey ve toplum öğrenme alanı sevgi değeri.....	143
Şekil 86. Birey ve toplum öğrenme alanı saygı değeri.....	145
Şekil 87. Birey ve toplum öğrenme alanı saygı değeri.....	145

Şekil 88. Birey ve toplum öğrenme alanı çalışkanlık değeri	146
Şekil 89 Kültür ve miras öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	149
Şekil 90. Kültür ve miras öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	149
Şekil 91. Kültür ve miras öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	149
Şekil 92. Kültür ve miras öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	150
Şekil 93. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri	152
Şekil 94. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri	152
Şekil 95. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri	153
Şekil 96. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri	153
Şekil 97. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri	153
Şekil 98. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri	153
Şekil 99. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri	154
Şekil 100. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri.....	154
Şekil 101. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri.....	154
Şekil 102. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri.....	154
Şekil 103. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri.....	155
Şekil 104. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri.....	155
Şekil 105. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri.....	155
Şekil 106. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri.....	156
Şekil 107. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri.....	156
Şekil 108. Kültür ve miras öğrenme alanı dayanışma değeri	158
Şekil 109. Kültür ve miras öğrenme alanı dayanışma değeri	158
Şekil 110. Kültür ve miras öğrenme alanı dayanışma değeri	158
Şekil 111. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	163
Şekil 112. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	163
Şekil 113. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	164
Şekil 114. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	164
Şekil 115. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	164
Şekil 116. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	165
Şekil 117. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	165

Şekil 118. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	165
Şekil 119. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri.....	166
Şekil 120. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı dayanışma değeri	167
Şekil 121. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı çalışkanlık değeri	171
Şekil 122. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilim etiği değeri	173
Şekil 123. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı dürüstlük değeri	175
Şekil 124. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı dürüstlük değeri	175
Şekil 125. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri	177
Şekil 126. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı aileye önem verme değeri	178
Şekil 127. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı aileye önem verme değeri	178
Şekil 128. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı sorumluluk değeri	180
Şekil 129. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı sorumluluk değeri	180
Şekil 130. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı sorumluluk değeri	181
Şekil 131. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı bağımsızlık değeri	186
Şekil 132. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı bağımsızlık değeri	186
Şekil 133. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı yardımseverlik değeri	191
Şekil 134. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı yardımseverlik değeri	191
Şekil 135. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı yardımseverlik değeri	192
Şekil 136. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı yardımseverlik değeri	192
Şekil 137. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı duyarlılık değeri	194
Şekil 138. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	200
Şekil 139. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	201
Şekil 140. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	201
Şekil 141. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	201
Şekil 142. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	202
Şekil 143. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	202
Şekil 144. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	202
Şekil 145. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	202
Şekil 146. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	203
Şekil 147. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	203

Şekil 148. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	203
Şekil 149. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	204
Şekil 150. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri	204

GİRİŞ

Değerler, bireylere neyin önemli, neyin tercih edilebilir olduğunu yani genel anlamda nasıl yaşanması gerektiğini bildirir (Akbaş, 2008). Değerler bireyin içinde bulunduğu topluma ait olgu ve şeylerin değerini ölçmede kullandıkları ölçütlerdir. Neyin iyi, neyin kötü; neyin güzel, neyin çirkin; neyin doğru, neyin yanlış olduğuna karar vermemizi sağlayan bu ölçütler içinde bulunduğumuz toplumun kabul edip onayladığı ve nesilden nesile aktarılan değerlerdir. Toplum tarafından kabul görmüş ve topluma yön veren norm ve kurallar bu değerler çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu bağlamda değerler, toplumsal norm ve kuralların yapı taşı oluşturmaktadır (Ulusoy, Arslan, 2016: 2-3). Toplumlar bu norm ve kuralları benimsemelerine karşın değişen, dönüşen toplumlarda bir takım sorunlar meydana gelmektedir. Toplumsal sorunlara sebep olan aile ve toplum sorunları, sivil-demokratik kültür ve anlayışın gittikçe kötüleşmesi, finansal-ekonomik alandaki yozlaşmalar, internetin kötüye kullanımı, küresel ısınma ve ekolojik dengedeki değişimler ve benzeri sorunlarla baş edebilmek için değerler eğitiminin önemini vurgulamakta fayda vardır (Kenan, 2009).

Toplumun temelini oluşturan aile bireye ilk değerler eğitimi verirken, belirli bir yaşa gelmiş okul çağındaki bireyler için aileden sonra okulun ve toplumun etkisiyle değer kazanmaya devam etmektedir. Eğitim toplumun sosyal ve kültürel değerlerini kuşaktan kuşağa aktarma işlevini yapmaktadır. Bireyin içinde bulunduğu topluma uyum sağlaması, dengeli bir kişilik geliştirmesi için değerler eğitime ihtiyacı vardır (Acun, Yücel, Önder, Tarman, 2013). Türk Milli Eğitim Genel Amaçlarında yer alan milli ve manevi değerleri benimsemiş bireyler olmalarını hedeflemektedir. Bu görev okullarda öğretmenlerde, okul bünyesinde çalışmakta olan bütün bireylerde ve okullarda eğitim öğretim materyali olarak kullanılan bütün araç gereçlerde aranmaktadır. Okullarda öğretmen ve öğrencilerin en sıklıkla başvurduğu eğitim öğretim materyali ders kitaplarıdır. Ders kitapları programa uygun olarak hazırlanmış içerisinde öğrenci seviyesine uygun gerekli bilgi, değer, beceriyi barındıran eğitim öğretim materyalidir.

Programın yansıması olan ders kitapları hedef ve kazanımların aktarıldığı basılı eserlerdir.

Her toplumun kendine has değerleri vardır ve bunu koruyup genç kuşaklara aktarmak durumundadır. Aksi takdirde diğer toplumlar tarafından bu değerler yok edilecektir (Acun vd., 2013). Her toplumun kendi değerini koruması ve devamlılığını sürdürmesi için okullara ihtiyaç vardır. Zorunlu eğitim sayesinde her birey okula gitmektedir. Okullarda kazandırılacak olan değerleri belirlemede de bir standarda gerek vardır. Bu standardı öğretim programı sağlamaktadır. Öğretim programı ile belirlenen değerler ders kitaplarında yerini almaktadır. Değerlerin kazandırılmasında toplum olarak aynı değerlere önem verilmesi önem arz etmektedir. Bu konuda ise en büyük görevlerden biri de ders kitaplarına düşmektedir. Ülke genelinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından dağıtılan kitapların ve içeriğin aynı olması bu bağlamda oldukça etkilidir.

Değerlerin kazandırılmasında en önemli rollerden birinin yüklenen derslerin başında sosyal bilgiler gelmektedir. Sosyal bilgiler, “çocuklara toplumla ilgili gerekli ve yararlı olan gerçeklerin okullarda verildiği bir derstir” (İnan, 2014: 4). Değerler ise toplum tarafından kabul görmüş hayatımızı düzene sokan nasıl yaşanmasını bize öğreten ölçütlerdir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi değer kazandırmada en etkili derslerden biridir. Sosyal bilgiler öğretim programı genel amaçları arasında yer alan “milli, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri” ifadesi yer almaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Programın yansıması olan ders kitaplarında söz konusu amaçtan hareketle sosyal bilgiler ders kitapları değerler eğitimi açısından son derece önemli bir yere sahiptir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan değer ifadelerinin sosyal bilgiler ders kitaplarına nasıl yansıdığını ortaya koymaktır.

Problem Cümlesi

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değer ifadelerinin sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları nasıldır?

Alt Problemler

1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değer ifadelerinin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma biçimi nasıldır?
2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değer ifadelerinin 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma biçimi nasıldır?
3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değer ifadelerinin 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin değerlendirmeleri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Ailede başlayan değerler eğitimi okullarda daha sistemli ve bilinçli bir şekilde yapılmaktadır. Ulusoy ve Dilmaç (2012: 58)'in da değindiği gibi okullarda verilen değer bilinci planlı ve programlıdır. Eğitimin gayesinin ne olması gerektiği sorusuna verilen cevaplar zihin, düşünce kabiliyet geliştirmek, bireyin duygu ve idare yönünü güçlendirmek ve bedeni eğitmektir bunların gerçekleşmesi içinde ruhun olumlu değerlerle bezenmesini gerekli kılmaktadır (Meydan, 2014). Alan yazında “değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyişini devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâkî ilke ya da inançlardır (MEB, 2005).” olarak ifade edilmektedir.

Değerler eğitimi ile ilgili olarak akla gelen ilk ders sosyal bilgilerdir. Değer eğitimi kavramı Türkiye’de öğretim programların ilk kez 2005 yılında sosyal bilgiler dersi ile girmiştir. Bu bağlamda Sosyal bilgiler, “... temel eğitim öğrencilerinin gelişen dünya düzeninde, hayatlarında gerekli olan bilgi, beceri, değer ve tutumlarını geliştirmek amacıyla içeriğini temelde sosyal ve beşeri bilimlerden alan ve bunun yanında yeri geldiğinde insana dair her türlü disiplin ve çalışma alanından da yararlanma yoluna giden bir öğretim programı, bir temel eğitim dersi ve çalışma alanı” (Sever, 2015: 6) başka bir tanımda ise “Eğitimde,

sosyal bilimlere ait bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılması, ya tek tek disiplinler halinde ya da çok disiplinli veya disiplinler arası bir yaklaşımla öğretimi ön görülür” (Safran, 2014:2) olarak ifade edilmektedir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere sosyal bilgiler dersi sadece öğretim odaklı olmayıp değer eğitimi ile birlikte birçok sorumluluğu alan derslerin başında gelmektedir.

Hayatın farklı alanlarında farklı anlamlara gelen değer sosyal bilimlerin çeşitli alanlarına göre yapılan tanımlamalarda kendini göstermektedir. MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2017: 9)’na göre “öğrencilere iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıkları kazandırmayı amaçlayan eğitim, bu yönüyle değerlerle şekillenmiş bir etkinliktir. Bu bağlamda okullardaki değer eğitiminin amaçlarından biri öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik geliştirmelerini sağlamaktır.”

Değer eğitimi, örgün eğitim içerisinde verilmesi gereken, yeni nesillerin kişilik gelişimine, toplumsallaşmasına katkı sağlayan bir alandır. Bu bağlamda okullarda çocuklara kazandırılmak istenen değer, beceri ve tutumlarda kitapların rolü önemlidir. Türkiye’deki tüm çocukların ortak ders kitaplarını kullanmaları ders kitaplarının önemini ve etkisini artıran bir diğer faktördür.

Okullarda hem öğretmen hem öğrenci için ders kitaplarının önemi büyüktür. Öğrenciler ders kitaplarında hem bilgi ile hem de kazanmaları gereken değer ve beceriler ile karşılaşır. Ders kitaplarındaki metinler ve görseller sadece bilgi bakımından okunmayıp içerisinde yer alan değer ve beceriler açısından da incelenmelidir.

Literatür incelendiğinde değerlerin ders kitaplarında yer alma durumları, etkinliklerin değerler eğitimine uygunluğu, kitapların değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesine sıklıkla rastlanırken kitapları kullanan öğrenciler üzerinde sınırlı sayıda çalışma dışında araştırma yapılmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca alan yazında dikkat çeken bir diğer eksiklik ise ders kitaplarını kullanan ve buna rehber olan öğretmenler üzerinde hiç araştırma yapılmamasıdır.

Bu çalışma ile alanyazında bir boşluk olarak tespit edilen değerlerin kazandırılmasında araç olarak görülebilecek ders kitaplarının değerleri içermesi durumunun ortaya koyulması, ayrıca değer kazandırmada okullarda en önemli rolü üstlenen öğretmenlerin ders kitaplarında değerlerin yer alma biçimine ilişkin

görüşlerinin belirlenmesi açısından önemli olduğu ve alana katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Sayıtlar

1. Literatürün taranması sonucu elde edilen bilgilerin doğru olduğu kabul edilmiştir.

2. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşme formunda yer alan sorulara içtenlikle cevapladıkları kabul edilmiştir.

Sınırlılıklar

Bu çalışma;

1. 2017-2018 öğretim yılında Rize İli Çayeli İlçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim okullarında görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri ve 4. sınıf öğretmenleri ile

2. Milli Eğitim Bakanlığı Yayinevinde hazırlanan 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ile

3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin ders kitaplarına ne şekilde yansıdığına incelenmesi ile sınırlıdır.

Tanımlar

Değer: Değer, toplumun bir parçası olan bireylere, nelerin kıymetli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini yani yaşam tarzının nasıl olması gerektiğini belirleyen unsurlardır (Akbaş, 2008: 10).

Değer eğitimi: Değerlerin sistemli bir şekilde öğrencilere kazandırılması, içselleştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesi için yapılan eğitimidir (Topkaya, 2011: 32 - 33).

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilimlerin farklı disiplinlerini içerisinde barındıran öğretim programıdır (Bilgili, 2012: 4).

Sosyal Bilgiler Dersi: Öğrencileri iyi ve sorumlu birer vatandaş olarak yetiştirmek amacıyla, toplumsal yaşam ile ilgili bilgi, beceri, tutum ve değerlerin

kazandırılması ve insanların bugün ve gelecek ile bağının kurulması amacıyla oluşturulmuş bir ders programıdır (Bilgili, 2012: 4- 5).

Ders kitabı: Ders kitapları dönemin müfredatına uygun olarak hazırlanmış zamana, mekâna, bilimsel ve teknolojik gelişmelere göre düzenlenmiş, değişime açık materyallerdir (Ulusoy, 2014:193).

Öğretim programı: 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanan programdır (MEB, 2018: 3).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sosyal Bilimler

İnsanoğlunun yaşadığı dünyayı merak etme ve anlamlandırma çabaları bilimin doğmasına neden olmuştur. Bilim denildiğinde ilk olarak akla doğa bilimlerinin gelmesi doğaldır çünkü doğa bilimleri toplumsal(sosyal) bilimlerden daha önce ortaya çıkmış ya da yöntemleri daha önce belirli çizgilerle ifade edilmiş, doğa bilimleri üzerine çalışmalar daha önceden yapılmış olmasıdır (Safran, 2014: 2).

Sosyal bilimler ifadesi 19. yüzyılın başından 1950’li yıllara kadarki sürede ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Sosyal bilimler 1800’lerden itibaren sanayileşme, şehirleşmenin sonucunda ortaya çıkan sorunlar (sosyoloji), insan beyninin karmaşık yapısının çözülmeye çalışılması (psikoloji), binlerce yıllık geçmiş (tarih) ve eser kalıntısı (arkeoloji-sanat tarihi) ile daha da önemli bir hale gelmiştir (İnan, 2014: 5). Sosyal bilimlerin çeşitli tanımları bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şu şekilde ifade edilmiştir.

Sosyal bilimler, Sönmez (2010: 2)’e göre “İnsan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonucunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlamaktadır. Sosyal bilimler insanlar tarafından oluşturulan gerçeklerin kişiyi, kurumu ve toplumu etkileme biçimi ve bunun sonucunda ortaya çıkan dirik bilgilerdir.

Bilgili (2016: 2)’e göre “Toplumu ve insan ilişkilerini inceleyen bilimler, toplumsal olayları ve insanların toplumsal özelliklerini inceleyen bilimler, birey ve toplum sorunlarına çözüm üreten bilim dalları” olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda sosyal bilimler tek bir bilim dalı olmayıp insan ve toplumu ilgilendiren

çeşitli disiplinler bütünüdür ve bu disiplinler sosyoloji, tarih, coğrafya, psikoloji, siyaset bilimi, ekonomi, hukuk, antropoloji, eğitim, halk bilimi (folklor), iletişim, etnoloji, sanat tarihi ve arkeolojidir (Bilgili, 2016: 2). İnan (2014: 4)’a göre “sosyal bilimler insanların toplum içinde daha iyi ve daha mutlu yaşamalarının yollarını arayan yöntemli inceleme alanlarıdır.” Sosyal bilimlerin bir başka tanımı ise insanların faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan disiplinlerin genel adıdır (Çelik, 2011: 4).

Sosyal bilimlere “insan bilimleri”, “davranış bilimleri” de denmektedir (Sönmez, 2010: 2; Bilgili, 2016: 2). Ayrıca Bilgili (2016: 2)’e göre “20. Yüzyıl ikinci yarısından itibaren ABD’de “toplum bilimleri” yerine “davranış bilimleri” teriminin kullanılması benimsenmiş, bu bilim kapsamına fiziki antropoloji, dilbilim ve psikoloji alınmıştır.”

“Bilgili (2016: 3-4)’e göre sosyal bilimlerin bir bütün olarak ele alınırsa şu özelliklere sahip olduğunu belirtmiştir; “ (1) Çok sebepli bilimlerdir. Sosyal olay veya olgunun izahında tek bir sebebe dayanılmaz. (2) Objektif bilimlerdir. Sosyal olayların izahında objektifliğin delili olarak belge veya delil kullanılır. (3) Pozitif nitelik taşır. Bu yönüyle metafizik ve teoloji ile ilişkisi bulunmaktadır. (4) Faktörlerin ağırlığına göre olaylar hakkında devirlere göre farklı yorumlar yapılabilir. (5) Bir olayın izahında sebep-sonuç ilişkisi önemli yer tutar. (6) Kuralları olmakla birlikte, cemiyette meydana gelen olaylar farklı yönleriyle tenkide tutulabilir. Ancak coğrafya biliminin bazı konularında (mevsimler, ay tutulması gibi) olduğu gibi, somut olaylarda, kesin bilgiye dayalı konularda farklı yorumlar yapılamaz. (7) Genel bir sosyal bilim teorisi kurulamamıştır. Disiplinler arası ilişkilendirme yapılmaktadır. (8) Her sosyal bilim dalından bilim dalının kendisine özgü bir teorisi bulunmaktadır. (9) Sosyal bilimlerde araştırma yönteminin temel ögesi olan gözlem, sistematik ve metodik olarak yapılır. (10) Olayları sentez ve analiz ederek sosyal problemleri çözmeye yönelen bir bilimdir.”

1.2. Sosyal Bilgiler

Sosyal bilimler insanların yararına bilgiler üretmektedir. Bu bilgilerden insanların faydalanmasının sağlanmasının en iyi yolu ise eğitimidir. “Eğitimde, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılması, ya tek tek disiplinler halinde ya da çok disiplinli veya disiplinler arası bir yaklaşımla öğretimi ön görülür” (Safran, 2014: 3). Sosyal bilimlerin öğretiminde sosyal bilgiler dersi önemli rol oynamaktadır. Sosyal bilimlere ait bilgiler sosyal bilimlerin özelliklerinin doğasına uygun bir şekilde disiplinler arası bir yaklaşımla okullarımızda ders olarak verilmektedir.

Bilgili (2016: 4)’e göre sosyal bilgilerin tanımı “ilkokul ve ortaokullarda iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı.” olarak tanımlanmıştır. Bir başka tanıma göre “Sosyal bilgiler, çocuklara toplumla ilgili gerekli ve yararlı olan gerçeklerin okullarda verildiği bir derstir” (İnan, 2014: 4).

Sönmez (2010: 3)’e göre “sosyal bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen dirik bilgiler.” olarak tanımlanmaktadır. Buradaki toplumsal gerçeklik ile insanların daha mutlu, kolay ve rahat yaşamalarını sağlayan toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü olgu ve ilişkiler kastedilmiştir (Sönmez, 2010: 3).

Sönmez (2010: 3)’e göre sosyal bilgiler dersi birçok disiplinin yer aldığı disiplinler arası bir disiplindir. Sosyal bilgiler dersinde bir çocuk toplumsallaştırılırken her bir bilim dalındaki ilke ve genellemeler ayrı ayrı ders olarak verilmek yerine ortak noktaları belirlenip birleştirilerek sunulmalıdır. Basitleştirip bütün olarak vermek öğrencilerin hayatta uygulamalarını kolaylaştıracaktır. Sosyal bilgiler dersi hareketinin öncülerinden olan Edgard Bruce Wesley (1891-1980)’inde sosyal bilgiler tanımı bunu desteklemektedir “sosyal bilgiler pedagojik amaçlarla sosyal bilimleri basitleştirerek kaynaştıran bir ders” olarak ifade etmiştir (Akt. İnan, 2014: 1).

“Sosyal bilgiler, hemen her bakımdan değişen dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı içeriği disiplinler arası yaklaşımla kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır” (Öztürk, 2012: 28).

“Sosyal bilgiler, temel eğitim öğrencilerinin gelişen dünya düzeninde, hayatlarında gerekli olan bilgi, beceri, değer ve tutumlarını geliştirmek amacıyla içeriğini temelde sosyal ve beşeri bilimlerden alan ve bunun yanında yeri geldiğinde insana dair her türlü disiplin ve çalışma alanından da yararlanma yoluna giden bir öğretim programı, bir temel eğitim dersi ve çalışma alanıdır” (Sever, 2015: 6).

Şimşek (2016: 3)’e göre sosyal bilgiler “iyi bir vatandaş olarak evrensel ve milli değerlere sahip, programın belirlemiş olduğu becerileri gerçek hayatta

uygulayabilen; farklı bilim dallarından elde ettiği bilgilerle gelecekteki yaşamına dair sağlıklı bir yol çizebilen bireyler yetiştirmek amacıyla geliştirilmiş; kendini yenileyebilen dinamik ve kompleks bir çalışma alanıdır.” olarak tanımlanmıştır.

Sosyal bilgilerin tanımlarında literatürde bir karmaşa vardır. Sosyal bilgiler dersinin tanımlarındaki karmaşanın sebebi Öztürk (2012: 3)’e göre kavramsal ve felsefi boyutların iyi kavranmamış olmasından kaynaklandığını ortaya koymuştur. Bu da amaç, içerik ve yöntemde uzlaşmaya götüremediğini göstermektedir. Sosyal bilgilerin tanımı konusundaki tartışmalara son vermek adına mevcut tanımlardan hareketle Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) sosyal bilgileri şu şekilde tanımlamıştır. “Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır” (Savage ve Amstrong, 1996: 9’dan aktaran: Öztürk, 2012: 4). Bu tanım “akademik düzeyde araştırılan disiplinlerin, öğretim programları içerik alanlarının ve ortaokul sosyal bilgiler sınıflarında bulunan sosyal bilgilerin öğrenilmesi ve öğretilmesi için gerekli pedagojik ve programa ait yaklaşımların derlemesidir” (Kottler ve Gallavan, 2013: 22). Bu sayede sosyal bilgilerin tanımı ABD’de resmiyet kazanmış ve bundan sonraki çalışmalara ışık tutmuştur (Öztürk, 2010: 4).

Sosyal bilgilerin amaçları Bilgili (2016: 5)’e göre “(1) öğrencilere yaşadıkları toplumun sahip olduğu kültürel mirası ve değerleri aktararak, onların iyi bir vatandaş veya birey olmalarını sağlamak, (2) öğrencilere evrensel ve milli değerlerle ilgili bilgiler ve temel sosyal kuruluşlar hakkında bilgiler vererek, bilgi, beceri, tutum ve değerler kazandırmak, (3) öğrencilerin bireysel ve sosyal problemleri tanımlama, analiz etme ve karar verme süreçlerini geliştirmek.” olarak ifade edilmektedir.

1.3. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Arasındaki İlişki

“Sosyal bilimler” ve “sosyal bilgiler” kavramları karıştırılmaktadır. Yazımının benzemesi buna etkindir fakat dikkat edecek olunursa ortak olan “sosyal” teriminden sonraki “bilgi-bilim” terimleri karışıklığın önüne geçmektedir. Ayrı ayrı bu terimler açıklanacak olunursa sosyal terimi “toplumsallık”, bilgi terimi “ öğrenme yoluyla elde edilen gerçeklik ve bilim terimi ise “ belirli bir konuda bilgilerin tümünü, düzenli ve yöntemli bilgiler” olarak ifade edilmektedir (İnan, 2014: 3-4).

Toplumda yaşayan bireylerin hem kendi ihtiyaçlarını hem de toplumun ihtiyaçlarını karşılarken aradaki dengeyi kurmayı sağlayan sosyal bilimlerden faydalanmaktadır. Bu dengeyi kurmayı sağlayacak bilgi beceri ve tutumları kazanmayı ise sosyal bilgiler dersinden faydalanarak öğrenecektir. Bu bağlamda sosyal bilgiler ders içeriği olarak sosyal bilimlerin bilim dallarından oluştururken, eğitimde ise uygulama alanı olmaktadır (Çetin, 2008: 4-5). Safran (2014: 9)’ göre de sosyal bilgiler çok disiplinli ve disiplinler arası bir ders olduğundan sosyal bilimlerin tarih, coğrafya, hukuk antropoloji, siyaset ekonomi, edebiyat ve matematik gibi bilimlerinden oluşmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (MEB, 2017: 13)’na göre “Sosyal Bilgiler öğrenme alanlarında; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile insan hakları ve vatandaşlık bilgisi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır. Konular tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmelidir.” ifadesi ile sosyal bilgileri oluşturan sosyal bilimlerin bir bütün halinde verilmesi beklenmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi içeriğini sosyal bilimlerden almaktadır ve sosyal bilimlerde sosyal bilgiler dersi sayesinde öğretilmektedir (Safran, 2014: 10).

1.4. Sosyal Bilgilerin Ortaya Çıkışı ve Türkiye’deki Gelişimi

Sosyal bilgiler eğitiminin tam olarak ne zaman ve nerede ortaya çıktığı bilinmemektedir. Yalnız “İnsanoğlu var olduğu andan itibaren hem fen, hem de sosyal bilimler eğitimi başlamıştır” (Sönmez, 2010: 5) denilebilir. İnsanlar var

olduğu günden beri bir toplum içerisinde yaşamışlardır bu bağlamda toplumsallaşmak ve yaşamlarını sürdürebilmek adına bu eğitimin varlığı zorunludur. Tarihte ilk kez İsrail Devleti'nin ulusal tarih ve yurttaşlık bilgisi derslerini öğrettiği bilinmektedir. Eski Çağ'daki eğitim sisteminde okutulan tarih (Çin, İsrail, Roma), coğrafya (Roma), yurttaşlık (İsrail) ve hukuk (Roma) dersleri dorudan sosyal bilimlerle alakalı idi. Orta Çağ'da sosyal bilimlere ait derslerin içeriği din ile doldurulmuştur. Yeni ve Yakın Çağ'da ise bu içerik dinin etkisinde kurtarılmaya çalışılmıştır. İlk kez “Sosyal Bilgiler” adında ilköğretimde bir ders olarak okutulmasını Condercet savunmuştur (Aytaç 1972: 5-213; Binbaşioğlu 1982: 96'dan aktaran Sönmez, 2010: 6).

Öztürk (2012: 23)'ün değindiği gibi disiplinler arası bir vatandaşlık eğitim programı olarak sosyal bilgilerin ortaya çıkışı, 19. Yüzyılın ortalarına kadar halkın çoğunluğu çalışan köylü durumundaydı sanayileşme ile köyden kente yaşanan göç nedeniyle halkın yaşam standartlarında yükselme oldu, birbirinden çok farklı olan kültürler beraber yaşamak zorunda kaldı. Köyden göç eden halkın yeni bilgi beceri ve değerlerle donatılması gerekmekteydi bu bağlamda ABD eğitiminde yeni bir reform yapmak zorunda kaldı. 1800'lü yılların başında Amerika'da Hristiyan olanların olmayanlardan üstünlüğü anlayışı yaygınlaşmıştır. 1892 yılında ABD'de Ulusal Eğitim Konseyi toplanmış ve ulusal toplum anlayışını oluşturmak amacıyla sosyal bilgiler dersini düzenlemiştir (Sönmez, 2010: 6; Safran, 2014: 11). Disiplinler arası vatandaşlık eğitim programı ile “kendi kendini yönet(meye dayalı) vatandaşlığın bir gerekliliği olan veriyi bilgiye çevirerek anlamlandırma” yani vatandaşların “toplumsal değişim ve kaosu yönetebilmeleri için gereken donanımına sahip olabileceklerdi (Barth ve Spencer, 1990; Öztürk, 2012: 24).”

Sönmez (2010: 6)'e göre sosyal bilgiler dersi programı tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinden oluşmuş ve 1916 yılından itibaren sosyal bilgiler adında okutulmuştur. Bu anlayış 1960 yılında değişime tabi tutulmuş değişen ve gelişen toplumsal yaşam, siyaset, bilim ve teknik sebebiyle sosyal bilgiler dersinin hedef, davranış ve içeriğini yeniden oluşturulmuştur. Tanıma-anlatma yaklaşımlarından kavramsal yaklaşıma ve oradan da karar verme sürecine geçilmiştir (Kaltsounis,1987: 5-18'den aktaran Sönmez, 2010: 6).

Ülkemizde sosyal bilgiler eğitimi gelenek görenek inanç sistemi içerisinde verilmiş bunun tarihide İslamiyet öncesine dayanmaktadır (Sönmez, 2010: 6).

Bilgili (2016: 28)'nin değindiği gibi Atatürk 1921'de Ankara'da Maarif kongresini düzenlemiş ve eğitimin mutlaka milli olması gerektiğini açıklamış. Bu doğrultuda 1924 programında yer alan “musahabat-ı ahlakiye ve malumat-ı vataniye” dersleri 1926 yılında “yurt bilgisi” haline çevrilmiş.

Türkiye’de Sosyal Bilgiler bir ders olarak ilk defa 1968 yılında okutulmuştur. Ancak 1952 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen okulları ve Köy Enstitüleri taslak programında sosyal bilgiler dersi tarih, coğrafya ve yurttaşlık derslerinin tamamını kendi içerisinde barındıran bir terim olurken 1968 yılına kadar bu dersler ayrı ayrı dersler olarak okutulmuştur. 1962 yılında disiplinler arası bir yaklaşımla “Toplum ve ülke incelemeleri” adı altında birleştirilmiş. Bu ders 1968 yılında “Sosyal Bilgiler” adını almıştır (Bilgili, 2016: 27-29; Sönmez 2010: 7; Öztürk, 2012: 27).

1985 yılında Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak yerine “Milli Coğrafya” ve “Milli Tarih” dersleri gelmiştir. 1992 yılında “Vatandaşlık Bilgileri” dersi eklenmiştir. 1997 yılında zorunlu ve kesintisiz sekiz yıllık ilköğretim uygulamasına geçilmiş “ Milli coğrafya” ve “Milli Tarih” dersleri kaldırılmış 1998’de dördüncü ve yedinci sınıfları kapsayacak şekilde “Sosyal Bilgiler” dersi getirilmiştir (Bilgili, 2016: 29; Safran, 2014: 13).

1.5. Ders Kitabı

Ders kitapları çok eskiden beri öğrencilerin eğitsel yönden yararlanması için yazılan basılı eserlerdir. “Okullara yönelik yazılı metinler okul kitapları ve ders kitapları biçiminde ikiye ayrılabilir. Okul kitapları öğrencilerin eğitsel olarak yararlanması için hazırlanan kitapları ifade etmektedir. Ders kitapları ise sistemli bir programa dayalı olarak öğretimsel bir dizgeye aittirler. Modern dönemde, 1750’lerde okul kitapları ortaya çıkarken, okullar için ders kitapları ise 1830’larda kullanılmaya başlanmıştır” (Heyneman, 2006).

Ders kitaplarının üç temel rolü olduğu söylenebilir; bilgilendirme rolü, öğrenmeyi yapılandırma ve örgütleme rolü, öğrenmeye rehberlik rolü (Seguin, 1989). Bilgilendirme rolünde içeriğin program doğrultusunda belirlenen

kazanımlar ve bu kazanımlara uygun bilgilerin yer alması kast edilmiştir. Yapılandırma ve örgütlenme rolünde ise bilgilerin sunuluş biçimi, yer alma şekli, başlıklandırma, önemli bilgilerin kalın veya italik gibi dikkat çekici şekilde verilmesi, şema, zihin haritaları, kavram haritaları gibi bilgilerin örgütlü olarak verilüş biçimine vurgu yapılmaktadır. Öğrenmeye rehberlik rolü ise öğretmenin olmadığı zamanlarda dahi kendi hızı ve ihtiyacı doğrultusunda sanki öğretmen anlatıyormuş gibi bilgilerin tekrar edilip hatırlanmasına yardımcı olması vurgulanmaktadır.

Eğitim programlarında olması gereken özellikler öğrencilerde gözlenmesi istenen kazanımlar, kazanımlara ulaşmak için içeriğin seçilmesi ve düzenlenmesi, kazanımlara ulaşmak için gerekli olan öğrenme öğretme süreci yani eğitim durumlar ve istenen kazanımlara ulaşma derecesi yani değerlendirme olarak ifade edilmektedir. Ders kitapları programın olması gereken özelliklerinden içeriğin seçilmesi ve düzenlenmesi kısmında yer almaktadır.

Kaymakçı (2013: 159)’e göre “Öğretim araç ve gereçleri en genel anlamıyla öğrencilere içeriğin sunulması sırasında yararlanılan nesnelerdir.” Ders kitabı öğrenme ve öğretme araçlarının en eskisi, en çok tercih edilenidir (Ulusoy, 2014:194). Bir başka ifadeyle “Öğretim programlarına uygun olarak hazırlanan ders kitapları geliştirilen tüm çağdaş araç-gereçlere karşın öğrenme-öğretme sürecinde en çok kullanılan öğretim materyalidir” (Kızılçaoğlu, 2005). Ders kitapları, öğretim sürecinde sınıf içindeki aktivitelere yön veren, öğretmenin neleri öğreteceğini, öğrencilerin neleri öğreneceğini etkileyen önemli bir kaynaktır. Ayrıca ders kitabı zaman içerisinde bilimsel ve teknolojik değişim ve gelişimlere rağmen hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından en çok ihtiyaç duyulan eğitim ve öğretim materyalidir (Ulusoy, 2014: 194).

Gülersoy (2013)’e göre “ders kitabı, belli bir dersin (Sosyal Bilgiler, Matematik vb.) öğretimi için ve belli bir düzeydeki (İlkokul 1, ortaokul 7 gibi) öğrencilere yönelik olarak yazılan; içeriği öğretim programına uygun olan, incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel kaynaktır.” Ders kitapları bir program doğrultusunda önceden belirlenmiş kazanımları kapsayan içeriğe sahip yazılı öğretim materyalleridir.

Aküzüm (2015: 281)’e göre ders kitabı öğretim programında belirlenen kazanımlarla tutarlı konuların yer aldığı, öğrencilerin bilgi, beceri ve alışkanlıklar kazandığı temel bir kaynaktır. Başka bir deyişle “Ders kitapları, öğretim sürecinde sınıf içindeki aktivitelere yön veren, öğretmenin neleri öğreteceğini, öğrencilerin neleri öğreneceğini etkileyen önemli bir kaynaktır” (Kızılcıaoğlu,2005). Ayrıca ders kitapları öğretim programları ile öğretmen ve öğrenci arasında köprü kuran temel bir kaynaktır (Küçükahmet, 2004)

“Bir yazılı materyalin (ders kitabı, ders notları, kılavuz kitaplar, okul gazetesi, bildiriler, vs.) öğretim etkililiği özellikle üç temel değişkene bağlıdır: (1) materyalin okunabilirlik düzeyi, (2) materyalin içeriği ve (3) materyalin tasarımı (düzenlenmesi, dış görünümü)” (Yalın, 2014: 150). Yazılı materyalin içerisindeki kelimeler anlaşılır olmalı bunun yanı sıra sayfa ve ekran görünümü de önemlidir. Bu bağlamda kalın, italik, altı çizili kelime kullanımı vs. dış görünümü etkileyecektir (Yalın, 2014: 150). Ders kitaplarının fiziksel standartları Türk standartları Enstitüsü’nün 10220 numaralı standardı ve MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının Öğretim materyallerini inceleme esasları hakkındaki yönetmelikle belirlenirdi. Bu yönetmelik değişen ve gelişen teknoloji ve bilgi ile güncellenmiştir. Günümüzde 01/07/1999 tarihli 237442 Resmi Gazetede kabul edilen yönetmelik uygulanmaktadır (Ulusoy, 2014: 213-214).

1.5.1. Ders kitabının önemi

Ders kitapları içeriğini programdan almaktadır. Birçok öğretmen ise öğretim programından çok ders kitabı ve öğretmen kılavuz kitabına göre etkinlik ve çalışma programını hazırlamaktadır. Bu bağlamda ders kitaplarının önemini daha da artırmaktadır (Gülersoy, 2013).

Ders kitapları öğrencilere bilgi sağlamanın yanında düşünce yapılarını ve sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik işlevleri de vardır (Dönmez, 2003’dan aktaran Aküzüm, 2015: 281). Ders kitapları öğrencilerin düşünme ve sosyal becerilerini geliştirmektedir (Yanpar Yelken, 2012: 125-126). Bu bağlamda çocuklara kazandırılmak istenen değer, beceri ve tutumlar kitap sayesinde kazandırılabilir. Türkiye’deki tüm çocukların ortak ders kitaplarını kullanmaları ders kitaplarının önemini artırmaktadır.

Türkiye’de sosyal bilgiler öğretimi için kullanılacak materyaller azdır (harita, küre, ders kitabı vs.) ya da öğretmenler materyal geliştirme ve bulunanları kullanma konusunda yeterli bilgi ve isteğe sahip değillerdir (Nalçalı, Ercoşkun, 2005). Bu nedenle birçok bilgi, değer ve beceriyi içinde barındıran ders kitaplarının önemini artırmaktadır.

1.5.2. Ders Kitabının Faydaları

Yanpar Yelken (2012: 123)’e göre yazılı materyallerin faydaları (1) en yaygın, (2) ucuz, (3) kolay ulaşılabilen, (4) kolaylıkla çoğaltılabilen özellikleridir. Bir öğretim materyali olarak ders kitaplarının avantajları ise (1) eğitim programına uygunluğu, (2) bilginin özünü sağlaması ve merkezi bilgi toplaması, (3) öğrencinin takip edilmesi ve kolaylıkla değerlendirilmesi açısından bir öğretim aracı olarak kolaylıkla kullanılabilir olması, (4) dayanıklı olması, (5) fazla yer işgal etmemesi, (6) taşıma kolaylığıdır (Yanpar Yelken, 2012: 125). Ders kitaplarının öğretmen ve öğrenciler tarafından çok seçilmesinin nedenleri sağladığı bu avantajlardandır.

Ders kitaplarının sağladığı faydaların başka sıralaması; (1) organizasyon sağlaması, (2) bir öğretim materyali olması, (3) kullanılabilme kolaylığı, (4) öğrenci değerlendirilmesi, (5) eğitimi bireyselleştirmesidir (Tosun, Doğan, Korkmaz, 2001: 19-20’den aktaran Yenen, 2010: 19).

Kitabın faydalarında biri kolay ulaşılabilir olmasıdır. Hem öğretmen hem de öğrenciler istedikleri bilgiyi, istedikleri tempoda, istedikleri yerde tekrar edebilirler ayrıca öğrenme gülüğü çeken öğrenciler için bu durum kitapları daha cazip hale getirmektedir (Küçükahmet, 2004). Bir başka deyişle “öğrencilerin ilgi alanları ve zihinsel gelişimlerinin farklı olduğu bir eğitim ortamında öğretmenlerin en çok kullandığı araçlardan birisi de ders kitaplarıdır” (Gülersoy, 2013). Öğrencilerin zihinsel ve ilgi farklılıklarındaki arayı kapatmayı sağlayan ders kitapları öğrencileri başarıya götüren bir merdiven veya köprü görevi görmektedir.

“Ders kitaplarının öğretmene sağladığı faydalar ise; (1) Öğretmen kitap sayesinde çeşitli okullarda ve çok olan ders yükünde gücünü iyi kullanır. (2) Ders kitabın içerdiği birçok ödev konuları ile öğretmeni araştırmanın çoğundan

kurtarır. (3) Öğretmenin çalışmalarının planlamada ders kitabı önemli bir işlev görür. Öğretmene faydaları bunlar olmakla birlikte öğrenciler için de ders kitabının faydaları ise şu şekilde sıralayabiliriz; (1) Ders kitabı öğretmenin sözlü dersini tamamlar. (2) Ders kitabı, sözlü öğretimin boşluklarını, eksiklerini giderir ve bunun sonucu olarak konular ve bilgiler arasındaki bağlantısızlıklar ortadan kaldırır. (3) Öğrenilen bilgileri tekrar gözden geçirmeyi mümkün kılar. (4) Ders kitabından çalışırken öğrenci, daha aktif düşünen ve sorumluluk hisseden bir yapı içindedir” (Duman, Çakmak, 2004: 18’den aktaran Yenen, 2010: 19-20).

“Ders kitapları, öğretim sürecinde sınıf içindeki aktivitelere yön veren, öğretmenin neleri öğreteceğini, öğrencilerin neleri öğreneceğini etkileyen önemli bir kaynaktır” (Kızılcıaoğlu, 2005). Bu bağlamda ders kitapları öğrencilerin neleri öğrenmeleri gerektiğinin, öğretmenlerinde neleri öğretmesi gerektiğinin program açısından da sınırını bilmelerine yardımcı olmaktadır. Kitaplar öğretmenin derste daha sistematik olmasına yardımcı olur fakat dersin öğretmeni kitabın yazarı değildir öğretmenler kitabın tutsağı olmamalıdır (Ünsal ve Güneş, 2002).

1.6. Değer Nedir?

Değer hakkında birçok tanım olmakla birlikte bazı dillerdeki karşılığına göz atmakta fayda vardır. Latince’de zengin ve güçlü olmak anlamına gelen “valor” kelimesinden İngilizce’ye “value”, Fransızca’ya “valeur”, Almanca’ya “wert” olarak geçmiştir. Aktepe ve Yel (2009)’in de değindiği gibi değer kavramına literatürde eş anlamlı olarak yaşam biçimi veya hayat tarzı kavramlarının kullanıldığı bilinmektedir. Sosyolog ve siyaset bilimciler ise değeri çıkar, etik, ideoloji, töre, norm, tutum, beklenti, yükümlülük, hak, yaptırımlarla ilişkilendirmektedir. Ancak bu terimlerin arasındaki ilişki hala açık bir şekilde ifade edilmemiştir (Williams, 1968’den aktaran Bacanlı, 2017: 29). Bununla birlikte sosyoloji, psikoloji gibi bilim dallarının uğraş alanı olan bireylerin sergilediği davranışlar doğrudan ya da dolaylı bir şekilde o kişinin benimsediği değerler tarafından yönetilmektedir (Dilmaç, Ertekin, Yazıcı, 2009).

“Değer, sosyal bilimler alanında genel olarak, doğru, iyi ya da arzu edilen ve bunlara karşılık gelen eylem ve tutumların ne olduğu hakkındaki sınırları çizilmiş inançlardır” (Simmons, 1999). Aydın ve Gürler (2012: 1)’e göre felsefi

anlamda değer; kişinin; isteyen, ihtiyaç duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şeydir. Psikolojik anlamda değer; insan davranışlarının yol göstericisi olarak oynadığı rollerdir. Değer, matematikte niceliğin sayısını, bilimde iyiyi, mantıkta doğruyu, estetikte güzeli temsil eder. (Hançerlioğlu, 1976).

“Değer bir şeyin değeri, onun kendisiyle aynı cinsten olan şeyler arasındaki yeridir” (Kuçuradi,1998’den aktaran Ulusoy ve Arslan, 2016: 4). Değer bireylerin diğer insanların, toplumsal olguların ve şeylerin değerini ölçmede kullandıkları ölçütlerdir ve bu ölçütler bize neyin iyi neyin kötü, neyin güzel neyin çirkin, neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair kararlarımızda bize kılavuzluk etmektedir (Ulusoy ve Arslan, 2016: 3). Değerler bir şeyin iyi veya kötü olarak adlandırmamızda yardımcı olan yargılarımızdır (Balcı ve Yelken, 2010). Yazıcı (2006)’a göre değer kanaatler ve inançlar bütünüdür. Değer bir davranış biçimini öbürüne tercih etmemizi sağlayan inançlardır (Aktepe ve Yel, 2009). “Değerler davranışların, inançların ve tutumların yargılandığı ölçütlerdir” (Zarrillo, 2016: 71). Değer belirli bir durumu diğerine tercih etme eğilimi olarak ifade edilse de bu tercih sonucunda davranışa kaynaklık eden ve diğer davranışları yargılamaya yarayan anlayışlardır (Ulusoy ve Arslan, 2016: 5). “Değer, hayata bakış açımızı ve amaçlarımızı belirleyen aldığımız kararları etkileyen, inançlarımızı yansıtan ve prensiplerimizi oluşturan bir tercihtir. Genel anlamda toplumun değer yargılarını oluşturan, herkes tarafından kabul gören, davranış ve tutumlar bireylerin değer tercihlerini etkilemekte bireyin yaşantısına yön vermektedir” (Aktepe ve Yel, 2009).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’na göre değerler, “Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır”. Değerler, toplumu oluşturan bireylere, önemli olanı belirlenmede, tercih edilmesi gerekeni belirlenmede kısacası nasıl yaşamamız gerektiğini belirlemede yardımcı olan unsurlardır (Akbaş, 2008).

1.6.1. Değerlerin Özellikleri

Değerin birçok tanımında özelliklerine değinilmiştir. “Değer bireyin ya da diğer sosyal varlıkların hayatlarına yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden, önem

düzeyleri farklılık gösteren, ilgili durumlar ötesinde aruz edilen amaçlardır” (Schwartz, 1994). Schwartz’ın tanımında sosyal hayata yön verici olması, önem sırasının olması özellikleri dikkat çekmektedir. “Değerler, toplumsal normların ya da toplumsal kuralların temelini de oluşturması sebebiyle, bir nevi toplumsal denetim aracıdır” (Ulusoy ve Arslan, 2016: 3). Bu tanımda ise her toplumun kendine özgü değerleri olduğu ve toplum tarafından uzlaşa sonucu olduğu vurgulanmaktadır.

Keskin’e (2016) göre değerlerin özellikleri; birbirleri ile bağlantılı değerlerdir, kendi aralarında hiyerarşik bir yapı vardır, toplumdan topluma ya da çağdan çağa değişim gösterebilirler, değerın yeri algılayana göre değişir, değerlere her zaman yenileri eklenebilir yada eski değerler ayıklanabilir, sosyal pekiştireçlerden olan onaylanma ile desteklenir ise devam eder yoksa etkisini kaybeder. Bazı toplumların kendine özgü değerleri vardır, bazı değerler ise toplumlarca ortak kabul görür, toplumların aralarında bağ kurması sonucu oluşur ve devam eder, herkes tarafından benimsenen ortak değerler vardır bu değerlerin evrensellik özelliğini ortaya koyar.

2005 yılında hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki değerlerin özellikleri; toplumları ya da bireyleri birleştirir, sosyal ihtiyaçları karşılayan ölçütlerdir, duyguları ve heyecanları alakadar eden yargılardır, bireyleri davranışa yönlendiren güdüdür, normlardan daha genel ve soyutlardır (MEB,2005). Değerlerin özelliklerine genel olarak bakıldığında insanların davranışları, tutumları ve değer yargıları ile ilgili oldukları görülmektedir. Bu da değerlerin yapısı ile alakalıdır (Beldağ, 2012: 13).

1.6.2. Değerlerin İşlevleri

Değerlerin toplumda birçok işlevi ve görevi vardır. “Değer ne işe yarar?” sorusuna cevap olarak Fichter (1990) değerlerin şu işlevlerini sıralamaktadır; Bireylerin sosyal statülerinin belirlenmesinde kullanılır. Bireylerin dikkatini maddi kültür nesneleri üzerine çeker. Toplumların ideal düşünme ve davranma yollarını seçmesine yardımcı olur. Değerler toplumun onaylamadığı davranışların sergilenmesini engeller. Değerler sosyal dayanışmayı ortaya çıkarır ve sürekli kılar. Değerlerin en önemli işlevi toplumsal yaşamı düzenleyen yazılı ve yazılı

olmayan kuralların oluşmasına yön vermesidir. Bu etki evrensel olarak gözlemlenebildiği gibi toplumdan topluma da değişmektedir (Beldağ, 2012: 14).

1.6.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Bacanlı (2017: 37)'nin değindiği gibi değer anlayışlarının farklılığı nedeniyle farklı değer sınıflaması ve ayrıca bu sınıflamaya dayalı ölçme biçimleri vardır. Bu nedenle hem anlayış, hem sınıflama, hem de ölçmeyi birbirinden ayırmak zordur.

Değerlerin özelliklerinin olması aynı zamanda onları gruplandırabilmeyi düşündürmüştür. Birçok değer bulunmaktadır onları ele almanın yolu ise sınıflandırmaktır. Bu nedenle literatürde değer çalışmaları genellikle değer sınıflandırması şeklinde görülür (Bacanlı, 2017: 41).

Değerler çeşitli şekillerde sınıflandırılabilirler. Rescher'a göre değerler 6 temel ilkeye dayandırılarak sınıflandırılabilir; değere sahip olana, değer nesne grubuna, değer faydasının neyle ilgisi olduğuna, değer neden yapıldığının amacına, değerlere sahip olan değerden faydalanan ilişkisine, değer diğer değerlerle ilişkisine göre (Cheng ve Fleischmann, 2011'dan aktaran Bacanlı, 2017: 42).

Değerlerin sınıflandırılması üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu sınıflamalardan aşağıda bahsedilmektedir:

Spranger'in değer sınıflaması

Spranger değerleri altı temel değer grubuna ayırmıştır. Bunlar “bilimsel değerler, ekonomik değerler, estetik değerler, sosyal değerler, politik değerler ve dini değerlerdir (Akbaş, 2004: 55).” Spranger tarafından 1928'de yapılan sınıflama aynı zamanda psikolojide ilk değer testidir (Beldağ, 2012: 15). Bu değer sınıflamaları daha sonra Allport ve arkadaşları tarafından ölçeğe dönüştürülmüştür (Akbaş, 2004: 55).

Nelson'un değer sınıflaması

“Nelson değerleri bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olmak üzere üç gruba ayırmıştır” (Yazıcı, 2006).

Rokeach'ın değer sınıflaması

“Rokeach (1973) değerler üzerindeki çalışmaları sonucunda değerleri amaç ve araç değerler olarak ikiye ayırmıştır. Amaç değerler literatürde ‘temel değerler’ olarak, araç değerler ise ‘vasıta değerler’ olarak geçmektedir. Bazı değerler bir tavidir, bir hedefe nasıl gidileceği ile ilgili belirlemelerde bulunur. Bazı değerler ise ulaşılmak istenen hedefi gösterir” (Bacanlı,2017: 46).

Schwartz'ın değer sınıflaması

“Schwartz değerleri 10 temel değer tipi olarak gruplamıştır. Bu değer tipleri şunlardır: Güç (power), başarı (achievement), yaşamdan hazcılık (hedonism), uyarılma (stimulation), öz yönelim (self-direction), evrensellik (universalism), iyilikseverlik (benevolence), geleneksellik (tradition), uyma (conformity) ve güvenlik (security). Tüm gruplarda bulunan değer sayısı 56’dır” (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 61).

Abraham Maslow ve Varlık- Değerleri

Bacanlı (2017: 55)’nın değindiği gibi ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı ile bilinen Maslow bu hiyerarşinin en üst basamağını ‘Kendini gerçekleştirme’ olarak ifade etmiştir. Kendini gerçekleştirme anlarını Maslow (1970) zirve yaşantısı olarak ifade etmiştir. Zirve yaşantısında kendini gerçekleştiren kişilerin değerlerini ise; “hakikat-dürüstlük-gerçeklik, iyilik, güzellik, bütünlük(ikiliği-aşma), canlılık, biriciklik, mükemmellik (gereklilik), tamamlanma, adalet (düzen), basitlik, zenginlik, zahmetsizlik, eğlencelilik, kendine yeterlik olarak ifade etmektedir” (Bacanlı, 2017: 55).

1.7. Değer Eğitimi

Eğitim kişinin olgunlaşmasını ve bir konuda yetiştirilmesidir. Kişinin olgunlaşması için öğrencinin duyuşsal gelişiminin, duygusal zekâsının, karakterinin, değerlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu da karakter eğitimi ile sağlanmaktadır (Bacanlı, 2017: 76). Eğitimin işlevi üç açıdan ele alınacak olursa ilki birey açısından. Birey kendini olgunlaştırmayı beklemektedir eğitimciler

ise Maslow'un ifadesi ile kendini gerçekleştirmesine yardımcı olmalıdır. İkincisi toplum açısından ele alınmasıdır. Toplum eğitimden kendi kültürünü gelecek nesillere aktarmasını beklemektedir. Kültürel aktarım işi ise eğitime düşmektedir. Kültürel aktarımda en büyük görev ise değerlere düşmektedir. Eğitimin toplumla ilgili diğer işlevi ise toplumu oluşturan bireylerin çatışmasız bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerini sağlamasıdır. Bu ise eğitim sayesinde olacaktır. Üçüncü olarak eğitimi veren kurum açısından ele alınmasıdır. Bu kurum devlettir ve devletin eğitimden beklediği ise iyi vatandaş, iyi insan yetiştirmesidir (Bacanlı, 2017: 76).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2017: 9)'na göre "öğrencilere iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıkları kazandırmayı amaçlayan eğitim, bu yönüyle değerlerle şekillenmiş bir etkinliktir. Bu bağlamda okullardaki değer eğitiminin amaçlarından biri öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik geliştirmelerini sağlamaktır."

Temel insani değerleri benimsemiş bireyleri yetiştirmek; aile, toplum ve okulun en önemli görevleri arasındadır (Yazıcı, 2006). İnsanların pek çok şeyi ilk ailede öğrenirler (Hökelekli ve Gündüz, 2007: 388). Bu bağlamda değerler eğitimi ilk olarak ailede başlamaktadır. Her çocuk ahlaki değerlerden oluşmuş bir çevre içinde doğar. Tıpkı fiziksel çevrede doğup ona uyum sağladığı gibi kültürel çevrede doğar ve uyum sağlar (Akbaş, 2004: 60). Bir başka deyişle "insanlar doğumlarından itibaren değer eğitimi ile iç içedir" (Ulusoy ve Dilmaç, 2012: 58). Bireyler, kendilerine ve topluma faydalı, sonucu olumlu, kişiyi mutlu kılan, huzuru sağlayan, kendileri için iyi olan şeyleri, çocuğuna veya toplumun diğer üyelerine aktarırlar (Akbaş, 2004: 60). Değer eğitimi, çocuğun okula başlamadığı yıllarda sorumluluğunun daha çok ailede olması nedeniyle ailede başlamaktadır. Çocuklar aileleri olmak üzere medya, akranlar, oyun grupları, bakıcılar, kendi yerel toplulukları ve diğer kurumlarla yaşamın erken dönemlerinde değerleri öğrenmeye başlar. Çocuklarda ahlaki gelişim iki yaşından itibaren ortaya çıkmaktadır (Beldağ, 2012: 32). Bu bağlamda çocuklar bilinçli veya bilinçsiz olarak bir takım değerleri ailede kazanmaya başlamaktadır.

Ailede başlayan değerler eğitimi okullarda daha sistemli ve bilinçli bir şekilde yapılmaktadır. Ulusoy ve Dilmaç (2012: 58)'ın da değindiği gibi okullarda

verilen değer bilinci planlı ve programlıdır. Eğitimin gayesinin ne olması gerektiği sorusuna verilen cevaplar zihin, düşünce kabiliyet geliştirmek, bireyin duygu ve idare yönünü güçlendirmek ve bedeni eğitmektir bunların gerçekleşmesi içinde ruhun olumlu değerlerle bezenmesini gerekli kılmaktadır (Meydan, 2014).

“Türk Millî Eğitim Sistemi’nin temel hedefleri arasında öğrencileri sağlıklı, mutlu bir şekilde hayata hazırlamak, iyi insan ve iyi vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, değer, tutum, davranış ve alışkanlıklarla donatmak yer almaktadır. Bu bağlamda değerlerin eğitim süreci içerisinde kazandırılması ve yeni nesillere aktarılması hedeflere ulaşmada ve kültürel devamlılık açısından da son derece önem taşımaktadır”(MEB, 2017: 9). Eğitim sayesinde değerlerin kuşaktan kuşağa aktarımı ile devamlılıklarının sağlanması önemlidir (Beldağ, 2012: 31).

Eğitimde bireyin bir bütün olarak ele alınması onun temel bilgilerin dışında temel değerlerle donatılması gerektiğini vurgulamaktadır (Meydan, 2014). Temel bilgilerin ve temel değerlerin kazandırılması arasındaki dengeyi okul sağlamalıdır. Değerler eğitiminden sadece öğretmenler sorumlu değildir okul iklimi olarak okun içerisinde yer alan duvarlar, koridorlar, okul personeli, okula ulaşımı sağlayan okul servisi ve şoförü dâhil bütün unsurlar sorumludur. Ulusoy ve Dilmaç (2012: 60)’ın da değindiği gibi değerler eğitimi her yerde yapılır. Her yetişkin, bir çocuk için model olmaktadır. Okul, servis, spor salonu, oyun sahası, eğitim programı ve öğretimin nasıl yapıldığı değer eğitimi etkilemektedir.

Değerler eğitimindeki zayıflamanın nasıl olduğuna gelinecek olursa 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren pozitivizmin ve bilimselliğin etkisi atında kalan modern bilim ve eğitim “gerçeklik” ve “değer”leri birbirine zıt iki kutup olarak ayırmıştır (Reuben, 1996: 176-211’den aktaran Kenan,2009). Kenan (2009)’un değindiğine göre sadece olgusal bilgi ve bilim anlayışını benimseyen pozitivist bilim, hissi ve sübjektif olan değerleri gerçekliğin dışında kabul ederek bilimin dışında bırakmıştır. Öğrencilerin iç dünyalarını besleyen ahlaki ve manevi değerlere pozitivist bilginin alan dışı olduğunu ileri sürerek sessiz kalmayı ve dışlayıcı olmayı tercih etmişlerdir. Bu konu tartışmalara yol açsa da pozitivistmden beslenen modern eğitim bize insanların neyi tercih edip, neyi doğru ve iyi bulduklarını anlatabilmekte buna karşın neyi tercih etmeleri gerektiği, neyi

doğru ve iyi bulmaları gerektiği konusunda yol göstermemektedir. Toplumda iyi, doğru ve güzel düşünce ve davranışların artması, kötü ve yanlış ve olumsuz düşünce ve davranışların ise iyi, doğru ve güzele dönüştürülmesinin sağlanmasının temelinde değerler eğitimi vardır (Ulusoy ve Arslan, 2016: 5).

Toplumda yaşanan ve yaşanabilecek sorunların ortadan kaldırılması için o toplumdaki bireylerin, sahip olmaları gereken değerleri kazanmaları gerekmektedir. Bu bağlamda bireylere verilecek olan değer eğitimi, bireylerin mutluluğu, toplumsal huzur, güven, toplumlar arası olumlu ilişkiler, barış ve genel olarak insanlık için daha iyi bir geleceğin oluşturulmasına katkı sağlayabilecektir (Başol, Ünal, Azer, Yıldız, ve Evirgen, 2014: 28).

Değerler eğitimi literatürde “ahlak eğitimi, karakter eğitimi, etik eğitimi, kişisel ve toplumsal eğitim, vatandaşlık eğitimi, kamu eğitimi, dini eğitim, moraloji ve demokratik eğitim” olarak yer almaktadır (Lovat, 2010).

1.8. Değer Eğitimi Yaklaşımları

“Değer; Bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyişini devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâkî ilke ya da inançlardır.” (MEB, 2005).

Değer eğitimi, örgün eğitim içerisinde verilmesi gereken, yeni nesillerin kişilik gelişimine, toplumsallaşmasına katkı sağlayan bir alandır. Değer eğitimine ilişkin birçok yaklaşım tanımlanmakla birlikte, değerlerin kazandırılmasının oldukça zor olduğu ifade edilmektedir (Başol, vd. 2014: 29) Değerlerin öğrencilere kazandırılmasında kullanılacak yaklaşımlar tek tek benimsenebileceği gibi birden çok yaklaşım birlikte de kullanılabilir (MEB, 2005). Alanla ilgili kaynaklar incelenerek değer kazandırmada kullanılan farklı yaklaşımlar aşağıda verilmiştir.

1.8.1. Değeri Telkin Etmek, Aşlamak

Geçmişten beri, insanların davranışlarına yön vermede telkin, öğüt yöntemine başvurulmuştur. Değer telkini yaklaşımına göre yeterince söyler ve model olursanız insanlar sizin istediğiniz doğrultuda davranacaktır (Akbaş, 2004:

96). Değer telkini başka bir ifade ile yüzyıllardır okullarda benimsenen değerlerin doğrudan öğretimidir. Burada esas olan yetişkin insanların yetişmekte olan nesillere bilgi, kültür, norm ve değer aktarımı şeklinde yapılmasıdır. Değerler eğitimi ise yetişkinlerin çocuklara toplumun değerlerini doğrudan aktararak erdemli bireyler olarak yetişmelerini sağlamaktır (Aydın ve Gürler, 2012: 66).

Meydan (2014)'ın değindiği gibi değer telkin etmede öğrencilerin önceden benimsenmiş değerlerin doğruluk ya da yanlışlığının sorgulamasını yapmadan, nedenleri ve sonuçları üzerine fikir yürütmesi yapmadan değeri anlamaları ve değer ile ilgili örnekleri bilip taklit etmeleri beklenir. Ayrıca bu yaklaşımın gerçekleştirilmesinde model olma, olumlu veya olumsuz pekiştirme, eleştirme, azarlama, alternatiflere yöneltme, eksik veya taraflı bilgi sunarak öğrencileri belirli değerlere yöneltme, oyunlar, taklit, rol yapma, canlandırma, buluş yoluyla öğretme ve öğüt verme gibi metotlar uygulanır. Akbaş (2004: 97)'e göre bu yaklaşım okullarda ilham verici hikâyeler okuma ve öğretmenler tarafından anlatılan ahlaki durumları dinleme, törenlere katılma ve halka hizmet organizasyonlarına katılma olarak uygulanmaktadır.

1.8.2. Değer Açıklama

Değer açıklama literatürde değer berraklaştırma olarak da bilinmektedir (Meydan, 2014). Sidney Simon ve arkadaşları tarafından geliştirilen değer açıklama yaklaşımı, telkin yoluyla değer eğitiminin eksikliklerini görerek bu yaklaşımı geliştirmişlerdir. 1960'ların sonu 1970'li yıllarda ABD'de etkili olmuştur. Öğrencilerin aile ve okul dışında televizyon, yazılı basın, sinema, sanat dünyasının yıldızları ile tanışması ve bunun sonucunda model sayısının artışı karar alma sürecini zorlaştırmıştır (Akbaş, 2008).

Değer açıklama yaklaşımında öğretmenin telkinleri olmadan öğrencilerin kendi değerlerini bulmasının sağlanması ile gerçekleşir. Mevcut değerler seçeneklerinden birini sonuçlarını düşünerek seçmesi gerekir. Burada önemli olan yaptığı seçim değil, onu açıklarken ki ifadeleridir. Öğretmenin buradaki görevi seçimi eleştirmek değil, öğrenciyi açıklamak için teşvik etmesidir (Meydan, 2014).

Değer açıklama yaklaşımına eleştiriler ise öğretmenlerin durumu iyi anlayamamış olması ve uygulamaya dökememeleridir (Bacanlı, 2017: 88). Bu durumun ortadan kaldırılması için öğretmenler bilgilendirilmeli ve değer açıklama etkinliklerinin geliştirilip, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alması gereklidir. Öğretim programı tarafından belirlenen öğrenme alanlarında verilmesi gereken değerlerin hem öğretmen hem de öğrenci tarafından daha etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

1.8.3. Ahlaki Muhakeme

“Adil topluluk okulları” ile bilinen Kohlberg öğrencilerin ahlaki akıl geliştirmeleri için çalışmıştır. “Lawrence Kohlberg, ahlaki değerlerin kazanımının, değerlerin başkaları tarafından değil, kişinin bilişsel ahlaki gelişim düzeyine göre şekillenen akıl yürütmesi sonucunda oluştuğunu belirtmektedir.” (Başol, vd., 2014: 33). Kohlberg tarafından geliştirilen yaklaşım ile öğrencilere ahlaki ikilem içeren hikâyeler verilmiş onların ahlaki yargılarını ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Kohlberg araştırmaları sonucunda aynı hikâyelere farklı yaş grubunda bulunan öğrencilerin farklı yargılarda bulunduğunu saptamıştır (Akbaş, 2004: 100).

Ahlaki muhakeme yaklaşımında öğretmenin rolü ahlaki ikilemleri içeren yani iki farklı değer ilkesinin çakıştığı gerçek yaşam problemlerine örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmektir (Başol, vd., 2014: 33). Bu yaklaşımda öğrencilerin çözümü değil çözüme ulaşmadaki yolu önemlidir (Akbaş, 2008).

Sosyal bilgiler ders kitaplarında öğrencilerin ahlaki gelişim seviyelerine uygun hazırlanmış ahlaki ikilem içeren örneklerle yer verilmelidir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin tüm yurt genelinde ortak olarak kullandıkları ders kitaplarında geleceğe dair iki farklı değer çakışması içeren gerçek problem durumları ile karşılaşması gerekmektedir. Bu bağlamda öğrenciler öğretmen rehberliğinde kendi çıkmazlarını çözeceklerdir. Bu sayede öğretmenler ahlaki muhakeme yaklaşımını daha kolay uygulamış olacaklardır.

1.8.4. Değer Analizi

Sokrates, değerlerin doğrudan verildiği gibi benimsenmesi yerine değerlere eleştirel bir bakış açısı ile bakılması ve değerlerin değerlendirilmesi gereğini vurgulamıştır (Başol, vd., 2014: 32). Akbaş (2008)' in değindiği gibi değer analizi bireyin kendi değerlerini oluşturmaya ve yaşam becerileri geliştirmesine yardım etmek amacıyla kullanılır. Bu yaklaşımda değer içeren problemleri duygusal olmadan, akılcı, mantıklı ve sistematik bir şekilde çözüme yönelik görüşler ortaya atar ve değerlendirme yaparak sonuca ulaşır. Öğrenciler örnek olaydan hareketle ahlaki düşünme becerisi kazandıkları ve aynı zamanda problem çözme basamaklarını sosyal problemler üzerinde uygulamalarını sağlar (Ryan, 1991'den aktaran Akbaş, 2008).

Sosyal bilgiler ders kitaplarında değerler ile ilgili örnek olayların yer aldığı metinler verilip problem çözme basamaklarını uygulayarak kendi değer yargılarını ortaya koymaları sağlanmalıdır. Bu bağlamda öğretmenler değer analizi yaklaşımını doğru metinler üzerinde gerçekleştirmiş olacaktırlar.

1.8.5. Değerler Eğitiminde Bütüncül Yaklaşım: Karakter Eğitimi

Karakter eğitimi örtük veya açık program ile öğrencilere temel insani değerleri kazandırılma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve değerleri davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma çabalarıdır (Meydan, 2014).

Değerlerin kazandırılmasında kullanılan, öğrencinin model olunan değeri aynen kabul etmesini isteyen telkin; ahlaki ikilem içerisinde kalan çocuğun değerleri somut bilimsel meseleler gibi ele almasını sağlayan değer analizi; değerler arasında tercih yapabilme yeteneğine indirgeyen değer açıklama yaklaşımlarının hiç biri tek başına istenen sonucu vermeye yetmez. Değerler eğitiminde bütüncül yaklaşımlar olarak kullanılan adil topluluklar okulu ve özellikle karakter eğitimi belirli yöntem ve etkinlikleri beraber kullanarak, değer odaklı ve sistemli bir eğitim formunu önermektedir (Meydan, 2014).

Karakter eğitimi öğrencilere üç özellik kazandırmaya çalışmaktadır. İlki ahlaki biliştir. Ahlaki biliş; ahlaki farkındalık, ahlaki değerleri bilme, ahlaki muhakeme, karar verme, perspektif alma, benlik bilgisi kazandırmayı hedeflemektedir. İkincisi ahlaki duygudur. Ahlaki duygu; vicdan, özsaygı, empati,

iyiliği sevmek, kendini kontrol edebilme, alçakgönüllülüğü kazandırmayı hedeflemektedir. Son olarak ahlaki eylemdir. Yeterlik, istek (irade), alışkanlıktan oluşmaktadır (Likona, 1992)

Karakteri meydana getiren değerlerdir (Akbaş, 2008). İyi bir karaktere sahip olmak ise değerlerine uygun davranışlar göstermekle gerçekleşir (Akbaş, 2004: 68). Beldağ (2012: 44)'ın değindiğine göre insanlar doğuştan bir karaktere sahip değillerdir yaşantıları sonucu kazandıkları değerleri davranışa dönüştürdüklerinde nasıl bir karaktere sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Karakter eğitimin amaçları öğrencilere toplumsal değerleri öğretmek ve iyi davranış alışkanlıkları kazandırmak, öğrencilerin olumlu davranışlarını ödüllendirmek ve ahlaki muhakeme becerilerini geliştirmektir. Karakter eğitimi sayesinde öğrenciler iyi karaktere sahip olacaklardır. İyi karakterli insanların sahip olması gereken değerleri belirlemek ve sistemli bir şekilde kazandırılmasını sağlamak oldukça önemlidir. Alçakgönüllü, dürüst, kibar, sadık, sabırlı, saygılı, sorumluluk sahibi, içten kişiler karakterli insan olarak nitelendirilmektedir (Kelley, 2003'den aktaran Akbaş, 2008).

Akbaş (2008)'in değindiği gibi 1980 sonrası ABD'de gençler arasında hırsızlık, şiddet, paraya önemin artması, 14 yaş altı kızların çocuk doğurması, alkol tüketimi gibi problemlerde artış geleneksel değerlere dönüşü hızlandırmıştır. Bu bağlamda karakter eğitimine olan ihtiyaç gözler önüne serilmiştir. Lickona (1992)'ya göre temel değerler iki tanedir; saygı ve sorumluluk. Ayrıca bu değerler okuldan devlete bütün sosyal yapılar içerisinde olması gereken değerlerdir.

Akbaş (2008)'e göre değer eğitimi yaklaşımlarında kişinin bireysel özellikleri ve öncelikleri dikkate alınırken; karakter eğitimi yaklaşımında bireyin topluma karşı sorumlulukları önemsenmektedir. Meydan (2014)'nın değindiğine göre karakter eğitimi bireyin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarının tamamına yönelik çalışmalar yapması ve değer gerçekleştirme yaklaşımlarını birleştirmesi, MEB öğretim programına yakın olması ve okul temelli değerler eğitimine kaynaklık etmesi bakımında önem arz etmektedir.

1.9. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Değerler Eğitimi

Bu kısımda sosyal bilgiler dersi öğretim programı değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı genel amaçları değerler eğitimi açısından incelendiğinde; öğrencilerin milli bilince sahip olarak yetişmeleri için vatandaşlık değerini, Türk kültürünü ve tarihini kavrayarak milli bilincin oluşması için kültürel mirasa duyarlılık değerini, doğal kaynakları korumak için doğal çevreye duyarlılık değerini, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmak için dürüstlük değerini, toplumsal sorunlara karşı duyarlılık, dayanışma, yardımseverlik değerlerini, her mesleğin gerekli ve saygın olduğunu kavramak için saygı değerini, bilgiye ulaşmada, kullanmada ve üretmede bilimsellik, çalışkanlık ve dürüstlük değerlerini, erdemli insan olmak için sevgi, saygı, yardımseverlik, dürüstlük, eşitlik değerlerini, ülke ve dünyayı ilgilendiren konulara karşı ilgili olmak için duyarlılık değerini, özgür birey olmak için özgürlük değerini bilen ve uygulayan bireyler olmalarını amaçlamaktadır (MEB, 2018: 8).

2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler; adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverliktir (MEB, 2018: 9).

1.10. İlgili araştırmalar

Bu başlık altında Türkiye’de ve Dünya’da ilgili alanda yapılan çalışmalardan örnekler sunulmuştur.

Demir, İşcan (2007) “Hayat Bilgisi Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi” adlı makalesinde ilköğretim 1., 2. ve 3. sınıf hayat bilgisi dersi öğretim programı ile öğrenci ders ve çalışma kitaplarındaki değerlerin neler olduğunu, bu değerlerin nasıl kazandırıldığını ve değerlendirildiğini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada, MEB tarafından geliştirilen hayat bilgisi dersi öğretim programı ile öğrenci ders ve çalışma kitapları, veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda hayat bilgisi dersi öğretim programında değerlerin,

nasıl öğretileceği ve nasıl değerlendirileceğine ilişkin uygun çalışmaların olmadığı saptanmıştır. Öğrenci ders ve çalışma kitaplarında ise değerlerin öğretime ilişkin etkinliklerin değerleri kazandırmada yetersiz kaldığı belirlenmiştir. Değerlerin daha çok D/Y, çoktan seçmeli, boşluk doldurmalı ve açık uçlu soruların yer aldığı geleneksel ölçme araçlarıyla değerlendirildiği saptanmıştır.

Akyol (2010) “İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Sevgi Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde iki farklı yayınevine ait, öğrenci ders ve öğrenci çalışma kitabını içeren, 6. sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitaplarında yer alan sevgi temasının hedefler, kazanımlar ve etkinlikler bakımından değerler eğitime uygunluğunu ortaya koyma amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli esas alınmıştır. Verilerin çözümlenmesinde tümevarım analiz yöntemi kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda incelenen her iki kitabın, sevgi temasındaki hedef ve kazanımlarının, dil ve zihin becerilerini karşıladığı fakat sevgi değerini karşılamadığı tespit edilmiştir. Her iki Türkçe ders kitabında da öğrenciyi duyuşsal yönden geliştirecek drama, rol yapma, empati etkinlikleri, tartışma, işbirlikçi öğrenme, örnek olay, eğitsel oyun, gezi-gözlem türünden yöntem ve tekniklere daha çok ağırlık verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ersoy, Şahin (2012) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi” adlı makalesinde ilköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki değerler eğitime yönelik etkinlikleri, değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evreni 2010-2011 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı ve Talim Terbiye Kurulu Başkanlığından onay alan 5 adet Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabı ve 3 adet Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı oluşturmaktadır. Bu kitaplar arasından rastgele seçilerek incelenen 2 adet Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabı ve 2 adet Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen Etkinlik Kriterleri çizergesi (EKÇ) geliştirilerek etkinliklerin değerler eğitimi yaklaşımlarına uygun olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. İnceleme sonucunda İlköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler eğitime yönelik etkinliklerde

telkin ve değer analizine yer verildiği, ahlaki muhakeme, gözlem/model alma yoluyla öğrenme ve değer açıklama yaklaşımına ise yer verilmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Atalay (2013) “2012-2013 Öğretim Yılı İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan 'Sevgi ve Duygu' Temalarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı tezinde değerler eğitimi ve gerekliliğini açıklamak, değerler eğitiminin Türkçe dersi içindeki yerini ve önemini belirlemek, problemlerini saptamak, Türkçe dersi ve değerler eğitimi konusunda ders kitaplarındaki ve Türkçe programdaki mevcut durum hakkında bilgi vermek, elde edilen bulgulara dayanarak Türkçe öğretimi alanında öneriler geliştirmek amaçlanmıştır. Araştırmada, iki farklı yayınevine ait, öğrenci ders ve öğrenci çalışma kitabını içeren, 6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitaplarında yer alan sevgi ve duygular temalarının hedefler, kazanımlar ve etkinlikler bakımından değerler eğitime uygunluğunu ortaya koyma amacıyla incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılırken, verilerin çözümlenmesinde tümevarım analiz yöntemi kullanılmıştır. İnceleme sonucunda her iki kitabın, sevgi ve duygular temalarındaki hedef ve kazanımlarının, dil ve zihin becerilerini karşıladığı fakat sevgi ve duygu değerini karşılamadığı tespit edilmiştir. Her iki Türkçe ders kitabında da öğrenciyi duyuşsal yönden geliştirecek drama, rol yapma, empati etkinlikleri, tartışma, işbirlikçi öğrenme, örnek olay, eğitsel oyun, gezi-gözlem türünden yöntem ve tekniklere daha çok ağırlık verilmesi gerektiği saptanmıştır.

Kaliyeva (2015) “Türkçe ve İngilizce Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi” adlı tezinde yabancılar için hazırlanan ders kitaplarında evrensel ve yerel değerlerin ne ölçüde yansıtıldığını, tespit edilen değerlerin alt değer, değer türü ve değer yönelimleri kategorileri açısından ağırlığını belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmada yabancılar için Türkçe Yeni Hitit 2 Orta ve Yeni Hitit 3 Yüksek ders kitaplarıyla birlikte yabancılar için İngilizce SpeakOut Pre-Intermediate ve SpeakOut Intermediate ders kitapları Schwartz’ın değerler sınıflaması esas alınarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Schwartz’ın değerler sınıflamasına göre yerleştirilip frekans sıklığı ve yüzdeliği çıkarılarak sayısal veriler haline getirilmiştir. Araştırma sonucunda Türkçe ders kitaplarında ağırlıklı olarak bireyin

kendi iyiliğinin ötesinde tüm insanlığın iyiliğini önemsendiğini aktarılmaya çalışılmıştır. İngilizce ders kitapları ise ağırlıklı olarak başarı ve hazcılık gibi insanlar ve kaynaklar üzerinde kontrol gücü ve sosyal statüyü elde etmeye odaklı birey merkezli değerleri aktarmıştır. Türkçe ders kitabı ağırlıklı olarak kültürün ve toplumun bireye dayattığı gelenek ve fikirlerin kabul edilmesini aktarmaya çalışırken, İngilizce ders kitabı bireye düşünce bağımsızlığı, yaratıcılık ve araştırmacılığı dayatmaya çalışmıştır. Son olarak, Türkçe ders kitapları (Yeni Hitit 2 Orta, Yeni Hitit 3 Yüksek) ağırlıklı olarak toplumcu değerleri vurgularken, yabancı ders kitapları (SpeakOut PreIntermediate) bireyci değerleri kazandırmayı amaçladığı anlaşılmıştır. Türkçe ders kitaplarında (Yeni Hitit 2 Orta, Yeni Hitit 3 Yüksek) geleneğe saygı alt değeri daha sıklıkla rastlanırken, İngilizce ders kitaplarında bu alt değer ihmal edilmiştir.

Keskin (2015) “Tarih Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi” adlı makalede yeni anlayışa uygun olarak hazırlanan 2007 tarihli ortaöğretim Tarih dersi öğretim programında ve bu program uyarınca hazırlanan ders kitaplarında değerler eğitimine ne oranda yer verildiğini tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 2005 ve 2007 tarihli ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarının genel amaçlar ve açıklamalar kısmında birçok değere (kültürel mirasa duyarlılık, milli bilinç, hoşgörü, vatanseverlik, çalışkanlık vb.) yer verildiği tespit edilirken 9, 10 ve 11. sınıf düzeyinde hem ünitelendirilmiş yıllık planlara, hem de ders kitaplarına sağlıklı şekilde yansıtılmadığı tespit edilmiştir.

Akarsu (2015) “İlkokul(1-4) ve Ortaokul(5-8) Müzik Ders Kitaplarında Yer Alan Şarkıların Değerler Bakımından İncelenmesi ve Değerler Eğitimine İlişkin Öğrenci Algıları” adlı doktora tezinde ilk ve ortaokullarda okutulan müzik dersi kitaplarındaki ünitelerde yer alan şarkıları değerler bakımından incelemek ve değer kazanımı hedefinde hazırlanan bazı şarkıların 7. sınıf öğrencileri üzerindeki etkisini belirleyebilmek amaçlanmıştır. Çalışmada betimsel içerik analizi, doküman inceleme yöntemi ve deneysel desende deney grubu-kontrol grubu kullanılarak, nitel ve nicel olarak karma bir araştırma modeli esas alınmıştır. Çalışmanın yöntem olarak nitel kısmında, ilk ve ortaokullarda 1.2.3.4.5.6.7 ve 8.

sınıf müzik dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki şarkılar çıkarılarak sözleri incelenmiş; değerler ve değerler eğitimi kavramlarının çerçevesi Milli Eğitim Bakanlığı, değerler eğitimi yönergesindeki şekli ile oluşturularak, sözlerle olan benzer ve farklı yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın yöntem olarak nicel bölümünde ise, MÖDAÖ(Müzik Öğretiminde Değer Algısı Ölçeği) geliştirilmiş, örneklem grubu olan Ziya Gökalp Ortaokulundaki tüm 7. sınıflara uygulandıktan sonra, ortalama düzeyi birbirine eşit olan 7-A ve 7-C sınıfları deney ve kontrol grubu olarak saptanmıştır. Çalışmanın takvimine uygun olan 17 Nisan 2015-02 Haziran 2015 tarihleri arasında deney grubu öğrencilerine değer kazanımına yönelik bestelenen etkinlik eserleri öğretilerek sürecin sonunda MÖDAÖ tekrar son test olarak deney ve kontrol gruplarına uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen nicel veriler SPSS 21.0 paket programında analiz edilerek frekans tabloları, bağımlı ve bağımsız t testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda müzik dersi kitaplarında en çok Sevgi değeri (144 yerde) işlendiği; Adil Olma, Alçakgönüllülük, Misafirperverlik, Nazik Olmak ve Selamlaşma değerlerine de hiç yer verilmediği belirlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarının, müzik öğretiminde değer algıları ile ilgili son test puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu bağlamda verilen müzik öğretiminde değerler eğitimi programının öğrencilerin değer algılarını olumlu yönde desteklediği sonucunu desteklemektedir.

Gül (2017) “Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin (5. Sınıf) Değerler Eğitimi Yaklaşımıyla İncelenmesi” adlı makalesinde ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerlerin varlığı ve sıklığı betimlenmeye çalışılarak daha sonraki çalışmalara ışık tutması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme kullanılırken; çözümlemede Schwartz’ın hazırladığı değerler kod listesinden faydalanılmıştır. Araştırma sonucunda değerlerin temalara dağılımında homojen bir yapı görülmemiştir. Öneriler kısmında ise temalarda yer alan değerlerin homojen şekilde dağılması ve tema-değer uyumunun daha düzenli olması gerektiği önerilmiştir.

Pehlivan, Aydın ve İnnalı (2017) “KKTC’de Okutulan Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Üzerinden İncelenmesi” adlı makalesinde KKTC’de okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değerler eğitimi açısından

incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerine bağlı kalınarak içerik çözümlemesi yapılmıştır. Çalışmada, KKTC’de 2015-2016 öğretim yılında ilkokul 1-5. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Veriler, ders kitaplarında yer alan metinlerden oluşmaktadır. Schwartz (1992) ile Kuşdil ve Kâğıtçıbaşı (2000) tarafından ifade edilen değer tiplerine bağlı kalınarak bu değerlerin metinlerde yer alma durumları incelenmiştir. Araştırma sonucunda değer kategorileri altında en fazla evrenselcilik değerinin kullanıldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla güvenlik, başarı, gelenekselcilik, özyönelim, uyma, güç, uyarılım ve hazcılık değerleri izlemiştir.

Yıldırım (2017) “Yeni Ortaöğretim Tarih Ders Programları ve 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Değerler Eğitimi” adlı makalesinde 2017 yılında kabul edilen yeni Tarih 9 11, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ve Türk Medeniyet Tarihi dersleri öğretim programı ile 9. sınıf tarih ders kitabını değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Araştırmada doküman incelenmesi yöntemi, verilerin analizi aşamasında ise betimsel ve içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularında programlarda öğrenme ve öğretme sürecinin değer odaklı olması, değer aktarımının bütüncül bir bakış açısıyla verilmesi ve kazanımlardan kopuk olmamasının istendiği ortaya koyulmaktadır. Araştırma sonucunda programların teorik kısmında oldukça ayrıntılı olarak verilen değer ifadelerinin ünite, kazanım ve konu açıklamalarıyla ilişkilendirilmediği ve bu durumun yeni tarih ders kitabını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümünde sırasıyla araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ile verilerin analizi hakkında bilgi verilecektir.

2.1. Araştırmanın modeli

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarına nasıl yansıdığını ortaya koymanın amaçlandığı bu çalışmada araştırmanın doğasına uygun olarak nitel araştırma yaklaşımlarından yararlanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2016: 40)'e göre nitel araştırma kavramı bir şemsiye kavram olduğundan tanımını yapmak oldukça güçtür. Bu kavramı oluşturanlardan bir kaçı “durumsal araştırma”, “betimsel araştırma”, “içerik analizi”dir. Bu kavramlar nitel araştırmanın deseni ve analiz teknikleri açısından ele alındığı görülmektedir. Denzin ve Lincoln (2005)'e göre nitel araştırma varlıkların ve olguların deneysel olarak incelenemeyecek olan bir takım özelliklerine ve gerçekliğin toplumsal olarak inşa edilmesine odaklanıldığı bir yaklaşımdır. Genel olarak “ nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41).

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar”(Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189). Merriam (2009)'e göre dokümanlardan elde edilen veriler gözlem ve görüşmelerden elde edilen verilerle aynı şekilde kullanılabileceği gibi betimleyici bilgi sağlayabilir, hipotezleri yordayabilir, yeni hipotez ve kategoriler geliştirebilir, tarihsel bir anlayış önerebilir, değişim ve gelişimi takip edebilme gibi birçok işlevi yerine getirebilir. Nitel araştırmada doğrudan gözlem ve

görüşmenin mümkün olmadığı durumlarda ya da araştırmacının yürüttüğü çalışmanın geçerliğini artırmak maksadıyla gözlem ve görüşme yöntemine ek olarak yazılı ve görsel materyalleri araştırmaya dahil edebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189). Eğitim ile ilgili bir araştırmada, şu tür dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir: öğretmen, personel ve aile birliği ile arasındaki yazışmalar, aile, okul ilişkileri ile ilgili gazete ve diğer iletişim araçlarındaki yayınlar, resmi kayıtlar, öğrenci günlükleri, kitaplar, eğitim konuları hakkında görüşler, meclis veya kongreye ait kayıtlar, program vb. (Merriam, 2013: 133-134).

2.2. Çalışma grubu

Araştırmada iki ayrı çalışma grubu yer almaktadır. Bunlardan biri ders kitapları iken diğeri ise öğretmenlerdir. Ders kitapları Talim Terbiye Kurulu onaylı okullarda okutulması uygun görülen ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarıdır. 2005 yılından bu yana Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki ilk değişiklik 2017 yılında yapılarak programlar güncellenmiş kademeli geçişle öğretim programı sadece dördüncü ve beşinci sınıflarda uygulanmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda Talim Terbiye Kurulu onaylı dördüncü sınıflar için bir, beşinci sınıfları için bir kitap hazırlanmıştır. Bu bağlamda 2017-2018 eğitim öğretim yılında Türkiye'de bütün devlet ve özel okullarda aynı kitabın kullanılmasına karar verilmiştir. Bu durum araştırmanın sınırlılığının yanı sıra önemini de vurgulamaktadır. Çalışma kapsamında incelenen dördüncü ve beşinci sınıf ders kitapları şunlardır:

“Evingen, Ö. F., Özduval, Z., Özkan, J. & Öztürk, S. (2017) *İlkokul sosyal bilgiler ders kitabı 4* (1. Baskı). Ankara: Saray Matbaacılık A.Ş.(Ankara: MEB Yayınları

Evingen, Ö. F., Özkan, J., Öztürk, S. & Özduval, Z. (2017) *İlkokul sosyal bilgiler ders kitabı 4* (1. Baskı). Ankara: Saray Matbaacılık A.Ş.”

Araştırmanın öğretmen çalışma grubu ise, Rize İli Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilköğretim okullarında görev yapan 10 sosyal bilgiler branş öğretmeni ile 16 dördüncü sınıfta görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın çalışma grubu seçkisiz (random) örnekleme ile seçilmiştir. Çalışma grubuna ait demografik bilgiler aşağıda tablolarda verilmiştir.

Tablo 1.

Çalışma Grubunda Yer Alan Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Frekans Dağılımları

Cinsiyet	Frekans
Erkek	14
Kadın	12
Toplam	26

Tablo 1’de görüldüğü gibi, çalışma grubundaki öğretmenlerin 14’ü erkek, 12’si kadın olmak üzere toplamda 26 öğretmenden oluşmaktadır.

Tablo 2.

Çalışma Grubunda Yer Alan Öğretmenlerin Mesleki Kıdeme Göre Frekans Dağılımları

Kıdem	Frekans
20 ve üstü	4
15-19	6
10-14	6
5-9	6
1-4	4
Toplam	26

Tablo 2’de çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin mesleki kıdeme göre frekans dağılımları görülmektedir. Öğretmenlerin 4’ü 1–4 yıl arasında, 6’sı 5–9 yıl arasında, 6’sı 10–14 yıl arasında, 6’sı 15–19 yıl arasında, diğer 4 kişi de 20 yıl ve üstü süreyle görev yapmaktadır.

Tablo 3.

Öğretmenlerin Branşlara Göre Frekans Dağılımları

Branş	Frekans
Sınıf Öğretmenliği	16
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	10
Toplam	26

Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin branşlara göre frekans dağılımları Tablo 3’te verilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde sınıf öğretmenliği yapan

öğretmenlerin sayısı 16'dır. Sosyal bilgiler öğretmenliği yapan öğretmen sayısı da 10'dur.

Tablo 4.

Öğretmenlerin Mezun Oldukları Okullara Göre Frekans Dağılımları

Mezun Olunan Fakülte	Frekans
Eğitim Fakültesi	21
Diğer	5
Toplam	26

Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin mezun oldukları okullara göre frekans dağılımları Tablo 4'te görülmektedir. Tablo 4'e göre Eğitim Fakültesinden mezun olan öğretmen sayısı 21'dir. Diğer fakültelerden mezun olan öğretmen sayısı 5'dir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel veri toplama araçları kullanılmıştır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında değer ifadelerinin yer alma biçimlerini ortaya koymak için nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesine uygun olarak dokümanlar analiz edilmiştir. Doküman incelenmesi sonucunda ulaşılan veriler araştırmacı tarafından geliştirilen "Değer listesine" aktarılarak sayısallaştırılmıştır.

Sosyal bilgiler beşinci sınıfların dersine giren branş öğretmenleri ile dördüncü sınıf öğretmenlerinin programda yer alan değerlerin ders kitaplarına yansımaları hakkındaki görüşlerinin belirlenmesinde ise nitel araştırma yaklaşımlarından yarı yapılandırılmış görüşme (Ek: 1-2) tekniği kullanılmıştır.

2.3.1. Değer listesi

Araştırmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki yer alan değer ifadeleri incelenmiştir. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı Yayınvinde basılan dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitapları araştırmacı tarafından tedarik edilmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda her öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerinin ve sosyal bilgiler dersi geneli için var olan değer ifadelerinin ne şekilde verildiğini gösteren bir "değer listesi" (metin içi, görsel materyal) araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Ders kitabında yer alan değer

ifadeleri öğrenme alanı bazında tek tek tespit edilerek bu değerler sayısallaştırılmış ve değer listesinde tabloleştirilmiştir. Ders kitabındaki değerlerin öğrenme alanlarına göre yer alma sıklığı ve yer alma biçimine göre hazırlanan tabloda ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

2.3.2. Görüşme

Ders kitaplarına değer ifadelerinin yansımaları belirlemek amacıyla bu dersi yürüten öğretmen grubuyla görüşme yapılmıştır. Görüşme formu araştırmanın amacına uygun bir şekilde araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Türkçe öğretmeni, sınıf öğretmeni, sosyal bilgiler öğretmeni ve alanında uzman akademisyenlerden görüş alınmıştır. Görüşler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra pilot uygulaması da yapılarak görüşme formu (Ek:1-2) son şeklini almış ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde örnekleme dâhil edilen öğretmenlerin branşları, cinsiyetleri, mesleki kıdemleri ve mezun oldukları okulları belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölüm ise 6 açık uçlu görüşme sorusundan oluşmaktadır. Bu sorular ise ders kitaplarındaki değer ifadelerinin yer almasına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeye yöneliktir. Öğretmenlerin görüşlerini almak için görüşme yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Öğretmenlerle her öğrenme alanının işleniş sonrası görüşmeler yapılmış böylece daha net bilgi ve görüşlere ulaşılmaya çalışılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada iki tip veri toplanmıştır. Bunlardan ilki ders kitaplarında değerlerin yer alma biçimlerinin tespitidir. Ders kitaplarının değerler açısından incelenmesinde kalıpları, temaları, önyargıları ve anlamları tespit etmek amacıyla belirli bir materyalin dikkatlice, ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanması olarak tanımlanan içerik analizinden yararlanılmıştır (Berg and Lune, 2012). İçerik analizi hacimli olan nitel materyali alarak temel tutarlılıkları ve anlamları belirlemeye yönelik herhangi bir nitel veri indirgeme ve anlamlandırma çabası girişimlerini ifade etmek için kullanılır (Patton, 2002). İçerik analizinde incelenen sosyal iletişim ürünleri ve metinlerdir bunlar; yazılı

dokümanlar, fotoğraflar, videolar, ses kayıtlarını da içeren ve insanlar arasında gerçekleşen çeşitli iletişim şekilleri sonucu kaydedilip yazıya geçirilen materyaller ve benzeridir (Özcan, 2015: 380-384).

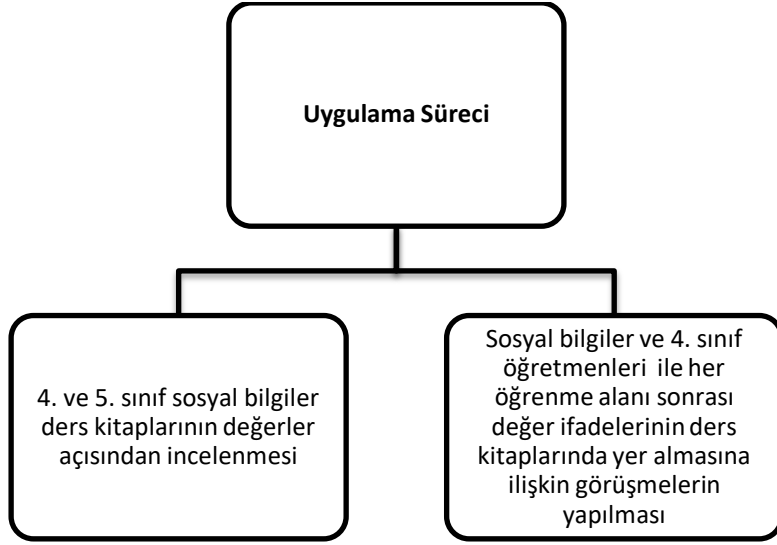
Araştırmada ders kitapları araştırmacı tarafından hazırlanan “değer listesi”ndeki ölçütler doğrultusunda incelenmiştir. Öğrenme alanları için önerilen değer ifadeleri ve öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadeleri incelenmiş analiz birimleri saptanmıştır. Değer ifadelerin yer aldığı metin içi cümleler ve görsel materyaller kodlanmış ve temalar oluşturulmuştur.

İkinci veriler ise ders kitaplarının uygulayıcısı olan sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenleri ile her bir öğrenme alanı sonrası yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla görüşmeler yapılmış veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz Yıldırım, Şimşek (2016:239)’e göre ulaşılan verilerin önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasıdır. Görüşme yapılan bireylerin görüşlerini daha açık bir şekilde ortaya koymak maksadıyla sık sık doğrudan alıntılara yer verilir. Betimsel analiz yapılırken elde edilen bulgular düzenlenir ve neden sonuç ilişkileri içinde yorumlanır okuyucuya sunulur.

Verilerin analiz sürecinde aynı içerikte olan cevapların frekansları kaydedilerek veriler sayısal hâle dönüştürülmüş ve tablolaştırılmıştır. Elde edilen nitel veriler kategorilere ayrılmıştır. Görüşme formundaki cevaplar kodlanarak veri analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda her iki analizde de güvenilirliği sağlamak için kodlayıcı güvenilirliğine dikkat edilmiştir. Bu bağlamda kodlayıcı güvenilirliğinin %83 olarak hesaplandığı, Miles ve Huberman’ın (1994) öngördüğü düzeyin (% 70) üzerinde olduğu görülmüştür.

2.5. Uygulama Süreci

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen uygulamalara ilişkin süreç aşağıda verilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın uygulama süreci

Araştırma kapsamında iki farklı uygulama ile veri toplanmıştır. Veri toplama da ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi ve öğretmenlerle görüşmelerin yürütülmesi paralel bir şekilde yürütülmüştür.

Bu bağlamda Sosyal bilgiler 4. ve 5. sınıf ders kitapları sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler doğrultusunda incelenmiştir. Bu inceleme sürecinde öğretim programında yer alan öğrenme alanı için önerilen değer ayrı ve ders için önerilen değer ifadeleri ayrı analiz edilmiştir. Burada ki amaç öğrenme alanına hakim olan değere ilişkin vurgunun ortaya koyulmasıdır.

Aynı süreç içerisinde paralel olarak her öğrenme alanının işlenmesinden sonra sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenleri ile araştırmacı tarafından geliştirilen form aracılığıyla görüşmeler yapılmış ve bu süreç yedi öğrenme alanı boyunca devam ettirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölüm araştırmanın alt problemi doğrultusunda yapılandırılmıştır. Bu bağlamda “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan değer ifadelerinin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma biçimi nasıldır?”, “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan değer ifadelerinin 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma biçimi nasıldır?” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan değer ifadelerinin 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma durumuna ilişkin sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?” olmak üzere bulgular bölümü üç ana başlık altında ele alınmıştır

3.1. Dörüdüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İçerik ve Görsel Açıdan İncelemesi

Bu bölümde araştırmanın birinci alt problemi doğrultusunda 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları değerler açısından incelenmiştir. Ders kitapları her öğrenme alanında sosyal bilgiler öğretim programında o öğretim alanı için önerilen değer ifadeleri ve sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadeleri olmak üzere iki kategoriye ayrıldıktan sonra düz metinde ve görsel materyalde yer alma durumuna göre sunulmuştur.

Araştırmaya ilişkin bulgular raporlaştırılırken öncelikle öğretim programında öğrenme alanı başlığı altında yer alan değer ifadeleri açısından ders kitabı incelenmiştir. İkinci aşamada ise ders kitabının ilgili bölümü sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değer ifadeleri açısından çözümlenmiştir.

Birey ve toplum öğrenme alanı

a. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda birey ve toplum öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “Birey ve Toplum” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan *saygı, sorumluluk* gibi değerlerin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda birey ve toplum öğrenme alanında önerilen değerlerden olan saygı 33 kez yer alırken sorumluluk 4 kez yer almaktadır.

Saygı

Öğrenme alanı incelendiğinde saygı değeri düz metinde 30, saygı görsel materyalde 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda saygı değeri içerisinde saygılı olmayı fark etme alt teması 33 kez yer almaktadır. Saygı değerine ilişkin bulgular tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5.

4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Saygı Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Farklılıklara saygı (25) Düşüncelere saygı (8)	Saygılı olmayı fark etme	Saygı

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 5 incelendiğinde saygılı olmayı fark etme alt teması ‘Ben De Yapabilirim’ adlı metinde yapmaktan hoşlandıkları ve hoşlanmadıklarını yazmalarını isteyerek giriş yaptıktan sonra “*Hepiniz aynı şeyleri yapmaktan hoşlanıyor musunuz?*” (s.19) / “*Ortak yönleriniz ve farklılıklarınız var mı? Neden?*” (s.19) soru cümleleri ile vurgulanmaktadır. Aynı metinde yer alan “*Her insanın kendine has özellikleri vardır. Bu özellikleriyle yaşadığı topluma katkıda bulunur.*” (s.19) / “*Gökkuşağını düşünelim. Farklı renklerden oluşur. Ama bir*

uyum içindedir. İnsanları da gökkuşağındaki renklere benzetebiliriz.” (s.19) / “İlgi duyduğu, yapmaktan hoşlandığı uğraşlar çeşitlilik gösterir.” (s.19) cümleler ile saygılı olmayı fark etme alt teması vurgulanmaktadır. ‘Tüm Renkler Bir Arada’ adlı metinde “İzmir Konak Belediyesi, ilçede eğitim gören öğrencileri Türkiye’nin ilk Engelli Farkındalık Merkezine götürüyor. Bu sayede öğrenciler, engelli bireylerin yaşadığı zorlukları anlamasını sağlıyor.” (s.23) ifadesinde saygılı olmayı fark etme alt teması vurgulanmaktadır. İnsanların hangi yönlerden farklı olduğunu anlatan paragraflarda “Çevrenizdeki insanları inceleyiniz. Çarşıda, parkta, sokakta, okulda gördüğünüz insanlar birbirine benziyor mu?” (s.24) / “Aynı şeylere mi ihtiyaç duyuyorlar? Örnekler veriniz.” (s.24) / “İnsanların hepsi aynı fiziksel ve duygusal özelliklere sahip olabilir mi?” (s.24) / “ Aynı yeteneklere mi sahipler?” (s.24) “Dış görünüşümüz, yaşadığımız olaylara verdiğimiz tepkiler, ilgilerimiz, yeteneklerimiz farklıdır.” (s.24), dış görünüşteki farklılıkla ilgili “Dış görünüşlerimiz farklı örneğin; Emre sarı saçlı, yeşil gözlü, uzun boylu iken Ali siyah saçlı, kahverengi gözlü, kısa boylu olduğunu söylüyor.” (s.24), duygulardaki farklılık ile ilgili “Duygularımız da farklılıklar gösterir.” (s.24) / “Kimimiz utangaç kimimiz neşeli kimimiz de alıngan olabiliriz.” (s.24), ilgi alanlarındaki farklılık ile ilgili “İlgi alanlarımız da birbirinden farklıdır.” (s.24) / “Aslı dans etmekten hoşlanırken Eren futbol oynamayı seviyor olabilir.” (s.24) cümleleri ile saygı değeri vurgulanmaktadır. Bu örnekleri pekiştiren bir soru cümlesinde ise “Düşünelim herkes aynı özelliklere sahip olsaydı hayatımız nasıl olurdu?” (s.24) ifadesi ile saygılı olmayı fark etme alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularında yer alan “() İnsanların ilgileri, ihtiyaçları benzer olabileceği gibi farklı da olabilir.” (s.29) / “() İnsanların dış görünüşleri birbirine benzer.” (s.29) doğru-yanlış sorularında ve “Arkadaşımla farklı müzik türlerinden hoşlanıyoruz ama çok iyi anlaşıyoruz. Yukarıdaki açıklamayı yapan çocuk için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir? A) Farklı özellikleri olan bireylere saygılıdır.” (s.31) çoktan seçmeli sorusunda saygılı olmayı fark etme alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Neler Öğrendik’ adlı zihin haritasında yer alan “Farklılıklara saygılı olmalıyız.” (s.28) / “İnsanların ilgi duyduğu alanlar çeşitlidir.” (s.29) / “İlgilerimiz, ihtiyaçlarımız ve yeteneklerimizde benzerlik ve farklılıklar vardır.”

(s.28) / “İnsanların duygularında, düşüncelerinde, fiziksel özelliklerinde farklılıklar olabilir.” (s.28) ifadeleri ile saygılı olmayı fark etme alt teması vurgulanmaktadır.

Düşüncelere saygı ile ilgili “Başkalarının düşüncelerini dinlemeli ve bu düşüncelere saygı göstermeliyiz.” (s.25) / “Bu onların da bizim düşüncelerimize saygı göstermesini sağlar.” (s.25) cümleleri saygılı olmayı fark etme alt temasını vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ bölümünde) Nasrettin Hoca’nın bir fıkrası olan “Hocam koca adamsın. Sen yürüyorsun çocuğu eşeğe bindirmişsin, bu olacak iş mi?” Hoca düşünmüş adam doğru söylüyor. Çocukla yer değiştirmiş. Hoca eşeğe binmiş çocuk eşeğin yanında yürümeye başlamış. Bir süre sonra yolda karşılaştıkları biri: ...” (s.27) anlatıldıktan sonra “Herkesin düşüncesi farklı olabilir.” (s.27) / “Hoca yolda karşılaştığı insanların düşüncelerine önem veriyor mu? Bu sözler üzerine hoca nasıl davranmıştır? Söyleyiniz.”(s.27) soruları ile saygılı olmayı fark etme alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularında yer alan “() Bir olayla ilgili insanların düşüncelerinde farklılık olabilir.” (s.29) doğru-yanlış sorularında ve “ (düşünce) ve duygulardaki farklılıklara saygı göstermeliyiz.” (s.29) boşluk doldurma sorusunda saygılı olmayı fark etme alt teması vurgulanmaktadır.

Saygı değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir

(s.19).

Şekil 2. Birey ve toplum öğrenme alanı saygı değeri

Şekil 2’de “Fotoğraflardaki çocukların her birinin farklı uğraşları olmasının nedenlerini açıklayınız.” (s.19) cümlesiyle desteklenerek saygılı olmayı fark etme alt teması vurgulanmaktadır.

(s.23).

Şekil 3. Birey ve toplum öğrenme alanı saygı değeri

Şekil 3’de “Türkiye’nin İlk Engelli Farkındalık Merkezi’ni Gezen Konaklı Öğrenciler, Engelli Bireylerin Karşılaştıkları Zorlukları Yaşadılar” (s.23) haberinde kullanılarak saygılı olmayı fark etme alt temasını ifade etmektedir.

(s.25).

Şekil 4. Birey ve toplum öğrenme alanı saygı değeri

Erdil Yaşaroğlu’nun karikatürü ile saygılı olmayı fark etme alt temasını ifade etmektedir.

Sorumluluk

Öğrenme alanı incelendiğinde sorumluluk değeri düz metinde 4 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda sorumluluk değerine ilişkin alt tema görevi yerine getirme olarak tespit edilmiştir. Bu alt temanın kodlarda 4 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Sorumluluk değerine ilişkin bulgular tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6.

4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Çevreye karşı (3)	Görevi yerine getirme	Sorumluluk
Kendine karşı (1)		

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 6 incelendiğinde Milli Jimnastik Takımı sporcusu 15 yaşındaki Ayşe Begüm Onbaşı Güney Kore’de düzenlenen Aerobik Jimnastik Dünya Şampiyonası’nda altın madalya kazanması ile ilgili haberde “*Başarımı antrenmanlardaki azim, disiplin, düzgün çalışma ve kuralları uygulamaya borçluyum.*” (s.21) cümlesi ile görevini yerine getirme alt teması vurgulanmaktadır. ‘Tüm Renkler Bir Arada’ adlı metinde yer alan “*Sorunu olanlarla ilgilenmeliyiz.*” (s.24) / “*Onları zor günlerinde yalnız bırakmamalıyız.*” (s.24) / “*Bir gün biz de zor duruma düşebiliriz. Bu yüzden zorda kalanların yerine kendimizi koymalıyız.*” (s.24) cümleler ile sorumluluk değeri ifade edilmektedir.

b. Öğretim programında sosyal bilgiler dersinin geneli için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanı incelendiğinde özgürlük değerinin 2, çalışkanlık değerinin 1, duyarlılık değerinin 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Özgürlük

Öğrenme alanı incelendiğinde özgürlük değerinin düz metinde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda özgürlük değerine ilişkin alt tema özgürlüğünü kullanma olarak tespit edilmiştir. Bu alt temanın kodlarda 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Özgürlük değerine ilişkin bulgular tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7.

4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Özgürlük Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Düşünce özgürlüğü (2)	Özgürlüğünü kullanma	Özgürlük

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 7 incelendiğinde özgürlüğünü kullanma alt teması ‘Tüm Renkler Bir Arada’ adlı metinde “*Herkesin düşüncelerini özgürce söylemesi doğruyu bulmamızı kolaylaştırır.*” (s.25) / “*İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde ‘Herkesin düşüncesini serbestçe ifade etme hakkı vardır.’ denmiştir.*” (s.25) ifadeleri ile özgürlüğünü kullanma alt teması vurgulanmaktadır.

Çalışkanlık

Öğrenme alanı incelendiğinde çalışkanlık değeri düz metinde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda çalışkanlık değerine ilişkin alt çalışkan olma olarak tespit edilmiştir. Bu alt temanın kodlarda 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Çalışkanlık değerine ilişkin bulgular tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8.

4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Çalışkanlık Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Çalışkan olma	Sorumluluklarını yerine getirme	Çalışkanlık

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 8 incelendiğinde çalışkan olma alt teması Milli Jimnastik Takımı sporcusu 15 yaşındaki Ayşe Begüm Onbaşı Güney Kore’de düzenlenen Aerobik Jimnastik Dünya Şampiyonası’nda altın madalya kazanması ile ilgili haberde “*Başarımı antrenmanlardaki azim, disiplin, düzgün çalışma ve kuralları uygulamaya borçluyum.*” (s.21) cümlesi ile vurgulanmaktadır.

Duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde kültürel mirasa duyarlılık değeri düz metinde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda duyarlılık değerine ilişkin alt tema toplumsal duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Bu alt temanın kodlarda 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9.

4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Duyarlılık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Engellilere karşı	Toplumsal duyarlılık	Duyarlılık

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 9 incelendiğinde ‘Türkiye’nin İlk Engelli Farkındalık Merkezi’ni Gezen Konaklı Öğrenciler, Engelli Bireylerin Karşılaştıkları Zorlukları Yaşadılar’ adlı haberde “*Merkez yetkilisi her yaş grubundan insanı engellileri anlamak için engelli farkındalık merkezine çağırdı.*” (s.23) cümlesi ile toplumsal duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Kültür ve Miras Öğrenme Alanı

a. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kültür ve miras öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “kültür ve miras” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan *kültürel mirasa duyarlılık, aile birliğine önem verme, vatanseverlik* gibi değerlerin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda kültür ve miras öğrenme alanında önerilen değerlerden olan kültüre mirasa duyarlılık, vatanseverlik, aile birliğine önem verme olarak yer almaktadır. Kültüre mirasa duyarlılık 93, vatanseverlik 30, aile birliğine önem verme 13 kez yer almaktadır.

Kültürel Mirasa Duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde kültürel mirasa duyarlılık değeri düz metinde 69, görsel materyalde 23 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin alt temalar maddi kültüre duyarlılık, manevi kültüre duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Maddi kültüre duyarlılık 56, manevi kültüre duyarlılık 36 kez yer almaktadır. Kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10.

4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kültürel Mirasa Duyarlılık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Eşya (8)	Maddi kültüre duyarlılık	Duyarlılık
El sanatı (18)		
Sandık (5)		
Yemek (10)		
Tarihi çeşme (3)		
Mimari eser (12)		
Geleneksel oyun(15)		
Bayram (8)	Manevi kültüre duyarlılık	
Düğün (6)		
Fıkra (3)		
Türkü (1)		
Masal (1)		
Kına gecesi (2)		

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 10 incelendiğinde maddi kültüre duyarlılığa ilişkin alt temada ‘Aile Tarihimizi Öğreniyoruz’ adlı metinde aileden kalan eşyalarla ilgili “*Eşyalar; büyüklerimizin kültürleri, yaşamları, ihtiyaçları, uğraşları konusunda bilgi verir.*” (s.34) cümlesi ile vurgulanmaktadır. Aileden kalan eşyalarla ilgili soru cümlesinde ise “*Fotoğraf, eşya ve kıyafetlerden geçmiş dönemlerle ilgili başka hangi bilgilere ulaşabilirsiniz?*” (s.34) maddi kültüre duyarlılık vurgulanmaktadır. ‘Çemberimde Gül Oya Sergisi Açıldı’ adlı haberde “*Haberdeki kültürel öğelerden hangilerini biliyorsunuz? Sizin yörenizin tanıtımı yapılsaydı hangi kültürel öğelere yer verilirdi?*”(s.37) soru cümleleri ile maddi kültüre duyarlılık alt teması ifade edilmektedir. Kültürel öğelerimizin tanıtıldığı metinde “*El sanatlarımız milletimizin duygularını, beğenilerini ve kültürünü yansıtmaktadır.*” (s.38) cümlesi ile duyarlılık değeri vurgulanmaktadır. Bakır eşyalarla ilgili cümlede “*Geçmişte genellikle mutfak eşyası olarak kullanılan bakır eşyalar günümüzde daha çok süs eşyası olarak kullanılır.*” (s.38) kültürümüzün yansıması olan eşyalara karşı duyarlı olunması ifade edilmektedir. Aynı metin ile ilgili soruda da değere dikkat çekilmektedir : “*Evinizde bakır eşya var mı? Varsa ne amaçla kullanılıyor? Örnek veriniz.*” (s.38) kültürümüzün yansıması olan eşyaların nasıl kullanıldığına dikkat çekmektedir. Kültürümüzü yansıtan sandıklarla ilgili

cümlede “ *Sandıklar gelinlik çağa gelen genç kızların el emeği göz nuru çeyizlerini muhafaza eder.*” (s.38), sandıkların içindeki kültürel eşyalarımızla ilgili “ *Kapağını kaldırdığımızda renk renk oyali tülbentler, nakışlı havlular, danteller bizi karşılar.*” (s.38) cümlesi ile eşyalara dikkat çekilmektedir. Kültürümüzü yansıtan sandıklarla ilgili “*Ahşaptan yapılan sandıklar yöreden yöreye farklılık gösterir.*” (s.38) cümlesi ile farklı olsa bile her yörede mutlaka sandıkların olduğunu ve kültürümüzü yansıttığı vurgulanmaktadır. Kültürümüzü yansıtan yiyecekler ile ilgili “ *Yiyecek ve içeceklerimiz kültürümüzü yansıtan öğelerimizdendir.*” (s.39) cümlesi kültürel mirasa duyarlılık alt temasını ifade etmektedir. Kültürümüzü temsili olan Türk kahvesi ile ilgili “ *Tüm dünyaca bilinen Türk kahvesi gibi.*” (s.39) cümlesi duyarlılık değerini vurgulamaktadır. Her yörenin kendine has kültürel yemekleri ile ilgili “ *Kayseri mantısı, Gaziantep baklavası, Karadeniz hamsili pilavı yöresel yemeklerin bazılarındandır.*” (s.39) örnekleri ile kültürel mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Bu örnekleri ile ilgili “*Aileniz ve çevrenizde tüketilen yöresel yiyecek ve içecekler nelerdir?*” (s.39) soru cümlesi ile kültürel mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Tarihi çeşmelerimiz ile ilgili “*Ülkemizin hemen her yerinde karşılaşılabileceğimiz tarihî çeşmeler kültür değerlerimiz arasındadır.*” (s.39) cümlesi ile dikkat çekilmektedir. Tarihi çeşmelerin birçoğunun günümüze ulaşmamasına dikkat çekmek için “*Geriye kalanları korumalı ve kültürel mirasımıza sahip çıkmalıyız.*” (s.39) cümlesi ile kültürel mirasımızı korumamızın gerekliliği vurgulanmaktadır. Mimari alanda kültürel mirasımızı yansıtan öğelere “*Çeşmeler gibi çevremizde görebileceğimiz cami, türbe, han, kale gibi yapılar da mimari eserlerimizdir.*” (s.39) cümlesi ile vurgu yapılmaktadır. ‘Tarih Parça Parça Yok Oluyor’ adlı haberde “ *Birçok devlete ev sahipliği yapan ülkemizde çok sayıda tarihi eser bulunuyor.*” (s.40) cümlesi ile maddi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. İstanbul Büyükçemece’deki Kurşunlu Han ile ilgili “*Bu han bakımsızlık nedeniyle can çekiyor.*” (s.40) cümlesi ile kültürel mirasımızı korumamıza dikkat çekmektedir. Kültürel öğelerimizin korunmaması ile ilgili diğer bir örnekte “ *Kervansaray olarak da bilinen Kurşunlu Han gibi Kanuni Sultan Süleyman Köprüsü de aynı kaderi paylaşıyor.*” (s.40), bu yapılar ile ilgili “*Deyim yerindeyse tarih parça parça yok oluyor.*” (s.40), “*Yerli ve yabancı*

turistlerin de büyük ilgi gösterdiği Kurşunlu Han'ın çatısı su akıyor ve duvarlarında da çatlamalar meydana gelmeye başladı.” (s.40) cümleleri ile kültürel mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. ‘Tarih Parça Parça Yok Oluyor’ adlı haberden sonra soru cümleleri ile “ Sizin çevrenizde hangi tarihi eserler var? Bunların korunması için neler yapılmalıdır?” (s.40) kültürel mirası korumaya dikkat çekilmektedir. Kültürel öğelerimizin yer aldığı mekanlarla ilgili “Milli kültürümüzün örneklerini görmek için çevremizdeki müzelere, tarihi mekânlara gitmemiz gerekir.” (s.40) cümlesi ile duyarlılık değeri vurgulanmaktadır. Bu müzelerden biri olan Ankara’daki Etnografya müzesi ile ilgili “Müzedede giysiler, süs eşyaları, el sanatları, halılar, mutfak eşyaları ve daha pek çok kültür ögemiz var.” (s.40) cümlesi ile maddi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Manevi kültüre duyarlılık alt teması anneannesi ile sözlü tarih yöntemi ile görüşmesinin yer aldığı metninde “Düğünlerine çok sayıda davetli katılmış. Kına gecesinde giydiği bindallı, canlı kırmızı rengini yıllardır sandıkta tutulmasına rağmen koruyor. ” (s.35) cümlesi ile vurgulanmaktadır. ‘Kültürümüz’ adlı metinde Ramazan ve Kurban Bayramları örnek verilerek “Ziyaretler yapar büyüklerimizin ellerini öperiz.” (s.37) cümlesi ile manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. “Bayram kutlamalar bizi biz yapan kültürel değerlerimizden yalnızca biridir.” (s.37) cümlesi ile kültürel ögemiz olan bayramlar vurgulanmaktadır. Kültürel mirasımızı yansıtan örnekler “Bayramlarımız, el sanatlarımız, düğünlerimiz, yemeklerimiz, türkülerimiz, masallarımız milli kültürümüzün öğelerinden bazılarıdır.” (s.37) cümlesi ile kültürel mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. ‘ Sıra Sizde’ sorularında “Aile büyüklerinizle görüşme yaparak düğün ve bayramların geçmişte nasıl kutlandıkları hakkında bilgi alınız.” (s.39), “Geçmişteki ve günümüzdeki bayram ve düğün kutlamalarında ne gibi benzerlik ve farklılıklar bulunmaktadır?” (s.39) soruları ile kültürel mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Kültürel öğelerimize örnek olarak “Kültür öğelerimizden biri de fıkralardır.”(s.41), “Nasreddin Hoca fıkraları yüzyıllar boyunca dilden dile nesilden nesile anlatıla gelmiştir. “ (s.41) cümlesi ile kültürel mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. ‘Şimdi Oyun Zamanı’ adlı metinde “ Ancak geçmişte

büyüklerimizin oynadığı birçok geleneksel oyun artık unutulmuş durumda.” (s.42) cümlesi ile geleneksel oyunların unutulduğuna dikkat çekmektedir. En çok oynanan geleneksel oyunlara örnek olarak “Mendil kapmaca, aşık, beştaş, bezirganbaşı, topaç çevirmece, yüzük kaçırma gibi oyunlar en çok oynadıklarımız.” (s.42) verilmiştir. Geleneksel oyunlar ile ilgili “Geleneksel oyunlar kültürümüzün değerlerindendir.” (s.42), “Bu oyunlar oynamaya devam ettikçe yaşayacaktır.” (s.42), “Sizler de geleneksel oyunları oynayarak kültürel mirasımıza sahip çıkabilirsiniz.” (s.42) cümleleri ile korumaya ve devam ettirmeye dikkat çekilmektedir. Antalya Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü Geleneksel Çocuk Oyunları Şenliği ile ilgili “Şenlikte, yakan top, tombik, yağ satarım bal satarım, mendil kapmaca ve bayrak yarışı kategorilerinde yarışlar yapıldı.” (s.43) geleneksel oyunlara vurgu yapılmaktadır. Bu etkinlikle ilgili “Etkinliğin unutulmaya yüz tutmuş oyunları çocuklara tanıtmaya amacını taşıdığı belirtildi.” (s.43) cümlesi ile kültürel mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Etkinlikle ilgili soru cümlesinde “Şenlik ne amaçla düzenlenmiştir?” ifadesi ile kültürel mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Kültürel mirasa duyarlılık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.38).

Şekil 5. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri

Kültürel değerlerimizden olan el sanatları maddi kültürel mirasa duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

(s.39).

Şekil 6. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri

Şekil 6’da yer alan Türk kahvesi kültürümüzün bir parçasıdır bu bağlamda maddi kültürel mirasa duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

(s.39).

Şekil 7. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri

Görselde yer alan tarihi çeşme “*Geriye kalanları korumalı ve kültürel mirasımıza sahip çıkmalıyız.*” (s.39) ifadesi ile desteklenerek maddi kültürel mirasa duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

(s.40).

Şekil 8. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri

‘Tarih Parça Parça Yok Oluyor’ adlı haberde yer alan görsel “...İstanbul Büyükçemece’deki Kurşunlu Han. Bu han bakımsızlık nedeniyle can çekiyor.” (s.40) ifadesi ile desteklenerek maddi kültürel mirasa duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

(s.37).

Şekil 9. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri

Görselde yer alan el öpme  deti bayramlarda “Ziyaretler yapar b y klerimizizin ellerini öperiz.” (s.37) İfadesi ile desteklenerek manevi kültürel mirasa duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

(s.42).

Şekil 10. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri

Görselde yer verilen geleneksel oyun ile manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.43).

Şekil 11. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri

Görselde geleneksel oyunlarımızdan olan mendil kapmaca oyunu ile manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.43).

Şekil 12. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri

Görselde geleneksel oyunlarımızdan olan mangala (köçürme) oyunu ile manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Şekil 13. Kültür ve miras öğrenme alanı kültürel mirasa duyarlılık değeri

Görselde geleneksel oyunlarımızdan olan çelik çomak oyunu ile manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Vatanseverlik

Öğrenme alanı incelendiğinde vatanseverlik değeri düz metinde (16), görsel materyalde 14 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda vatanseverlik değerine ilişkin alt tema vatanını koruma olarak tespit edilmiştir. Vatanını koruma 30 kez yer almaktadır. Vatanseverlik değerine ilişkin bulgular tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11.

4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Vatanseverlik Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Savaş (18) Fedakarlık (12)	Vatanını koruma	Vatanseverlik

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 11 incelendiğinde vatanını koruma alt teması ‘Millî Mücadelemiz’ adlı metinde 1. Dünya Savaşı ile ilgili “*Ancak düşman, vatani için tüm imkânsızlıkları aşabilecek bir millet olduğumuzu henüz bilmiyordu.*” (s.46) cümlesi ile vurgulanmaktadır. Milli mücadele hazırlıkları ile ilgili “*İzmir’i işgale başlayan Yunanlara karşı ilk kurşunu vatansever gazeteci Hasan Tahsin (1888 - 15 Mayıs 1919) sıktı.*” (s.47) cümlesi ile vatani korumak için fedakârlığa dikkat çekmektedir. Halkın vatani korumak için oluşturduğu Kuvayımiliye birlikleri ile

ilgili “*Vatansever halkın oluşturduğu Kuvayımilliye birlikleri Güney Cephesi’nde Fransızlara unutamayacakları bir ders verdi.*” (s.48) cümlesi vatanı koruma alt teması vurgulanmaktadır. Antep’te Kuvayımilliye birlikleri başındaki Şahin Bey ile ilgili “*Kahramanca çarpışarak askerleriyle şehit düştü.*”(s.49) cümlesi ile vatanı koruma alt teması vurgulanmaktadır. Maraş’ta Şekerci Ökkeş küçük yaşta olmasına rağmen vatanı korumak uğruna “*Şehit olacaksam vatan ve millet uğrunda şehit olacağım.*”(s.49) sözü ile vatanı koruma alt teması vurgulanmaktadır. Savaşta diğer çocuklar ile ilgili sorulan “*Çocuk kahramanlar hangi duygu ve düşünce ile hareket etmişlerdir?*” (s.49), “*Siz Millî Mücadele döneminde yaşasaydınız vatanınız için neler yapardınız?*” (s.49) soruları ile vatanı koruma alt teması vurgulanmaktadır. Batı cephesinde fedakâr kadınlarımızla ilgili “*Bu cephede birçok kadın kahraman erkeklerle birlikte mücadele verdi.*” (s.50) ifadesi vatanı koruma alt teması vurgulanmaktadır. Savaşta ordunun ihtiyaçları ile ilgili “*Halkın desteğiyle ordunun ihtiyaçları giderildi.*” (s.50) cümlesi ile halkın vatanı korumak için yaptığı fedakârlık ifade edilmektedir. ‘Sıra Sizde’ sorularında yer alan “*Millî Mücadele kahramanlarından ders kitabında yer verilemeyen birinin hayatını araştırınız. Ulaştığınız bilgilerle bir sunum hazırlayarak sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.*” İfadesi ile vatanı koruma alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularında yer alan “*Millî Mücadele’de milletimizin başarılı olmasının sebebi aşağıdakilerden hangisidir C)Bağımsızlığını koruma konusunda kararlılığı*” (s.55) çoktan seçmeli sorusu ile vatanı koruma alt teması vurgulanmaktadır. ‘Millî Mücadelemiz’ adlı metinde “*Millî Mücadelede milletimiz askeri, kadını, yaşlısı çocuğu ile büyük bir özveri ve vatanseverlik gösterdi.*” (s.48) cümlesi ile vatanı koruma alt teması vurgulanmaktadır.

Vatanseverlik değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.46).

Şekil 14. Kültür ve miras öğrenme alanı vatanseverlik değeri

Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi Ankara'daki görsel ile vatanını koruma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.48).

Şekil 15. Kültür ve miras öğrenme alanı vatanseverlik değeri

Görsel “*Millî Mücadelede milletimiz askeri, kadını, yaşlısı çocuğu ile büyük bir özveri ve vatanseverlik gösterdi.*” (s.48) ifadesi ile desteklenerek vatanını koruma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.49)

Şekil 16. Kültür ve miras öğrenme alanı vatanseverlik değeri

Şekil 16 “*Çocuk kahramanlar hangi duygu ve düşünce ile hareket etmişlerdir?*” (s.49), “*Siz Millî Mücadele döneminde yaşasaydınız vatanınız için neler yapardınız?*” (s.49) soruları ile desteklenerek vatanını koruma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.51).

Şekil 17. Kültür ve miras öğrenme alanı vatanseverlik değeri

Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi Ankara'daki görsel ile vatanını koruma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.51).

Şekil 18. Kültür ve miras öğrenme alanı vatanseverlik değeri

Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi Ankara'daki görsel ile vatanını koruma alt teması vurgulanmaktadır.

Aile Birliğine Önem Verme

Öğrenme alanı incelendiğinde aile birliğine önem verme değeri düz metinde 9, görsel materyalde 8 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda aile birliğine önem verme değerine ilişkin alt tema akrabaya önem verme olarak tespit edilmiştir. Akrabaya önem verme 17 kez yer almaktadır. Aile birliğine önem verme değerine ilişkin bulgular tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12.

4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Aile Birliğine Önem Verme Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Akraba tanıma (13) Akraba ziyareti(3) Aile bağı(1)	Akrabaya önem verme	Aile birliğine önem verme

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 12 incelendiğinde akrabaya önem verme 'Aile Tarihimizi Öğreniyoruz' adlı metinde “*Fotoğraflar sayesinde geçmişte giyilen kıyafetleri, tanımadığımız akrabalarımızı öğrenebiliriz.*” (s.34) cümlesi ile vurgulanmaktadır. Anneanesi ile sözlü tarih yöntemi ile görüşmesinin yer aldığı metnin bütününde akrabaya önem verme alt teması vurgulanmaktadır “*...Babasını çok küçük yaşta kaybetmiş. Annesi ile birlikte dedelerinin evinde yaşamışlar. Anneannemin babası demircilikle evin geçimini sağlıyormuş. Anneannemin iki kız, bir de erkek kardeşi varmış...*” (s.35). Akrabalarımız ile ilgili “*Aile üyelerimiz dışında hala, amca, dayı, teyze ve kuzenler gibi birçok akrabamız vardır.*” (s.36) cümlesi ile akrabaya önem verme alt teması vurgulanmaktadır. 'Kültürümüz' adlı metinde “*Bayramlar aile bağlarımızı güçlendirir.*” (s.37), bayramlar “*Her zaman göremediğimiz aile üyelerimizi görmemizi sağlar.*” (s.37) cümleleri ile akrabaya önem verme alt teması vurgulanmaktadır.

Aile birliğine önem verme değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.34).

Şekil 19. Kültür ve miras öğrenme alanı aile birliğine önem verme değeri

Görsel “*Fotoğraflar sayesinde geçmişte giyilen kıyafetleri, tanımadığımız akrabalarımızı öğrenebiliriz.*” (s.34) cümlesi ile akrabaya önem verme alt teması vurgulanmaktadır.

(s.36).

Şekil 20. Kültür ve miras öğrenme alanı aile birliğine önem verme değeri

Şekil 20’de yer alan soy ağacı “*Yandaki soyağacını inceleyiniz. Siz de kendi ailenizin soyağacını bir dosya kâğıdına çiziniz.*” (s.36) ifadesi ile desteklenerek akrabaya önem verme alt teması vurgulanmaktadır.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı

a) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan “*doğal çevreye duyarlılık*” değerlerinin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında önerilen değerlerden olan doğal çevreye duyarlılık olarak yer almaktadır. Doğal çevreye duyarlılık 9 kez yer almaktadır.

Doğal çevreye duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde düz metinde doğal çevreye duyarlılık 8, görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda

doğal çevreye duyarlılık değerine ilişkin alt tema çevreyi korumaya duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Çevreyi korumaya duyarlılık 9 kez yer almaktadır. Doğal çevreye duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13.

4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Doğal Çevreye Duyarlılık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Çevre sorunu (6) Doğal güzellik(3)	Doğal çevreye duyarlılık	Duyarlılık

Tablo 13 incelendiğinde doğal çevreye duyarlılığa ilişkin alt tema ‘Yaşadığım Çevre’ adlı metinde insanların çevreyi kendi ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmelerinin sonucunu “*İnsanlar tüm bunları yaparken doğal çevreye ve doğal dengeye özen göstermediğinden, günden güne artan çevre felaketlerine yol açmaktadırlar.*” (s.65) cümlesi ile ifade etmektedir. Çevreye yapılan insan müdahaleleri ile ilgili “*Çevremizde yapılan küçük değişiklikler bazen hiç beklenmeyen büyük çevre felaketlerine yol açabilir.*” (s.65) cümlesi ile doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Bu müdahalelere örnek olarak “*Örneğin ormanların aşırı kullanımı sonucu yok edilmesi çığ, sel, heyelan gibi doğal afetlerin etkisini artırır.*” (s.65), “*Fabrikaların atıklarını denizlere, akarsulara bırakmaları pek çok canlı türünün yok olmasına neden olmaktadır.*” (s.65) cümleler ile doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Çevrede yapılan değişiklikler sonucunda ise “*Bu da doğal dengeyi bozmaktadır.*” (s.65) cümlesi ile doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Soru cümlesi ile “*İnsanın doğaya verdiği zararlara siz hangi örnekleri verebilirsiniz?*” (s.65) doğal çevreye duyarlılık alt temasına dikkat çekmektedir. ‘Şavşat’ı Tanıyoruz’ adlı metinde yer alan ‘Şavşat’ isimli şiirde doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır “*Etrafı çevirmiş çimenli dağlar, / Dağların eteği yemyeşil bağlar. / Sol taraftan gelir, şen ırmaklar çağlar, / Katmer katmer açar gülü Şavşat’ın. ... (A. Rıza YILDIRIM)*” (s.70). ‘Şavşat’ şiiri ile ilgili sorularda yer alan “*Şavşat’ın hangi doğal özellikleri vardır?*”(s.71) soru cümlesi ile de duyarlılık değeri vurgulanmaktadır.

Duyarlılık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.71).

Şekil 21. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri

Şavşat'ın yer aldığı görselde doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

b. Öğretim programında sosyal bilgiler dersinin geneli için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında insanlar, yerler, çevreler öğrenme alanı incelendiğinde sorumluluk değerinin (26) yer aldığı tespit edilmiştir.

Sorumluluk

Öğrenme alanı incelendiğinde sorumluluk düz metinde 20, görsel materyalde 6 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda sorumluluk değerine ilişkin alt tema görevi yerine getirme olarak tespit edilmiştir. Görevi yerine getirme 26 kez yer almaktadır. Sorumluluk değerine ilişkin bulgular tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 14.

4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Afet önlemi (26)	Görevi yerine getirme	Sorumluluk

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 14 incelendiğinde görevini yerine getirme alt teması 'Afetlere Karşı Önlemlerim' adlı metinde yağmur sularının oluşturacağı afeti önlemek için “*Ne yapılabilir: Doğal bitki örtüsü korunmalıdır. Seli önlemek için barajlar su*

Sorumluluk değerin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

Görselde yer alan deprem çantası “*Deprem çantasını ailenizle birlikte hazırlayınız.*” (s.78) cümlesi ile desteklenerek sorumluluk değerini vurgulamaktadır.

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı

a. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan *bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık* gibi değerlerin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında önerilen değerlerden olan bilimsellik 58, duyarlılık 15 olarak yer almaktadır. Bilimsellik 58, duyarlılık 15 kez yer almaktadır.

Bilimsellik

Öğrenme alanı incelendiğinde bilimsellik düz metinde 31, görsel materyalde 22 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda bilimsellik değeri içerisinde icat etme, bilimden faydalanma, problem çözme alt temaları yer almaktadır. İcat etme 22, bilimden faydalanma 19, problem çözme 12 kez yer almaktadır. Bilimsellik değerine ilişkin bulgular tablo 15’de verilmiştir. Tablo 15.

4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Bilimsellik Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
İcat etme (22)	Bilimsel ifadenin bulunması	Bilimsellik
Teknolojik ürün(8) Kitle iletişim aracı (3) Doğadan model alma (6) Ulaşım aracı (1) Eğitim materyali (1)	Bilimden faydalanma	Bilimsellik
Hipotez oluşturma (12)	Problem çözme	Bilimsellik

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 15 incelendiğinde bilimsel ifadenin bulunması alt teması ‘Mucitler Zamanı’ adlı metinde El – Cezeri ile ilgili “*Günlük hayatta kullanılan makineler*

yaptı. *Bu makinalar günümüz robot çalışmalarının ilk örnekleridir.*” (s.90), Humphry Davy ile ilgili *“Modern ampulün ilk mucidi Humphry Davy’dir.”* (s.90), Thomas A. Edison ile ilgili *“Uzun ömürlü, günümüzdeki ampulü icat etti.”* (s.90), Carl Friedrich Benz ile ilgili *“Modern otomobillerin ilk örneğini icat eden mühendistir.”* (s.90), Nicolas Conte ile ilgili *“Kurşun kalemi icat etti.”* (s.90) ifadeleri ile vurgulanmaktadır. ‘Zaman Yolculuğu’ adlı metinde *“Leonardo da Vinci (1452-1519) kuşların uçuşlarını incelemiş, kuşa benzeyen bir uçan makine tasarımı yapmıştır.”*(s.91), Lagari Hasan Çelebi ile ilgili *“ 1633 yılında kendi icadı olan roketle İstanbul Sarayburnu açıklarında göğe yükselmiş ve yine kendi yapmış olduğu paraşütle denize inmeyi başarmıştır.”* (s.91), 1898’de Ferdinand von Zeppelin’in icadı ile ilgili *“Bir hava gemisi icat etti.”*(s.91), *“Wilbur ve Orville Wright kardeşler havadan ağır olan ilk motorlu uçağı yaptılar.”*(s.91), Igor Sikorsky modern helikopterlerin ilk örneği olan *“1939’da Sikorsky VS-300 adlı helikopteri yaptı.”* (s.91) cümleleri ile bilimsel ifadenin bulunması alt temasını vurgulamaktadır. Bilimsel ifadenin bulunması alt temasına dikkat çekmek amacıyla *“1001 İcat ve Sırlar Kütüphanesi” belgesel filmini sınıfınızla veya ailenizle izleyiniz. Filmde sizi etkileyen bölümleri defterinize yazınız.*” (s.92) cümlesi ifade edilmektedir.

Bilimden faydalanma alt teması ‘Bilgiden Gelen Teknoloji’ adlı metinde *“İnternetin bulunmasıyla uzak mesafelere bilgi, haber, fotoğraf gibi dosyaları hızla ulaştırıyoruz.”* (s.94), *“Televizyon, radyo sayesinde değişik kültürleri tanıyoruz.”*(s.94), *“Telefon ile uzaktaki yakınlarımızla iletişime geçiyoruz.”*(s.94), *“Haftalar süren yolculuklar artık yeni ulaşım araçlarıyla saatler içerisinde tamamlanıyor.”* (s.94), *“Kullanılan projeksiyon, etkileşimli tahta gibi aletler eğitimde kolaylık sağlıyor.”* (s.94) cümleleri ile vurgulanmaktadır. Bazı teknolojik ürünlerin eski modellerinin özellikleri verilerek bilimin ve teknolojinin gelişmesiyle bize sağladığı faydalar vurgulanmaktadır. Hesap makinesi ile ilgili *“Bu makineyle sadece dört işlem yapılırdı.”* (s.95), radyo ile ilgili *“Çalışabilmesi için elektrik prizine takılı olması gerekliydi. Düğme çevrildiğinde hemen çalışmazdı.”*(s.95), saç kurutma makinesi ile ilgili *“Saç kurutma makinası çok ağırdı. Şapka gibi başa takılarak saç kurutuluyordu.”* (s.95), elektrik süpürgesi ile ilgili *“Elektrik süpürgesi gürültülü çalışırdı. Taşınması ve kullanması çok zordu.”*

ürün için önce sorun ve ihtiyaca gerek olduğunu vurgulamaktadır bu bağlamada problem çözme alt teması ifade edilmektedir.

Bilimsellik değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.90).

Şekil 23. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri

Şekil 23 “*Modern ampulün ilk mucidi HumphryDavy’dir.*” (s.90) ifadesi ile desteklenerek icat etme alt temasını vurgulamaktadır.

(s.90).

Şekil 24. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri

Görsel Nicolas Conte’nin icadı ile ilgili “*1794’te kurşun kalemin bildiğimiz şeklini oluşturdu.*”(s.90) ifadesi ile desteklenerek icat etme alt temasını vurgulamaktadır.

(s.98).

Şekil 25. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri

(s.98).

Şekil 26. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri

Şekil 25 ve 26 doğanın biliminden faydalananarak tasarlanan ürünlerle ilgili “*Helikopter firmaları yusufçuk böceğinden esinlenerek helikopter tasarımı*

yapmışlardır.”(s.98) cümlesi ile desteklenerek bilimden faydalanma alt temasını vurgulamaktadır.

(s.98).

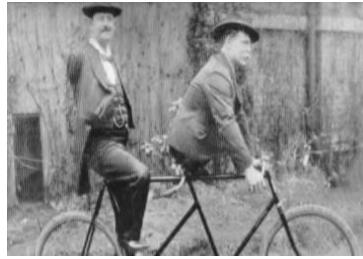
Şekil 27. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri

(s.98).

Şekil 28. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri

Şekil 27 ve 28 doğanın biliminden faydalanarak tasarlanan ürünlerle ilgili “Yunusların burun çıkıntısını inceleyen tasarımcılar onların bu sayede suda hızlı yüzdüklerini tespit etmiştir.”(s.98) cümlesi ile desteklenerek bilimden faydalanma alt temasını vurgulamaktadır.

(s.98).

Şekil 29. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri

Görsel “Fotoğrafta Charles Tripp ile ayaksız akrobat ile kolları olmayan Eli Bowen’ın bisiklete binebilmek için icat ettikleri çift kişilik bisikleti görüyorsunuz.” (s.98) cümlesi ile desteklenerek problem çözme alt temasını vurgulanmaktadır.

Duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde düz metinde duyarlılık değeri 9, görsel materyalde 6 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda doğal çevreye duyarlılık değerine ilişkin alt tema doğal çevreye duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Doğal çevreye duyarlılık 15 kez yer almaktadır. Doğal çevreye duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16.

4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Doğal Çevreye Duyarlılık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Çevre sorunu (15)	Doğal çevreye duyarlılık	Duyarlılık

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 16 incelendiğinde doğal çevreye duyarlılığa ilişkin alt tema ‘Teknoloji Doğada’ adlı metinde “*Teknolojinin yararları yanında bilinçsiz kullanılması sonucunda çevreye zararları olabilmektedir.*”(s.103) ifadesi ile vurgulanmaktadır. Zonguldak’ın Ereğli ilçesinde ‘E-Atık Geri Dönüşüm Kampanyası’nın anlatıldığı haberde “...‘*Atık Elektrikli ve Elektronik Eşya Toplama Merkezinde toplanarak geri dönüşüme kazandırılıyor.*’ (s.104), “*Belediye yetkilisi “Belediye olarak amacımız, ilçemizde çöpe giden ve atık olarak adlandırılan elektrikli ve elektronik eşyaları, ülkemize geri kazandırmak.”* (s.104), “*Elektrikli ve elektronik eşya atıklarının diğer atıklardan ayrı olarak biriktirilmesi ve sürdürülebilir çevre bilincinin yayılması amacıyla okullarımızda 4 Kasım - 30 Aralık 2016 tarihleri arasında “E-Atık Geri Dönüşüm Kampanyası” düzenledik.*” (s.104) cümleleri ile doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Duyarlılık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.103).

Şekil 30. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görsel “Teknolojinin yararları yanında bilinçsiz kullanılması sonucunda çevreye zararları olabilmektedir.” (s.103) ifadesi ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.103).

Şekil 31. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görsel “Teknolojinin yararları yanında bilinçsiz kullanılması sonucunda çevreye zararları olabilmektedir.” (s.103) ifadesi ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.103).

Şekil 32. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görsel “Teknolojinin yararları yanında bilinçsiz kullanılması sonucunda çevreye zararları olabilmektedir.” (s.103) ifadesi ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.103).

Şekil 33. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görsel “*Teknolojinin yararları yanında bilinçsiz kullanılması sonucunda çevreye zararları olabilmektedir.*” (s.103) ifadesi ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.104).

Şekil 34. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görsel “*Belediye yetkilisi “Belediye olarak amacımız, ilçemizde çöpe giden ve atık olarak adlandırılan elektrikli ve elektronik eşyaları, ülkemize geri kazandırmak.”* (s.104) ifadesi ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

b. Öğretim programında sosyal bilgiler dersinin geneli için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı incelendiğinde çalışkanlık, aile birliğine önem verme, bilim etiği değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Çalışkanlık 8, aile birliğine önem verme 4, bilim etiği 2 kez yer almaktadır.

Çalışkanlık

Öğrenme alanı incelendiğinde çalışkanlık düz metinde 8 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda çalışkanlık değerine ilişkin alt tema azimli olma olarak tespit edilmiştir. Azimli olma 8 kez yer almaktadır. Çalışkanlık değerine ilişkin bulgular tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17.

4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Çalışkanlık Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Meraklı olma (6) Çalışkan olma (2)	Azimli olma	Çalışkanlık

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 17 incelendiğinde azimli olma alt teması ‘Tasarım Harikası’ adlı metinde “*Hayal ve merak buluşun temelidir.*” (s.97), “*Merakın giderilmesi için çok çalışmak gerekir.*” (s.97), “*Aşağıda hayalini ve merakını çalışma azmi ile birleştiren mucitlerin sözlerini okuyunuz.*” (s.97) ifadeleri ile vurgulanmaktadır. Bu mucitlere örnek olarak “Albert Einstein “*Benim hiçbir özel kabiliyetim yok ben sadece çok meraklıyım.*” (s.97) sözü verilmiş bu bağlamda meraklı olma alt teması vurgulanmaktadır.

Azimli olma alt teması ‘Tasarım Harikası’ adlı metinde “*Aşağıda hayalini ve merakını çalışma azmi ile birleştiren mucitlerin sözlerini okuyunuz.*” (s.97) ifadeleri ile vurgulanmaktadır. Bu mucitlere örnek olarak Steven Paul Jobs “*Hayatım hayallerimi kovalamakla geçti. Bir şey yaptığınızda iyi sonuç alırsanız, bir başka şey daha yapın ve ona çok uzun süre takılıp kalmayın. Bir sonrakinin ne olacağını düşünün.*”(s.97), “Prof. Dr. Fuat Sezgin (1924-....) “*Hocam bana bir gün sordu, kaç saat çalışıyorsunuz? Ben, günde 13-14 saat çalışıyorum dedim. ‘Ne, dedi. Bu tempoyla bir bilim adamı olamazsın. Eğer bilim adamı olmak istiyorsanız bunu çok daha arttırmalısınız’ dedi. O, günde 24 saat çalışırdı. Günler uzun olsaydı daha çok çalışacaktı.*” (s.97) sözleri verilerek azimli olma alt teması vurgulanmaktadır.

Aile Birliğine Önem Verme

Öğrenme alanı incelendiğinde aile birliğine önem verme düz metinde 3, görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda aileye önem verme değeri içerisinde aileye önem verme alt temasına yer verilmiştir. Aileye önem verme 4 kez yer almaktadır. Aile birliğine önem verme değerine ilişkin bulgular tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18.

4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Aile Birliğine Önem Verme Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
İletişim eksikliği(4)	Aileye önem verme	Aile Birliğine Önem Verme

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 18 incelendiğinde aileye önem verme alt teması ‘Teknoloji Zarar Vermesin’ adlı metine “Aile bireylerinizin televizyon, bilgisayar ve cep telefonu kullanımını doğru buluyor musunuz? Neden?” (s.101) sorusu ile giriş yapılarak vurgulanmıştır. ‘Teknoloji Tek Arkadaşın Olmasın’ adlı metinde “Okuldan gelir gelmez kendisini karşılayan babaannesiyle konuşmadan çantasını kapının yanına atıyor, tabletinde oyun oynuyordu.” (s.101), “Akşam yemeği sonrası anne ve babası da bilgisayar ve cep telefonu ile meşgul oluyorlardı.” (s.101) ifadeleri ile aileye önem verme alt temasını vurgulamaktadır.

Aile birliğine önem verme değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir

(s.101).

Şekil 35. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı aile birliğine önem verme değeri

Görsel ile aile birliğine önem verme değeri vurgulanmaktadır.

Bilim Etiği

Öğrenme alanı incelendiğinde bilim etiği düz metinde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda bilim etiği değerine ilişkin alt tema akademik dürüstlük olarak saptanmıştır. Akademik dürüstlük 2 kez yer almaktadır. Bilim etiği değerine ilişkin bulgular tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19.

4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Bilim Etiği Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Güvenilir bilgi (2)	Akademik dürüstlük	Bilim Etiği

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 19 incelendiğinde akademik dürüstlük alt teması “*Güvenli internet sayfalarına bakarak aradığınız bilgileri bulabilirsiniz.*” (s.92), “*İnternette bulduğunuz bilgilerin doğruluğunu, diğer kaynaklarla karşılaştırarak veya konunun uzmanına danışarak kontrol etmelisiniz.*”(s.92) ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı

a. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “*üretim, dağıtım ve tüketim*” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan *tasarruf, sorumluluk* değerinin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında önerilen değerler olan tasarruf, sorumluluk olarak yer almaktadır. Tasarruf 110, sorumluluk 21 kez yer almaktadır.

Tasarruf

Öğrenme alanı incelendiğinde tasarruf değeri düz metinde 87, görsel materyalde 23 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda tasarruf değerine ilişkin alt temalar israf etmeme, temel ihtiyaçlara öncelik, birikim yapma, reklamlara aldanmama, fiyat araştırması, kalite arama olarak tespit edilmiştir. İsraf etmeme 57, temel ihtiyaçlara öncelik 18, birikim yapma 16, reklamlara aldanmama 6, fiyat araştırması 3, kalite arama 3 kez yer almaktadır. Sorumluluk değerine ilişkin bulgular tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20.

4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
İsraf (57)		
Temel ihtiyaca öncelik (18)		
Birikim yapma(16)		
Reklama aldanma(6)	Bilinçli tüketici olma	Tasarruf
Fiyat araştırma(3)		
Kalite arama (3)		

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 20 incelendiğinde Bilinçli tüketici olma alt teması İsrâf etmeme ile ilgili bulgular ‘İsrâf Etme’ adlı metinde su tasarrufu ile ilgili “*Tükettiğiniz suyu düşünerek kullanın.*” (s.130), “*Kullandığımız kaynakları israf etmeden dikkatli tüketmeliyiz.*” (s.130), “*Düşünülmeden atılan yemeklere, musluklardan boşa akan sulara muhtaç olan çok insan vardır.*” (s.130), “*Sizler de kaynaklarınızı gerektiği kadar kullanmalısınız.*” (s.130), “*Unutmayın, sizlerin alacağı küçük önlemler birleşerek büyük tasarruflar olacaktır.*”(s.130), “*Suyun bilinçsiz tüketilmesiyle var olan su kaynakları hızla azalmaktadır.*” (s.131), “*Artık su israfına dur demeliyiz.*”(s.131), “*Suyun israf edilmeden kullanılmasını sağlamalıyız.*” (s.131) cümleleri ile vurgulanmaktadır. Enerji israfı ile ilgili “*Enerji kaynakları kısıtlıdır, gelecek nesilleri bu kaynaklardan mahrum etmeyelim.*”(s.131), “*Bilinçsizce kullandığımız enerji hem dünyadaki sınırlı kaynakları azaltır hem de aile bütçesini sarsar.*” (s.131), “*Az enerji kullanmak yeterli değildir.*” (s.131), “*Bilinçli enerji kullanımıyla hem tasarruf etmiş hem de enerji kaynaklarını korumuş oluruz.*” (s.131), “*Doğru kullanılan enerjiyle hem tasarrufu sağlamış hem de enerji kaynaklarını korumuş oluruz.*” (s.131) cümleleri ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. Giysi israfı ile ilgili “*Kıyafet ve ayakkabılarımıza özen göstermeliyiz.*” (s.132), “*Sökülen yerlerini tamir ettirmeliyiz.*” (s.132), “*Etiketlerde yazan yıkama ve kullanma uyarılarına dikkat ederek giyeceklerimizi uzun yıllar giyebiliriz.*” (s.132) ifadeleri ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. Yemek israfı ile ilgili “*İsrâf etme paylaş.*” (s.132), “*Tabağınızda bıraktığınız yemeğe, bayatladığında attığınız ekmeğe muhtaç olan insanları düşünerek yiyecek israfından kaçınmalısınız.*” (s.132), “*Yiyecek israfını önlemek için ne tür tedbirler alınabilir?*” (s.132) cümleleri ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. Zaman israfı ile ilgili “*Teknoloji sayesinde kazandığımız zamanı israf etmeden planlı, faydalı kullanmalıyız.*” (s.133) cümlesi ve “*Bir günlük zaman kullanımınızı sorgulayınız. Gün içerisinde yaptığınız faaliyetlerin saatlerini yazınız. Zamanı nasıl kullanıyorsunuz?*” (s.133) soruları ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. Geri dönüşüm ile ilgili “*Atıklarımızı geri dönüştürerek*

kaynakları verimli kullanmalıyız.” (s.133), “ Örneğin atık kâğıtları toplayarak onları geri dönüşüme kazandırmak ağaç kesimini azaltır.” (s.133) cümleleri ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

Bilinçli tüketici olma alt teması temel ihtiyaçlara öncelik ile ilgili ‘İsteklerimiz’ adlı metinde *“İsteklerimize sahip olmada öncelik sırasını doğru belirlemeliyiz.” (s.112) cümlesi ile ifade edilmektedir. Kış mevsiminde botu olmadığı halde spor ayakkabı almak isteyen Zerrin ile ilgili “İstedığınız ayakkabıları aile bütçemiz uygun olduğunda alalım.” (s.113) cümlesi ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. Bu olay ile ilgili soru cümlesinde de “Zerrin ve Sedat’ın istedikleri spor ayakkabı neden alınmadı?” (s.113) tasarruf değeri vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ bölümünde “Yukarıdaki harcamaları istek ve ihtiyaç olarak sınıflandırınız.” (s.114) etkinliği ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. Alışverişe gitmeden önce liste yaparak “Bilinçli tüketici gereksiz ve aşırı harcama yapmaz.” (s.120), “ Alışverişe çıkmadan önce bütçesine uygun alışveriş listesi hazırlar.” (s.120), “ Listesinde ihtiyaçlarını önce, isteklerini sonra sıralar.” (s.120) ifadeleri bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. Annesi ile alışverişe giden Melek’in yaşadıklarını ile ilgili “Alışverişe çıkmadan önce alışveriş listesi hazırladık.” (s.121), annesinin kızına söylediği “Melekçiğim alışveriş listemizdeki bazı ürünleri almayı erteleyelim. Çünkü ayırdığımız paranın yetmeyeceğini düşünüyorum.” (s.121) sözleri ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. Almayı erteledikleri ürünler ile ilgili “Paralarının yetmeyeceğini düşünerek almayı erteledikleri ürünler hangileri olabilir?”(s.121) soru ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ bölümünde yer alan “Ürün alırken temel ihtiyaçlarıma öncelik veririm.” (s.125) cümlesi ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.*

Bilinçli tüketici olma alt teması fiyat araştırması ile ilgili bulgular ailesiyle alışverişe çıkan çocuklar ile ilgili metinde *“Fiyatı uygun, kaliteli, ihtiyaçlarını karşılayan bot ve pantolon araştırarak aldılar.” (s.113) ifadesi ile vurgulanmaktadır. Annesi ile alışverişe giden Melek’in yaşadıklarını ile ilgili “Listeyi hazırladıktan sonra internetten marketlerin kampanya fiyatlarını inceledik.” (s.121), “Öncelikle markette, alacağımız ürünlerin fiyatlarına baktık.” (s.121) cümleleri ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.*

Bilinçli tüketici olma alt teması kalite arama ile ilgili bulgular ‘Bilinçli Tüketiyorum’ adlı metinde “*Alacağı ürünün fiyatının uygun olmasına dikkat ettiği kadar kaliteli olmasına da dikkat eder.*” (s.120) ifadesi ile vurgulanmaktadır. Annesi ile alışverişe giden Melek’in yaşadıklarını ile ilgili “*Ürünlerin kalitesini karşılaştırdık.*” (s.121) cümlesi ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ bölümünde yer alan “*Kullandığım ürünlerde kaliteyi ve güvenilirliği ön planda tutarım.*” (s.125) cümlesi ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

Bilinçli tüketici olma alt teması reklamlara aldanmama ile ilgili bulgular ‘Bilinçli Tüketiyorum’ adlı metinde görseller ile birlikte verilen “*Aşağıdaki resim ve fotoğrafı inceleyiniz. Satıcılar tüketicileri ikna etmek için başka neler yapıyorlar?*” (s.121) ifadesi ile vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ bölümünde yer alan “*Reklamların etkisine kapılmam.*” (s.125) cümlesi ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularında yer alan “*Alışveriş yaparken reklamı yapılan ürünü tercih etmeliyiz.*” (s.135) doğru-yanlış sorusu ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

Bilinçli tüketici olma alt teması birikim yapma ile ilgili bulgular ‘Bütçemizi Yapalım’ adlı metinde “*Gelirimizin bir kısmını tasarruflarımıza aktarmalıyız.*” (s.126) cümlesi ile vurgulanmaktadır. İkiz kardeşlerin ailesi ile bütçe hazırlarken babasının söylediği “*Elektrik, su kullanımına dikkat etmeli, gelirimizden bir miktar da tasarruf için ayırmalıyız.*” (126) cümle ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ bölümünde yer alan “*Gelirin bir kısmı neden tasarrufa ayrılmalıdır?*” (s.127) sorusu ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. Harçlıklarını kumbarasında biriktiren Osman ile ilgili “*Birikimlerini kendi hazırladığı kumbarasında saklardı.*” (s.128) cümlesi ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ bölümünde yer alan “*Birikimlerimi ayırırım.*” (s.129), “*Tasarruflarımı birikimlerime eklerim.*” (s.129) cümleleri ile bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

Tasarruf değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.121).

Şekil 36. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri

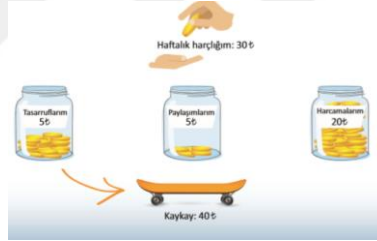
Görselde reklamlara aldanmama ile ilgili bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.121).

Şekil 37. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri

Görselde reklamlara aldanmama ile ilgili bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.128).

Şekil 38. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri

Görselde biriktirme ile ilgili bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.129).

Şekil 39. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri

1930'daki bir kumbara görseli ile birikim yapma ile ilgili bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.130).

Şekil 40. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri

Görsel ile israf etmeme ile ilgili bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

*(s.130).

Şekil 41. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri

Görsel ile israf etmeme ile ilgili bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.131).

Şekil 42. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri

Görsel ile enerji israfına dikkat çekerek israf etmeme ile ilgili bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.131).

Şekil 43. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri

Görsel ile su israfına dikkat çekerek israf etmeme ile ilgili bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.132).

Şekil 44. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri

Görsel ile giysi israfına dikkat çekerek israf etmeme ile ilgili bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.132).

Şekil 45. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri

Görsel ile yemek israfına dikkat çekerek israf etmeme ile ilgili bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

(s.133).

Şekil 46. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı tasarruf değeri

Görsel ile zaman israfına dikkat çekerek israf etmeme ile ilgili bilinçli tüketici olma alt teması vurgulanmaktadır.

Sorumluluk

Öğrenme alanı incelendiğinde sorumluluk düz metinde 20, görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda sorumluk

değerine ilişkin alt temalar görevi yerine getirme, vatandaşlık sorumlulukları olarak tespit edilmiştir. Görevi yerine getirme 19, vatandaşlık sorumlulukları 2 kez yer almaktadır. Sorumluluk değerine ilişkin bulgular tablo 21’de verilmiştir. Tablo 21.

4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Etiket okuma (7)		
Temel ihtiyaca öncelik (2)		
Fiş alma (2)		
Garanti belgesi alma (2)		
Fiş kontrol (2)	Görevi yerine getirme	Sorumluluk
Liste hazırlama (1)		
Belge saklama (1)		
Kalite arama (1)		
Fiyat araştırma(1)		
Fiş alma (2)	Vatandaşlık sorumlulukları	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 21 incelendiğinde görevi yerine getirme alt teması ‘Bilinçli Tüketiyorum’ adlı metinde sorumluluk sahibi bilinci tüketiciler ile ilgili “*Bilinçli tüketici gereksiz ve aşırı harcama yapmaz.*” (s.120), “*Alışverişe çıkmadan önce bütçesine uygun alışveriş listesi hazırlar.*” (s.120), “*Listesinde ihtiyaçlarını önce, isteklerini sonra sıralar.*” (s.120), “*Bütçesinden alışveriş için ayırdığı miktarı aşmaz.*”(s.120), “*Alacağı ürünün fiyatının uygun olmasına dikkat ettiği kadar kaliteli olmasına da dikkat eder.*” (s.120) ifadeleri ile vurgulanmaktadır. ‘Etiket Okumak Ciddi İştir!’ adlı metinde “*Özellikle gıda, ilaç ve temizlik ürünlerinin son kullanma tarihlerine dikkat edilmelidir. Son kullanma tarihi geçmiş ürünler satın alınmamalıdır.*” (s.122), “*Alınan bir ürün son kullanma tarihinden önce tüketilmelidir.*” (s.122) ifadeleri ile sorumluluk değeri vurgulanmaktadır. ‘Belge Almayı Unutmayın!’ adlı metinde alışveriş sonrası verilen belgelerle ilgili “*Bu belgeleri bir süre saklayınız.*” (s.124) cümlesi ve “*Ödemeyi yaptıktan sonra alışveriş belgemizdeki fiyat bilgilerini kontrol etmemiz gerekir mi? Neden?*”(s.124) sorusu ile sorumluluk değeri vurgulanmaktadır. “*Televizyon, halı, buzdolabı gibi dayanıklı tüketim malları aldığınızda satıcı firmadan faturayla*

birlikte garanti belgenizi almayı unutmayınız.”(s.124), “Garanti belgenizi mutlaka saklayınız.” (124) ifadeleri ile sorumluluk değeri vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ bölümünde yer alan “Ambalajlı gıda ürünlerinin üretim ve son kullanma tarihlerini kontrol ederek alırım.” (s.125), “Satın aldığım ürünün garanti belgesi ve kullanma kılavuzunu alırım.” (s.125), “Ürünlerin fiyatlarını fiş veya faturada kontrol ederim.” (s.125) ifadeleri ile sorumluluk değeri vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularında yer alan “Ambalajlı gıda ürünlerinde üretim ve son kullanma tarihine bakmalıyız.” (s.135) doğru-yanlış sorusu ile sorumluluk değeri vurgulanmaktadır.

Vatandaşlık sorumlulukları alt teması ‘Belge Almayı Unutmayın!’ adlı metinde “*Bilinçli her tüketici mutlaka fiş veya fatura almalıdır. Bu bir vatandaşlık görevidir.*” (124) ifadesi ile vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Neler Öğrendik?’ adlı zihin haritasında “*Belge almayı unutmayalım.*”(s.134) ifadesi ile vatandaşlık sorumlulukları alt teması vurgulanmaktadır.

Sorumluluk değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.122).

Şekil 47. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı sorumluluk değeri

Görsel “*Son kullanma tarihi geçmiş ürünler satın alınmamalıdır.*” (s.122) ifadesi ile desteklenerek sorumluluk değerini vurgulamaktadır.

b. Öğretim programında sosyal bilgiler dersinin geneli için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı incelendiğinde yardımseverlik değerinin yer aldığı saptanmıştır. Yardımseverlik 10 kez yer almaktadır.

Yardımseverlik

Öğrenme alanı incelendiğinde yardımseverlik düz metinde 9, yardımseverlik görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda yardımseverlik değeri içerisinde ihtiyacı olana yardım etme alt teması yer almaktadır. Yardım etme 10 kez yer almaktadır. Yardımseverlik değerine ilişkin bulgular tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22.

4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Barınma (3) Gıda (3) Eşya (2) Giysi (2)	İhtiyacı olana yardım etme	Yardımseverlik

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 22 incelendiğinde ihtiyacı olana yardım etme alt teması Türk Kızılay Derneğinin yardım çalışmasıyla ilgili haberde “*Depremzedeler haricinde, en fazla yardım yangınzedelere yapıldı. Evi zarar gören aileler için çadır kuruldu.*” (s.110), “*Gıda kolisi dağıtıldı.*” (s.110), “*Arabalarına sığınan insanlara da battaniye ve kumanya dağıttı.*” (s.110) cümleleri ve “*Habere göre, halka dağıtılan yardım malzemeleri nelerdir?*”(s.110) sorusu ile vurgulanmaktadır. Giysi israfı ile ilgili ‘Sizin Fazlanız, Onların Eksiğini Gideriyor’ adlı haberde “*Yardımsever vatandaşların kullanmaktan vazgeçtiği giysiler Antalya Büyükşehir Belediyesi ekiplerince alınıp ihtiyaç sahiplerine ulaştırılıyor.*” (s.132), “*Kullanmadığınız giysilerle ihtiyacı olan insanları mutlu etmek için neler yapardınız?*” (s.132) ifadeleri ile ihtiyacı olana yardım etme alt teması vurgulanmaktadır.

Yardımseverlik değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.110).

Şekil 48. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı yardımseverlik değeri

Görsel “Depremzedeler haricinde, en fazla yardım yangın zedelerine yapıldı. Evi zarar gören aileler için çadır kuruldu.” (s.110) ifadesi ile desteklenerek yardımseverlik değeri vurgulanmaktadır.

Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı

a. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda etkin vatandaşlık öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “etkin vatandaşlık” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan *bağımsızlık*, *sorumluluk* gibi değerlerin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda etkin vatandaşlık öğrenme alanında önerilen değerlerden olan sorumluluk, bağımsızlık olarak yer almaktadır. Sorumluluk 75, bağımsızlık 27 kez yer almaktadır.

Sorumluluk

Öğrenme alanı incelendiğinde sorumluluk düz metinde 58, görsel materyalde 10 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda sorumluluk değerine ilişkin alt temalar ailede sorumluluk, okulda sorumluluk olarak tespit edilmiştir. Sorumluluk 42, okulda sorumluluk 26 kez yer almaktadır. Sorumluluk değerine ilişkin bulgular tablo23’de verilmiştir.

Tablo 23.

4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Kendine karşı (22)		
Aile büyüklerine karşı (17)	Ailede sorumluluk	
Kardeşine karşı(3)		Sorumluluk
Kendine karşı (11)		
Arkadaşlarına karşı (10)	Okulda sorumluluk	
Öğretmenlerine karşı (5)		

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 23 incelendiğinde ‘Ailede Sorumluluklarım’ adlı metinde söylediğimiz sözün sorumluluğu ile ilgili “*Kardeşini okula götürme sorumluluğunu alabilir misin?*” (s.144), “*Emre artık Funda’ya ve babasına karşı sorumludur. Bu sorumluluğu söz vererek kendisi seçti.*” (s.144) ifadeleri sorumluluk değerini vurgulamaktadır. Aile ile ilgili “*Burada iş bölümünü öğrenir, görevlerimizi yerine getirerek sorumluluk sahibi oluruz.*” (s.145) , “*Herkes üzerine düşen görev ve sorumlulukları zamanında ve eksiksiz yaparsa herkes mutlu olur.*” (s.145) ifadeleri ile ailede sorumluluk alt teması vurgulanmaktadır. Annesi ve babası çalışan Reyhan ve Mehmet’in “Ev Yardım Ekibi” adını verdikleri iş bölümü programı ile ilgili “*Bu program sayesinde hem sorumluluklarını biliyor hem de anne babalarına yardımcı oluyorlar.*” (s.145) cümlesi ile ailede sorumluluk alt teması vurgulanmaktadır. Reyhan’ın sorumluluklarına örnek olarak “*Giysilerini yardımsız giyip çıkarmak*” (145), “*Dişlerini kendisi fırçalamak.*” (s.145), “*Yemek masasını hazırlamaya yardım etmek*” (s.145), “*Çiçekleri sulamak*” (s.145), “*Ütülenmiş kıyafetlerini yerleştirmek*”, (s.145), “*Oyuncaklarını toplamak*” (s.145), “*Satın alınan ürünleri yerleştirmeye yardımcı olmak*” (s.145), “*Toz almak*” (s.145) verilen ifadeler ile ailede sorumluluk alt teması vurgulanmaktadır. Mehmet’in sorumluluklarına örnek olarak “*Çamaşırlarını katlamak*” (s.145), “*Atıştırmalık hazırlamak*” (s.145), “*Sabahları alarm ile kendi kendine uyanmak*”(s.145), “*Odasını toplamak*”(s.145), “*Yemek masasını toplamaya yardım etmek*”(s.145), “*Alışveriş torbalarını taşımaya yardım etmek*” (s.145) verilen ifadeler ile ailede sorumluluk alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularından “*Aşağıdakilerden hangisi ailenizdeki sorumluluklarınızdanır? C) Yatağını düzeltmek*” (s.161) çoktan seçmeli sorusunda ile ailede sorumluluk alt teması vurgulanmaktadır.

Okulda sorumluluk alt teması ‘Sorumluluklarım’ adlı metinde “*Okula başladıktan sonra, arkadaşlarımıza, öğretmenlerimize ve çevremize karşı yeni görev ve sorumluluklarımız ortaya çıkar.*” (s.144), “*Görev ve sorumluluklarımızı*

bilmek, ona göre hareket etmek bizi ve çevremizi mutlu eder.” (s.144), “Yaşımız ilerledikçe şu anki görev ve sorumluluklarımızın çoğalacağını ve değişeceğini unutmayalım.”(s.144) ifadeleri ile vurgulanmaktadır. ‘Okulda Sorumluluklarım’ adlı metinde okul temsilciliğine aday olan öğrencilerin kampanyaları ile ilgili “Sözlerini yerine getirebiliyorlar mı?” (s.146) sorusu ile vurgu yapılmaktadır. Derste uyuyan öğrencileri yer aldığı görsel ile ilgili soruda “Yandaki resimde çocuklar hangi sorumluluklarını ihmal etmişlerdir?” (s.146) okulda sorumluluk alt teması vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ adlı bölümde yer alan “Teneffüs bitince derse hazırlanıp öğretmenlerimi bekledim.” (s.147), “Okula geç kalmadım.” (s.147), “Okul eşyalarımı kaybetmedim.” (s.147) ifadeleri ile okulda sorumluluk alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularından “Aşağıda verilen cümlelerden hangisi okul içi sorumluluklarımızdan değildir? A) Okulun bilim sanat panolarına resim, yazı katkısı yapmak B) Derslere hazırlıklı gelmek C) Arkadaşlarımızın haklarına saygı göstermek D) Evcil hayvanları beslemek” (s.161) çoktan seçmeli sorusunda ile okulda sorumluluk alt teması vurgulanmaktadır.

Sorumluluk değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.144).

Şekil 49. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı sorumluluk değeri

Görsel “Yandaki resmi inceleyiniz. Bu odanın görüntüsünü nasıl buluyorsunuz? Odanın sahibi bu odayı nasıl kullanmalıydı?” (s.144) soruları ile desteklenerek ailede sorumluluk alt temasını vurgulamaktadır.

(s.144).

Şekil 50. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı sorumluluk değeri

Görsel ilgili “*Kardeşini okula götürme sorumluluğunu alabilir misin?*”

(s.144) sorusu ile desteklenerek ailede sorumluluk alt temasını vurgulamaktadır.

(s.145).

Şekil 51. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı sorumluluk değeri

Görsel ile ailede sorumluluk alt teması vurgulamaktadır.

(s.146).

Şekil 52. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı sorumluluk değeri

Görseller “*Resimlerde iki farklı sınıf ortamı görüyorsunuz. Öğrencilerin davranışlarını karşılaştırınız. Öğrencilerin sorumlulukları hakkında neler söylenebilir?*” (s.146) ifadeleri ile okulda sorumluluk alt teması vurgulamaktadır.

(s.146).

Şekil 53. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı sorumluluk değeri

Görsel “Yandaki resimde çocuklar hangi sorumluluklarını ihmal etmişlerdir?” (s.146) sorusu ile desteklenerek okulda sorumluluk alt teması vurgulanmaktadır.

Bağımsızlık

Öğrenme alanı incelendiğinde bağımsızlık düz metinde 24, görsel materyalde 5 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda bağımsızlık değerine ilişkin alt tema siyasal bağımsızlık olarak tespit edilmiştir. Siyasal bağımsızlık 29 kez yer almaktadır. Bağımsızlık değerine ilişkin bulgular tablo 24’de verilmiştir.

Tablo 24.

4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Bağımsızlık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Devletin bağımsızlığı (17) Bağımsızlık isteği(7) Bağımsızlık sembolü (5)	Siyasal bağımsızlık	Bağımsızlık

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 24 incelendiğinde siyasal bağımsızlık alt teması ‘Özgürlük Ve Bağımsızlık Karakterimizdir’ adlı metinde “*Toplumlar bağımsız ve özgür olduğu sürece huzur içinde varlıklarını sürdürür.*” (s.152), “*Bağımsızlık ve özgürlük ülkemizin en önemli değerleridir.*” (s.152) ifadeleri ile vurgulanmaktadır. Ülkemize ailesi ile sığınan Nasır ile ilgili “*Nasır’ın geçmişte yaşadığı ve bugün yaşadığı koşulları karşılaştırarak bağımsızlığın önemini tartışınız.*” (s.152) sorusu ile siyasal bağımsızlık alt teması vurgulanmaktadır. Türk milletinin bağımsızlığa verdiği değer ile ilgili “*Milletimizin çocuklarına bırakacağı en önemli miras bağımsızlıktır.*”(s.153), “*Türk milleti 23 Nisan 1920’de uygar bir toplum olduğunu, bağımsız yaşamak istediğini, kendini yöneteceğini ve kendi kararlarını vereceğini dünyaya göstermiştir.*” (s.153), “*Ülkemizin bağımsızlığı ve milli egemenliğimiz geleceğimiz olan siz çocuklara emanettir.*” (s.153), “*Ülkemizin milli egemenlik ve bağımsızlık mücadelesinin en önemli simgesi olan 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı hâkimiyetin kayıtsız şartsız millete verildiği*

gündür.” (s.153) cümleleri ile ifade edilmektedir. Bir öğrencinin Anıtkabir’de bulunan anı defterine 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nda Atatürk’e hitaben yazdığı yazıda “Bağımsız bir ülkede yaşamamanın ne büyük bir mutluluk olduğunu daha iyi anladım.” (s.154), “ Bağımsızlığımızı sana ve silah arkadaşlarına borçlu olduğumuzun bilincindeyiz.” (s.154), “Bağımsızlığımızın bir bayram hediyesi olduğunu anlıyorum.” (s.154), “Ben de ülkemizin bağımsızlığının devamı için çok çalışacağım.”(s.154) ifadeleri ile siyasal bağımsızlık alt temasına vurgu yapılmaktadır. ‘15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü’ adlı metinde “Aziz milletimizin demokrasisine, bağımsızlığına, bayrağına, vatanına sahip çıkmasının ifadesi olan bu zafer, Çanakkale’de yazılan, Millî Mücadele’de tekrar eden bir destanın devamıdır.” (s.155), “Cumhurbaşkanımızın çağrısıyla birlikte, Ankara ve İstanbul başta olmak üzere, ülkemizin her yerinde milyonlarca insan, ellerinde bayraklarıyla istiklalimizi ve istikbalimizi savunmak için meydanlara akın etti.” (s.156), “Milletimizin korkusuz evlatları, millî iradenin üzerinde herhangi bir güç olmadığını göstermek için tankların önüne vücutlarını siper etti, uçaklardan ve helikopterlerden üzerlerine atılan kurşunlara aldırmadan direnişini sürdürdü.” (s.156), “ Milletimiz, FETÖ’cü teröristler karşısında birlik ve beraberlik içinde tek yumruk olurken, ülkesinin özgürlüğü ve geleceği uğrunda canını vermekten çekinmedi.”(156), “Bu darbe girişimi sırasında, ülkesini, özgürlüğünü, geleceğini ve demokrasisini savunan sivil halktan ve devlet görevlilerinden 250 vatandaşımız şehit, 2 bin 193 insanımız ise gazi oldu.” (s.157) ifadeleri ile siyasi bağımsızlık alt temasına vurgu yapılmaktadır.

Bağımsızlık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.153).

Şekil 54. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı bağımsızlık değeri

Görsel ile siyasal bağımsızlık alt temasına vurgu yapılmaktadır.

(s.155).

Şekil 55. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı bağımsızlık değeri

Görsel ile siyasi bağımsızlık alt temasına vurgu yapılmaktadır.

(s.152).

Şekil 56. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı bağımsızlık değeri

Ülkemize ailesi ile sığınan Nasır ile ilgili “Özgürce oyun oynayabiliyor ve en önemlisi iyi bir pilot olmayı yeniden hayal edebiliyorum.” (s.152) cümlesi ile siyasi bağımsızlık alt teması vurgulanmaktadır.

b. Öğretim programında sosyal bilgiler dersinin geneli için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanı incelendiğinde vatanseverlik, dayanışma, özgürlük değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Vatanseverlik 17, dayanışma 3, özgürlük 2 kez yer almaktadır.

Vatanseverlik

Öğrenme alanı incelendiğinde vatanseverlik düz metinde 14, görsel materyalde 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda vatanseverlik değerine ilişkin alt tema vatanını koruma olarak tespit edilmiştir. Vatanını koruma 17 kez yer almaktadır. Kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Vatanseverlik Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Vatan sevgisi(10) Fedakarlık (7)	Vatanını koruma	Vatanseverlik

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 25 incelendiğinde vatanını koruma alt teması ‘15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü’ adlı metinde “O gece “Çanakkale Ruhu” yüzyıl sonra yeniden canlandı ve tarihe altın harflerle geçen bir direniş, diriliş, yükseliş öyküsüne, 15 Temmuz Demokrasi Zaferi’ne hayat verdi.” (s.155), “Milyonlarca isimsiz kahramanın canı pahasına mücadele ettiği bu günde, milletimiz şehit olmuş, gazi olmuş ama ülkesini darbecilere teslim etmemiştir.” (s.155), “Aziz milletimizin eliyle tarihin yeniden yazıldığı bir dönüm noktası olan 15 Temmuz Zaferi, bedeli bin yıldır kanla ödenmiş vatan toprağının derin bir aşkla ve büyük bir cesaretle savunulduğu destansı bir mücadelenin adıdır.” (s.155), “Cumhurbaşkanımızın çağrısıyla birlikte, Ankara ve İstanbul başta olmak üzere, ülkemizin her yerinde milyonlarca insan, ellerinde bayraklarıyla istiklalimizi ve istikbalimizi savunmak için meydanlara akın etti. Milletimizin, tanklarıyla yolları ve köprüleri tutan, meclisimizi bombalayan hainlere karşı harekete geçmesi, darbecilerin oyununu bozdu.” (s.156), “Milletimizin korkusuz evlatları, millî iradenin üzerinde herhangi bir güç olmadığını göstermek için tankların önüne vücutlarını siper etti, uçaklardan ve helikopterlerden üzerlerine atılan kurşunlara aldırmandan direnişini sürdürdü.” (s.156), “Milletimiz, FETÖ’cü teröristler karşısında birlik ve beraberlik içinde tek yumruk olurken, ülkesinin özgürlüğü ve geleceği uğrunda canını vermekten çekinmedi.” (s.156), “Aziz milletimiz, şanlı geçmişinden miras aldığı güçle, Çanakkale’de ve Millî Mücadele’de olduğu gibi, ülkemizi işgale yeltenenlere karşı büyük bir kahramanlık örneği sergiledi.” (s.157) ifadeleri ile vurgulanmaktadır. 15 Temmuz ile ilgili “15 Temmuz’da demokrasi ve vatanına sahip çıkan vatandaşlarımız hangi duygu ve düşüncelerle hareket etmişlerdir?” (s.157) sorusu ile vatanseverlik değeri vurgulanmaktadır. Ömer Halisdemir ile ilgili “15 Temmuz darbe girişimi sırasında Özel Kuvvetler Komutanlığı’na girmeye çalışan FETÖ’nün elebaşlarından bir generali vurarak öldürdü.”(s.157) ifadesi ile vatanseverlik değeri vurgulanmaktadır.

Vatanseverlik değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.156).

Şekil 57. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı vatanseverlik değeri

Görselde 15 Temmuz günü İstanbul Boğaziçi Köprüsü'nde vatani koruyan vatanseverler yer almaktadır bu bağlamda vatanseverlik değeri vurgulanmaktadır.

(s.155).

Şekil 58. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı vatanseverlik değeri

Görsel ile vatanseverlik değeri vurgulanmaktadır.

Dayanışma

Öğrenme alanı incelendiğinde düz metinde birlikte hareket etme 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda dayanışma değerine ilişkin alt tema birlikte hareket etme olarak tespit edilmiştir. Birlikte hareket etme 3 kez yer almaktadır. Dayanışma değerine ilişkin bulgular tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26.

4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
İş birliği (3)	Birlikte hareket etme	Dayanışma

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 26 incelendiğinde birlikte hareket etme alt teması '15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü' adlı metinde "*Milletimiz, FETÖ'cü teröristler karşısında birlik ve beraberlik içinde tek yumruk olurken, ülkesinin özgürlüğü ve*

geleceği uğrunda canını vermekten çekinmedi.”(s.156), “Siyasi görüşü, eğitim düzeyi, ekonomik durumu, mesleği ne olursa olsun, milletimizin tamamı darbeye karşı birlik ve beraberlik içinde karşı koydu.” (s.157) cümleleri ile ifade edilmektedir.

Özgürlük

Öğrenme alanı incelendiğinde özgürlük değerinin düz metinde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda özgürlük değerine ilişkin alt tema özgürlüğünü kullanma olarak tespit edilmiştir. Özgürlüğünü kullanma 2 kez yer almaktadır. Özgürlük değerine ilişkin bulgular tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27 4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Özgürlük Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Düşünce özgürlüğü (1) Davranış özgürlüğü (1)	Özgürlüğünü kullanma	ÖZGÜRLÜK

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 27 incelendiğinde özgürlüğünü kullanma alt teması ‘Çocuk Olmaya Hakkım Var’ adlı metinde “*Ailenizde, okulunuzda düşüncelerinizi özgürce ifade edebiliyor musunuz? Anlatınız.*” (s.141) cümlesi ile ifade edilmektedir. ‘Özgürlük Ve Bağımsızlık Karakterimizdir’ başlıklı metinde “*Özgürce oyun oynayabiliyor ve en önemlisi iyi bir pilot olmayı yeniden hayal edebiliyorum.*” (s.152) cümlesi ile özgürlüğünü kullanma alt teması ifade edilmektedir.

Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı

a. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Küresel Bağlantılar öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan *kültürel mirasa duyarlılık, saygı* değerlerinin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda küresel bağlantılar öğrenme alanında önerilen değer olan *kültüre mirasa duyarlılık, saygı* olarak yer almaktadır. Kültüre mirasa duyarlılık 100, saygı 3 kez yer almaktadır.

Duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde kültürel mirasa duyarlılık düz metinde 60, görsel materyalde 40 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin alt temalar maddi kültüre duyarlılık, manevi kültüre duyarlılık ve ortak mirasa duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Maddi kültüre duyarlılık 27, manevi kültüre duyarlılık 18 ve ortak mirasa duyarlılık 15 kez yer almaktadır. Kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28.

4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kültürel Mirasa Duyarlılık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Yemek(18) Kıyafet (12) Mimari yapı (10) El sanatı (5) Kâğıt katlama sanatı (2) Çiçek düzenleme sanatı (2) Ulaşım aracı (1)	Maddi kültüre duyarlılık	
Festival (4) Bayram (13) Tören (3) Gelenek (2) Oyun (4) Dans (5) Yarış (2) Karnaval (1) Şiir sanatı (1)	Manevi kültüre duyarlılık	Duyarlılık
Ortak Türk kültürü (15)	Ortak mirasa duyarlılık	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 28 incelendiğinde maddi kültüre duyarlılık alt teması ‘Kiraz Çiçeklerinin Ülkesi Japonya’ adlı metinde “*Geleneksel Japon evleri ahşaptır, tahta direklerle desteklenir.*” (s.166), “*Odalarının biri Japon tarzı hasır (tatami)*

kaplıdır.” (s.166), “Japonca’da yemeğe “gohan” ismi verilir.” (s.166), “Japonların geleneksel yemekleri; haşlanmış sade beyaz pirinç yanında et ya da balık, pişmiş sebzeler, soya fasulyesi çorbası ve turşudur.” (s.166), “Ayrıca suşi, tempura, sukiyaki dünyaca tanınan yemekleridir.”(s.166), Kimono ile ilgili “Düğünler, mezuniyet törenleri ve Shichi-Go-San festivalinde giyilir.” (s.166), “Özel günlerde giyilen geleneksel kıyafet “kimono”dur.” (s.166) ifadeleri ile vurgulanmaktadır. ‘30 Ülke Fuarda’ adlı haberde “Ankara’da düzenlenen “Ülkeler El Sanatları ve Hediyeelik Eşya Fuarı’nda 30 ülkeye ait birbirinden ilginç el sanatları ve hediyeelik eşyalar, ziyaretçilerin beğenisine sunuldu.” (s.169), “Mısır papirüsleri, Bangladeş ve İran el dokuma halıları, Türkmenistan dokumaları, Nepal ve Endonezya el oymaları ile Kazakistan beyaz balı, fuarı gezenlerin beğenisini topladı.” (s.169),” Türkiye stantlarındaki Osmanlı saray kokuları, tespihler, Safranbolu lokumu ve helvası, Balıkesir zeytinyağı ve peyniri, Şanlıurfa ve Gaziantep baharatları ile yöresel tatlılar, Trabzon tereyağı ve mısır unu gibi ürünler, yoğun ilgi gördü.”(s.169) ifadeleri ile maddi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. ‘Dünyada Yaşam’ adlı metinde Meksika ile ilgili “Yemeklerinde baharat çok kullanılır. Taco (Tako) yemeği siyah fasulye ve et ile yapılır.” (s.176), “Meksikaya özgü geniş şapkaları vardır.” (s.176) ifadeleri ile maddi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. İngiltere ile ilgili “Sunday roast (sandey rast) geleneksel yemeklerindendir.” (s.177), “ İngiliz kahvaltısı ünlüdür.”(s.177), “ Çay önemli içeceklerindendir. Sütle birlikte içilir.”(s.177) ifadeleri ile maddi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. İtalya ile ilgili “Yemeklerinde sebze ve hamur işleri yoğundur.”(s.177), “Spagetti, risotto, parmesan peyniri, pizza, lazanya ve tiramisu dünyaca tanınan İtalyan lezzetleridir.” (s.177), “Venedik kanallar ve köprüleriyle ünlü tarihi bir şehirdir.” (s.178), “Şehirde tekne ve gondol gezileri yapılır.” (s.178) ifadeleri ile maddi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularından “Kahvaltısıyla ünlüdür. Çay sütle birlikte içilir. Yukarıda verilen bilgiye göre hangi ülkeden bahsedilmektedir? B) İngiltere” (s.185) çoktan seçmeli sorusu ile maddi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Manevi kültüre duyarlılık alt teması ‘Kiraz Çiçeklerinin Ülkesi Japonya’ adlı metinde “Yemeğe başlamadan önce “*itadakimasu (Bu yemeği kabul ediyorum.)*” deriz. Yemekten sonra ise “*gochisosamadeshita (Tam bir ziyafetti.)*” diyerek teşekkür ederiz.” (s.166), “Shichi-Go-San Festivali: Aileler 3-5 yaş erkek ve 3-7 yaşlarındaki kız çocuklarına turna kuşu ve kaplumbağa resimli ambalajlara sarılı özel şekerler verir.” (s.166), “Şeker çocukların sağlıklı büyümesi dileğini temsil eder.” (s.166), “Turna ve kaplumbağa uzun yaşamın sembolü olarak görülür.” (s.166), “Sado ismi verilen çay hazırlama ve içme töreninde sunum özenle yapılır.” (s.167), “Millî sporları sumo güreşidir.” (s.167), “Bu güreşte çok sayıda törensel hareket yer alır.” (s.167), “Öğrencilere shodo denen güzel yazı ve haiku denilen şiir sanatı öğretilir.” (s.167), “İkebana (çiçek düzenleme sanatı) Japonya’da günlük hayatın bir parçasıdır.” (s.167), “Çocuklar origami(kâğıt katlama sanatı) de öğrenirler.” (s.167) ifadeleri ile vurgulanmaktadır. ‘Dünyada Yaşam’ adlı metinde 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarına katılmak için ülkemize gelen çocuklar ile ilgili “Onlar da geldikleri ülkelerin kültürel özelliklerini yansıtan kıyafetlerle müzik eşliğinde geleneksel danslarından örnekler sunuyorlar.” (s.176) ifadesi ile manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. 23 Nisan’da ülkemize gelen bazı ülkeler ile ilgili bilgiler verilmektedir bunlarda biri olan Meksika ile ilgili “Gitar eşliğinde müziklerle dans ederler.” (s.176), İngiltere ile ilgili “İngilizlere özgü polo, rugby (ragbi), kriket, golf, badmington (bedmintin), squash (sukuaş) gibi oyunlar oynanır.” (s.177), “Geleneklere çok bağlıdırlar. Nezaket ve görgü kuralları önemlidir.” (s.177), “Polo İngilizlere özgü bir oyundur.”(s.177), “İnsanların rengârenk kostümler ve maskelerle katıldığı ünlü bir karnavalıdır.” (s.178), “Siena şehrinde Piazza del Compo (Piazza del Kompo) meydanında her yıl geleneksel olarak şehir mahallelleri arasında at yarışları (Palio) yapılır.” (s.177) ifadeleri ile manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Toplamların özel günleri ile ilgili “İnsanlar dini bayram ve günler, milli bayramlar, kültürel festivaller, bazı özel günleri kutlarlar.” (s.180), bu günlere örnek olarak “Örneğin; Müslüman toplumlarda Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı, Hristiyan toplumlarda Paskalya ve Noel kutlamaları, Yahudi toplumlarda da Pesah, Roş Aşana gibi bayramlar vardır.” (s.180) ifadeleri ile manevi kültüre

duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularından “Nevruz Bayramı Türk Cumhuriyetlerinde de kutlanır.” (s.179) ve “Cumhuriyet Bayramı milli bayramlarımızdandır.” (s.179) doğru-yanlış soruları ile manevi mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Ortak mirasa duyarlılık alt teması ‘Yollar Birbirine Bağlıyor’ adlı metinde Türkmenistan ile ilgili “Ortak tarihi, dili, dini ve kültürü paylaşmaktayız.” (s.172), Kazakistan ile ilgili “İki ülke öncülüğünde “Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi” gelenek haline gelmiştir.” (s.173) ifadeleri ile vurgulanmaktadır. Türk dünyasının ortak kültürel unsurları ile ilgili “Ninniler de ortak kültür öğelerimizden biridir.” (s.174), bu ninnilere örnek olarak “Türkiye’de – Ninni, Azerbaycan’da - LayLay, Özbekistan’da - Alla Kırgızistan’da - Aldey, Beşik Irları, Türkmenistan’da - Hudı, Huvdu, Kazakistan’da - Eldiy, Cırı”(s.174) ifadeleri ile ortak mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ bölümünde yer alan “Ortak tarihi ve kültürel bağlara sahip olduğumuz Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerimizi geliştirebilmek için neler yapılabilir? Yazınız.”(s.174) sorusu ile ortak mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Türk milletinin ortak kültürü ile ilgili “Türkiye Cumhuriyeti tarihte bir arada yaşadığı soydaş ve akraba topluluklarıyla olan ilişkilerini hem devlet hem de toplum olarak canlı tutmaya çalışmaktadır.” (s.174), bu topluluklara örnek olarak “Bunun için Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar çeşitli çalışmalarla birçok alanda ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.”(s.174) ifadeleri ile ortak mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ile ilgili “Başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere ülkemizin tarihi, kültürel bağları olan ülkelerle işbirliğini güçlendirmek için çalışmalar yapmaktadır.” (s.174), T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ile ilgili “Başkanlığımız soydaş ve akraba coğrafyasındaki gençlerimizin ortak tarih, dil, kültür, gelenek ve değerlerin yeni nesillere aktarılmasını sağlayacak çalışmaları destekler.” (s.175), “Değişik ülke ve bölgelerden gençlerimizin aynı çatı altında, ortak bir paydada buluşması, kaynaşması, bir arada yaşama kültürünü geliştirilmesine gayret eder.” (s.175), “Program soydaş ve akraba coğrafyalardaki gençlerimizin Türkiye ile tarihi

sosyal ve kültürel bağlarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır.”(s.175) ifadeleri ile ortak mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularından “Konusulan dil, yemekler, kıyafetler bir ülkenin kültürel özelliklerini yansıtır. Yukarıda verilen bilgiye göre aşağıdakilerden hangisi ülkemiz ile ortak kültürel özelliklere sahip olan bir ülkedir? A) Azerbaycan” (s.185) çoktan seçmeli sorusu ile ortak mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

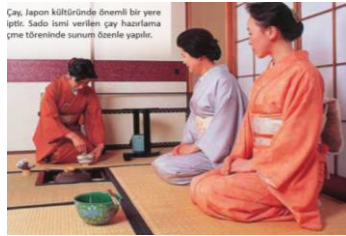
Duyarlılık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.166).

Şekil 59. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görselde Japonların geleneksel kıyafeti kimono yer almaktadır bu bağlamda maddi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.167).

Şekil 60. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görsel “*Sado ismi verilen çay hazırlama ve içme töreninde sunum özenle yapılır.*” (s.167) ifadesi ile desteklenerek manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.169).

Şekil 61. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görsel “Yabancı ülkelerin kültür ve el sanatlarının tanıtıldığı fuarda, yöresel kıyafetler, takılar, ev aksesuarları ve yöresel yemekler, ziyaretçilerin ilgi odağı oldu.”(s.169) ifadesi ile desteklenerek maddi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.176).

Şekil 62. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarına katılmak için ülkemize gelen çocuklar ile ilgili görsel “Onlar da geldikleri ülkelerin kültürel özelliklerini yansıtan kıyafetlerle müzik eşliğinde geleneksel danslarından örnekler sunuyorlar.” (s.176) ifadesi ile manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.176).

Şekil 63. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarına katılmak için ülkemize gelen çocuklar ile ilgili görsel “Onlar da geldikleri ülkelerin kültürel özelliklerini yansıtan kıyafetlerle müzik eşliğinde geleneksel danslarından örnekler sunuyorlar.” (s.176) ifadesi ile manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.176).

Şekil 64. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görsel Meksikalılarla ilgili “*Gitar eşliğinde müziklerle dans ederler.*” (s.176) ifadesi ile desteklenerek manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.177).

Şekil 65. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görsel “*Roma’da bulunan Collesium (Kolezyum) binası içinde eskiden gladyatörler mücadele edermiş.*” (s.177) ifadesi ile desteklenerek maddi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.178).

Şekil 66. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görsel “*İnsanların rengârenk kostümler ve maskelerle katıldığı ünlü bir karnavaldır.*” (s.178) ifadesi ile desteklenerek manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.177).

Şekil 67. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

İngilizlerin geleneksel yemeğinin görseli “*Sunday roast (sandey rast) geleneksel yemeklerindendir.*”(s.177) ifadesi ile desteklenerek maddi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.177).

Şekil 68. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

İngilizlere özgü oyun olan polo “*Polo İngilizlere özgü bir oyundur.*” (s.177) ifadesi ile desteklenerek manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Saygı

Öğrenme alanı incelendiğinde saygı değeri düz metinde 3, görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda saygı değeri içerisinde farklılıklara saygı alt teması yer almaktadır. Farklılıklara saygı 3 kez yer almaktadır. Saygı değerine ilişkin bulgular tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29.

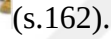
4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Saygı Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Farklılıklara saygı (4)	Saygılı olmayı fark etme	SAYGI

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 29 incelendiğinde “*Farklılıklara saygı, insan olmanın temel unsurlarından biridir.*” (s.180), “*Toplum olarak güzel özelliklerimizden biri farklılıklara saygı göstermemizdir.*” (s.180) ifadeleri ile vurgulanmaktadır. Tarihimizdeki farklılıklara saygı örneklerinde biri olan “*Fatih Sultan Mehmet’in Bosna’da yaşayanlara yönelik yayınladığı ferman farklı inanç ve kültürlerle gösterilen saygının bilinen örneklerinden biridir: Ben ki Sultan Mehmed Hanım: İhsan edip Bosna rahiplerine buyurdum ki; Kiliselerinizde korkusuzca ibadet ve memleketimizde korkusuzca ikamet edin. Ne vezirlerimden ne de halkımdan kimse*

Saygı değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

KÜRESEL BAĞLANTILAR

KONUŞULABİLİR

- İngilizce Çabalamak
- Kültür Seherkese Başlayıyor
- Özgüneye Yavaş

HELEKİ GÖZLEMİYERİZ

- Çocuğumuzun İngiliz Çabaları İmmünelizasyonu ve Terakkiyatını
- İngilizceyi konuşup ve diğer Türk Çabalarını ve diğer Çabaları
- İngilizceyi Çabalamak
- Çocuğumuzun İngiliz Çabaları İmmünelizasyonu ve Terakkiyatını

(s.163).

‘Küresel Bağlantılar’ öğrenme alanının girişinde verilen şekil 69 ve 70 ile saygı değeri vurgulanmaktadır.

Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabında küresel bağlantılar öğrenme alanı incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda bu öğrenme alanı için önerilen değer ifadeleri dışında herhangi bir değer ifadesi saptanmamıştır.

3.2. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İçerik ve Görsel Açısından İncelemesi

Bu bölümde araştırmanın ikinci alt problemi doğrultusunda 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları değerler açısından incelenmiştir. Araştırmaya ilişkin bulgular raporlaştırılırken öncelikle öğretim programında öğrenme alanı başlığı altında yer alan değer ifadeleri açısından ders kitabı incelenmiştir. İkinci aşamada ise ders kitabının ilgili bölümü sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değer ifadeleri açısından çözümlenmiştir.

Birey ve Toplum Öğrenme Alanı

a. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda birey ve toplum öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “Birey ve Toplum” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan *sorumluluk, bilimsellik, aile birliğine önem verme* gibi değerlerin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda birey ve toplum öğrenme alanında önerilen değerler ifadelerinden olan sorumluluk, bilimsellik ve aile birliğine önem verme olarak yer almaktadır. Sorumluluk 39, bilimsellik 13 kez yer alırken, aile birliğine önem verme 7 kez yer almaktadır.

Sorumluluk

Öğrenme alanı incelendiğinde sorumluluk değerinin düz metinde 36, görsel materyalde 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda sorumluluk değerine ilişkin alt temalar görevi yerine getirme, vatandaşlık sorumlulukları olarak belirlenmiştir. Görevi yerine getirme 26, vatandaşlık sorumlulukları 10 kez yer almaktadır. Görevi yerine getirme alt temasının ise kişisel sorumluluk ve aile üyelerinin sorumluluğu kodlarından oluştuğu tespit edilmiştir. Kişisel sorumluluk 23 ve aile üyelerinin sorumluluğu 3 kez yer almaktadır. Vatandaşlık sorumlulukları alt temasının hak arama, haklarını bilme ve sorumluluklarını bilme kodlarından oluştuğu bulgulanmıştır. Hak arama 4, haklarını bilme 3 ve sorumluluklarını bilme 3 kez yer almaktadır. Sorumluluk değerine ilişkin bulgular tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30.

5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Kendine karşı (23) Aile üyelerine karşı(3)	Görevi yerine getirme	
Hak arama (4) Haklarını bilme (3) Sorumluluklarını bilme (3)	Vatandaşlık sorumlulukları	Sorumluluk

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır. Tablo 34 incelendiğinde görevi yerine getirme alt teması incelendiğinde ‘Hak Ve Sorumluluklarımı Biliyorum’ adlı başlık altında yer alan “*Dengeli ve sağlıklı beslenmemizi sağlamak ailemizin görevlerindendir. Derslerimizi çalışmak bizim sorumluluğumuzdur. Ayrıca yatağımızı toplamak sorumluluklarımızdan bir diğeridir.*” (s.21) ifadeleri sorumluluklara vurgu yapmaktadır. “*Evde vaktinde yatıyorum ama odamı düzenli tutamıyorum.*” (s.22) “*Başarılı olabilmek için ödevlerimi zamanında yapıyorum. Öğretmenimi dikkatli dinliyor ve derslerde söz almadan konuşmuyorum. Okul kurallarına uyuyorum.*” (s.22). ‘Küçük Çivi’ adlı metinde ise “*- Sakın ha, yerinden ayrılma! Yoksa gemi paramparça olur. Hepimiz denizde kayboluruz.*” (s.18) ifadesi ile sorumluluk değeri vurgulanmaktadır. Hak ve sorumlulukların ayrımını yapmaları için verilen seçeneklerde kullanılan “*Okul kurallarına uymak*” (s.20) “*Evde odamı temiz ve düzenli tutmak*” (s.20) “*Çöpleri çöp kutusuna atmak*” (s.20) ifadeleri öğrencilere sorumluluğu fark etmelerini sağlamaktadır. Sorumluluk değerine sorularda da yer verilmektedir. “*Küçük çivi sorumluluğunu yerine getirmezse ne gibi sonuçlar ortaya çıkar?*” (s.18) kendimi değerlendiriyorum soruları içerisinde doğru – yanlış sorularından biri olan “*Katıldığımız gruplarda haklarımız olabilir fakat sorumluluklarımızı yerine getirmeyebiliriz.*” (s.32) ifadesi sorumluluğu vurgulamaktadır. Eşleştirme sorularında yer alan “*Odamı temiz ve düzenli tutmak / Okula zamanında gitmek / Oyuncakları zarar vermeden kullanmak*” (s.33) ifadeleri sorumluluk değerini vurgulamaktadır.

Vatandaşlık sorumluluklarına ilişkin alt temada özellikle Birleşmiş Milletler çocuk haklarında yer alan hakları kullanma konusunda vurgu yapılmaktadır. Sorumluluk değerine dilekçe ve şikayet yazma hakkını kullanma konusunda da vurgu yapılmıştır. *“Belediyeye dilekçe yazmamız lazım. Sosyal Bilgiler dersinde öğrenmiştik. Bir sorun yaşadığımızda hakkımızı dilekçe ile aramalıyız.”* (s.12) / *“O da hepimiz ayrı ayrı dilekçe yazmalıyız.”* (s.12) / *“Kısacası herkes şikayetini ayrı ayrı dilekçelerle dile getirmeli.”* (s.12) *“... Ardından herkes dilekçelerini belediyeye ulaştırdı.”* (s.12). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alan *“ çocuklar kendi haklarını korumayı her zaman bilemeyebilirler; bunun için de önlem almalı, onlara yardımcı olmalıyız.”* (s.25) / *“Hepimiz okula gidiyoruz. Bu senin hakkın... “Benim canım okula gitmek istemiyor!” deme şansımız yok. Devlet bize parasız ilköğretim sağlamak zorunda. İlköğretim sonrasında, hepimizin yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda bir eğitim almasını sağlamak da devletin görevi...”* (s.25) ifadeler sorumluluk değerini vurgulamaktadır. Ayrıca kendimi değerlendiriyorum soruları içerisinde *“Vatandaş olarak sorumluluklarımız nelerdir? Örnekler veriniz.”* (s.33) ifadesi sorumluluk değerini vurgulamaktadır.

Sorumluluk değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s. 12).

Şekil 71. Birey ve toplum öğrenme alanı sorumluluk değeri

Yazı yazan bir çocuk görseli ile görevi yerine getirme alt temasında vurgulanmaktadır.

(s.21).

Şekil 72. Birey ve toplum öğrenme alanı sorumluluk değeri

Görsel ile herkesin görevlenini yerine getirmesi alt teması ile ağacın ayakta kalabildiği ifade edilmiştir.

(s.20).

Şekil 73. Birey ve toplum öğrenme alanı sorumluluk değeri

Görselde Türkiye Cumhuriyet Aile ve sosyal politikalar bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyet Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün yazırladığı afiş ile sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır.

Bilimsellik

Öğrenme alanı incelendiğinde bilimsellik düz metinde 8, görsel materyalde 4 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda bilimsellik değeri içerisinde bilime önem, bilimsel ifadenin bulunması, problem çözmenin basamakları alt temaları yer almaktadır. Bilime önem 7, bilimsel ifadenin bulunması 6, problem çözmenin basamakları 2 kez yer almaktadır. Bilimsellik değerine ilişkin bulgular tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31.

5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Bilimsellik Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Öğrenmeye ilgi (3) Eğitim alma (2) Okullaşma (2)	Bilime önem verme	Bilimsellik
İcat (2) Bilimsel bilgi (1)	Bilimsel ifadenin bulunması	
Problem çözme (1) Hipotez oluşturma (1)	Problem çözmenin basamaklarını bilme	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

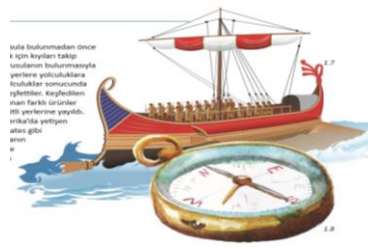
Tablo 31 incelendiğinde bilimsellik değeri birey ve toplum öğrenme alanında bilime önem verme alt teması olarak ‘Olaylar ve Sonuçları’ adlı metinde “Yaşadığım kente geçen yıl üniversite yerleşkesi için birçok bina yapıldı.”(s.15) / “ Okulun açılmasıyla birlikte çok sayıda öğrenci farklı yerlerden eğitim almak için buraya geldi.” (s.15)yine aynı metinde geçen “Bu hafta öğretmenimizle üniversitenin kütüphanesine gideceğiz. Heyecanla bekliyorum ve merak ediyorum.”(s.15) / “ Görenler, çok sayıda kitabın bulunduğu kütüphanenin harika bir yer olduğunu söylüyor.”(s.15) ifadeleri ile bilim için yapılan değişiklikler ve önem vurgulanmaktadır.

Bilimsel ifade alt teması pusulanın icadını anlatan metinde “Pusulanın bulunmasıyla birlikte uzak yerlere yolculuklara çıktılar.” (s.16) ifade edilmektedir. Doğal dengenin bozulmasını ve sonuçlarını anlatan metinde ise “Arizona’daki Kaibab adı verilen bir ceylan türü: “Bir zamanlar dengeli bir yaşam içinde iken oradaki halk bu ceylanları kurtlar ve sırtlanlardan koruyalım diyerek, ...” (s.14) bilimsellik değeri vurgulanmaktadır.

Problem çözmenin basamakları alt temasının vurgulandığı soru cümleleri Arizona’daki Kaibab adı verilen bir ceylan türü ile ilgili konuda yer alan “Oradaki halkın yerinde olsaydınız bu ceylanları korumak için nasıl bir çözüm bulurdunuz?” / “Bulduğunuz çözümün ne gibi sonuçları olabileceğini tahmin

ediniz.” (s.14) ifadeleri problem çözme basamaklarını harekete geçirdiğinden bilimsellik değeri vurgulanmaktadır.

Bilimsellik değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.16).

Şekil 74. Birey ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri

Görselin bulunduğu sayfada pusulanın icat edilmesi ve bunun sağladığı olanaklardan bahsetmektedir. Bu bağlamda bilimsel bir olaya vurgu yapılmış bilimsellik değeri ifade edilmektedir.

(s.15).

Şekil 75. Birey ve toplum öğrenme alanı bilimsellik değeri

Görselin bulunduğu sayfada “*görenler, çok sayıda kitabın bulunduğu kütüphanenin harika bir yer olduğunu söylüyor.*”(s.15) İfadesi yer almaktadır bu bağlamda bilimin insanlar üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir. Ayrıca yine aynı metin içerisinde yeni açılan üniversite ve onun getirdiği avantajlardan bahsediyor örneğin lokanta, alışveriş merkezi gibi bu da bize bilimin sağladığı olanakları göstermektedir.

Aile Birliğine Önem Verme

Öğrenme alanı incelendiğinde aile birliğine önem verme düz metinde 5, görsel materyalde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda aileye önem verme değeri içerisinde aileye önem verme, ailedeki rolünü bilme alt temalarına yer verilmiştir. Aileye önem verme 6, ailedeki rolünü bilme 1 kez yer

almaktadır. Aile birliğine önem verme değerine ilişkin bulgular tablo 32’de verilmiştir.

Tablo 32.

5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Aile Birliğine Önem Verme Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Grup (2) Yuva (2) İş bölümü (1) Beslenme (1)	Aileye önem verme	Aile birliğine önem verme
Roller (1)	Ailedeki rolünü bilme	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Aileye önem verme alt teması kitap içerisinde şu cümlelerle vurgulanmıştır. “*Ailemiz içinde yer aldığımız ilk ve en önemli gruptur.*” (s.19) / “*Ailemiz, sevgiyle büyümemizi sağlayan yuvamızdır.*” (s.21) / “*Bunun yanında aile içinde iş bölümü ve eşit paylaşım önemlidir.*” (s.21) / “*Dengeli ve sağlıklı beslenmemizi sağlamak ailemizin görevlerindendir.*” (s.21).

Ailedeki rolünü bilme alt teması ile ilgili olarak ise şu cümleler yer almaktadır: “*Babam ‘kızım’, dedem ‘torunum’, kardeşim ‘abla’, sınıf arkadaşlarım ‘başkan’ diye çağırıyor beni.*” (s.22).

Aile birliğine önem verme değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.19).

Şekil 76. Birey ve toplum öğrenme alanı aile birliğine önem verme değeri

Anne baba ve çocukların bir arada mutlu bir şekilde yer aldığı görselde aile birliğinin önemi vurgulanmaktadır.

(s.21).

Şekil 77. Birey ve toplum öğrenme alanı aile birliğine önem verme değeri

Aile bireylerinin ellerinin bir arada kullanıldığı görselde aile ağaca benzetilerek aile birliğinin önemi ifade edilmektedir.

b. Öğretim programında sosyal bilgiler dersinin geneli için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanı incelendiğinde eşitlik, duyarlılık, yardımseverlik, dayanışma, sevgi, özgürlük, saygı ve çalışkanlık değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Eşitlik 11, duyarlılık 10, yardımseverlik 8, dayanışma 7, sevgi 6, özgürlük 6, saygı 5 ve çalışkanlık 2 kez yer almaktadır.

Eşitlik

Öğrenme alanı incelendiğinde eşitlik değeri düz metinde 8, eşitlik görsel materyalde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda eşitlik değeri içerisinde eşit paylaşım ve temel haklarda eşitlik alt temaları yer almaktadır. Eşit paylaşım 1 ve temel haklarda eşitlik 7 kez yer almaktadır. Eşitlik değerine ilişkin bulgular tablo 33’de verilmiştir.

Tablo 33.

5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Eşitlik Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Haklarda eşitlik (6)		
Yaşama hakkı (2)	Temel haklarda eşitlik	Eşitlik
Eğitim hakkı (1)		
Paylaşma (1)	Eşit paylaşım	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Temel haklarda eşitlik alt teması özellikle Çocuk Hakları Her Yerde metninin içerisinde “*Yaşama hakkı yetişkinlerin olduğu gibi çocukların da en önemli haklarındanıdır.*” (s.23) / “*Dünyadaki bütün çocuklar din, dil, ırk, renk, cinsiyet ayrımı olmaksızın eşit haklara sahiptir.*” (s.24) yer almaktadır. Aynı metinde yer alan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan yaşama hakkı ile ilgili cümlede “*Herkes için en önemli hak yaşama hakkı.*” (s.24) her canlı için haklarda eşitlik vurgulanmaktadır. Bir diğer madde de ise “Hepimiz okula gidiyoruz. Bu senin hakkın... ‘*Benim canım okula gitmek istemiyor!*’ deme şansımız yok.” (s.24) herkesin eşit bir şekilde okula gitme hakkını vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonunda verilen zihin haritasında yer alan “*Çocuklar din, dil, ırk, renk, cinsiyet ayrımı olmaksızın eşit haklara sahiptir.*” (s.31) cümlesi de eşitlik değerini vurgulamaktadır. Kendimi değerlendiriyorum soruları içerisinde doğru – yanlış sorularından biri olan “*Tüm çocuklar eşit haklara sahiptir.*” (s.32), çocuk haklarının korunması için Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ile ilgili cümlede “*Dünyanın her yerinde herhangi bir ayırım yapmadan çocuklara yardım etmektedir.*” (s.27) ifadesi eşitlik değerini vurgulamaktadır.

Eşit paylaşım alt teması hak ve sorumluluklarımız ile ilgili cümlede yer almaktadır. “*Bunun yanında aile içinde iş bölümü ve eşit paylaşım önemlidir.*” (s.21).

Eşitlik değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

... (s.24).

Şekil 78. Birey ve toplum öğrenme alanı eşitlik değeri

Görselin bulunduğu sayfada “*Dünyadaki bütün çocuklar din, dil, ırk, renk, cinsiyet ayrımı olmaksızın eşit haklara sahiptir.*” (s.24) yer almaktadır bu

bağlamda din, dil, ırk, renk, cinsiyet ayrımı yapmama alt teması ve haklarda eşitlik alt teması yer almaktadır.

Şekil 79. Birey ve toplum öğrenme alanı eşitlik değeri

Görselde ayırım yapmama alt teması vurgulanmaktadır.

Duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde duyarlılık değeri düz metinde 9, duyarlılık görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda duyarlılık değeri içerisinde doğal çevreye duyarlılık, kültürel mirasa duyarlılık, toplumsal duyarlılık alt temalarına ulaşılmıştır. Doğal çevreye duyarlılık 4, kültürel mirasa duyarlılık 3, toplumsal duyarlılık 2 kez yer almaktadır. Duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 34’de verilmiştir.

Tablo 34.

5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Duyarlılık Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Doğal dengeyi koruma (2) Bitki örtüsünü koruma (2) Temiz tutma (1)	Doğal çevreye duyarlılık	
Koruma (2) Tanıma (1)	Kültürel mirasa duyarlılık	Duyarlılık
Soruna karşı (2)	Toplumsal duyarlılık	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Kültürel mirasa duyarlılık alt teması ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:
“Kültürel mirası koruma konusunda da duyarlı olmamızı sağlar.” (s.13) /
“Çevremizdeki tarihi eserler ve doğal varlıkların farkına varırız. Bunları koruma

ve yaşatma konusunda bilinçli bireyler oluruz.” (s.13) / “ Hem tarihimizi hem de ülkemizle birlikte dünyadaki kültürleri tanıma fırsatı da buluruz.” (s.13).

Doğal çevreye duyarlılık alt teması şu cümleler ile vurgulanmıştır : “ Her bir binanın önünde, küçük bir tepeyi andıran çöp birikintileri, mahalleye gözdağı veriyordu...” (s.12) / “Ayrıca o çevredeki bitki örtüsü aç ceylanların her şeye saldırmamasından büyük zarar görmüş.(s.14)” .Arizona’daki Kaibab adı verilen bir ceylan türü ile ilgili metinde yer alan soru cümleleri “Kurt ve sırtlanlar öldürüldükten sonra çevrede hangi değişiklikler olmuştur?” / “Doğaya müdahalenin sonuçları neler olmuştur? Yazınız.” (s.14) doğal çevredeki dengeye gösterilen duyarlılığa vurgu yapmaktadır.

Toplumsal duyarlılık alt teması ile ilgili şu cümle yer almaktadır: “Derslerinde başarılı, sosyal yönü çok güçlü olan Zehra aynı zamanda da çevresinde yaşanan olaylara karşı son derece duyarlı bir çocuktur.” (s.12) / “Çevremize karşı hassas oluruz. Ülkemiz ve dünyayı ilgilendiren konularda fikirler üretebilir ve daha duyarlı oluruz.” (s.13).

Duyarlılık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

Şekil 80. Birey ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görselin bulunduğu sayfada “Çevremize karşı hassas oluruz. Ülkemiz ve dünyayı ilgilendiren konularda fikirler üretebilir ve daha duyarlı oluruz.”(s.14) ifadesi ile birlikte kullanılmaktadır bu bağlamda doğal çevreye duyarlılık (alt tema) vurgulanmaktadır.

Yardımseverlik

Öğrenme alanı incelendiğinde yardımseverlik düz metinde 5, yardımseverlik görsel materyalde 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda yardımseverlik değeri içerisinde ihtiyacı olana yardımcı olma alt

teması yer almaktadır. Yardımcı olma 8 kez yer almaktadır. Yardımseverlik değerine ilişkin bulgular tablo 35’de verilmiştir.

Tablo 35.

5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Çocuk (8)	İhtiyacı olana yardımcı olma	Yardımseverlik

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Yardımseverlik değerine ihtiyacı olana yardımcı olma alt teması ile vurgu yapılmaktadır. İhtiyacı olana yardım etme değeri özellikle Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu’nun kuruluşu ve işleyişi ile vurgulanmaktadır. “Çocuk haklarının korunması için Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF, (Yunisef)] kurulmuştur. Dünyanın her yerinde herhangi bir ayırım yapmadan çocuklara yardım etmektedir.” (s.27) / “UNICEF çocuk haklarının korunması için kurulmuştur.” (s.31) / “Birleşmiş Milletler çocuk hakları sözleşmesiyle çocuk hakları güvence altına alınmıştır.” (s.31) Çocuk esirgeme kurumunun yardımları ise “Bu kurum çocuk yetiştirme yurtları aracılığıyla bazı haklardan yoksun kalan çocukların devlet güvencesiyle korunmasını sağlamaktadır.” (s.30)/ “ Birçok kurum da haberde gördüğümüz gibi çocukların haklarını kullanmaları ve yaşam koşullarındaki olumsuzlukları gidermek için çalışmalar yapmaktadır.” (s.30) ifadesi ile vurgulanmaktadır.

Yardımseverlik değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.27).

Şekil 81. Birey ve toplum öğrenme alanı yardımseverlik değeri

Görselde geçen metinde “...için Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF, (Yunisef)] kurulmuştur. Dünyanın her yerinde herhangi bir

ayrım yapmadan çocuklara yardım etmektedir.” ifadesi ile yardımseverlik değeri vurgulanmaktadır.

(s.28).

Şekil 82. Birey ve toplum öğrenme alanı yardımseverlik değeri

Görselde Irak'taki mülteci kampında ihtiyacı olanlara edilen yardım vurgulanmaktadır.

(s.29).

Şekil 83. Birey ve toplum öğrenme alanı yardımseverlik değeri

Görselde Nijerya'daki mülteci kampında ihtiyacı olanlara edilen yardım vurgulanmaktadır.

Dayanışma

Öğrenme alanı incelendiğinde dayanışma düz metinde 5, dayanışma görsel materyalde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda dayanışma değeri içerisinde birlikte hareket etme alt teması tespit edilmiştir. Birlikte hareket etme 7 kez yer almaktadır. Dayanışma değerine ilişkin bulgular tablo 36'da verilmiştir.

Tablo 36.

5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
İş birliği (7)	Birlikte hareket etme	Dayanışma

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Dayanışma değeri ile ortak duygu, düşünce ve ortak çıkarlar için birlikte hareket etme alt teması şu cümlelerle ifade edilmektedir; “*Hep beraber yani topluca tek bir dilekçe yazarsak dilekçemiz kabul olmaz. Kısacası herkes şikayetini ayrı ayrı dilekçelerle dile getirmeli.*”(s.12) / “*... Ardından herkes dilekçelerini belediyeye ulaştırdı.*” (s.12). Bu ifadelerde de görüldüğü gibi ortak bir hedef için birlikte hareket ettikleri ifade edilmektedir. Arslanköy Kadınlar Tiyatro Topluluğu metninde ise “*Kadınların sesini duyurabilmek, dertlerini, sıkıntılarını anlatabilmek için ...*” (s.16) cümlesinde ifade edildiği gibi köy kadınlarının yaşadıklarını dünyaya göstermek için köydeki kadınların birlik içinde çalışarak tiyatro topluluğu kurduğu anlatılmaktadır. Hak ve sorumluluklarını biliyorum konusunda ise küçük bir çivinin sorumluluğunu yapmak istememesi üzerine “*Bütün levhalar, tahtalar, çiviler, halatlar, lastikler hep bir ağızdan küçük çiviye seslenmişler,...*” (s.18) cümlesi geminin bütün parçalarının beraber hareket ettiğini vurgulamaktadır. Çocuk meclisine katılan bir çocuğun “*Burada, birlik ve beraberliğin önemini daha iyi kavradım.*” (s.26) cümlesi dayanışmayı vurgulamaktadır.

Dayanışma değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.16).

Şekil 84.Birey ve toplum öğrenme alanı dayanışma değeri

Görselde Arslanköy Kadınlar Tiyatro Topluluğu'nun Dayanışma İçerisinde Çalıştığı Vurgulanmaktadır.

(s.26).

Şekil 85. Birey ve toplum öğrenme alanı dayanışma değeri

Görselde ortak düşünce ve duygu için çocuk meclisinde toplanan çocukların dayanışması ifade edilmektedir.

Sevgi

Öğrenme alanı incelendiğinde sevgi yazılı metinde 5, sevgi görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda sevgi değerinin; İlgi duyma alt temasında bulunduğu görülmektedir. Sevgi değerine ilişkin bulgular tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37.

5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Sevgi değeri

Kavramlar	Alt tema	Tema
Kitap (2) Çocuk (2) Doğa (1) Görev (sorumluluk) (1)	İlgi duyma	Sevgi

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

İlgi duyma alt temasında kitap sevgisine ilişkin metinde “*Bu hafta öğretmenimizle üniversitenin kütüphanesine gideceğiz. Heyecanla bekliyorum ve merak ediyorum.*” (s.15)/ “*Görenler, çok sayıda kitabın bulunduğu kütüphanenin harika bir yer olduğunu söylüyor.*” (s.15) kütüphanenin çok güzel bir yer olduğunu ifade eden cümlelerle vurgulanmaktadır. Doğa sevgisine ilişkin metinde ise Arizona’daki Kaibab adı verilen bir ceylan türü ile ilgi metinde “*Bir zamanlar dengeli bir yaşam içinde iken oradaki halk bu ceylanları kurtlar ve sırtlanlardan koruyalım diyerek, çevredeki kurt ve sırtlanların tümünü öldürmüşler...*” (s.14) doğal çevrenin dengesinin korunması ifade edilerek doğa sevgisi

vurgulanmaktadır. Çocuk sevgisi şu cümlelerle ifade edilmektedir: “Ailemiz, sevgiyle büyümemizi sağlayan yuvamızdır.” (s.21). Görev sevgisine ilişkin metinde ise yaptığı işi küçük görüp beğenmeyen ‘Küçük Çivi’ adlı metinde geçen “Bu kadar önemli bir görev yaptığı için çok mutlu olmuş.” (s.18) cümlesi daha sonradan görevini sevmesi ile bu değer vurgulanmaktadır.

Sevgi değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.19).

Şekil 86. Birey ve toplum öğrenme alanı sevgi değeri

Görselde çocuk sevgisi vurgulanmaktadır.

Özgürlük

Öğrenme alanı incelendiğinde özgürlük düz metinde 6 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda duyarlılık değeri içerisinde düşünce özgürlüğü ve davranış özgürlüğü alt temaları yer almaktadır. Düşünce özgürlüğü 2 ve davranış özgürlüğü 4 kez yer almaktadır. Özgürlük değerine ilişkin bulgular tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38.

5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Özgürlük Değeri

Kavramlar	Alt temalar	Tema
Davranış özgürlüğü (4) Düşünce özgürlüğü (2)	Özgürlüğünü kullanma	Özgürlük

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Özgürlüğünü kullanma alt teması çocuk hakları komisyonuna katılan bir çocuğun sözleri ile ifade edilmektedir: “...orada çocukların kendi kararlarını aldıklarını...”(s.26)/ “Aynı zamanda kendi kararlarımı veriyor ve çok mutlu

oluyorum.” (s.26). Özgürlüğünü kullanma alt teması “Çocuklar düşüncelerini özgürce açıklama hakkına sahiptirler.” (s.23)Konu ile ilgili bir soru ifadesinde “Hangi haklarınızı özgürce kullanabiliyorsunuz?” (s.27) özgürlük değeri vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonunda verilen zihin haritasında yer alan “Çocuk meclisleri aracılığıyla duygu ve düşüncelerimizi ifade ederiz.” (s.31) özgürlüğü vurgulamaktadır. ‘Çocuk Hakları Her Yerde’ adlı metinde yer alan “Hangi haklarınızı özgürce kullanabiliyorsunuz?” (s.27) ifadesi özgürlük değerini vurgulamaktadır.

Saygı

Öğrenme alanı incelendiğinde saygı değeri düz metinde 3, saygı görsel materyalde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda saygı değeri içerisinde saygılı olmayı fark etme alt teması yer almaktadır. Saygılı olmayı fark etme 5 kez yer almaktadır. Saygı değerine ilişkin bulgular tablo 39’da verilmiştir.

Tablo 39.

5. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Saygı Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Farklılıklara saygı (4) Başkalarına saygı (1)	Saygılı olmayı fark etme	Saygı

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Saygı değeri içerisinde yer alan saygılı olmayı fark etme alt teması; “İnsana saygılı olmanın toplumsal ilişkilerdeki önemini fark ederiz.” (s.13) cümlesi ile ifade edilmektedir. Saygılı olmayı fark etme alt teması şu cümleler ile ifade edilmektedir. “Dünyadaki bütün çocuklar din, dil, ırk, renk, cinsiyet ayrımı olmaksızın eşit haklara sahiptir.” (s.24). Çocuk haklarında yer alan bir ifadeye göre “Ya da bazı çocukların bedensel veya zihinsel bir engeli olabiliyor. Bu tür çocuklar ötekilerden farklı bir bakım ve eğitim almak zorunda” (s.25) ifadesi farklı çocukların özel eğitim alması gerektiği onların farklı oluşuna saygı duyulması gerektiği ifade edilmektedir.

Saygı değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.24).

şekil 87. Birey ve toplum öğrenme alanı saygı değeri

Görselin bulunduğu sayfada “Dünyadaki bütün çocuklar din, dil, ırk, renk, cinsiyet ayrımı olmaksızın eşit haklara sahiptir.” (s.24) yer almaktadır bu bağlamda din, dil, ırk, renk, cinsiyet ayrımı yapmadan saygılı olmayı fark etme alt teması vurgulanmaktadır.

(s.25).

şekil 88. Birey ve toplum öğrenme alanı saygı değeri

Görselin yer aldığı sayfada bazı çocukların bedensel ve zihinsel engeli olabileceğinden bahsetmektedir bu bağlamada bedensel ve zihinsel farklılıklara saygılı olmayı fark etme alt teması vurgulanmaktadır.

Çalışkanlık

ğrenme alanı incelendiğinde alışkanlık düz metinde 1, alışkanlık görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda duyarlılık değeri içerisinde ödevlerine çalışma alt teması saptanmıştır. devlerine alışma 2 kez yer almaktadır. Çalışkanlık değerine ilişkin bulgular tablo 40’da verilmiştir.

Tablo 40.

5. Sınıf Birey ve Toplum ğrenme Alanı alışkanlık Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
dev yapma (2)	Sorumluluklarını yerine getirme	alışkanlık

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Sorumluluklarını yerine getirme alt teması “*Başarılı olabilmek için ödevlerimi zamanında yapıyorum.*” (s.22) cümlesi ile vurgulanmaktadır.

Çalışkanlık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.12).

Şekil 89. Birey ve toplum öğrenme alanı çalışkanlık değeri

Görselin bulunduğu metinde “*Derslerinde başarılı, sosyal yönü çok güçlü olan Zehra...*” ifadesi ile çalışkanlık değeri vurgulanmaktadır.

Kültür ve Miras Öğrenme Alanı

a. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda kültür ve miras öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “ kültür ve miras” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan *kültürel mirasa duyarlılık, estetik* gibi değerlerin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda kültür ve miras öğrenme alanında önerilen değerlerden olan kültüre mirasa duyarlılık 59, estetik 49 olarak yer almaktadır.

Kültürel Mirasa Duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde kültürel mirasa duyarlılık değeri düz metinde 46, görsel materyalde 13 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin alt temalar maddi kültüre duyarlılık, manevi kültüre duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Maddi kültüre duyarlılık 34, manevi kültüre duyarlılık 25 kez yer almaktadır. Kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 41’de verilmiştir.

Tablo 41.

5. Sınıf Kültür ve Miras Alanı Kültürel Mirasa Duyarlılık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Tarihi eser (21) Yemek (13) El sanatları (2)	Maddi kültüre duyarlılık	Duyarlılık
Halk oyunu (9) Bayram (8) Düğün (6)	Manevi kültüre duyarlılık	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 41 incelendiğinde maddi kültüre duyarlılığa ilişkin alt temada Urartuların dikili taşlarda inanışları ile ilgili metinler yer almaktadır. “*Menua der ki, kim bu yazıyı silerse, kim onu tahrip ederse, kim bunu görürse, kim başkasına ‘bu kanalı ben açtım’ derse o, Tanrı Haldi, Tanrı Teişaba, Tanrı Şivini ve bütün tanrılar tarafından mahvedilsin*”. (s.41) ifadesin doğrultusunda kültürel mirasa duyarlılık vurgulanmaktadır. Aynı metin ile ilgili soruda da değere dikkat çekilmektedir. “*Urartular eserlerin korunmasına önem vermişler midir? Açıklayınız.*” (s.41) kültürel mirasımızı gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla korunması vurgulanmaktadır. Friglerin eşyalarının sergilendiği müze ile ilgili metinde “*Onlar kullandıkları eşyaları korumuşlar. Günümüzde ise anısı olan eşyalar düşünmeden atılıyor, aile fotoğrafları dahi satılıyor. Oysa Frigler kepçenin bile kendi kültürünün bir yansıması olduğunun bilincindeydi*”(s.42) kültürümüzün yansıması olan eşyalara karşı duyarlı olunması ifade edilmektedir. Aynı metin ile ilgili sorularda da kültürel mirasa duyarlılık değeri “*Kültürel mirasa duyarlılık bakımından Frigler ile günümüz insanları arasında nasıl bir fark vardır?*” (s.42) cümlesi ile ifade edilmektedir. Cumalıkızık köyünün anlatıldığı metinde ise “*Tarihî eserlerini ve doğal güzelliklerini halkın duyarlılığı sayesinde koruyabilmiş. Cumalıkızıklılar belediyenin de desteğiyle köylerini korumak ve tanıtmak için çalışmalar yapmışlar.*” (s.46) köyün kültürel mirasına duyarlılık değeri vurgulanmaktadır. Cumalıkızık köyünde halkın desteği ile açılan Etnografya müzesi ile ilgili “*Halk tarafından bağışlanan eserlerle oluşturulan müzede geçmişte kullanılan aydınlatma ve ısıtma araçları, tarım*

aletleri, silahlar, av malzemeleri gibi yöre kültürünü yansıtan eserlere yer vermişler.(s.46) kültürümüzü yansıtan eşyalara karşı duyarlılık ön planda tutulmaktadır. Anadolu Medeniyetler Müzesine dikkat çektikten sonra soru cümlesi ile de kültürel mirasa duyarlılık değeri vurgulanmıştır “Müzelerin tarihi eserlerin korunmasındaki önemi nedir?” (s.43). Türklerin yeme içme alışkanlıkları ile ilgi “Sofralarımızda severek tükettiğimiz yoğurt ve ayrana bakalım.” (s.57) / “ Türklerin dünya mutfağına kazandırdığı bu yiyecek ve içeceği binlerce yıldır tüketiyoruz.” (s.57) / “... Kervansarayların hepsinde bu yoğurt mutlaka bulunur.” (s.57) / “ Üzüm, vişne gibi kuru yemişleri sıcak suda kaynatıp toprak tabaklar içine koyarlar.” (s.57) / “ Bir de pirinçten yapılan yemekleri vardır.” (s.57) / “ Üzerine koyun ve kuzu eti koyarlar.”(s.57) cümleler manevi kültüre duyarlılık vurgulanmaktadır.

Manevi kültüre duyarlılık alt temasında el sanatlarımızdan olan halıcılık ile ilgili “Orta Asya’dan Anadolu’ya taşıdığımız bu kültür ögemiz kuşaktan kuşağa binlerce yıldır tezgâhlarda dokunmaya devam ediyor.” (s.51) cümlede vurgulanmaktadır. “Dini bayramlarda pek çok geleneği yerine getiririz.” (s.50) / “Büyüklerimizi ziyaret eder, ellerini öperiz.” (s.50) / “Misafirlere ikramlarda bulunuruz.” (s.50)/ “Dargın olduklarımızla barışırsız.” (s.50) / “Milletçe kutladığımız bayramlar, kültürel değerlerimizden biridir.” (s.50) Dini bayramlarda kültürel öğelerimize duyarlılığımız ve onları koruyup devam ettirmemiz vurgulanmaktadır. “Kültürel öğelerimizden biri de düğünlerimizdir.”(s.52) / “Düğünler geçmişten günümüze yüzyıllar boyunca süregelen geleneklerimizin yaşatıldığı değerlerimizdir.” (s.52) cümlesinin geçtiği metnin tamamında kültürel ögemiz olan düğünlere duyarlılık ifade edilmektedir. “Halk oyunları kültürel değerlerimizden biridir.” (s.53) kültürel ögemizden olan halk oyunları metnin tamamında farklı yörelere ait olmalarına rağmen ortak yönlerinin olduğu ve kültürel mirasa duyarlılık vurgulanmaktadır. “Yaşadığınız yerde kutlanan bayram, festival, şenlik ve düğün gibi kültürel unsurlardan birini seçiniz.” (s.54) / “ Seçtiğiniz kutlamayı tanıtan bir yazıyı defterinize yazınız. Yazınızda tanıdığınız kutlamanın insanların bir arada yaşamasındaki önemini de açıklayınız.” (s.54) sorusunda manevi kültüre duyarlılık vurgulanmaktadır.

Kültürel mirasa duyarlılık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.46).

Şekil 90 Kültür ve miras öğrenme alanı duyarlılık değeri

“Edirne’deki Tarihî Çeşmeler Tehdit Altında! Osmanlı dönemi mimarisini günümüze taşıyan tarihî çeşmeler üzerlerine yazılan duvar yazıları nedeniyle tehdit altında. İnternet haberi, 13 Şubat 2017” (s.46) cümlede ifade edildiği gibi görselde yer alan kültürel mirasımızın korunması adına kültürel mirasa duyarlılık değeri vurgulanmaktadır.

(s.40).

Şekil 91. Kültür ve miras öğrenme alanı duyarlılık değeri

“Antlaşma tahmin edeceğiniz gibi kil tablet üzerine yazılmış. İstanbul Arkeoloji Müzesi’ndeki bir örneğini yanda görüyorsunuz.” (s.40) cümlesinde de ifade edildiği gibi kültürel mirasımız olan antlaşma müzede korunmaktadır. Kadeş antlaşmasının yer aldığı görselde kültürel mirasa duyarlılık değeri vurgulanmaktadır.

(s.58).

Şekil 92. Kültür ve miras öğrenme alanı duyarlılık değeri

“Misafirlere kolonya sunmak da geleneklerimizden biridir.” (s.58) cümlesinde ifade edildiği gibi görselde de yer alan kolonya sunmak kültürel mirasa duyarlılık değerini vurgulamaktadır.

(s.58).

Şekil 93. Kültür ve miras öğrenme alanı duyarlılık değeri

“Yani adı üstünde Türk lokumu bizim kültürümüzdür.” (s.58) görseli destekleyen bu ifade kültürel mirasa duyarlılık değerini desteklemektedir.

Estetik

Öğrenme alanı incelendiğinde estetik değeri düz metinde 17, görsel materyalde 32 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda estetik değerine ilişkin alt temalar eserde estetik, doğada estetik olarak tespit edilmiştir. Eserde estetik 40, doğada estetik 9 kez yer almaktadır. Estetik değerine ilişkin bulgular tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 42.

5. Sınıf Kültür ve Miras Alanı Kültürel Mirasa Estetik Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Mimari (19) Görsel sanat (19) Edebi (1) Müzik (1)	Eserde estetik	Estetik
Doğal güzellik(9)	Doğada estetik	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 42 incelendiğinde eserde estetiğe ilişkin alt temada mimaride estetik değerine vurdu yapan “Babiller, başkentleri olan Babil şehrini dünyanın en muhteşem şehirlerinden biri haline getirdiler. Teraslarından suların aktığı asma

bahçeler yaptılar.” (s.39) ifadeleri dünyanın yedi harikasından biri olan bu yapının estetik yönünü ön plana çıkarmaktadır. Friglerin anlatıldığı bir metinde yer alan “Günümüze kadar özelliğini kaybetmeden gelebilen estetik güzelliğe sahip eserlerden biri de kiremit.” (s.42) ifadesi estetik değerini vurgulamaktadır. İyonların kurduğu şehirlerin estetik yöne ise “Başta Efes olmak üzere kurdukları şehirleri eserlerle donatmışlar. Şehirlerine yanda yer aldığı gibi büyük tiyatrolar inşa etmişler.” (s.43) cümleleri ile ifade edilmektedir. İstanbul’un anlatıldığı bir paragrafta yer alan Süleymaniye Cami’si ile ilgili “Estetik açıdan son derece zarif dört minaresi ile çok uzaklardan dahi görülebilmektedir. Avlusu, şadırvanı ve yüksek kubbesi ile son derece etkileyicidir.”(s.47), Topkapı Sarayı ile ilgili “Topkapı Sarayı Müzesi’nde antika saat, mutfak eşyası, tablo gibi hayranlık uyandıracak pek çok tarihi eser bulunmaktadır.”(s.47)ve İstanbul Boğazı ile ilgili “Şehri ikiye ayıran Boğaz, çevresindeki tarihî yalılarla eşsiz bir manzara sunmaktadır.” (s.47) ifadeleri estetik değerinin mimari eserlerdeki yansımalarını göstermektedir.

Görsel sanat eserlerimizdeki estetik bir geleneğimiz ile ifade edilmektedir “Osmanlı sarayında kullanılan mendiller işlemelerle süslenirdi.” (s.59) / “Önemli yabancı konuklara armağan olarak zengin işlemeli ipek mendiller verilirdi.” (s.59).

Edebi eserde estetik ise bir şiir ile verilmiştir “Çay / Kimi onda kimi bunda tat bulur / Bizim keyfimiz de çay ile olur ...Serdar Tuncer” (s.59).

Müzikte estetik ile ilgili bir türkünün yer verilmesi ile vurgulanmaktadır “Kültürümüzün öğelerinden biri olan türkü, bizi birleştirir ve ortak duygularda buluşturur. Şimdi Tokat yöremizde söylenen bir türküye kulak verelim. Sabahdan kalktım da ezan sesi var /Ezan da sesi değil yavrum burçak yası var / Sorun şu muhtarın kaç tarlası var/ Amanın da kızlar ne zorumuş burçak yolması...” (s.54).

Doğada estetik alt temasında ülkemizin doğal güzellikleri ve çeşitliliği ile ilgili cümlelerle vurgulanmıştır. “Ülkemiz; çok çeşitli doğal güzelliklere sahiptir.”(s.45). / “Çevremize baktığımızda mutlaka bir doğal güzellik ve tarihî bir mekân ya da eserle karşılaşırız.” (s.45). Bursa’da Cumalıkızık köyünün anlatıldığı metinde “Önce köy ve çevresindeki tarihi eser ve doğal güzellikleri belirlemişler.” (s.46) doğada bulunan estetik vurgulanmaktadır. Bolu Abant Gölü

ise “Etrafında bisiklete bindiğimiz Abant, ormanların arasında mavi bir nazar boncuğu gibidir. Sonbaharda gölün çevresindeki ağaçlar yeşilden sarıya, turuncudan kırmızıya renk değiştirir. Gölün yüzeyinde nilüferler yüzer.” (s.48) ifadeleri ile doğada bulunan estetik değerini göstermektedir. Antalya’da bulunan Manavgat Şelalesi “Şehrimizde tarihi eserlerin yanında eşsiz güzellikte doğal varlıklar da bulunmaktadır. Özellikle baharda bir başka güzel olan Manavgat Şelalesi piknik yapmak, doğayla baş başa kalmak isteyenlerin uğrak mekânıdır.” (s.48) ifadeleri doğada estetik alt temasını vurgulamaktadır.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanında yaygın olarak görsellerde estetik değeri yer almaktadır. Estetik değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

Mimaride estetik alt temasının yer aldığı görseller:

(s.34).

Şekil 94. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

(s.35).

Şekil 95. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Şekil 94 ve 95’de “Kültür ve Miras” öğrenme alanının başlangıcında kullanılmıştır. Mimaride estetik alt teması bu iki görselde vurgulanmaktadır.

(s.39).

Şekil 96. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Irak'ta Babil kentinde şehrin ana kapısı mimaride estetik alt temasını yansıtmaktadır.

(s.47).

Şekil 97. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Görseli anlatan “*Estetik açıdan son derece zarıf dört minaresi ile çok uzaklardan dahi görülebilmektedir. Avlusunu, şadırvanı ve yüksek kubbesi ile son derece etkileyicidir.*” (s.47) ifadeleri Süleymaniye Cami’sinin mimari estetik alt temasına vurgu yaptığı görülmektedir.

(s.38).

Şekil 98. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Görselde yer alan Irak'ta Ur kentinde restore edilmiş Ziggurat mimari estetik alt temasını vurgulamaktadır.

(s.43).

Şekil 99. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

İyonların inşa ettiği İzmir Efes Tiyatro’sunun yer aldığı görsel mimari estetik alt temasını vurgulamaktadır.

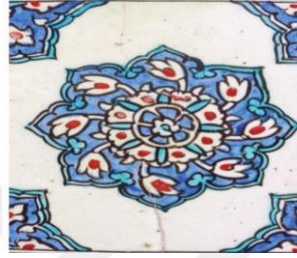
Görsel sanatta estetik alt temasının yer aldığı görseller:

(s.36).

Şekil 100. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Görselde Asurlu askerler ve kralın arabası görsel sanatta estetik alt temasını vurgulamaktadır.

(s.47).

Şekil 101. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Görseldeki İstanbul Topkapı Sarayı, Çini Panosu ile görsel sanatta estetik alt teması vurgulanmaktadır.

(s.48).

Şekil 102. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Görselde yer alan Antalya Müzesi'ndeki, altın kolye ile görsel sanatta estetik alt teması vurgulanmaktadır.

(s.51).

Şekil 103. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Görselde yer alan Kocaeli'ye bağlı Hereke'de dokunan halı görsel sanatta estetik alt temasını vurgulamaktadır.

(s.51).

Şekil 104. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Görselde yer alan Pazırık halısı barındırdığı renkler ve motiflerle görsel sanatta estetik alt temasını vurgulamaktadır.

(s.59).

Şekil 105. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Görselde yer alan ipek mendil “*Osmanlı sarayında kullanılan mendiller işlemelerle süslenirdi. Önemli yabancı konuklara armağan olarak zengin işlemeli ipek mendiller verilirdi.*” (s.59) ifadeleri ile desteklenerek görsel sanatta estetik alt temasını vurgulamaktadır.

Doğada estetik alt temasının yer aldığı görseller:

(s.48).

Şekil 106. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Görselde yer alan Bolu Abant Gölü “*Etrafında bisiklete bindiğimiz Abant, ormanların arasında mavi bir nazar boncuğu gibidir.*” (s.48) ifadeleri ile desteklenerek doğada estetik alt temasını vurgulamaktadır.

(s.48).

Şekil 107. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Görselde yer alan Antalya Manavgat Şelalesi doğada estetik alt temasını vurgulamaktadır.

(s.59).

Şekil 108. Kültür ve miras öğrenme alanı estetik değeri

Görselde yer alan Rize çay tarlası doğada estetik alt temasını vurgulamaktadır.

b. Öğretim programında sosyal bilgiler dersinin geneli için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kültür ve miras öğrenme alanı incelendiğinde dayanışma, saygı, duyarlılık, yardımseverlik, bilimsellik değerlerinin yer aldığı saptanmıştır. Dayanışma 10, saygı 4, duyarlılık 2, yardımseverlik 2, bilimsellik 1 kez yer almaktadır.

Dayanışma

Öğrenme alanı incelendiğinde dayanışma düz metinde 7, dayanışma görsel materyalde 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda dayanışma değeri içerisinde birlikte hareket etme alt teması tespit edilmiştir. Birlikte hareket etme 10 kez yer almaktadır. Dayanışma değerine ilişkin bulgular tablo 43'te verilmiştir.

Tablo 43.

5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Halk oyununda (4) Duyguda (3) Bayramda (2) Düğünde (1)	Birlikte hareket etme	Dayanışma

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Dayanışma değeri ile ortak duygu, düşünce ve ortak çıkarlar için birlikte hareket etme alt teması şu cümlelerle ifade edilmektedir; “*İnsanları bir araya getiren bayramlar birlik ve beraberliğimizi güçlendirir.*” (s.50). ‘Kültürel Özelliklerimiz’ adlı başlık altında düşünlerimizi anlatan metinde “*Gelen davetlilerin kaynaşmasını sağlar, birlik ve beraberliğini güçlendirir.*” (s.52) ifadesi birlikte hareket etme alt temasını vurgulamaktadır. Aynı başlık altındaki metinde halk oyunlarımızdan bahsederken “*Birlikte oynanan halk oyunları kişiye kaynaşmayı, beraber hareket etmeyi, paylaşmayı öğretir.*” (s.53)ifadesi ile dayanışma değeri vurgulanmaktadır. Yine aynı başlık altında yer alan türkülerimiz ile ilgili bölümde ise “*Kültürümüzün öğelerinden biri olan türkü, bizi birleştirir ve ortak duygularda buluşturur.*” (s.54) ifadesinde birlikte hareket etme alt teması saptanmıştır. Bu metnin içerisinde yer alan “*Kültürümüze ait öğelerden insanları bir araya getiren üçünü seçiniz. Bunların insanların bir arada yaşamadaki önemini defterinize yazınız.*” (s.54) soru cümlesi ile de dayanışma değerini vurgulamaktadır. Öğrenme alanı sonunda yer alan zihin haritasında “*Kültürel öğeler milletçe bir arada yaşamamızda önemli yere sahiptir.*” (s.61) ifadesi ile dayanışma değerine vurgu yapılmıştır. Öğrenme sonunda yer alan ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ soruları içerisinde yer alan “Birlik ve beraberliğimizi güçlendiren günlerinde büyüklerimizi ziyaret ederiz.” (s.62)boşluk doldurma sorusunda dayanışma değeri vurgulanmaktadır.

Dayanışma değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.53).

Şekil 109. Kültür ve miras öğrenme alanı dayanışma değeri

Görselde yer alan halk oyunlarımızdan biri olan Bar oyunu el ele ve omuz omuza birlikte hareket etme ile oynanmaktadır bu bağlamda birlikte hareket etme alt temasını vurgulamaktadır.

(s.53).

Şekil 110. Kültür ve miras öğrenme alanı dayanışma değeri

Görselde yer alan halk oyunlarımızdan biri olan Horon oyunu el ele ve omuz omuza birlikte hareket etme ile oynanmaktadır bu bağlamda birlikte hareket etme alt temasını vurgulamaktadır.

(s.53).

Şekil 111. Kültür ve miras öğrenme alanı dayanışma değeri

Görselde yer alan Zeybek oyunu toplu oynandığında çember şeklinde beraber hareket etmeye dayalı oynandığından beraber hareket etme alt temasına vurgu yapmaktadır.

Saygı

Öğrenme alanı incelendiğinde saygı değeri düz metinde 4 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda saygı değeri içerisinde başkalarına saygı alt teması yer almaktadır. Başkalarına saygı 4 kez yer almaktadır. Saygı değerine ilişkin bulgular tablo 44’de verilmiştir.

Tablo 44.

5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Saygı Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Selam (4)	Başkalarına saygı	Saygı

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Saygı değeri içerisinde yer alan başkalarına saygı alt teması selamlaşmanın kurallarının anlatıldığı metinde “*Küçük olan büyüğe, az olan grup çok olana, yürüyen oturana, at üzerinde bulunan yaya olana selam verirdi.*” (s.60) cümlesi ile başkalarına saygı alt teması ifade edilmektedir.

Duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde duyarlılık değeri düz metinde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda duyarlılık değeri içerisinde doğal çevreye duyarlılık alt temasına ulaşılmıştır. Doğal çevreye duyarlılık 2 kez yer almaktadır. Duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 45’te verilmiştir.

Tablo 45.

5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Duyarlılık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Doğayı koruma (2)	Doğal çevreye duyarlılık	Duyarlılık

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Doğal çevreye duyarlılık alt teması Bursa’da bir köy olan Cumalıkızık’ı anlatan bir metinde “*Köyde bulunan doğal varlıklardan yüzlerce yıllık çınar*

ağaçlarını da koruma altına almışlar.” (s.46) ifadesi ile vurgulanmaktadır. Bolu Abant Gölü’nün doğal güzelliklerinden bahseden bir metinde *“İsteyenler doğaya zarar vermemek şartıyla piknik yapabilir.”* (s.48) ifadesinde doğal çevreye karşı duyarlı olma alt teması bulgulanmıştır.

Yardımseverlik

Öğrenme alanı incelendiğinde yardımseverlik değeri düz metinde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda yardımseverlik değeri içerisinde İhtiyacı olana yardım etme alt teması tespit edilmiştir. İhtiyacı olana yardım etme 2 kez yer almaktadır. Yardımseverlik değerine ilişkin bulgular tablo 46’da verilmiştir.

Tablo 46.

5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Bayramda (1) Düğünde (1)	İhtiyacı olana yardım etme	Yardımseverlik

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

İhtiyacı olana yardım etme alt temasına örnek olarak ders kitabında yer alan dini bayramlarımızı anlatan metinde *“Dostluk ilişkilerini geliştirir, hoşgörü ve yardımlaşmayı artırır.”* (s.50) ifadesi ihtiyacı olana yardım etme alt temasını vurgulamaktadır.

Düğünlerimizden bahseden metinde *“Davetliler düğüne güçleri oranında hediye getirirler.”* (s.52) ifadesinde yardımseverlik değeri saptanmıştır.

Bilimsellik

Öğrenme alanı incelendiğinde bilimsellik değeri düz metinde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda bilimsellik değeri içerisinde bilime önem verme alt teması yer almaktadır. Bilime önem verme 1 kez yer almaktadır. Bilimsellik değerine ilişkin bulgular tablo 47’de verilmiştir.

Tablo 47.

5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Bilimsellik Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Bilim (1)	Bilime önem verme	Bilimsellik

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Bilime önem verme alt teması öğrenme alanı sonunda ye alan ‘Neler Öğrendik’ adlı zihin haritasında İyonlar hakkında bilgi veren “*Bilime önem verdiler, birçok bilim insanı yetiştirdiler.*” (s.61) cümlesi ile ifade edilmiştir.

İnsanlar, Yerler Ve Çevreler Öğrenme Alanı

a) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan “*doğal çevreye duyarlılık, dayanışma*” gibi değerlerin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında önerilen değerlerden olan doğal çevreye duyarlılık, dayanışma olarak yer almaktadır. Doğal çevreye duyarlılık 23, dayanışma 6 yer almaktadır.

Doğal çevreye duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde düz metinde duyarlılık değeri 15, görsel materyalde 8 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda duyarlılık değerine ilişkin alt tema doğal çevreye duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Doğal çevreye duyarlılık 23 kez yer almaktadır. Duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 48’de verilmiştir.

Tablo 48.

5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Duyarlılık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Çevre sorunu (23)	Doğal çevreye duyarlılık	Duyarlılık

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 48 incelendiğinde doğal çevreye duyarlılık alt temasına ilişkin ifadeler özellikle çevre sorunlarının oluşmasında insan faaliyetlerinin rolü üzerinde durulmuştur. ‘Afetler ve Çevre Sorunları’ başlıklı metinde yer alan “Orman yangınları, yıldırım düşmesi ya da kuru otların yüksek sıcaklık nedeniyle tutuşması bazen de insanların yaptığı hatalar sonucu meydana gelir.” (s.83) ifadeleri insanların çevreyi korumaya duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır. Yine aynı metinde insanların doğal kaynak kullanımıyla ilgili “İnsanlar bunu yaparken bazen çevreye zarar verirler, doğal dengeyi bozarlar.” (S.84) / “Doğal dengenin bozulmasıyla da çevre sorunları ortaya çıkar.” (S.84) cümlelerde doğal çevreye duyarlılık değeri bulgulanmıştır. Çevre sorunlarının teker teker ele alındığı metinde hava kirliliği ile ilgili “Ulaşım araçları, elektrik santralleri, sanayi faaliyetleri, binalarda ısınma amaçlı kullanılan yakıtlar hava kirliliğine neden olur.” (s.84), su kirliliği ile ilgili “Termik santraller, gübreler, kimyasal ilaçlar, sanayi atıkları, toprak erozyonu su kirliliğinin başlıca nedenleridir.” (s.84), erozyon ile ilgili “Ormanların yok edilmesi, aşırı otlatma gibi insan faaliyetleri de erozyonun etkilerini artırır.” (s.84), toprak kirliliği ile ilgili “Toprak kirliliği; insanlar tarafından toprağın içine ya da üzerine bırakılan ya da başka şekillerde toprağa karışan zararlı maddelerin toprağın niteliğini bozmasıdır.” (s.85), gürültü kirliliği ile ilgili “Ulaşım araçları, iş makinaları, sanayi kuruluşları, yüksek sesle müzik yapılan eğlence yerlerinden yayılan ses, kalabalıkların uğultusu, yüksek sesle konuşan ve bağırان insanlar gürültü kirliliğine sebep olurlar.”(s.85), orman alanlarının azalması ile ilgili “Orman yangınları, tarla açma çalışmaları, çarpık konut ve tesis yapımı da ormanlara zarar veren nedenlerdendir.” (s.85) cümleler çevreyi korumaya duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır. Bir soru cümlesi ile de doğal çevreye duyarlılık değeri ifade edilmektedir “Yaşadığınız yerde görülen çevre sorunları:... Nedenleri:...Sonuçları:....”(s.85). Çevreyi korumaya duyarlılık alt teması bir metinde başlık adı olarak da vurgulanmaktadır “Sel Felaketinin Nedeni Geçmişte Yapılan Hatalar” (s.88). Bu metinde yer alan “Doğal afetlerin önüne geçmenin mümkün

olmadığını, ancak bu afetlerin nedenleri üzerinde durmak gerektiğini belirten Belediye Başkanı, imar planlarında yapılan hatalara işaret etti.” (s.88) cümlesinde çevreyi korumaya duyarlılık alt teması saptanmıştır. Selin zararlarının anlatıldığı haber yazısıyla ilgili “*Haberde selin zararlarını artırdığı belirtilen insan uygulamaları nelerdir?*” (s.88) / “*Haberde bahsedilen afet dışında diğer afetlerin etkisini artıran insan uygulamalarını araştırarak aşağıya yazınız.*” (s.88) soru cümlelerinde doğal çevreye duyarlılık değeri bulgulanmıştır. Öğrenme alanı sonunda ‘ Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularından birinde “*Çevre sorunlarının oluşumunda insanın etkisine örnekler veriniz.*” (s.91) ifadesi doğal çevreye duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

Doğal çevreye duyarlılık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.83).

Şekil 112. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görselde yer alan orman yangını “*Orman yangınları, yıldırım düşmesi ya da kuru otların yüksek sıcaklık nedeniyle tutuşması bazen de insanların yaptığı hatalar sonucu meydana gelir*” (s.83) ifadesi ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık değerini vurgulamaktadır.

(s.82).

Şekil 113. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri

(s.82).

Şekil 114. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri

Karşı karşıya verilen şekil 113 ve 114’de insanların yaşam alanı olarak seçtikleri yerlerdeki doğal kaynakları kullanırken doğal çevreyi ve dengeyi bozduklarının anlatıldığı bir metinle desteklenerek doğal çevreye duyarlılık değeri ifade edilmektedir.

(s.84).

Şekil 115. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görseldeki hava kirliliği “*Ulaşım araçları, elektrik santralleri, sanayi faaliyetleri, binalarda ısınma amaçlı kullanılan yakıtlar hava kirliliğine neden olur.*” (s.84) ifadeleri ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık değerini vurgulamaktadır.

(s.84).

Şekil 116. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görseldeki su kirliliği “*Termik santraller, gübreler, kimyasal ilaçlar, sanayi atıkları, toprak erozyonu su kirliliğinin başlıca nedenleridir.*” (s.84) ifadeleri ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık değerini vurgulamaktadır.

(s.84).

Şekil 117. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görseldeki erozyon “Ormanların yok edilmesi, aşırı otlatma gibi insan faaliyetleri de erozyonun etkilerini artırır.” (s.84) ifadeleri ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık değerini vurgulamaktadır.

(s.85).

Şekil 118. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görseldeki gürültü kirliliği “Ulaşım araçları, iş makinaları, sanayi kuruluşları, yüksek sesle müzik yapılan eğlence yerlerinden yayılan ses, kalabalıkların uğultusu, yüksek sesle konuşan ve bağırarak insanları gürültü kirliliğine sebep olurlar.” (s.85) ifadeleri ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık değerini vurgulamaktadır.

(s.85).

Şekil 119. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görseldeki toprak kirliliği “Toprak kirliliği; insanlar tarafından toprağın içine ya da üzerine bırakılan ya da başka şekillerde toprağa karışan zararlı maddelerin toprağın niteliğini bozmasıdır. Sulardan toprağa karışan maddeler, hava yoluyla gelen maddeler, tarım alanlarında kullanılan ilaç ve gübrelerden kaynaklanan kimyasal maddeler, çöpler ve atıklar toprak kirliliğine neden olur.”

(s.85) cümleleri ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık değerini vurgulamaktadır.

(s.85).

Şekil 120.İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görseldeki orman alanlarının azalması “Orman yangınları, tarla açma çalışmaları, çarpık konut ve tesis yapımı da ormanlara zarar veren nedenlerdendir.” (s.85) ifadeleri ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık değerini vurgulamaktadır.

Dayanışma

Öğrenme alanı incelendiğinde düz metinde birlikte hareket etme 5, görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda dayanışma değerine ilişkin alt tema birlikte hareket etme olarak tespit edilmiştir. Birlikte hareket etme 6 kez yer almaktadır. Dayanışma değerine ilişkin bulgular tablo 49’da verilmiştir.

Tablo 49.

5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Yardımda	Birlikte hareket etme	Dayanışma

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Birlikte hareket etme alt teması afetler ile ilgili cümlelerde vurgulanmıştır. ‘Afetlerin İnsan Üzerinde Etkileri’ adlı metinde “Afetlerden sonra milletimiz büyük bir dayanışma gösterir.” (s.87) / “Devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve halkımız elbirliğiyle yaraları sarar.” (s.87) cümlelerinde birlikte hareket etme alt teması saptanmıştır. 17 Ağustos 1999’da meydana gelen

Marmara Depremi ile ilgili haberlerde “*Firmalar yardıma koşuyor*” (s.87) / “ *Bir tuğlada siz koyun*” (s.87) / “*Yardımlar çığ gibi büyüyor*” (s.87) ifadeleri dayanışma değerini vurgulamaktadır.

Dayanışma değerinin yer aldığı görsel materyale ilişkin bulguya örnek aşağıda verilmiştir:

(s.87).

Şekil 121. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı dayanışma değeri

Görselde yer alan 17 Ağustos 1999’da meydana gelen Marmara Depremi’nde kurtarma çalışmalarını yapanların birlikte hareket etmesi dayanışma değerini vurgulamaktadır.

b. Öğretim programında sosyal bilgiler dersinin geneli için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında insanlar, yerler, çevreler öğrenme alanı incelendiğinde yardımseverlik, duyarlılık değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Yardımseverlik 5, duyarlılık 5 kez yer almaktadır.

Yardımseverlik

Öğrenme alanı incelendiğinde yardımseverlik değeri düz metinde 5 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda yardımseverlik değeri içerisinde ihtiyacı olana yardım etme alt temasına ulaşılmıştır. İhtiyacı olana yardım etme 5 kez yer almaktadır. Yardımseverlik değerine ilişkin bulgular tablo 50’de verilmiştir.

Tablo 50.

5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Yardımlaşma (5)	İhtiyacı olana yardım etme	Yardımseverlik

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

İhtiyacı olana yardım etme alt teması afetlerden zarar görenler yardım etme ile ilgili cümlelerde tespit edilmiştir “*Devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve halkımız elbirliğiyle yaraları sarar.*” (s.87). 17 Ağustos 1999’da meydana gelen Marmara Depremi ile ilgili haberlerde “*İnternetin ‘yardım’ linkleri*” (s.87) / “*Firmalar yardıma koşuyor*” (s.87) / “*Bir tuğlada siz koyun*” (s.87) / “*Yardımlar çığ gibi büyüyor*” (s.87) ifadeleri ihtiyacı olana yardım etme alt temasını vurgulamaktadır.

Duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde duyarlılık değeri düz metinde 5 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda duyarlılık değeri içerisinde toplumsal duyarlılık alt temasına ulaşılmıştır. Toplumsal duyarlılık 5 kez yer almaktadır. Yardımseverlik değerine ilişkin bulgular tablo 51’de verilmiştir.

Tablo 51.

5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Yardımlaşma (5)	Toplumsal duyarlılık	Duyarlılık

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Toplumsal duyarlılık afetlerle ilgili “*Aşağıda 17 Ağustos 1999’da meydana gelen Marmara Depreminde halkın bu konudaki duyarlılığı ile ilgili bazı haberlere yer verilmiştir.*” (s.87) cümlesinde ve bu haberin gösterildiği “*İnternetin ‘yardım’ linkleri*” (s.87) / “*Firmalar yardıma koşuyor*” (s.87) / “*Bir tuğlada siz koyun*” (s.87) / “*Yardımlar çığ gibi büyüyor*” (s.87) ifadelerinde duyarlılık değeri bulgulanmıştır.

Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı

a. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan *çalışkanlık, bilim etiği, dürüstlük* gibi değerlerin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında önerilen değerlerden olan çalışkanlık, bilim etiği ve dürüstlük olarak yer almaktadır. Çalışkanlık 24, bilim etiği 24 kez yer alırken, dürüstlük 8 kez yer almaktadır.

Çalışkanlık

Öğrenme alanı incelendiğinde çalışkanlık değeri düz metinde 27, görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda çalışkanlık değerine ilişkin alt temalar çalışkan olma, meraklı olma olarak tespit edilmiştir. Çalışkan olma 17, meraklı olma 11 kez yer almaktadır. Çalışkanlık değerine ilişkin bulgular tablo 52’de verilmiştir.

Tablo 52.

5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Çalışkanlık Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
İstekli olma (7) Deney yapma (6) Gözlem yapma (4)	Çalışkan olma	Çalışkanlık
Araştırmacı olma (7) Soru sorma (4)	Meraklı olma	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Çalışkan olma alt teması ‘Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri’ adlı metinde en çok bulgulanmıştır. Bilim insanlarının ortak özelliklerini anlatmak için tanıtıldığı metinde İbni Sina ile ilgili “*Hastaları iyileştirmek için gece geç saatlere kadar sabırla yılmadan çalıştım.*” (s.107) / “*Bunun için farklı bitkileri kullanarak deneyler yaptım.*” (s.107) / “*Hiçbir zaman başarısızlıktan korkmadım ve çalışmaktan vazgeçmedim.*” (s.107), Edison ile ilgili “*Öğrendiklerimi deneyerek uygulamaya çalışırdım.*” (s.108) / “*Bunun için başarısız geçen binlerce deney*

yaptım ama sonunda başardım.” (s.108) / “Dayanıklı ve ucuz bir lamba yapmak istiyordum.” (s.108), Gözde Durmuş ile ilgili “Çevresindekilerin kendisine “Bu alanı seçersen işsiz kalırsın.” demesine rağmen onları dinlemeyerek bilim macerasına atıldı.” (s.108),İbni Haldun ile ilgili “Yaşadığı yerdeki toplumun geleneklerini ve düzenini gözlemleyerek incelemiştir.” (108) cümleleri ile emek harcamak alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘ Neler Öğrendik’ adlı zihin haritasında bilim insanlarının ortak özelliklerinin anlatan “Gözlem ve deney dayalı çalışır.” (s.113) / “Çalışkandır.” (s.113) cümleleri çalışkanlık değerini vurgulamaktadır. Öğrenme sonu ‘ Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularından “Bilim insanları ve mucitler çalışmalarında yaparak sorularına cevap ararlar.(deney-gözlem)” (s.115) boşluk doldurma sorusunda emek harcamak alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme sonu ‘ Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularından “() 7. Bilim insanlarının ortak özelliklerinden biri de başarısız olmaktan korkmamalıdır.” (s.114) doğru-yanlış sorusu ve “Aşağıdakilerden hangisi bilim insanlarının ortak özelliklerinden biri olamaz? C) Karşularına çıkan güçlüklerden yılmamaları” (s.115) çoktan seçmeli sorusunda çalışmaya istekli olmak alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘ Neler Öğrendik’ adlı zihin haritasında bilim insanlarının ortak özelliklerinin anlatan“ Sabırlıdır.” (s.113) ifadesi çalışkanlık değerini vurgulamaktadır.

Meraklı olma alt teması en fazla ‘Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri’ adlı metinde vurgulanmıştır. “Bilgelik için tek anahtar devamlı soru sormaktır...(Peter Abelard)”(s.106), cümlesi ile çalışkanlık değeri vurgulanmaktadır. Bilim insanlarının ortak özelliklerini anlatmak için tanıtıldığı metinde Newton ile ilgili “Araştırmaya başlamış ve elmanın yer çekimi nedeniyle düştüğünü bulmuş.” (s.107), İbni Sina ile ilgili “Küçük yaşta matematik, astronomi, fizik, felsefe, kimya ve tıp gibi farklı bilimlere merak etmeye başladım.” (s.107) / “Öğrendiklerimi sorguladım, doğruluğunu araştırdım.” (s.107), Edison ile ilgili “Düzenli bir eğitim alamadığı halde merakı ve okuduğu kitaplarla kendisini geliştirmiş.” (s.108) / “Makinelere olan merakım nedeniyle tersaneye gider, onları inceler, mühendislerle sorular sorardım.” (s.108) / “En çok fizik alanında araştırmalar yaptım.” (s.108) / cümleleri ile meraklı olma alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘ Neler Öğrendik’ adlı zihin haritasında bilim insanlarının

ortak özelliklerinin anlatan “Sorgulayıcıdır.” (s.113) / “Meraklıdır.” (s.113) ifadeleri çalışkanlık değerini vurgulamaktadır.

Çalışkanlık değerinin yer aldığı görsel materyale ilişkin bulguya örnek aşağıda verilmiştir:

Şekil 122.Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı çalışkanlık değeri

Görseldeki karikatürde “*yer çekimini nasıl buldunuz.?.. / Hayatımı bilime adadım, çok çalıştım. Yılmadım !.. / Ama bu cevap ilginç olmuyo?.. / İyi o zaman, kafama elma düştü öyle buldum !.. Oldu mu yani şimdi ?..*” (s.107) cümleleri ile çalışkan olma alt teması vurgulanmıştır.

Bilim Etiği

Öğrenme alanı incelendiğinde bilim etiği düz metinde 23, görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda bilim etiği değerine ilişkin alt temalar atıf yapma, akademik dürüstlük olarak saptanmıştır. Atıf yapma 18, akademik dürüstlük 5 kez yer almaktadır. Bilim etiği değerine ilişkin bulgular tablo 53’de verilmiştir.

Tablo 53.

5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Bilim Etiği Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Kaynak yazma (12) İfadelerin aslını koruma (4) Kaynakça yazma (2)	Atıf yapma	Bilim etiği
Doğru güvenilir bilgi (5)	Akademik dürüstlük	

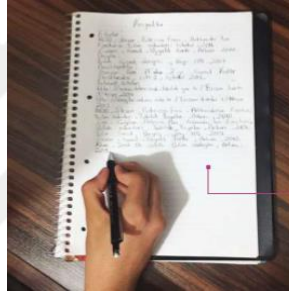
Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Atıf yapma alt teması en çok ‘Araştırma Yapıyorum’ adlı metinde geçmektedir. Kütüphanede ödev yapan Mehmet’in anlatıldığı metinde “Kaynaklardaki bazı bilgileri hiç değiştirmeden tırnak içinde yazdı.” (s.111) / “Böylece bu ifadelerin yazara ait olduğunu göstererek aslını korudu.” (s.111) / “Ancak özetlerken yazarın anlatmak istediklerini değiştirmemeye özen gösterdi.” (s.111) / “Mehmet not alırken hangi bilgiyi hangi kaynaktan aldığını yazmayı da unutmadı.” (s.111) / “Çünkü derste kaynakları belirtmenin yapılan araştırmanın bilimsel ve güvenilir olduğunu gösterdiğini öğrenmişti.” (s.111) / “Nasıl bir eşyayı sahibinden izinsiz kullanmıyorsak, kitaplardan da yararlanırken yazarını belirtmeliyiz.” (s.111) / “İnternet sayfasının adresini ve erişim tarihini not etmeyi unutmadı.” (s.112) / “Yararlandığı kaynakları ödevinin sonuna yazmayı da ihmal etmedi.” (s.112) cümleleri atıf yapma alt temasını vurgulamaktadır. ‘Sıra Sizde’ sorularında yer alan “Araştırma yaparken yararlandığım kaynakları belirtmeliyim çünkü...” (s.112) tamamlama sorusunda bu değere vurgu yapılmaktadır. Öğrenme alanı sonu zihin haritasında geçen “Kaynaktan yararlanırken bilgiyi değiştirmemeli aslını korumalıyız.” (s.113) / “Yararlandığımız kaynakları çalışmamızda göstermeliyiz.” (s.113) / “Kaynak göstererek yazarın emeğine saygı göstermiş oluruz.” (s.113) cümleleri ile bilim etiği değerine vurgu yapılmaktadır. Öğrenme alanı sonunda ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularında “() 8. Araştırmalarımızda İnternet sitelerinin ismini ve erişim tarihini belirtmeliyiz.” (s.114) doğru-yanlış sorusunda, “Araştırmalarımızda yazmak çalışmamızın güvenilir olduğunu gösterir. (kaynak)” (s.115) boşluk doldurma sorusunda, “Ali ve arkadaşları ödevleri için araştırma yapmak üzere bir araya geldiler. Ödevlerini hazırlarken aşağıdakilerden hangisini yapmamalıdır? A) Kullandıkları kaynakları yazmak D) İnternet kaynaklarının erişim tarihini belirtmek” (s.115) çoktan seçmeli sorunun a ve d şıklarında, “Ödev ve araştırmalarımızda kaynak göstermenin amacı nedir?” (s.115) açık uçlu sorusunda bilim etiği değeri vurgulanmaktadır.

Akademik dürüstlük alt teması ‘Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşırım?’ başlıklı metinde internetin yaygınlaşmasıyla bilgiye ulaşmanın kolaylaştığı anlatılırken diğer yandan “Bu bilgilerin hangileri doğru ve güvenilirdir?” sorusu akla gelmektedir.” (s.95) / “Bu nedenle internette karşımıza çıkan bilgilerin tamamını

doğru ve güvenilir kabul edemeyiz.” (s.95) cümleleri ile dürüstlük değeri vurgulanmaktadır. ‘Doktordan uyarı: e-hasta olmayın’ adlı haber metninde “Sanal ortamda eksik ve yanlış bilgi edinme olasılığının yüksek olduğunu vurguladı.” (s.95) cümlesi ile bilgide dürüstlük alt teması ifade edilmiştir. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmanın ipuçlarının anlatıldığı metinde “Güvenilir ve doğru bilgi verdiği bilinen internet sitelerinden yararlanılmalıdır.” (s.96) ifadesi bilgide dürüstlük alt temasını vurgulamaktadır. ‘ Sıra Sizde’ adlı metin sonu sorularından olan “Herhangi bir konuda araştırma yaparken doğru ve güvenilir kaynaklardan yararlanmalıyız. Çünkü ...” (s.97) tamamlama sorusu ile dürüstlük değeri vurgulanmaktadır.

Bilim etiği değerinin yer aldığı görsel materyale ilişkin bulguya örnek aşağıda verilmiştir:

(s.112).

Şekil 123. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı bilim etiği değeri

Görselde;

“KAYNAKLAR

Kitaplar:

REİD, Struan, Patricia Fara, Arkhimesdes’ten Einstein’a Bilim Adamları, Tübitak Yayınları, Ankara, 2010.

CAN, Çiğdem, İlginç Hayatlarıyla Bilim İnsanları, İstanbul, 2016.

Güven, İsmail, Uygarlık Tarihi, Ankara, 2010.

Dergiler:

Bilim Çocuk Dergisi, Sayı 108, 2007

Ansiklopediler:

Gençler İçin A’dan Z’ye Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 2, İstanbul 2003...” (s.112) yazmaktadır bu bağlamda atıf yapma alt teması vurgulanmaktadır.

Dürüstlük

Öğrenme alanı incelendiğinde dürüstlük değeri düz metinde 6, görsel materyalde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda dürüstlük değerine ilişkin alt tema davranışta dürüstlük olarak tespit edilmiştir. Davranışta dürüstlük 8 kez yer almaktadır. Dürüstlük değerine ilişkin bulgular tablo 54’de verilmiştir.

Tablo 54.

5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Dürüstlük Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Yalan haber (3) İnternet dolandırıcılığı (5)	Davranışta dürüstlük	Dürüstlük

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Davranışta dürüstlük (başkalarını aldatmama) alt teması sahte haber ile ilgili “*Oysa haber ve fotoğraf doğruyu yansıtmıyordu.*” (s.95) / “*Yanda yer alan iki fotoğraf kullanılarak yazılmış sahte bir haberdir.*” (s.95) cümleleri ile vurgulanmaktadır. ‘İnterneti Nasıl Kullanmalıyım ?’ adlı metinde kimlik hırsızlığı ile ilgili “*Bu gibi bilgileri ele geçirdiklerinde bizim kimliğimize bürünebilirler.*” (s.98)/ “*Banka hesaplarından para çekebilir, alışveriş yapabilirler.*”(s.98), internet dolandırıcılığı ile ilgili “*Bu gibi dolandırıcılar örneğin e posta göndererek yapılan çekilişte bir ödül kazandığımızı yazabilirler.*” (s.98) cümleleri ile davranışta dürüstlük alt teması vurgulanmaktadır. ‘İnternetten Telefon Siparişi Etti, Kutudan Oyuncak ve Salatalık Çıktı’ adlı haber yazısında “*İnternet siparişi vererek, 900 liraya aldığı cep telefonun yerine oyuncak cep telefonu ve bir salatalık gönderilince dolandırıldığını anlayan kişi, soluğu polis ve Tüketici Hakları Derneği'nde alıp şikâyetle bulundu.*” (s.101) cümlesi ile davranışta dürüstlük alt teması vurgulanmaktadır.

Dürüstlük değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.100).

Şekil 124. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı dürüstlük değeri

Kimlik hırsızlığının yer aldığı görselde davranışta dürüstlük alt teması vurgulanmaktadır.

(s.95).

Şekil 125. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı dürüstlük değeri

Sahte haberin yer aldığı görselde davranışta dürüstlük alt teması vurgulanmaktadır.

b. Öğretim programında sosyal bilgiler dersinin geneli için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı incelendiğinde duyarlılık, aile birliğine önem verme değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Duyarlılık 8, aile birliğine önem verme 7 kez yer almaktadır.

Duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde duyarlılık değeri düz metinde 7, duyarlılık görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda duyarlılık değeri içerisinde kültürel mirasa duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık alt temalarına ulaşılmıştır. Kültürel mirasa duyarlılık 5, doğal çevreye duyarlılık 2 kez yer almaktadır. Duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 55’de verilmiştir.

Tablo 55.

5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Duyarlılık değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Komşuluk ilişkilerine duyarlılık(2) Bayram geleneğine duyarlılık (2) Geleneklere duyarlılık (2)	Kültürel mirasa duyarlılık	Duyarlılık
Doğal güzelliği koruma (1) Çevre sorunlarına duyarlılık (1)	Doğal çevreye duyarlılık	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Kültürel mirasa duyarlılık alt teması ‘Komşu Kapısı’ adlı metinde “ *Ne zaman ki evlerin başköşesini televizyonlar almaya başladı, yavaş yavaş kopmaya başladık kendimizden.*” (s.104) cümlesinde vurgulanmaktadır. ‘Yaylaya Televizyon Sokmadılar’ adlı internet haberinde “*Rize’nin Çamlıhemşin ilçesi Şenyuva köylüleri, komşuluk ilişkilerinin bozulacağı gerekçesiyle Sal yaylasına televizyon sokmadı.*” (s.104) cümlesinde kültürel mirasa duyarlılık alt teması bulgulanmıştır. Bayramlarda ziyaretlerin azaldığını anlatan metinde “*Sanal ortamda iletişimin artması geleneklerimizde önemli değişikliklere neden oldu.*” (s.104) cümlesinde duyarlılık değeri vurulanmktadadır. ‘Sıra Sizde’ sorularında “*Aşağıya teknoloji kullanımının insanlar arasındaki ilişkilere etkisini şiir veya yazı yazarak ya da karikatür çizerek anlatınız.*” (s.105) / “*Teknoloji kullanımının artmasıyla geleneklerimizde nelerin değiştiğini büyüklerinizle görüşerek aşağıya yazınız.*” (s.105) kültürel mirasa duyarlılık alt teması ifade edilmektedir.

Doğal çevreye duyarlılık alt teması ‘Yaylaya Televizyon Sokmadılar’ adlı internet haberinde “*Köylüler, daha önce de kablolarının yaylada doğal güzelliği etkileyeceği gerekçesiyle imza toplamış, ancak elektrik hatlarının yeraltına alınmasıyla ikna olmuştu.*” (s.104) / “*Hava ve gürültü kirliliğine neden olacağına inandıkları araçların girişini önlemek için yol yapımını yaylaya 500 metre mesafede durdurdular.*” (s.104)

Duyarlılık değerin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.104).

Şekil 126. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görselin bulunduğu karikatürde kültürel mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Aile birliğine önem verme

Öğrenme alanı incelendiğinde aile birliğine önem verme değeri düz metinde 5, görsel materyalde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda aile birliğine önem verme değeri içerisinde aileye önem verme alt temasına ulaşılmıştır. Aileye önem verme 5 kez yer almaktadır. Aile birliğine önem verme değerine ilişkin bulgular tablo 56’da verilmiştir.

Tablo 56.

5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Aile Birliğine Önem Verme Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Aile ilişkileri (4) İletişim eksikliği (3)	Aileye önem verme	Aile birliğine önem verme

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Aileye önem verme alt teması ‘Teknoloji ve Toplum’ adlı metinde “Zamanını ekranlar karşısında geçiren bireylerin aileleriyle, arkadaşlarıyla iletişimleri giderek azalmaktadır.” (s.102) / “Evde akşamları tüm aile bireyleri bir araya geldiğinde sohbet etmek yerine TV izlemeyi, ya da bilgisayar, cep telefonu gibi araçlarla zaman geçirmeyi tercih etmektedir.” (s.102) cümleleri ile aile birliğine önem verme değeri vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ sorusunda “Teknolojinin aile ilişkileri üzerindeki etkisini düşününüz.” (s.105) aileye önem

verme alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonunda ‘ Kendimi Değerlendiriyorum’ sorusunda “*Teknolojik ürünlerin yaygınlaşması aile ve çevremizle ilişkilerimizde ne gibi değişikliklere neden olmaktadır?*” (s.115) aileye önem verme alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonunda ‘ Neler Öğrendik’ adlı zihin haritasında “*Ekranlar karşısında daha çok zaman geçiriliyor, aile ilişkileri zayıflatıyor.*” (s.113) cümlesi ile aileye önem verme alt teması vurgulanmaktadır.

Aileye önem verme değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.105).

Şekil 127. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı aileye önem verme değeri

Görsel “*Teknolojinin aile ilişkileri üzerindeki etkisini düşününüz. Aşağıdaki resimde konuşma balonunu düşüncelerinize göre doldurunuz.*” (s.105) sorusu ile desteklenerek aile birliğine önem verme değeri vurgulanmaktadır.

(s.102).

Şekil 128. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı aileye önem verme değeri

Görselde aile birliğine önem verme değeri vurgulanmaktadır.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı

a. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan *sorumluluk* değerinin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda üretim, dağıtım ve

tüketim öğrenme alanında önerilen değerler olan sorumluluk olarak yer almaktadır. Sorumluluk 17 kez yer almaktadır.

Sorumluluk

Öğrenme alanı incelendiğinde sorumluluk değeri düz metinde 14, görsel materyalde 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda sorumluluk değerine ilişkin alt temalar vatandaşlık sorumlulukları, görevli yerine getirme olarak tespit edilmiştir. Vatandaşlık sorumlulukları 11, görevli yerine getirme 6 kez yer almaktadır. Sorumluluk değerine ilişkin bulgular tablo 57’de verilmiştir. Tablo 57.

5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Ülke ekonomisine karşı (11)	Vatandaşlık sorumlulukları	Sorumluluk
Tüketici sorumluluklarını bilme (6)	Görevi yerine getirme	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Vatandaşlık sorumluluklarına ilişkin alt temayı ‘Kağıdın Macerası’ adlı metinde “*Kağıdın geri dönüşümünü gerçekleştirmek için atıkları evde ve okulda ayrı biriktirmemiz çok önemlidir.*” (s.130) ifadesi vurgulamaktadır ‘Ekonomi İçin Yeni Fikirler’ adlı metinde Nuri Demirağ’ın yaptığı çalışmalarla ilgili metin sonu “*Yaptığı çalışmalar ülke ekonomisine ne tür katkılar sağlamıştır?*” (s.132) sorusu vatandaşlık sorumlulukları alt temasını vurgulamaktadır. ‘Öğrencilerden yumurtanın raf ömrünü uzatan proje’ adlı metin ile ilgili “*Haberdeki öğrencilerin yaptığı proje ülke ekonomisine nasıl bir katkı sağlayacaktır?*” (s.134) soruda, “*Yukarıdaki örnekteki gibi ekonomiye katkı sağlayan projeler çocuklar ve gençler tarafından da yapılabilir.*” (s.136), “*Siz de bu çalışmaların içinde yer alıp çeşitli projeler üretebilirsiniz.*” (s.136) ifadelerinde vatandaşlık sorumlulukları alt temasına vurgu yapılmaktadır. ‘Sıra Sizde’ bölümündeki “*Arkadaşlarınız ile bir grup oluşturarak ülke ekonomisine katkı sağlayacak bir fikir geliştiriniz.*”(s.136)

ifadesi ile sorumluluk değerine vurgu yapılmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Neler Öğrendik’ adlı zihin haritasında “*Ekonomi İçin Yeni Fikirler*’ Üretim, dağıtım ve tüketimi geliştirmek için ortaya konan yeni fikirler ülke ekonomisine önemli katkılar sağlar.” (s.143) ifadesi vatandaşlık sorumlulukları alt temasına vurgu yapmaktadır.

Tablo 57 incelendiğinde görevini yerine getirme alt teması ‘Haklarımı Kullanıyorum’ adlı metinde Tüketici Hakları Kanunu ile ilgili “*Kanundan yararlanabilmek için bazı sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz.*” (s.136) / “*Öncelikle ürünü nereden ve ne zaman aldığımızı kanıtlamamız gerekir.*” (s.136) / “*Bunun içinde bize verilen satış fişi, fatura veya satış sözleşmesini saklamalıyız.*” (s.136) / “*Ürünleri kullanırken dikkat etmemiz gereken bazı hususlar vardır.*” (s.136) / “*Bunlar ürünün etiket, ambalajı ya da kullanma kılavuzunda yazar. Bu talimatlara uygun olarak kullanmadığımızda ürünü iade edemeyiz.*” (s.136) ifadeleri ile vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ sorularında yer alan “*Marketteki görevli neden alışveriş fişini kontrol etmek istedi?*” (s.138) soru cümlesinde görevi yerine getirme alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularından “() *Tüketici haklarından faydalanabilmek için satış fişi veya faturamızı saklamaya gerek yoktur.*” (s.144) doğru-yanlış sorusunda görevi yerine getirme alt teması vurgulanmaktadır.

Sorumluluk değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.130).

Şekil 129. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı sorumluluk değeri
Görselde sorumluluk değeri vurgulanmaktadır.

(s.130).

Şekil 130. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı sorumluluk değeri

Görsel “*Kağıdın geri dönüşümünü gerçekleştirmek için atıkları evde ve okulda ayrı biriktirmemiz çok önemlidir.*” (s.130) İfadesi ile desteklenerek sorumluluk değerini vurgulamaktadır.

(s.130).

Şekil 131. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı sorumluluk değeri

Görsel “*Bunun içinde bize verilen satış fişi, fatura veya satış sözleşmesini saklamalıyız.*”(s.136) ifadesi ile desteklenerek görevi yerine getirme alt teması vurgulanmaktadır.

b. Öğretim programında sosyal bilgiler dersinin geneli için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı incelendiğinde duyarlılık, dayanışma ve çalışkanlık değerlerinin yer aldığı saptanmıştır. Duyarlılık 4, dayanışma 2 ve çalışkanlık 1 kez yer almaktadır.

Duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde duyarlılık değeri düz metinde 2, duyarlılık görsel materyalde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda duyarlılık değeri içerisinde doğal çevreye duyarlılık alt temasına ulaşılmıştır. Doğal çevreye duyarlılık 2 kez yer almaktadır. Duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 58’de verilmiştir.

Tablo 58.

5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Duyarlılık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Çevre sorunu (4)	Doğal çevreye duyarlılık	Duyarlılık

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 58 incelendiğinde doğal çevreye duyarlılık ilişkin alt tema ‘Kağıdın Macerası’ adlı metinde “*Atık kağıtların yeniden kâğıt elde etmek için kullanılmasıyla çevre daha az zarar görüyor.*” (s.130) / “*Böylelikle diğer atıklardan hava kirliliği, su kirliliği, su kullanımı azalıyor.*” (s.130) cümleleri ile ifade edilmektedir.

Duyarlılık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.130).

Şekil 125. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı sorumluluk değeri

Görsel “*Atık kağıtların yeniden kâğıt elde etmek için kullanılmasıyla çevre daha az zarar görüyor.*” (s.130) ifadesi ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.130).

Şekil 126. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı sorumluluk değeri

Görsel “*Atık kağıtların yeniden kâğıt elde etmek için kullanılmasıyla çevre daha az zarar görüyor.*” (s.130) ifadesi ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Dayanışma

Öğrenme alanı incelendiğinde dayanışma değeri düz metinde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda dayanışma değeri içerisinde

birlikte hareket etme alt temasına ulaşılmıştır. Birlikte hareket etme 2 kez yer almaktadır. Dayanışma değerine ilişkin bulgular tablo 59’da verilmiştir.

Tablo 59.

5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
İşbirliği (2)	Birlikte hareket etme	Dayanışma

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 59 incelendiğinde birlikte hareket etme alt teması ‘Öğrencilerden yumurtanın raf ömrünü uzatan proje’ adlı haberle ilgili “*Haberdeki öğrencilerin projelerinde işbirliği yapmalarının önemi nedir?*” (s.134) cümlesine ifade edilmektedir. ‘Sıra Sizde’ sorusunda ise “*Arkadaşlarınız ile bir grup oluşturarak ülke ekonomisine katkı sağlayacak bir fikir geliştiriniz.*” (s.134) cümlesi ile birlikte hareket etme alt teması vurgulanmaktadır.

Çalışkanlık

Öğrenme alanı incelendiğinde çalışkanlık değeri düz metinde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda çalışkanlık değeri içerisinde çalışkan olma alt temasına ulaşılmıştır. Çalışkan olma 1 kez yer almaktadır. Çalışkanlık değerine ilişkin bulgular tablo 60’da verilmiştir.

Tablo 60.

5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Çalışkanlık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Çalışkanlık (1)	Çalışkan olma	Çalışkanlık

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 60 incelendiğinde çalışkan olma alt teması ‘Ekonomi İçin Yeni Fikirler’ adlı metinde Nuri Demirağ’ın yaptığı çalışmalarla ilgili metinde “*Cumhuriyet döneminin sayılı zenginleri arasına girmiş yeni fikirlere açık olması*

ve çalışkanlığı ile tanınmış bir iş adamıdır.” (s.131) cümlesi ile ifade edilmektedir.

Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı

a. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda etkin vatandaşlık öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “etkin vatandaşlık” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan *bağımsızlık, özgürlük* gibi değerlerin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda etkin vatandaşlık öğrenme alanında önerilen değerlerden olan bağımsızlık, özgürlük olarak yer almaktadır. Bağımsızlık 17, özgürlük 16 kez yer almaktadır.

Bağımsızlık

Öğrenme alanı incelendiğinde bağımsızlık değeri düz metinde 15, görsel materyalde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda bağımsızlık değerine ilişkin alt tema siyasal bağımsızlık olarak tespit edilmiştir. Siyasal bağımsızlık 17 kez yer almaktadır. Bağımsızlık değerine ilişkin bulgular tablo 61’de verilmiştir.

Tablo 61.

5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Bağımsızlık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Bağımsızlık sembolleri(13) Bağımsızlık isteği (2) Devletin bağımsızlığı (2)	Siyasal bağımsızlık	Bağımsızlık

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 61 incelendiğinde siyasal bağımsızlık alt teması ‘Egemenlik Ve Bağımsızlık Sembollerimiz’ adlı metinde “*Bağımsızlığımızın tehlikeye düşmesi üzerine milletimiz Millî Mücadele’yi gerçekleştirerek yurdumuzu işgalden kurtarmış.*” (s.159) / “*Türkiye’nin bağımsız bir devlet olduğu dünyaya kabul ettirilmiştir.*” (s.159) / “*Kısaca bağımsızlığımızı kaybetmiş olacaktık.*” (s.159) / “*Bayrağımız, İstiklâl Marşımız, Türkçemiz, başkentimiz, paramız, meclisimiz*

bizim bağımsızlığımızın ve millî egemenliğimizin sembolleridir.” (159) / “Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden biri de İstiklâl Marşımızdır.” (s.160) / “Millî Mücadele devam ederken halkın ve askerinin bağımsızlık isteğini ifade etmek için millî bir marşın hazırlanmasına karar verilmişti.” (s.160) / “Her bağımsız devletin bir başkenti vardır.” (s.160) cümleleri ile vurgulanmaktadır. Anayasamızda yer alan bir madde ile ilgili “Anayasamızın üçüncü maddesinde millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden bazılarının şöyle yer verilmiştir: “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı ‘İstiklâl Marşı’dır. Başkenti Ankara’dır.” (s.162) bu cümleler bağımsızlık sembollerimizi göstermektedir bu bağlamda siyasi bağımsızlık alt teması vurgulanmaktadır. Kitapta yer alan ‘Sıra Sizde’ bölümünde “Aşağıdaki alana seçtiğiniz bağımsızlık sembolü ile ilgili duygularınızı şiir, yazı veya resimle anlatınız.”(s.162) / “Aşağıdaki tabloda millî egemenlik ve bağımsızlık sembolleri verilmiştir. Bunların karşısına bu sembollerin milletimiz için önemini yazınız. (Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk dili, Başkent Ankara, Türk lirası, Türk bayrağı, İstiklâl Marşı)” (s.162) ifadeleri siyasi bağımsızlık alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Neler Öğrendik’ adlı zihin haritasında yer alan “Millî egemenlik ve bağımsızlığımızı temsil eden birçok sembol vardır. Başkentimiz” (s.163) / “İstiklâl Marşımız” (s.163) / “Bayrağımız” (s.163) ifadeleri siyasi bağımsızlık alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ soruları içerisinde yer alan “Atalarım gökten yere /İndirmişler ay yıldızı / Bir buluta sarmışlar ki / Rengi şafaktan kırmızı (Hasan Âli Yücel) Yukarıdaki şiirde şair bağımsızlık sembollerimizin hangisinden söz etmektedir? B) Bayrak” (s.165) çoktan seçmeli sorusunda ve “Millî egemenlik ve bağımsızlık sembolleri bizler için neden değerlidir? Açıklayınız.”(s.165) açık uçlu sorusunda siyasi bağımsızlık alt teması vurgulanmaktadır.

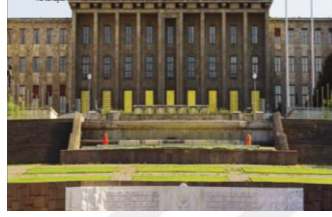
Bağımsızlık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.159).

Şekil 132. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı bağımsızlık değeri

Görselde yer alan Türk Bayrağı bağımsızlık sembollerimizdendir bu bağlamda siyasi bağımsızlık alt temasına vurgu yapmaktadır.

(s.161).

Şekil 133. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı bağımsızlık değeri

Görselde yer alan Türkiye Büyük Millet Meclisi bağımsızlık sembollerimizdendir bu bağlamda siyasi bağımsızlık alt temasına vurgu yapmaktadır.

Özgürlük

Öğrenme alanı incelendiğinde özgürlük değeri düz metinde 17 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda özgürlük değerine ilişkin alt tema özgürlüğünü kullanma olarak tespit edilmiştir. Özgürlüğünü kullanma 17 kez yer almaktadır. Özgürlük değerine ilişkin bulgular tablo 62’de verilmiştir.

Tablo 62.

5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Özgürlük Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Düşünce özgürlüğü (16) Davranış özgürlüğü (1)	Özgürlüğünü kullanma	Özgürlük

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 62 incelendiğinde özgürlüğünü kullanma alt teması ‘Katılım Hakkı ve Düşünce Özgürlüğü’ adlı metinde Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan maddelerden bahseden “Bizler, görüşlerimizi serbestçe ifade etme hakkına

sahibiz.” (s.156) ifadesi özgürlüğünü kullanma alt temasını vurgulamaktadır. Yine aynı metinde “Ailemizde, sınıfımızda ya da okulumuzda alınan kararlar konusunda fikirlerimizi belirterek kararlara katkı sağlarsak hem düşünce özgürlüğümüzü kullanmış hem de alınan kararların sahibi olmuş oluruz.” (157) cümlesi ile özgürlüğünü kullanma alt teması ifade edilmektedir. Bir çocuğun konuşma balonunda yer alan “Ailem benimle ilgili konularda düşüncemi soruyor, ben de düşüncelerimi onlara söylüyorum.” (s.157) / “ Okulda da sosyal kulüp çalışmalarında özgürce düşüncemi belirtiyor, alınan kararlara katkıda bulunuyorum.” (s.157) / “Şimdi okul idaresiyle birlikte öğrencilerle ilgili kararlarda görüşlerimi belirtiyor ve alınan kararlara katkı yapıyorum.” (s.157) cümleler özgürlük değerini vurgulamaktadır. Katılma hakkı ile ilgili “Sivil toplum kuruluşlarında yer almak, çevremizdeki sorunlarla ilgili düşüncelerimizi yetkililere iletmek de bir başka katılım biçimidir.” (s.157) cümle özgürlüğünü kullanma alt temasına vurgu yapmaktadır. ‘Katılım Hakkı ve Düşünce Özgürlüğü’ adlı metinde yer alan “Düşünce özgürlüğü ise görüşlerimizi başkalarıyla paylaşma ya da paylaşmama konusunda özgür olmak anlamına gelir.” (s.158) cümle özgürlüğünü kullanma alt temasına vurgu yapmaktadır. Anayasamızda katılma hakkıyla ilgili olarak “Madde 25- Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.” (s.158) / “ Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.” (s.158) / “ Madde 26- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.” (s.158) / “ Sizler de düşüncelerinizi özgürce açıklama hakkına sahipsiniz.” (s.158) maddeleri özgürlüğünü kullanma alt temasını vurgulamaktadır. Euripides’in “Bir kimsenin düşüncesini açıklayamaması köleliktir.” (s.158) sözü ile özgürlüğünü kullanma alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Neler Öğrendik’ adlı zihin haritasında yer alan “Düşünce Özgürlüğü: Görüşlerimizi serbestçe ve çeşitli şekillerde ifade etme özgürlüğünü kullanmalıyız.” (s.163) / “Katılım Hakkı: Bizi ilgilendiren kararlara görüşlerimizle, oyumuzla katkı sağlamalıyız.” (s.163) cümleleri ile özgürlüğünü kullanma alt temasına vurgu yapmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ soruları içerisinde yer alan “Bizimle ilgili konularda fi

kirlerimizi söylememiz (düşünce) özgürlüğümüzdür.” (s.164) boşluk doldurma sorusunda ve “Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğünü büyüdüğünüzde nasıl kullanacaksınız? Örnek veriniz.” (s.165) açık uçlu sorusunda özgürlüğünü kullanma alt temasına vurgu yapmaktadır. Özgürlüğünü kullanma alt temasını “Özgürlük herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya uğramadan düşünebilmek ve davranabilmektir.” (s.158) cümlesi vurgulamaktadır.

b. Öğretim programında sosyal bilgiler dersinin geneli için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanı incelendiğinde sorumluluk, yardımseverlik, duyarlılık, saygı, dayanışma değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Sorumluluk 26, yardımseverlik 21, duyarlılık 7, saygı 6, dayanışma 2 kez yer almaktadır.

Sorumluluk

Öğrenme alanı incelendiğinde sorumluluk düz metinde 26 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda sorumluk değerine ilişkin alt tema görevli yerine getirme olarak tespit edilmiştir. Görevli yerine getirme 26 kez yer almaktadır. Sorumluluk değerine ilişkin bulgular tablo 63’de verilmiştir.

Tablo 63.

5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Belediye başkanı (9) Vali (8) Muhtar (7) Devlet (2)	Görevi yerine getirme	Sorumluluk

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 63 incelendiğinde görevi yerine getirmeye ilişkin alt temada ‘Halka Hizmet Edenler’ adlı metinde “Devletimiz bu gibi toplumsal ihtiyaçlarımızı karşılamakla sorumludur.” (s.148) / “Devletimiz toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamakla sorumludur; ancak son derece büyük bir ülkede yaşıyoruz.” (s.150) cümleleri ile vurgulanmaktadır. ‘Yaşadığım Yer ve Yönetimi’ adlı metinde ise

“Aşağıda valinin yönetiminden sorumlu olduğu bazı kurumlar yazılıdır.” (s.153) valinin görevlerinin anlatıldığı metinde “Halkın huzur ve güven içinde yaşamasını sağlarım.” (s.153) / “İlin ekonomik kalkınması için projeler geliştiririm.” (s.153) / “Sağlık kuruluşlarının yaygınlaşmasına çalışırım.” (s.153) / “ Halkın istek ve şikâyetlerini dinleyerek çözüm üretirim.” (s.153) / “ Köylerin yol, su, kanalizasyon gibi ihtiyaçlarını karşılarım.” (s.153) / “ Eğitim-öğretimin düzenli yürümesi için çalışırım.” (s.153) / “ Turizmi destekler, ilimin tanıtımı için çalışmalar yaparım.” (s.153) cümleleri görevi yerine getirme alt temasına vurgu yapmaktadır. Belediye başkanının görevleri ile ilgili “Yol, su, kanalizasyon gibi altyapı çalışmaları yaparım.” (s.154) / “Satılan ürünlerin sağlığa uygunluğunu denetlerim.” (s.154) / “ Çöpleri toplar, çevrenin temizliği için gerekli tedbirleri alırım.” (s.154) / “ Parklar inşa eder, bunların bakımını yaparım.” (s.154) / “ Yangın, sel, deprem gibi afetlerde halka yardım ederim.” (s.154) / “ Toplu taşıma hizmetinin sunulmasını sağlarım.” (s.154) / “ Halkın planlı ve sağlıklı bir çevrede yaşamasını temin ederim.” (s.154) / “ İhtiyaç sahibi halka yardım ulaştırırım.” (s.154) / “Eğitim, kültür, sanat ve spor faaliyetlerine destek veririm.” (s.154) cümleleri görevi yerine getirme alt temasına vurgu yapmaktadır. Muhtarın görevleri ile ilgili “Mahalleye yeni taşınanların kayıt işlemlerini yaparım.” (s.155) / “ Seçimler öncesinde oy kullanacak kişileri gösteren seçmen kâğıtlarının dağıtılmasını sağlarım.” (s.155) / “ Herhangi bir salgın hastalık ortaya çıkarsa ilgili kurumları bilgilendiririm.” (s.155) / “ Resmî kimlik belgesini kaybedenler için gerekli olan belgeleri hazırlarım.” (s.155) / “ Mahallemde gördüğüm ihtiyaçları belediye, kaymakamlık ve valilik gibi kurumlara bildiririm.” (s.155) / “ Okula başlaması gereken çocukları belirler, eğitim kurumlarıyla paylaşıyorum.” (s.155) / “ Doğum ve ölümler sonrası gerekli belgeleri hazırlarım.” (s.155) cümleleri görevi yerine getirme alt temasına vurgu yapmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ soruları içerisinde yer alan “Toplumsal ihtiyaçları karşılamak devletin sorumluluklarındandır.” (s.164)

Yardımseverlik

Öğrenme alanı incelendiğinde yardımseverlik değeri düz metinde 16, yardımseverlik görsel materyalde 4 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz

sonucunda yardımseverlik değeri içerisinde ihtiyacı olana yardım etme alt teması yer almaktadır. İhtiyacı olana yardım etme 20 kez yer almaktadır. Yardımseverlik değerine ilişkin bulgular tablo 64’de verilmiştir.

Tablo 64.

5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
İnsanlara yardım (7)		
Kimsesizlere yardım (4)		
Eğitimde yardım (4)	İhtiyacı olana	Yardımseverlik
Sağlıkta yardım (3)	Yardım etme	
Hayvanlara yardım (1)		
İş birliği (1)		

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Yardımseverlik değerine ihtiyacı olana yardım etme (20) alt teması ile vurgu yapılmaktadır. İhtiyacı olana yardım etme değeri sivil toplum kuruluşları ile ilgili “*Birçok insana yardım ederler.*” (s.150) / “*İhtiyaç sahiplerine yardım*” (s.150) / “*Hayvanların korunması*” (s.150) / “*Doğal afetlerde halka yardım edilmesi*” (s.150) cümleleri ile ihtiyacı olana yardım etme alt teması vurgulanmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının teker teker tanıtıldığı metinde eğitim ile ilgili Darüşşafaka eğitim kurumları örnek verilmiş “*1863’te yoksul ve yetim çocukların eğitim-öğretimine destek olmak amacıyla kuruldu.*” (s.151) / “*Darüşşafaka; babası veya annesi hayatta olmayan, maddi olanakları yetersiz, sınavla seçilmiş öğrencilere burs ve yatılı öğrenim vermektedir.*” (s.151), sağlık ile ilgili “*2003’te kurulan Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı, otizm rahatsızlığı olan çocukların özel eğitimi ile topluma kazandırılmasına öncülük etmektedir.*” (s.151), yardımlaşma ile ilgili “*1986’da kurulan Türkiye Güçsüzler ve Kimsesizlere Yardım Vakfı korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç kişilerin sorunlarıyla ilgilenmek üzere kuruldu.*” (s.151) / “*Özellikle kimsesiz yaşlıların barınma ve bakımlarıyla ilgili çalışmalar yapmaktadır.*” (s.151) cümleleri ile ihtiyacı olana yardım etme alt teması vurgulanmaktadır. ‘Sıra Sizde’ sorularında “*Sivil toplum kuruluşunuz insanlara nasıl yardım edecektir?*” (s.151) sorusu ihtiyacı olana yardım etme alt temasını vurgulanmaktadır. Belediye başkanının

görevleri arasında yer alan “ Yangın, sel, deprem gibi afetlerde halka yardım ederim.” (s.154) / “ İhtiyaç sahibi halka yardım ulaştırırım.” (s.154) cümleleri ihtiyacı olana yardım etme alt temasını vurgulamaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Neler Öğrendik’ adlı zihin haritasında yer alan sivil toplum kuruluşları ile ilgili “Yardımlaşma: Türkiye Gücsüzler ve Kimsesizlere Yardım Vakfı” (s.163) / “ Eğitim: Darüşşafaka Cemiyeti “ (s.163) / “Sağlık: Türk Tohum Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı”(s.163) verilen örnekler ihtiyacı olana yardım etme alt temasını vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ soruları içerisinde yer alan “Aşağıdakilerden hangisi sivil toplum kuruluşlarının özelliklerinden biri değildir? D) Bakanlıklara bağlı çalışırlar” (s.165) çoktan seçmeli sorusu ve “ () Sivil toplum kuruluşları gönüllü kişilerin desteğiyle birçok insana yardım ederler.” (s.164) doğru- yanlış sorusu ile yardımseverlik değeri vurgulanmaktadır.

Yardımseverlik değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.150).

Şekil 134. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı yardımseverlik değeri

Görselin bulunduğu sayfada sivil toplum kuruluşlarından bahsetmektedir ve görsel ile desteklenmektedir bu bağlamda ihtiyacı olana yardım etme alt temasını vurgulanmaktadır.

(s.151).

Şekil 135. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı yardımseverlik değeri

Görsel “1863’te yoksul ve yem çocukların eğitim-öğretimine destek olmak amacıyla kuruldu.” (s.151) cümlesi ile desteklenerek ihtiyacı olana yardım etme alt temasını vurgulanmaktadır.

(s.151).

Şekil 136. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı yardımseverlik değeri

Görsel “2003’te kurulan Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı, otizm rahatsızlığı olan çocukların özel eğitimi ile topluma kazandırılmasına öncülük etmektedir.” (s.151) cümlesi ile desteklenerek ihtiyacı olana yardım etme alt temasını vurgulanmaktadır.

(s.151).

Şekil 137. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı yardımseverlik değeri

Görsel “1986’da kurulan Türkiye Güçsüzler ve Kimsesizlere Yardım Vakfı korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç kişilerin sorunlarıyla ilgilenmek üzere kuruldu.” (s.151) cümlesi ile desteklenerek ihtiyacı olana yardım etme alt temasını vurgulanmaktadır.

Duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde düz metinde duyarlılık değeri 6, görsel materyalde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda duyarlılık değerine ilişkin alt temalar doğal çevreye duyarlılık, toplumsal duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Doğal çevreye duyarlılık 5, toplumsal duyarlılık 1 kez yer almaktadır. Duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 65’de verilmiştir.

Tablo 65.

5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Duyarlılık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Doğayı koruma (6)	Doğal çevreye duyarlılık	Duyarlılık
Toplumsal ihtiyaç (1)	Toplumsal duyarlılık	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 65 incelendiğinde doğal çevreye duyarlılığa ilişkin alt tema sivil toplum kuruluşlarından TEMA ile ilgili “*Vakıf erozyon ile mücadele, ağaçlandırma ve doğal varlıkların korunması için çalışmalar yapmaktadır.*” (s.151) / “*Bunlardan biri olan Meşe Projesi ile ülkemiz genelinde meşe ormanları oluşturarak erozyonu önlemeyi hedeflemektedir.*” (s.151) cümleleri ile vurgulanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ile ilgili bir şemada “*Doğal çevrenin korunması*”(s.150) ile doğal çevrenin korunması alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Neler Öğrendik’ adlı zihin haritasında yer alan sivil toplum kuruluşları ile ilgili “*Çevre: TEMA*” (s.163) örneği doğal çevrenin korunması alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ soruları içerisinde yer alan “ ()*TEMA doğal varlıkları koruma ve ağaçlandırma çalışmaları yapar.*”(s.164) doğru-yanlış sorusu ile doğal çevrenin korunması alt teması vurgulanmaktadır.

Toplumsal duyarlılık alt teması sivil toplum kuruluşları ile ilgili metinde “*Sivil toplum kuruluşları çevrelerindeki toplumsal ihtiyaçlara duyarlı insanlar tarafından kurulmuştur.*” (s.150) cümlesi ile vurgulanmaktadır.

Duyarlılık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.151).

Şekil 138. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görsel “*Vakıf erozyon ile mücadele, ağaçlandırma ve doğal varlıkların korunması için çalışmalar yapmaktadır.*” (s.151) cümlesi ile desteklenerek doğal çevreye duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

Saygı

Öğrenme alanı incelendiğinde saygı değeri düz metinde 6 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda saygı değeri içerisinde bayrağa saygı, başkalarına saygı alt temaları yer almaktadır. Bayrağa saygı 5, başkalarına saygı 1 kez yer almaktadır. Saygı değerine ilişkin bulgular tablo 66’da verilmiştir.

Tablo 66.

5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Saygı Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Bayrak (5) Hak ve düşünce (1)	Saygılı olmayı fark etme	Saygı

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Saygı değeri içerisinde yer alan bayrağa saygı alt teması bir çocuğun konuşma balonundaki “*Bayrağımızı özel günlerde evlerimize, iş yerlerimize asıyoruz.*” (s.160) / “*Oturulan veya ayakla basılan yerlere koymuyoruz.*” (s.160) / “*Daima temiz tutuyor ve ona her baktığımızda şehitlerimizi hatırlıyoruz.*” (s.160) ifadeleri bayrağa saygı alt temasını vurgulamaktadır. Arif Nihat Asya’nın ‘Bayrak’ adlı şiirinde bayrak sevgisi alt teması ifade edilmektedir. Saygı değeri içerisinde yer alan saygılı olmayı fark etme alt teması katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü ile ilgili “*Bu hakkınızı kullanırken başkalarına saygısızlık etmemeli, onların haklarını çiğnememelisiniz.*” (168) cümlesi ile vurgulamaktadır.

Dayanışma

Öğrenme alanı incelendiğinde düz metinde birlikte hareket etme 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda dayanışma değerine ilişkin alt tema birlikte hareket etme olarak tespit edilmiştir. Birlikte hareket etme 2 kez yer almaktadır. Dayanışma değerine ilişkin bulgular tablo 67’de verilmiştir.

Tablo 67.

5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Toplumsal birlik (2)	Birlikte hareket etme	Dayanışma

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Birlikte hareket etme alt teması sivil toplum kuruluşları ile ilgili “*Toplumsal birliktelik ve dayanışmayı artırır.*” (s.150) cümlesi ile vurgulanmaktadır.

Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Küresel Bağlantılar öğrenme alanı için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı işlenirken öğretim programda yer alan *kültürel mirasa duyarlılık* değerinin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda küresel bağlantılar öğrenme alanında önerilen değer olan kültürel mirasa duyarlılık olarak yer almaktadır. Kültürel mirasa duyarlılık 72 kez yer almaktadır.

Duyarlılık

Öğrenme alanı incelendiğinde kültürel mirasa duyarlılık düz metinde 56, görsel materyalde 16 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin alt temalar toplumsal mirasa duyarlılık, maddi kültüre duyarlılık, manevi kültüre duyarlılık ve ortak mirasa duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Toplumsal mirasa duyarlılık 22, maddi kültüre duyarlılık

11, manevi kültüre duyarlılık 2 ve ortak mirasa duyarlılık 37 kez yer almaktadır. Kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin bulgular tablo 68’de verilmiştir.

Tablo 68.

5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kültürel Mirasa Duyarlılık Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Sorun (18) Engelli (4)	Toplumsal duyarlılık	
Maddi (12) Doğal varlık (9) Bilim (5) Sanat (5) Edebiyat (6)	Ortak mirasa duyarlılık	
Yemek (5) El sanatı (1) Tarihi eser(1) Doğal varlık (4)	Maddi kültüre duyarlılık	Duyarlılık
Gelenek görenek (1) Kültürel özellik (1)	Manevi kültüre duyarlılık	

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 68 incelendiğinde toplumsal duyarlılık alt temasında ‘Genç mucidin icadı engelliler için yeni bir umut oldu’ adlı haberde “*Cihaz sayesinde engelliler ellerini kullanmadan sadece kafa hareketleriyle bir telefonu, tablet, bilgisayar, TV’yi kullanabilecek.*” (s.184) / “*Fakat diğer engelliler de yararlansın diye seri üre me başladık.*” (s.184) / “*Siz engellilerin hayatını kolaylaştırmak için neler yapmayı düşünüyorsunuz?*” (s.184) ifadeleri ile toplumsal duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. ‘Toplum İçin Çalışıyorum’ adlı metinde “*Toplumda ve dünyada yaşanan sorunlara çözüm bulunmadığı sürece bizleri de etkileyeceği bilinmelidir. Bu nedenle toplumsal duyarlılık gereklidir.*” (s.184) / “*Sorunlara duyarlı olmak, insanlığa duyarlılık demektir.*” (s.184) / “*Örneğin “Deprem felaketini yaşayan insanların bir günü nasıl geçiyor, sıkıntıları nelerdir, onlar için neler yapılabilir?” düşüncesinde olmak, duyarlılık göstergesi olur.*” (s.184) cümleleri ile toplumsal duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. ‘Türk Tasarım Ekibine Üç Madalya’ adlı haberde “*Toplumların gündelik hayatlarında yaşam kalitesini arttıran ve küresel problemlere çözüm öneren ürünleri tanıtmak ve*

yaygınlaştırmak amacıyla düzenlenen “Avrupa Ürün Tasarım Ödülleri” yarışmasının sonuçları açıklandı.” (s.185) / “Sığınmacı Barınma Ünitesi” tasarımı “Sosyal Sorumluluk İçin Tasarım” kategorisinde gümüş madalya aldı.” (s.185) / “ Savaş veya doğal afet sonrası durumlarda kullanılmak üzere geliştirilen sığınmacı barınma ünitesi, çadır gibi geçici çözümlerin ötesinde güvenlik, kişisel alan ve korunma sağlıyor.” (s.185) cümleleri ile duyarlılık değeri vurgulanmaktadır. Sosyal sorumluluk ile ilgili “Gelecek nesillere daha iyi bir yaşam bırakmak adına çevreyi temiz tutmak ve doğal kaynakları doğru kullanmak, eğitimin yaygınlaşmasını sağlamak, yaşlı, ya da korunmaya ihtiyacı olan kişilere yardımcı olmak gibi bazı sosyal sorumluluk projeleri içinde yer alabiliriz.” (s.185) cümlelerde toplumsal duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. “Savaş ve afet durumlarında zor şartlar altında yaşayan insanlar için neler yapılabilir?” soru cümlesi ile toplumsal duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. ‘Askıda Ne Var’ adlı haberde “Bir üniversite öğrencisinin ekonomik sıkıntılarından dolayı çalışmak zorunda kalmasını istemiyoruz.” (s.186) / “Oluşumun sitesine üye olduktan sonra askıda yemek bırakmak istediğiniz ili, restoranı ve menüyü seçip, yemek ısmarladığınız öğrenciye bir not yazabiliyor, ödemenizi kredi kartıyla yapabiliyorsunuz.” (s.186) ifadeleri ile toplumsal duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. ‘ Sıra Sizde’ sorularından “Sizde yaşadığınız toplumu ya da bütün insanlığı ilgilendiren bir sorun veya ihtiyaç belirleyiniz.” (s.186) / “ Bu ihtiyacı gidermek için neler yapabileceğinizi planlayınız.” (s.186) soru cümleleri ile toplumsal duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘ Neler Öğrendik’ adlı zihin haritasında “Toplumsal sorunlara duyarlı olup çözümü için bireysel çaba gösterebiliriz.” (s.187) ifadesi ile toplumsal duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularından “Ailenizde ya da çevrenizde yaşlı insanların ne gibi ihtiyaçları var?” (s.189) / “ Bu ihtiyaçları karşılamak için neler yapabilirsiniz?” (s.189) açık uçlu sorusu ile toplumsal duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Ortak mirasa duyarlılık alt temasına ait bulgular ‘İnsanlığın Ortak Mirası’ adlı metinde “Çevremizde pek çok tarihi eser ve doğal güzellik vardır. Bunların korunması neden önemlidir? Açıklayınız.”(s.178) sorusu ile giriş yaparak

vurgulamaktadır. Aynı metinde “Göbekli Tepe’yi sadece bir gruba veya bir millete mal edemeyiz, Göbekli Tepe tüm insanlığın mirası olarak değerlendirilen bir yer.” (s.178) / “ Şu anda Göbekli Tepe, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi’nde yer alıyor; ama çok yakın bir zaman içerisinde de umuyoruz ki asıl listeye alınacak.” (s.178) ifadeleri ve Göbekli tepe ile ilgili soruda “Sizce Göbekli Tepe’nin insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmesinin nedeni nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.” (s.178) ortak mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer alan varlıklarımızla ilgili “Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası olarak bilinen bu yapı topluluğu, cami, darüşşifa (hastane) ve türbeden meydana gelen bir külliye dir.” (s.181) / “İzmir’in Selçuk ilçesinde bulunan Efes Antik Kent farklı medeniyetlerin esintisini içermektedir.” (s.181) / “ Oldukça büyük olan Efes Antik Kent içerisinde, kütüphane, tapınaklar, uzun yollar ve konaklamayı sağlayan yapılar bulunuyor.” (s.181) / “Mostar Köprüsü Bosna-Hersek’in Mostar şehrinden geçen Neretva nehri üzerinde bulunan bir köprü.” (s.182) cümleleri ile ortak mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

UNESCO Dünya Miras Listesi’nde yer alan varlıklardan olan Hillier Gölü ile ilgili “Batı Avustralya’da bulunan Hillier (Helyır) Gölü, pembe rengiyle görenleri hayran bırakıyor.” (s.182) cümle ile vurgulanmaktadır. “Sizin yaşadığınız yerde insanlığın ortak mirası olarak kabul edilebilecek hangi tarihi, doğal ya da kültürel değerler vardır?” (s.182) / “ Bunların ortaya çıkarılmasının ve korunmasının önemi nedir?” (s.182) soru cümlesi ile ortak mirasa duyarlılık alt temasına vurgu yapmaktadır. “İnsanlığın ortak mirasını korumak tüm uluslara ait bir görevdir.” (s.183) / “Ancak insanlığın ortak mirası gerektiği gibi korunamamaktadır.” (s.183) / “ Bu miras doğal koşullar, ihmal, kentleşme, sanayileşme gibi nedenlerle zarar görmektedir.” (s.183) / “Ayrıca savaşlar ve silahlı çatışmalar ortak miras ürünlerinin yok olmasına neden olabilmektedir.” (s.183) cümleleri ile ortak mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularında yer alan “() Doğal varlıklar insanlığın ortak mirası olarak kabul edilemez.” (s.188) doğruyanlış sorusu ile ortak mirasına duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

‘Peştamal Dünya Pazarına Açıldı’ adlı internet haberinde geçen “*Dokudukları kumaşın Truva gibi tarihi filmlerin kostümlerinde kullanıldığını belirten yöre sakinleri, Osmanlıdan bugüne bu geleneği sürdürdüklerini, ürettikleri ürünlerin büyük çoğunluğunu ihraç ettiklerini söyledi.*” (s.169) ifadesi ile ortak mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. ‘Arap Turistlerin Tercihî Doğu Karadeniz! Tabelalar Bile Değişti...’ adlı internet haberinde ise “*Doğal yürüyüş parkurları, endemik çeşitlilik, şelaleler, göller, tarihi ve kültürel yapıları ile önemli bir turizm zenginliğine sahibiz.*” (s.170) ifadesi ile duyarlılık değeri vurgulanmaktadır. ‘Bodrum’u Gören Yabancılar Bodrum’dan Ayrılamıyor’ adlı yine bir internet haberinde “*Yaklaşık 7 yıldır Turgutreis beldesinde yaşayan bir İngiliz, Bodrum’u ve Türkiye’yi çok sevdiğini belirterek, "Doğası, insanları, yemekleri, her şeyi çok güzel.*” (s.177) / “*En çok yemekleri, yemeklerden de köfteyi seviyorum.*” (s.177) / “*Türk kahvesini çok beğeniyorum.*” (s.177) / “*Türk yemekleri çok güzel.*” (s.177) / “*Burada en fazla çayı seviyoruz, çok güzel.*” (s.177) cümleleri ile ortak kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Bilim insanlarının tanıtıldığı sayfada yer alan Louis Pasteur ile ilgili “*Pasteur’ün tüm dünyada tanınmasını sağlayan buluşu ise kuduz aşısıdır.*” (s.179), Madam Curie ile ilgili “*Kanser hastalığını tedavi eden radyoaktivite ışınlarını bulmuştur.*” (s.179), Gazi Yaşargil ile ilgili “*Mikro cerrahiyi beyinle ilgili hastalıklarda uygulayarak çok zor ve hassas bölgelerdeki tümörlerin alınabileceğini kanıtlamıştır.*” (s.179), Aziz Sancar ile ilgili “*Hücrelerin hasar gören DNA’ları nasıl onardığını ve genetik bilgisini koruduğunu haritalandıran araştırmaları sayesinde 2015 Nobel Kimya Ödülü’nü kazanmıştır.*” (s.179) cümlelerde ortak mirasına duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Ortak mirasa duyarlılık alt temasında sanat mirası ile ilgili bulgular görsel olarak verilmekle beraber “*İnsanlığın sanat mirasına dünyadan ve ülkemizden başka hangi örnekleri verebilirsiniz?*” (s.180) sorusu ile vurgulanmaktadır. “*Sizin yaşadığınız yerde insanlığın ortak mirası olarak kabul edilebilecek hangi tarihi, doğal ya da kültürel değerler vardır?*” (s.182) / “*Bunların ortaya çıkarılmasının ve korunmasının önemi nedir?*” (s.182) soru cümlesi ile ortak mirasa duyarlılık alt temasına vurgu yapmaktadır.

Ortak mirasa duyarlılık alt temasında edebiyat mirasına duyarlılık ile ilgili bulgular görsel olarak verilmekle beraber “*Sizin yaşadığınız yerde insanlığın ortak mirası olarak kabul edilebilecek hangi tarihi, doğal ya da kültürel değerler vardır?*” (s.182) / “*Bunların ortaya çıkarılmasının ve korunmasının önemi nedir?*” (s.182) soru cümlesi ile ortak mirasa duyarlılık alt temasına vurgu yapmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi Değerlendiriyorum’ sorularında yer alan “*Yaşar Kemal-İnce Memed / Maksim Gorki- Ana / Charles Dickens-İki Şehrin Hikayesi Eserleri verilen yazarlar hangi alanda ortak mirasa katkıda bulunmuşlardır? (cevap: edebiyat)*” (s.189) çoktan seçmeli sorusu ile ortak mirasına duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

Manevi kültüre duyarlılık alt teması incelendiğinde ‘Bodrum’u Gören Yabancılar Bodrum’dan Ayrılamıyor’ adlı haberde “*Türk gelenek ve göreneklerini çok seviyor buna saygı duyuyoruz.*” (s.177) cümlesi ile manevi kültüre duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır. Yine aynı metin ile ilgili “*Türklerin hangi kültürel özelliklerinden etkilenmişler?*” (s.177) soru cümlesinde duyarlılık değeri vurgulanmaktadır.

Duyarlılık değerinin yer aldığı görsel materyallere ilişkin bulgulara örnekler aşağıda verilmiştir:

(s.169).

Şekil 139. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

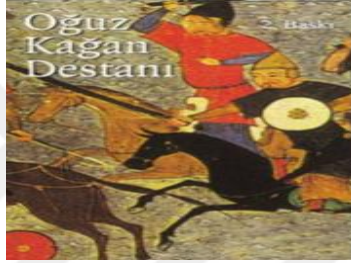
Görsel geçen “*Dokudukları kumaşın Truva gibi tarihi filmlerin kostümlerinde kullanıldığını belirten yöre sakinleri, Osmanlıdan bugüne bu geleneği sürdürdüklerini, ürettikleri ürünlerin büyük çoğunluğunu ihraç ettiklerini söyledi.*” (s.169) ifadesi ile desteklenmektedir bu bağlamda maddi kültüre duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

(s.178).

Şekil 140. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

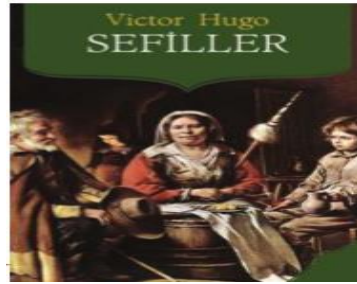
Görsel “Göbekli Tepe’yi sadece bir gruba veya bir millete mal edemeyiz, Göbekli Tepe tüm insanlığın mirası olarak değerlendirilen bir yer.” (s.178)” cümlesi ile desteklenmektedir bu bağlamda ortak mirasa duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

(s.180).

Şekil 141. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

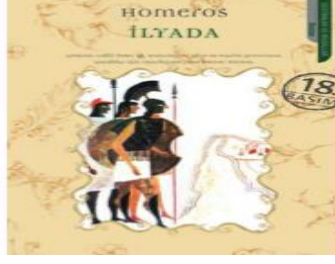
Görselde bulunan kitap ile ortak mirasına duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

(s.180).

Şekil 142. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görselde bulunan kitap ile ortak mirasına duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

(s.180).

Şekil 143. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görselde bulunan kitap ile ortak mirasına duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

LEVNİ MİNYATÜR

(s.180).

Şekil 144. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görselde bulunan sanat eseri ile ortak mirasına duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

LEONARDO DA VINCI
MONA LISA

(s.180).

Şekil 145. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görselde bulunan sanat eseri ile ortak mirasına duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

(s.181).

Şekil 146. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan varlıklarımızla ilgili görsel “*Divriği Ulu Camii ve Darüüşşifası olarak bilinen bu yapı topluluğu, cami, darüüşşifa (hastane) ve türbeden meydana gelen bir külliye*dir.” (s.181) cümlesi ile desteklenerek ortak mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.181).

Şekil 147. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan varlıklarımızla ilgili görsel “*İzmir'in Selçuk ilçesinde bulunan Efes Antik Kent farklı medeniyetlerin esintisini içermektedir.*” (s.181) cümlesi ile desteklenerek ortak mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.182).

Şekil 148. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan varlıklarımızla ilgili görsel “*Mostar Köprüsü Bosna-Hersek'in Mostar şehrinden geçen Neretva nehri üzerinde bulunan bir köprü.*” (s.182) cümlesi ile desteklenerek ortak mirasa duyarlılık alt teması vurgulanmaktadır.

(s.182).

Şekil 149. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan varlıklardan olan Hillier Gölü ile ilgili “*Batı Avustralya’da bulunan Hillier (Helyır) Gölü, pembe rengiyle görenleri hayran bırakıyor.*” (s.182) cümle ile ortak mirasa duyarlılık alt temasını vurgulanmaktadır.

(s.184).

Şekil 150. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görsel ‘Genç mucidin icadı engelliler için yeni bir umut oldu’ adlı haberinde “*Cihaz sayesinde engelliler ellerini kullanmadan sadece kafa hareketleriyle bir telefonu, tablet, bilgisayar, TV’yi kullanabilecek.*” (s.184) cümlesi ile desteklenerek toplumsal duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

(s.185).

Şekil 151. Küresel bağlantılar öğrenme alanı duyarlılık değeri

Görselde bulunan ‘Sığınmacı Barınma Ünitesi’ toplumsal duyarlılık alt temasını vurgulamaktadır.

b. Öğretim programında sosyal bilgiler dersinin geneli için önerilen değer ifadelerine ilişkin bulgular

Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabında küresel bağlantılar öğrenme alanı incelendiğinde saygı, sorumluluk, dayanışma, yardımseverlik değerlerinin yer aldığı saptanmıştır. Saygı 3, sorumluluk 2, dayanışma 1, yardımseverlik 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Saygı

Öğrenme alanı incelendiğinde saygı değeri düz metinde 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda saygı değeri içerisinde başkalarına

saygı alt teması yer almaktadır. Başkalarına saygı 3 kez yer almaktadır. Saygı değerine ilişkin bulgular tablo 69’da verilmiştir.

Tablo 69.

5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Saygı Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
İnanış (2) Gelenek görenek (1)	Başkalarına saygı	Saygı

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Saygı değeri içerisinde yer alan başkalarına saygı alt teması ‘Bodrum’u Gören Yabancılar Bodrum’dan Ayrılamıyor’ adlı haberde “*Türklerin de inançlarına saygı gösteriyoruz.*” (s.177) / “*Onlar da bizim inançlarımıza saygı gösteriyorlar.*” (s.177) / “*Türk gelenek ve göreneklerini çok seviyor buna saygı duyuyoruz.*” (s.177) cümleleri ile vurgulanmaktadır. .

Sorumluluk

Öğrenme alanı incelendiğinde sorumluluk değeri düz metinde 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda sorumluluk değerine ilişkin alt tema görevli yerine getirme olarak tespit edilmiştir. Görevli yerine getirme 2 kez yer almaktadır. Sorumluluk değerine ilişkin bulgular tablo 70’de verilmiştir.

Tablo 70.

5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Sorumluluk Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
Topluma karşı (2)	Görevi yerine getirme	Sorumluluk

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Tablo 70 incelendiğinde vatandaşlık sorumluluklarına ilişkin alt tema ‘Toplum İçin Çalışıyorum’ adlı metinde “*Her bireyin kendi yapabilecekleri doğrultusunda sorunların çözülmesine katkıda bulunma sorumluluğu vardır.*” (s.184) cümlesi ile vurgulanmaktadır. Öğrenme alanı sonu ‘Kendimi

Değerlendiriyorum’ sorularında yer alan “() *Sadece yaşadığımız topluma karşı sorumluluklarımız vardır.*” (s.188) doğru-yanlış sorusu ile vurgulanmaktadır.

Dayanışma

Öğrenme alanı incelendiğinde dayanışma değeri düz metinde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda dayanışma değeri içerisinde birlikte hareket etme alt teması tespit edilmiştir. Birlikte hareket etme 1 kez yer almaktadır. Dayanışma değerine ilişkin bulgular tablo 71’de verilmiştir.

Tablo 71.

5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Dayanışma Değeri

Kodlar	Alt tema	Tema
İş birliği (1)	Birlikte hareket etme	Dayanışma

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Dayanışma değeri ile ortak duygu, düşünce ve ortak çıkarlar için birlikte hareket etme alt teması Göbeklitepe’yi yapan insanlar için “*Şu anda baktığımızda 12 bin yıl önce insanlar bir organizasyon etrafında birleşmişler, bu organizasyon isteğiyle birçok yapı meydana getirmişler.*” (s.178) cümlesi ile ifade edilmiştir.

Yardımseverlik

Öğrenme alanı incelendiğinde yardımseverlik değeri düz metinde 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda yardımseverlik değeri içerisinde ihtiyacı olana yardım etme alt teması yer almaktadır. İhtiyacı olana yardım etme 1 kez yer almaktadır. Yardımseverlik değerine ilişkin bulgular tablo 72’de verilmiştir.

Tablo 72.

5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Yardımseverlik Değeri

Kodlar	Alt temalar	Tema
Sosyal sorumluluk projeleri (1)	İhtiyacı olana yardım etme	Yardımseverlik

Analizler sonucunda kodların çıkarılarak alt temaların oluşturulduğu cümlelere örnekler aşağıda doğrudan verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

İhtiyacı olana yardım etme alt teması sosyal sorumluluk projeleri ile ilgili “*Gelecek nesillere daha iyi bir yaşam bırakmak adına çevreyi temiz tutmak ve doğal kaynakları doğru kullanmak, eğitimin yaygınlaşmasını sağlamak, yaşlı, ya da korunmaya ihtiyacı olan kişilere yardımcı olmak gibi bazı sosyal sorumluluk projeleri içinde yer alabiliriz.*” (s.185) cümlesi ile vurgulanmaktadır.

3.3. Dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında değerlerin yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin değerlendirmeleri

Bu bölümde araştırmanın 3. alt problemi doğrultusunda 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değer ifadelerinin yer alma biçimi hakkında değerlendirmeleri yer almaktadır. Her öğrenme alanı işlendikten sonra o öğrenme alanıyla ilgili görüşme soruları öğretmenlere yöneltilmiştir. Bu süreç her öğrenme alanı için tek tek uygulama yapılmış ve öğretmenlerin görüşleri bu bağlamda değerlendirilmiştir.

3.3.1. Dördüncü Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Değerlendirmeleri

Bu bölümde sınıf öğretmenleri ile her öğrenme alanı sonu yapılan görüşmelere ilişkin bulgulara yer almaktadır. Her bir tema altında öğretmen görüşlerine ilişkin tablolara, yorumlara ve doğrudan görüşlere yer verilmiştir.

Birey ve Toplum Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler metin içinde yer alma, görsellerin içinde yer alma olmak üzere iki alt temada toplanmış ve tablo 73’de gösterilmiştir.

Tablo 73.

4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Metin içinde yer alma	5
Görsellerin içinde yer alma	3

Tablo 73 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin metin içinde yer alma, görsellerin içinde yer alma alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Metin içinde yer alma 5, görsellerin içinde yer alma 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Aşağıda birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin hem görsellerin içinde hem de metin içinde yer aldığını Ö3 “*Metinlerde ve ilgili görsellerde yer alıyor bu değerler.*” cümleleri ile ifade etmektedir. Ö4 ise “*Hem metin içerisinde hem de görsellerde yer almaktadır.*” cümleleri ifade etmektedir.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma ve ihtiyaç duymama olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo74’de gösterilmiştir.

Tablo 74.

4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duymama	3
Bazen ihtiyaç duyma	2

Tablo 74 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç

durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duymama(3) ve ihtiyaç duyma(2) alt temada toplandığı tespit edilmiştir.

Tablo 74 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla ihtiyaç duymama alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyma durumunu ihtiyaç duyma alt teması olarak vurgulamaktadır.

Aşağıda birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö1 ise değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duymadığını “*Saygı ve sorumluluk değerlerini kazandırırken ek desteğe ihtiyaç duymuyorum. Hatta hiç kitap olmadan da kazandırabilirim.*” cümleleri ile ifade etmektedir.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyan Ö5 “*EVET: SAYGI; Çeşitli hikaye kitapları, internet ve videolar. Özellikle sosyal yaşam içinde birbirimize saygı konusunda. SORUMLULUK; Yine benzer yardımcı malzemelerden yararlandığımız oluyor. Örneğin, sorumluluk sadece verilen bir görevle alakalı değil toplumla da alakalı olaylardır. Mesela gördüğü bir olayla ilgili bir konu hakkında gidip yardımcı olmak için gördüğü şahit olduğu şeyleri ilgili kişilerle paylaşmak. Bazen bunun önceden yapılmasının olayı engelleyeceğini ve Vatandaşlık görev ve sorumlulukları olduğu. Okul ve Sınıf da dahil ev aile apartman da dahil. Ancak burada şikayet ve ispiyonculuk kavramını ayrı tutan detaya da önem verilmesi.*” cümleleri ile ifade etmektedir.

Ders kitabında Birey ve Toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler saygı, sevgi, sorumluluk, ülke, aile, emek, bilim, soy ağacı, milli sporcu, Atatürk’ün bir anısı olmak üzere on alt temada toplanmış tablo 75’de gösterilmiştir.

Tablo 75.

4. Sınıf Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Saygı	4
Sevgi	2
Sorumluluk	2
Milli sporcu	2
Ülke	1
Aile	1
Emek	1
Bilim	1
Soy ağacı	1
Atatürk'ün bir anısı	1

Tablo 75 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin saygı, sevgi, sorumluluk, ülke, aile, emek, bilim, soy ağacı, milli sporcu, Atatürk'ün bir anısı alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Saygı (4), sevgi (2), sorumluluk (2), ülke (1), aile (1), emek (1), bilim (1), soy ağacı (1), milli sporcu (1), Atatürk'ün bir anısı (1) kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 75 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu saygı, sevgi, sorumluluk ve milli sporcu alt temalarını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ülke, aile, emek, bilim, soy ağacı, Atatürk'ün bir anısı alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerleri Ö1 “*Ülke, sevgi, saygı, aile, emek, bili, milli değerler, soy ağacı, T.C., Atatürk'ün bir anısı, bilim adamları, milli sporcular.*” şeklinde ifade etmektedir.

Ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerleri Ö5 “*Doğru olarak tanzim edildiğini düşünmüyorum. Sporda başarılı insana örnek*

görsel Serena Williams oysa bizim Naim SÜLEYMANOĞLU isimli olimpiyat ve dünya rekorları kıran bizden olan sporcularımız var.” şeklinde ifade etmektedir.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli ve yeterli değil olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 76’da gösterilmiştir.

Tablo 76.

4. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Yeterli	3
Yeterli değil	2

Tablo 76 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli 3, yeterli değil 2 alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 3, yeterli değil 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 76 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı tarafından yeterli değil alt teması vurgulanmıştır.

Aşağıda birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö3 “*Yeterli buluyorum.*” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir. Ö1 ise “*Evet.*” cümleleri ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Ö5 “*Yeterli değil. Soyut kavramlarla daha da karmaşık hale getirilmiş olduğunu görüyorum. Örneğin, Kimlik Kartı bu yaş grubuna göre çok fazla detay içermekte gereksiz alanlara indirilmiş. İşitme Kaybı olan Alman Beethoven yerine Kör olup dünya çapında araştırmalara konu olmuş yaşayan Türk ressam Eşref ARMAĞAN olsaydı utanılacak bir durum mu olurdu acaba ?*” cümleleri ile yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri örnek olay, etkinlik, fıkra, karikatür, anı, şiir, görsel, öykü, video, milli değerlere ağırlık verme olmak üzere on alt temada toplanmış tablo 77’de gösterilmiştir.

Tablo 77.

Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt tema	Frekans
Örnek olay	2
Etkinlik	2
Fıkra	1
Karikatür	1
Anı	1
Şiir	1
Görsel	1
Öykü	1
Video	1
Milli değerlere ağırlık verme	1

Tablo 77 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin örnek olay, etkinlik, fıkra, karikatür, anı, şiir, görsel, öykü, video, milli değerlere ağırlık verme alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Örnek olay 3, etkinlik 1, fıkra 1, karikatür 1, anı 1, şiir 1, görsel 1, öykü 1, video 1, milli değerlere ağırlık verme 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir

Tablo 77 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu örnek olay alt temalarını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Etkinlik, fıkra, karikatür, anı, şiir, görsel, öykü, video, milli değerlere ağırlık alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimini Ö5 “Anadolu Türk Kültürüne ağırlık verir geleceğe kendi değerleriyle yürümesini diğer milletlerin değerleriyle karşılaştırarak algılamasını sağlayacak ve ortak değerleri kavrayacak görsel, öykü ve destekleyici video (akıllı tahta ve internet üzerinden) araçlarla pekiştirmeyi amaçladım. Özellikle, örneklemeler, hikayeler ve öyküler çocuğun öz dünyasından olmalı. Williams yerine Alperen, Ali, Ayşe, Oya isimleriyle öğrenmeli ki, olayın belli yerlerinde amcası, dayısı, halası, teyzesi ve ya bir yakını olduğunu görsün ve böylece sahiplenme ile de kazanıma giden yolda yakındalık kavramı gerçekleşmiş olsun.” cümleleri ile ifade etmektedir. Ö2 ise “ Daha çok etkinliklere yer verirdim. Bu yaş grubuna uygun fıkralar, karikatürler, anılar, şiirler, örnek olaylarla kazanımlarda yer alan saygı ve sorumluluk değerini, vermeye çalışırdım.” cümleleri ile ifade etmektedir.

Kültür ve Miras Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler görsellerin içinde yer alma, metin içinde yer alma, ünite adında yer alma, konu başlığında yer almak olmak üzere dört alt temada toplanmış ve tablo 78’de gösterilmiştir.

Tablo 78.

4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Görsellerin içinde yer alma	6
Metin içinde yer alma	3
Ünite adında yer alma	1
Konu başlığında yer alma	1

Tablo 78 incelendiğinde kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin görsellerin içinde yer alma, metin içinde yer alma, ünite adında yer alma, konu başlığında yer alma alt temada toplandığı tespit

edilmiştir. Görsellerin içinde yer alma 6, metin içinde yer alma 3, ünite adında yer alma 1, konu başlığında yer alma 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 78 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla görsellerin içinde yer alma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimini metin içinde yer alma alt teması olarak vurgulamaktadır. Ayrıca bazı öğretmenlerin değer ifadelerinin yer alma biçimine ünite adında ve konu başlığında yer alma olarak ifade ettiği tespit edilmiştir.

Aşağıda kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin görsel olarak yer aldığını Ö2 “*Kültür ve Miras öğrenme alanında tercih edilen görseller konu ile bütünleşmiş durumda. Doğru mesajlar vermektedir. Fakat yazılan yazıların bu fotoğraflar kadar net mesaj vermediğini düşünüyorum. Fotoğraflar daha anlaşılır ve sade olmuş. Anlaşılmalrı daha durumda.*” cümleleri ile ifade etmektedir. K5 ise “*Görsellerden yararlanılmış. Eski oyunlar, bayramlar vb. konulara değinilmiş.*” cümleleri ifade etmektedir. Ö10 ise “*Aile birliğine önem verme de yazılı ve sözlü ayrıca görsel kaynaklara ulaşabilmeleri için yönlendirmeler yapılmış. Görsellerle zenginleştirilmiş.*” şeklinde görüşlerini ifade etmektedir.

Değer ifadelerinin metin içinde yer aldığını Ö1 “*kültürel mirasa duyarlılık konusu ders kitabında dini bayramları içeren örneklerle ve metin içerisinde görseller eklenerek içerik aktarılmaya çalışılmıştır.*” şeklinde görüşlerini ifade etmektedir.

Ö 10 “*Kültüre miras: giriş gazete haberi ile yapılmış görseliyle sunulmuş ve dikkat böyle çekilmiş. Daha sonra güncelleştirilmiş kendi çevresinden hareketle sorularla yönlendirmeler yapılmış.*” cümleleri ile değer ifadelerinin metin içi, görsel olarak yer aldığını ifade etmektedir.

Değer ifadelerinin ünite adı ve konu başlığında yer aldığını Ö3 “*Ünite adı olarak verilmiş. Konu başlıkları halinde verilmiştir.*” cümleleri ile ifade etmektedir.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma, bazen ihtiyaç duyma ve ihtiyaç duymama olmak üzere üç alt temada toplanmış tablo 79’da gösterilmiştir.

Tablo 79.

4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	6
Bazen ihtiyaç duyma	2
İhtiyaç duymama	1

Tablo 79 incelendiğinde kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma 6, bazen ihtiyaç duyma 2, ihtiyaç duymama 1 alt temada toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 6, bazen ihtiyaç duyma 2, ihtiyaç duymama 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 79 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla ihtiyaç duyma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyma durumunu bazen ihtiyaç duyma alt teması olarak vurgulamaktadır. Ayrıca bir öğretmen ise ihtiyaç duymama alt temasını vurgulamıştır.

Aşağıda kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyan Ö1 “Özellikle kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik değerlerini açıklarken başka kaynaklara ihtiyaç duyuyorum. (video, farklı kaynak kitaplar, ders dışı materyaller).” cümleleri ile ifade etmektedir. Eba’dan Ö4 ve Ö5’de yararlandığını ifade etmektedir.

Ö6 “Kitaptaki bilgilerden ziyade benim açıklamalarım ve Eba daha etkili oldu” ifadesini kullanarak Kültür ve Miras öğrenme alanı değer kazandırmada

ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duymama alt temasını vurgulamaktadır.

Ö10 ise değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duymadığını “ *her üç başlıkta da ek bir bilgi ve desteğe bazen ihtiyaç duymuyorum.*” cümleleri ile Kültür ve Miras öğrenme alanı değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe bazen ihtiyaç duyma alt temasını vurgulamaktadır.

Ders kitabında Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler sevgi, kültürel miras, vatanseverlik, hoşgörü, aile bütünlüğü, saygı, hürmet, paylaşım, dayanışma, liderlik, yardımlaşma, fedakarlık, milli mücadele olmak üzere on üç alt temada toplanmış tablo 80’de gösterilmiştir.

Tablo 80.

4. Sınıf Ders Kitabında Kültür ve Miras Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Sevgi	2
Kültürel miras	2
Vatanseverlik	1
Hoşgörü	1
Aile bütünlüğü	1
Saygı	1
Hürmet	1
Paylaşım	1
Dayanışma	1
Liderlik	1
Yardımlaşma	1
Fedakarlık	1
Milli mücadele	1

Tablo 80 incelendiğinde kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde Ders kitabında Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin sevgi, kültürel miras, vatanseverlik, hoşgörü, aile bütünlüğü, saygı, hürmet, paylaşım, dayanışma, liderlik,

yardımlaşma, fedakarlık, milli mücadele alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Sevgi 2, kültürel miras 2, vatanseverlik 1, hoşgörü 1, aile bütünlüğü 1, saygı 1, hürmet 1, paylaşım 1, dayanışma 1, liderlik 1, yardımlaşma 1, fedakarlık 1, milli mücadele 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir

Tablo 80 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu sevgi ve kültürel miras alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Vatanseverlik, hoşgörü, aile bütünlüğü, saygı, hürmet, paylaşım, dayanışma, liderlik, yardımlaşma, fedakarlık, milli mücadele alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö10 “*Kültürel değerlerin yaşatılması için üzerine düşen görevlerin neler olduğunu bilir, kültürün yaşatılmasından el sanatları, tarihi eserler hakkında bilgi edinir. Yemeklerimiz, giyim, oyun hakkında bilgi edinir. Görsel, yazılı ve sorulu çalışmalar yapmaları için yönlendirmeler yapılmış.*” ifadeleri ile kültürel miras değerinin yer aldığını vurgulamaktadır.

Ders kitabında Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan değerleri Ö2 “*Kültürel miras öğrenme alanında aile bütünlüğü, sevgi, saygı, hürmet, paylaşım, dayanışma, liderlik, yardımlaşma, fedakârlık gibi değer ifadelerinin yer aldığını düşünüyorum.*” şeklinde ifade etmektedir.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli ve yeterli değil olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 86’da gösterilmiştir.

Tablo 81.

4. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Yeterli	5
Yeterli değil	3

Tablo 81 incelendiğinde kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli, yeterli değil alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 5, yeterli değil 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 81 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı tarafından yeterli değil alt teması vurgulanmıştır.

Aşağıda kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö1 “*Sosyal bilgiler ders kitabı kültür ve miras öğrenme alanı genel bakış olarak yeterli sadece örneklerle daha da zenginleştirilebilir.*” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Ö6 “*Vatanseverlik konusunda Milli Mücadele’ye daha fazla yer verilmesi, ayrıntıya girilmesi taraftarıyım.*” cümleleri ile yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Ö9 ise “*Örnekler ve görseller artırılmalı.*” ifadesi ile eksikliği vurgulamaktadır.

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri etkinlik, kitap yeterli, örnek olay, örnek verme, sade anlatım olmak üzere beş alt temada toplanmış tablo 82’de gösterilmiştir.

Tablo 82.

Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt tema	Frekans
Etkinlik	2
Kitap yeterli	2
Örnek olay	1
Örnek verme	1
Sade anlatım	1

Tablo 82 incelendiğinde kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin etkinlik, kitap yeterli, örnek olay, örnek verme, sade anlatım alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Etkinlik 2, kitap yeterli 2, örnek olay 1, örnek verme 1, sade anlatım 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 82 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu etkinlik hazırlama ve kitap yeterli alt temalarını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bazı öğretmenlerin örnek olay, örnek verme, sade anlatım alt temalarını vurguladığı tespit edilmiştir.

Aşağıda kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö1 “*Bu kitabı yazan kişi ben olsaydım; tüm Türkiye’yi içerek kültürlerle ilgili bölgesel olarak bütün örnekleri verirdi. Çalışma bölümünde yer alacak etkinlikleri artırırdım.*” cümleleri ile örnek verme ve etkinlik hazırlama alt temalarını vurgulamaktadır. Etkinlik hazırlama alt teması Ö3 tarafından ise “*Bu değerleri vurgulamak için etkinlik sayfaları hazırlardım*” cümlesi ile ifade edilmektedir. Örnek verme alt teması Ö6’nın “*Daha etkili anlatırdım. Yaşanmış olayları örnek verirdim.*” ifadesi ile vurgulanmaktadır.

Milli değerlere yer verme alt teması Ö8 tarafından “*Milli değerlere daha fazla önem verirdim.*” cümlesi ile ifade edilmektedir.

Anlatımları sadeleştirme alt teması ise Ö2 tarafından “*Özellikle 4. Sınıflar için söylüyorum. Resimler gayet güzel. Fakat anlatımların daha sade, anlaşılır, mesajların daha net olmasına dikkat ederdim.*” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler metin içinde yer alma, görsel içinde yer alma, değerlerin net biçimde yer almayışı olmak üzere üç alt temada toplanmış ve tablo 83’de gösterilmiştir.

Tablo 83 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Metin içinde yer alma	7
Görsellerin içinde yer alma	6
Değerlerin net biçimde olmayışı	4

Tablo 83 incelendiğinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değerlerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin metin içinde yer alma, görsel içinde yer alma, değerlerin net biçimde yer almayışı alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Metin içinde yer alma 7, görsel içinde yer alma 6, değerlerin net biçimde yer almayışı 4 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 83 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla metin içinde yer alma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimini görsel içinde yer alma alt teması olarak vurgulamaktadır. Ayrıca bazı öğretmenlerin değer ifadelerinin yer alma biçimine değerlerin net biçimde olmayışı olarak ifade ettiği tespit edilmiştir.

Aşağıda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin metin içinde yer aldığını Ö1 “*Sosyal bilgiler kitabında işlenen insanlar, yerler ve çevreler alanı görsellerle zenginleştirilmiştir. Örneğin; yosunlardan yararlanarak yön bulmayı görselleştirerek açıklamış.*” şeklinde görüşlerini ifade etmektedir. Ö2 ise “*... Gerek görsel gerekse anlatım bu mesajı içermektedir. Resim ve yazılardan faydalanılmış. Görseller daha fazla olabilirdi.*” ifadeleri ile metin içinde ve görsellerin içinde yer alma alt temalarını vurgulamaktadır. Metin içinde yer alma alt teması Ö4, Ö5 ve Ö6 tarafından şiirde yer alma örneği ile ifade edilmektedir. Ö6 “*Şavşat metni, 64. Sayfadaki görsel; güzel örnekler.*” cümlesi ile ifade etmektedir.

Değer ifadelerinin görsel olarak yer aldığını Ö10 “*...Doğal çevreye duyarlılık konusu gerçek görsel ve gerçek gazete haberleriyle verilmiş, yaşanmışlığına dikkat çekilmiştir.*” cümleleri ile ifade etmektedir. Ö2 ise “*Resim*

ve yazılardan faydalanılmış. Görseller daha fazla olabilirdi.” şeklinde görüşlerini ifade etmektedir.

Değerlerin net biçimde olmayışı alt teması Ö1 tarafından “Doğal çevreye duyarlılık değeri ile ilgili açıklayıcı net bilgiler yok sadece konu açıklanmış.” ifadesi ile vurgulanmaktadır. Ö3 ise “Çevreye duyarlılık konusu çok açık şekilde verilmemiş.” ifadesi ile vurgulamaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma ve bazen ihtiyaç duyma olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 84’de gösterilmiştir.

Tablo 84.

4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	9
Bazen ihtiyaç duyma	1

Tablo 84 incelendiğinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma, bazen ihtiyaç duyma alt temada toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 9, bazen ihtiyaç duyma 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 84 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla ihtiyaç duyma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bir öğretmen ise değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyma durumunu bazen ihtiyaç duyma alt teması olarak vurgulamaktadır.

Aşağıda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyan Ö3 “Çalışma kağıdına, broşürlere, afişlere ihtiyac duyuyorum.” ifadesi ile

ihtiyaç duyma alt temasını vurgulamaktadır. Ö4 ve Ö5 ise “...Eba ve diğer programlardan görsellik açısından faydalaniyorum.” ifadeleri ile vurgulamaktadır. Ö10 “Sadece birebir görsel sunmanın ve yazılı açıklamaların yanında videolar, belgeseller kullanmak durumunda kalıyoruz. Kaldı ki imkanların el verdiğince doğal çevreye duyarlılık değerinin kazandırılmasında gerçek yer ve mekanlar bizzat doğada bunun gözlenmesi etkinliklerinin yapılması etkili olacaktır.” cümleleri ile ifade etmektedir.

Bazen ihtiyaç duyma alt teması Ö8 tarafından “Bazen” ifadesi ile vurgulanmaktadır.

Ders kitabında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler temizlik, tasarruf, zamanı verimli kullanma, canlıları koruma, aile bütünlüğü, sorunları çözme olmak üzere altı alt temada toplanmış tablo 85’de gösterilmiştir.

Tablo 85.

4. Sınıf Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Temizlik	3
Tasarruf	1
Zamanı verimli kullanma	1
Canlıları koruma	1
Aile bütünlüğü	1
Sorunları çözme	1

Tablo 85 incelendiğinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde Ders kitabında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin temizlik, tasarruf, zamanı verimli kullanma, canlıları koruma, aile bütünlüğü, sorunları çözme alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Temizlik 3, tasarruf 1, zamanı verimli kullanma 1, canlıları koruma 1, aile bütünlüğü 1, sorunları çözme 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 85 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu temizlik alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Tasarruf, zamanı verimli kullanma, canlıları koruma, aile bütünlüğü, sorunları çözme alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö2 “*Canlıları koruma, çevreyi temiz tutma gibi değer ifadeleri hissediliyor.*” ifadeleri ile canlıları koruma ve temizlik alt temalarının yer aldığını vurgulamaktadır.

Temizlik alt temasını Ö7 “*Temizlik gibi değerler eğitimi konuları işlenmiş.*” ifadesi ile vurgularken Ö9 ise “*Temizlik, tasarruf vb.*” ifadesi ile vurgulamaktadır.

Ö10 “*Aile bireylerinin teknolojiyi kullanırken aile bütünlüğüne dikkat etmeleri, zamanı verimli kullanmaları, sorunları çözme gibi değerler metnin içerisinde örneklendirilerek verilmiş.*” ifadeleri ile zamanı verimli kullanma, aile bütünlüğü ve sorunları çözme alt temalarını vurgulamaktadır.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumu:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli ve yeterli değil olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 86’da gösterilmiştir.

Tablo 86.

4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumu

Alt tema	Frekans
Yeterli	4
Yeterli değil	3

Tablo 86 incelendiğinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna

ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli, yeterli değil alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 4, yeterli değil 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 86 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı tarafından yeterli değil alt teması vurgulanmıştır.

Aşağıda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö6 “4. Sınıf için yeterli. Ancak örnekler, hikayeler artırılabilir.” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir. Ö10 ise “Yeterli buluyorum” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Ö2 “Bu alan sanki biraz az olmuş. Özellikle görsel alan çoğaltılıp mesajlar verilebilirdi.” ifadesi ile yeterli olmadığını ifade etmektedir. Ö3 ise “Çok az yer verilmiş.” ifadesi ile eksikliği vurgulamaktadır.

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri örnek verme, kitap yeterli, milli değerlere yer verme, hikaye kullanma, uygun yer ve mekanlara yönlendirme olmak üzere beş alt temada toplanmış tablo 87’de gösterilmiştir.

Tablo 87.

Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt tema	Frekans
Örnek verme	2
Kitap yeterli	2
Milli değerlere yer verme	1
Hikâye kullanma	1
Uygun yer ve mekânlara yönlendirme	1

Tablo 87 incelendiğinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin örnek verme, kitap yeterli,

milli değerlere yer verme, hikaye kullanma, uygun yer ve mekanlara yönlendirme alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Örnek verme 2, kitap yeterli 2, milli değerlere yer verme 1, hikaye kullanma 1, uygun yer ve mekanlara yönlendirme 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 87 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu örnek verme ve kitap yeterli alt temalarını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bazı öğretmenlerin milli değerlere yer verme, hikaye kullanma, uygun yer ve mekanlara yönlendirme alt temalarını vurguladığı tespit edilmiştir.

Aşağıda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Örnek verme alt teması Ö1 tarafından “*Ders kitabını yazan kişi ben olsaydım. Doğal çevreye duyarlılık konusunda yapılacakları örnekler ve öğrencileri fikirlerini sunmaları için olan, örnekler yazardım.*” cümlesi ile ifade edilmektedir.

Kitap yeterli alt teması Ö5 tarafından “*Yeterli buldum.*” ifadesi ile vurgulanmaktadır.

Milli değerlere yer verme alt teması Ö8 “*Milli değerlere daha fazla önem verirdim.*” ifadesiyle vurgulanmaktadır.

Ö6 tarafından hikaye kullanma alt teması “*Daha çok etkileyici hikaye kullanırdım.*” ifadesi ile vurgulanmaktadır.

Uygun yer ve mekanlara yönlendirme alt teması Ö1 tarafından “*Değerlerin vurgulanması ve bizzat yaşanması için uygun yer ve mekanlara yönlendirme yapardım.*” ifadesi ile vurgulanmaktadır.

Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler görsellerin içinde yer alma, metin içinde yer alma olmak üzere iki alt temada toplanmış ve tablo 88’de gösterilmiştir.

Tablo 88.

4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Görsellerin içinde yer alma	6
Metin içinde yer alma	6

Tablo 88 incelendiğinde bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değerlerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin görsel, metin içi alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Görsel 6, metin içi 6 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 88 incelendiğinde öğretmenlerin görsellerin içinde yer alma ve metin içinde yer alma alt temalarını eşit sayıda vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin görsel olarak yer aldığını Ö1“*Bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık değeri yeterli görsel ve örneklerle açıklanmış. Örneğin kitapta yer alan “teknoloji tek arkadaşın olmasın”, teknoloji doğada” parçaları.*” cümleleri ile ifade etmektedir.

Metin içinde yer alma alt teması Ö5 tarafından “*Şiirden faydalanılmış.*” İfadesi ile vurgulanmaktadır.Ö6 ise “*Bilimsellik; kitabın 93. Sayfasındaki “babamın trenleri” metniyle trenlerin teknolojik gelişimini çok güzel kavradı. Doğal çevreye duyarlılık; beşeri ve doğal unsurları işlerken karşılaştığımız “Şavşat” şiiri çok etkileyiciydi.*” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma ve ihtiyaç duymama olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 89’da gösterilmiştir.

Tablo 89.

4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	5
İhtiyaç duymama	3

Tablo 89 incelendiğinde bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma, ihtiyaç duymama alt temada toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 5, ihtiyaç duymama 3 alt temada toplandığı tespit edilmiştir.

Tablo 89 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla ihtiyaç duyma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyma durumunu ihtiyaç duymama alt teması olarak vurgulamaktadır.

Aşağıda bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyan Ö4 “*Eba ve diğer öğrenci programlardan faydalanma gereği hissediyoruz.*” ifadelerini kullanırken Ö5 “*Evet. Eba ve diğer programlardan görsellik açısından faydalaniyorum.*” ifadeleri ile ihtiyaç duyma alt temasını vurgulamaktadır. Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duymayan Ö2 “*Hayır. İhtiyaç duymadım.*” ifadesi ile vurgulamaktadır.

Ders kitabında bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler tutumluluk, çabalamak, hayal etmek, başarmak, korumak, sahip çıkmak, sorumluluk, sevgi, saygı, kültürümüzün korunması, geçmişimizin korunması, doğal çevrenin korunması, temizlik, değere yer verilmemiş olmak üzere on dört alt temada toplanmış tablo 90’da gösterilmiştir.

Tablo 90.

4. Sınıf Ders Kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt Tema	Frekans
Tutumluluk	2
Çabalamak	1
Hayal etmek	1
Başarmak	1
Korumak	1
Sahip çıkmak	1
Sorumluluk	1
Sevgi	1
Saygı	1
Kültürümüzün korunması	1
Geçmişimizin korunması	1
Doğal çevrenin korunması	1
Temizlik	1
Değerlere yer verilmemiş	1

Tablo 90 incelendiğinde bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin tutumluluk, çabalamak, hayal etmek, başarmak, korumak, sahip çıkmak, sorumluluk, sevgi, saygı, kültürümüzün korunması, geçmişimizin korunması, doğal çevrenin korunması, temizlik, değere yer verilmemiş alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Tutumluluk 2, çabalamak 1, hayal etmek 1, başarmak 1, korumak 1, sahip çıkmak 1, sorumluluk 1, sevgi 1, saygı 1, kültürümüzün korunması 1, geçmişimizin korunması 1, doğal çevrenin korunması 1, temizlik 1, değere yer verilmemiş 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 90 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu tutumluluk alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Çabalamak, hayal etmek, başarmak, korumak, sahip çıkmak, sorumluluk, sevgi, saygı, kültürümüzün korunması, geçmişimizin korunması, doğal çevrenin korunması, temizlik, değere yer verilmemiş alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerleri Ö3 “*Sorumluluk, sevgi, saygı, tutumluluk.*” şeklinde ifade etmektedir. Ö9 “*temizlik, tasarruf vs.*” ifadelerini kullanmaktadır. Ö2 ise bu değerleri “*Çabalamak, hayal etmek, başarmak, korumak, sahip çıkmak gibi değer ifadeleri konunun genelinde görmek mümkündür.*” şeklinde ifade etmektedir.

Değere yer verilmemiş alt teması Ö4 tarafından “*Fazla yer verilmemiş. Konunun değerlerle ilgisi olmadığından yer verilmediğini düşünüyorum.*” ifadesi ile vurgulanmaktadır.

Ders kitabında bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerleri Ö6 “*Kültürümüze, geçmişimize, doğal çevrenin korunmasına yönelik ifadeler var.*” şeklinde ifade etmektedir.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli ve yeterli değil olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 91’de gösterilmiştir.

Tablo 91.

4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Yeterli	5
Yeterli değil	1

Tablo 91 incelendiğinde bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli, yeterli değil alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 5, yeterli değil 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 91 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı tarafından yeterli değil alt teması vurgulanmıştır.

Aşağıda bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö10 “*Evet yeterli buluyorum.*” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Ö6 “*Bu konu teknolojinin gelişimi ile ilgili olduğundan değerler eğitimine fazla yer verilmemiş .*” cümleleri ile yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri etkinlik, kitap yeterli, örnek olay, örnek verme, sade anlatım olmak üzere beş alt temada toplanmış tablo 92’de gösterilmiştir.

Tablo 92.

Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında Bilim Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt tema	Frekans
İlginç görsel	1
Afiş	1
Uyarı yazısı	1
Hikaye	1

Tablo 92 incelendiğinde bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin ilginç görsel, afiş, uyarı yazısı, hikaye alt temada toplandığı tespit edilmiştir. İlginç görsel 1, afiş 1, uyarı yazısı 1, hikaye 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 92 incelendiğinde öğretmenlerin hepsi farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. İlginç görsel, afiş, uyarı yazısı, hikaye alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

İlginç görsel alt teması Ö2 tarafından “*Teknolojinin zararlarını anlatmak için daha ilginç görseller kullanırdım.*” ifadeler ile vurgulanmaktadır.

Afiş ve uyarı yazısı alt temaları Ö3 tarafından “*Sınıf içindeki panolara asılmak üzere afişler hazırlardım. Uyarı yazıları yazardım.*” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Hikaye alt teması Ö6 tarafından “*Daha çok hikayeler kullanır, kendilerini o durumun içinde bulmalarını sağladım.*” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler görsellerin içinde yer alma, metin içinde yer alma yer almak olmak üzere iki alt temada toplanmış ve tablo 93’de gösterilmiştir.

Tablo 93.

4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Metin içinde yer alma	6
Görsellerin içinde yer alma	3

Tablo 93 incelendiğinde üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin metin içinde yer alma, görsellerin içinde yer alma alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Metin içinde yer alma 6, görsellerin içinde yer alma 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 93 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla metin içinde yer alma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir

kısmı değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimini görsellerin içinde yer alma alt teması olarak vurgulamaktadır.

Aşağıda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin hem metin içi hem görsel olarak yer aldığını Ö2 “Sorumluluk ve tasarruf değeri anlatılırken yeterince görsellerden ve örnek olaylardan yararlanılmıştır.” cümleleri ile ifade etmektedir.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma ve ihtiyaç duymama olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 94’de gösterilmiştir.

Tablo 94.

4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	5
İhtiyaç duymama	1

Tablo 94 incelendiğinde üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma, ihtiyaç duymama alt temada toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 5, ihtiyaç duymama 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 94 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla ihtiyaç duyma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bir öğretmen ise ihtiyaç duymama alt temasını vurgulamıştır.

Aşağıda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyan Ö5 “ *Eba ve Morpa kullanıyorum. Kaynak kitaplardan soru çözüyorum.*” ifadelerini kullanarak vurgulamaktadır.

Ö10 ise değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duymadığını “*Hayır.*” Cümlesi ile ifade etmektedir.

Ders kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler sorumluluk, tasarruf, saygı, sevgi, paylaşma olmak üzere beş alt temada toplanmış tablo 95’de gösterilmiştir.

Tablo 95.

4. Sınıf Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Sorumluluk	2
Tasarruf	2
Saygı	2
Sevgi	1
Paylaşma	1

Tablo 95 incelendiğinde üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde Ders kitabında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin sorumluluk, tasarruf, sevgi, saygı, paylaşma alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Sorumluluk 2, tasarruf 2, sevgi 2, saygı 1, paylaşma 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 95 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu sorumluluk, tasarruf, saygı, sevgi, paylaşma alt temalarını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Sevgi, paylaşma alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerleri Ö2 “*sorumluluk, tasarruf, bilinçli tüketici.*” şeklinde ifade ederken Ö3 ise “*Saygı, sevgi, paylaşma, sorumluluk... vb.*” olarak ifade etmektedir.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli ve yeterli değil olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 96’da gösterilmiştir.

Tablo 96.

4. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Yeterli	4
Yeterli değil	1

Tablo 96 incelendiğinde üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli, yeterli değil alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 4, yeterli değil 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 96 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı tarafından yeterli değil alt teması vurgulanmıştır.

Aşağıda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö5 “*Evet yeterli buluyorum.*” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Ö4 “*Yeterli bulmuyorum çoğaltılmasını bekliyorum.*” cümleleri ile yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri etkinlik, olmak üzere bir alt temada toplanmış tablo 97’de gösterilmiştir. Tablo 97.

Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt tema	Frekans
Etkinlik	1

Tablo 97 incelendiğinde üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin etkinlik alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Etkinlik 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 97 incelendiğinde bir öğretmen tarafından etkinlik alt teması vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Etkinlik alt teması Ö2 tarafından “Öğrenci etkinliklerini biraz daha artırabilirdim.” ifadesi ile vurgulanmaktadır.

a) Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler görsellerin içinde yer alma, metin içinde yer alma yer almak olmak üzere iki alt temada toplanmış ve tablo 98’de gösterilmiştir.

Tablo 98.

4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Metin içinde yer alma	4
Görsellerin içinde yer alma	3

Tablo 98 incelendiğinde etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin metin içinde yer alma, görsellerin içinde yer alma alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Metin içinde yer alma 4, görsellerin içinde yer alma 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 98 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla metin içinde yer alma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimini görsellerin içinde yer alma alt teması olarak vurgulamaktadır.

Aşağıda etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin hem metin içi hem görsel olarak yer aldığını Ö5 “*Gerçek görseller, gazete haberleri, röportajla verilmiş.*” cümlesi ile ifade etmektedir. Ö6 ise “*Etkin vatandaşlık öğrenme sürecinde özgürlük, bağımsızlık değerleri ders kitabında görsel ve metin olarak yeterli bir biçimde yer verilmiş.*” ifadeleri ile hem görsel hem de metin içinde yer alma alt temalarını vurgulamaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma ve ihtiyaç duymama olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 99’da gösterilmiştir.

Tablo 99.

4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	5
İhtiyaç duymama	2

Tablo 99 incelendiğinde etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç

durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma, ihtiyaç duymama alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 5, ihtiyaç duymama 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 99 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla ihtiyaç duyma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı ise ihtiyaç duymama alt temasını vurgulamıştır.

Aşağıda etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyan Ö5 “*Eba ve Morpa ve kaynak kitap kullanıyorum.*” ifadelerini kullanarak vurgulamaktadır. Ö6 “*Evet ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyuyorum.*” cümlesi ile bu alt tema vurgulanmıştır. Ö1 ise “*Eba ile ders kitaplarını destekliyorum.*” ifadelerini kullanarak vurgulamaktadır.

Ö4 ise değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duymadığını “*Ek bilgi kitaba ihtiyaç yok gayet memnunum.*” cümlesi ile ifade etmektedir.

Ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler sorumluluk, paylaşım, bağımsızlık, özgürlük, eşitlik olmak üzere beş alt temada toplanmış tablo 100’de gösterilmiştir.

Tablo 100.

4. Sınıf Ders Kitabında Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Sorumluluk	1
Paylaşım	1
Bağımsızlık	1
Özgürlük	1
Eşitlik	1

Tablo 100 incelendiğinde etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde Ders kitabında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin sorumluluk, paylaşım, bağımsızlık, özgürlük, eşitlik alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Sorumluluk 1, paylaşım 1, bağımsızlık 1, özgürlük 1, eşitlik 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 100 incelendiğinde öğretmenlerin hepsi farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Sorumluluk, paylaşım, bağımsızlık, özgürlük, eşitlik alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerleri Ö2 “sorumluluk, paylaşım, bağımsızlık.” şeklinde ifade ederken Ö4 ise “özgürlük, eşitlik...” olarak ifade etmektedir.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli olmak üzere bir alt temada toplanmış tablo 101’de gösterilmiştir. Tablo 101.

4. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Yeterli	5

Tablo 101 incelendiğinde etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 5 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 101 incelendiğinde öğretmenlerin hepsi yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö5 “*Evet yeterli buluyorum.*” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir. Ö6 ise “ *Değerler eğitimi açısından yeterli buluyorum.*” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri görsel, etkinlik, eşitlik adalet ve özgürlük olmak üzere üç alt temada toplanmış tablo 102’de gösterilmiştir.

Tablo 102.

Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt tema	Frekans
Görsel	1
Etkinlik	1
Eşitlik, adalet ve özgürlük	1

Tablo 102 incelendiğinde etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin görsel, etkinlik, eşitlik adalet ve özgürlük alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Görsel 1, etkinlik 1, eşitlik adalet ve özgürlük 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 102 incelendiğinde birer öğretmen tarafından görsel, etkinlik, eşitlik adalet ve özgürlük alt teması vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Görsel alt teması Ö1 tarafından “*Özellikle resim ve fotoğraflar artırılmalı ve bunlar özenle seçilmeli. Az yazılı çok görselli çalışmalar tercih edilmelidir.*” ifadesi ile vurgulanmaktadır.

Etkinlik alt teması Ö2 tarafından “*Öğrenci etkinliklerini artırırdım.*” ifadesi ile vurgulanmaktadır.

Eşitlik adalet ve özgürlük alt teması Ö4 tarafından “*Eşitlik adalet ve özgürlük değerlerine her konuda yer verirdim.*” ifadesi ile vurgulanmaktadır.

Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler görsellerin içinde yer alma, metin içinde yer alma yer almak olmak üzere iki alt temada toplanmış ve tablo 103’de gösterilmiştir.

Tablo 103.

4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler

Alt tema	Frekans
Metin içinde yer alma	4
Görsellerin içinde yer alma	3

Tablo 103 incelendiğinde küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin metin içinde yer alma, görsellerin içinde yer alma alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Metin içinde yer alma 4, görsellerin içinde yer alma 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir

Tablo 103 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla metin içinde yer alma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimini görsellerin içinde yer alma alt teması olarak vurgulamaktadır.

Aşağıda küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin hem metin içi hem görsel olarak yer aldığını Ö5 “*Metnin bütününe yayılarak görsel çalışmalara yer verilmiş.*” cümlesi ile ifade etmektedir. Ö6 ise “*Küresel bağlantılar öğrenme alanı işlenme sürecinde kültürel mirasa duyarlılık değeri yer alma biçimi örnek, görsel ve metinlerle yeterli.*”

ifadeleri ile hem görsel hem de metin içinde yer alma alt temalarını vurgulamaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma ve ihtiyaç duymama olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 104’de gösterilmiştir.

Tablo 104.

4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	4
İhtiyaç duymama	1

Tablo 104 incelendiğinde küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma, ihtiyaç duymama alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 4, ihtiyaç duymama 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 104 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla ihtiyaç duyma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bir öğretmen ise ihtiyaç duymama alt temasını vurgulamıştır.

Aşağıda küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyan Ö5 “ *Eba ve Morpa ve kaynak kitap kullanıyorum.*” ifadelerini kullanarak vurgulamaktadır. Ö1 ise “*Evet duyuyoruz. Afiş, duvar panoları, çalışma kartları olmalı. Okulun sınıf ve koridorlarında bu konular ile ilgili görseller olmalıdır.*” İfadeleri ile ihtiyaç duyma alt temasını vurgulamaktadır.

Ö4 ise değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duymadığını “*İhtiyaç duymuyorum.*” cümlesi ile ifade etmektedir.

Ders kitabında Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler temizlik, çalışma, paylaşma, duyarlılık, hoşgörü, başkalarına saygı, kültüre saygı, vatanseverlik, misafirperverlik, sorumluluk, kültürel bağlılık, insanlar arasındaki iletişim olmak üzere on iki alt temada toplanmış tablo 105’de gösterilmiştir.

Tablo 105.

4. Sınıf Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Temizlik	1
Çalışma	1
Paylaşma	1
Duyarlılık	1
Hoşgörü	1
Başkalarına Saygı	1
Kültüre saygı	1
Vatanseverlik	1
Misafirperverlik	1
Sorumluluk	1
Kültürel bağlılık	1
İnsanlar arasındaki iletişim	1

Tablo 105 incelendiğinde küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde Ders kitabında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin temizlik, çalışma, paylaşma, duyarlılık, hoşgörü, başkalarına saygı, kültüre saygı, vatanseverlik, misafirperverlik, sorumluluk, kültürel bağlılık, insanlar arasındaki iletişim alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Temizlik 1, çalışma 1, paylaşma 1, duyarlılık 1, hoşgörü 1, başkalarına saygı 1, kültüre saygı 1, vatanseverlik 1, misafirperverlik 1, sorumluluk 1, kültürel bağlılık 1, insanlar arasındaki iletişim 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 105 incelendiğinde öğretmenlerin hepsi farklı görüşler ileri sürmüşlerdir temizlik, çalışma, paylaşma, duyarlılık, hoşgörü, başkalarına saygı, kültüre saygı, vatanseverlik, misafirperverlik, sorumluluk, kültürel bağlılık,

insanlar arasındaki iletişim alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerleri Ö2 “...temizlik, çalışma, paylaşma, vatanseverlik, misafirperverlik.” şeklinde ifade ederken Ö4 ise “Sorumluluk, duyarlılık, hoşgörü.” olarak ifade etmektedir. Ö5 ise “Kültürel bağlılık, başka kültürlerle saygı gibi değerlere yer verilmiş.” olarak ifade etmektedir. Ö6 ise “Kültürlere saygı insanlar arasındaki iletişim.” olarak ifade etmektedir.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli olmak üzere bir alt temada toplanmış tablo 106’ da gösterilmiştir. Tablo 106.

4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Yeterli	5

Tablo 106 incelendiğinde küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 5 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 106 incelendiğinde öğretmenlerin hepsi yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö5 “Yeterli buluyorum.” cümlesi ile Ö6 ise “ Değerler eğitimi açısından yeterli buluyorum.” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri etkinlik, yakın çevreden örnek, canlı renk, kısa oyun ve gerçek hayattan kesit olmak üzere beş alt temada toplanmış tablo 107’de gösterilmiştir.

Tablo 107.

Sınıf Öğretmenlerinin 4. Sınıf Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt tema	Frekans
Etkinlik	2
Yakın çevreden örnek	1
Canlı renk	1
Kısa oyun	1
Gerçek hayattan kesit	1

Tablo 107 incelendiğinde küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin etkinlik, yakın çevreden örnek, canlı renk, kısa oyun ve gerçek hayattan kesit alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Etkinlik 2, yakın çevreden örnek 1, canlı renk 1, kısa oyun 1 ve gerçek hayattan kesit 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 107 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla etkinlik alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında yakın çevreden örnek, canlı renk, kısa oyun, gerçek hayattan kesit alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Etkinlik, yakın çevreden örnek, canlı renk, kısa oyun ve gerçek hayattan kesit alt temaları Ö1 tarafından “*Gerçek hayattan kesitler koyardım. Öğrencilerin kahraman olduğu etkinlikleri artırırdım. Konu ile ilgili etkinlikler yapardım örneklerimi aile ve okul başta olmak üzere yakın çevreden verirdim. Canlı renkler ile konu işlerdim. Konularda oyunlara yer verdim (kısa oyunlar).*” ifadeleri ile

vurgulanmaktadır. Etkinlik alt teması Ö2 tarafından “Öğrenci etkinliklerini artırırdım.” ifadesi ile vurgulanmaktadır.

3.3.2. Beşinci sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders kitabında Değerlerin yer alma biçimine ilişkin değerlendirmeleri

Bu bölümde sosyal bilgiler öğretmenleri ile her öğrenme alanı sonu yapılan görüşmelere ilişkin bulgulara yer almaktadır. Her bir tema altında öğretmen görüşlerine ilişkin tablolara, yorumlara ve doğrudan görüşlere yer verilmiştir.

Birey ve Toplum Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler görsellerin içinde yer alma, metin içinde yer alma yer almak olmak üzere iki alt temada toplanmış ve tablo 108’de gösterilmiştir.

Tablo 108.

5. sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Görsellerin içinde yer alma	6
Metin içinde yer alma	6

Tablo 108 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin görsellerin içinde yer alma, metin içinde yer alma alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Görsellerin içinde yer alma 6, metin içinde yer alma 6 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 108 incelendiğinde öğretmenlerin görsellerin içinde yer alma ve metin içinde yer alma alt temalarını eşit sayıda vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin hem görsel içinde hem de metin içinde olarak yer aldığını Ö5 “Sorumluluk değeri: Metnin tümüne yayılarak yer verildiği gibi görsellerle de desteklenmiştir. Örneğin; haklarım sorumluluklarım konusunda ve afiş olarak düzenlenmiştir. Sorumluluk değeri kitapta verilen metin içerisinde çevremizi temiz tutma sorumluluğu ve kişilerin sahip olduğu rollerde üstlerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleri gerektiği, sorumluluklar yerine getirilmezse ne gibi sorunlar çıkabileceği gibi konularla verilmiştir. Aile birliğine önem verme değeri: metnin bütününe yayılarak verilmiştir, aile resmi metne eklenmiştir. Örnek, haklarımı ve sorumluluklarımı biliyorum konusunda, sayfa 19 da. Bilimsellik: __olaylar ve sonuçları konusunda verilen örnek metinde bahsedilmiştir..” cümleleri ile ifade etmektedir. Ö4 ise “Bahsi geçen bilimsellik, aile birliğine önem verme ve sorumluluk değerleri genellikle 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hikayelerin iç kısmında veya ilgili görseller kullanılarak dolaylı olarak aktarılmaya çalışılmıştır. Örneğin; 18. Sayfa küçük çivi hikayesiyle sorumluluk değerinin üzerinde durulmuştur.” ifadeleri ile vurgulamaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma, bazen ihtiyaç duyma olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 109’da gösterilmiştir.

Tablo 109.

5. sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	4
Bazen ihtiyaç duyma	1

Tablo 109 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma, bazen ihtiyaç duyma alt temada toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 4, bazen ihtiyaç duyma 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 109 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla ihtiyaç duyma alt temasını vurguladığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bir öğretmen tarafından değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyma durumunu bazen ihtiyaç duyma alt teması olarak vurgulamaktadır.

Aşağıda birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyan Ö4 *“Evet değer eğitimi yaklaşımlarını uygulama konusunda ek kaynaklardan yararlanıyorum bunlar akademik makale ve uygulama etkinlik örneklerinin bulunduğu kitaplar.”* ifadeleri ile vurgulamaktadır. Ö1 ise *“İhtiyaç duyuyorum eba gibi uygulamalardan yardım alıyorum.”* ifadeleri ile vurgulamaktadır.

Ö5 ise değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe bazen ihtiyaç duyduğunu *“Ek bilgiye zaman zaman ihtiyaç duyuyorum. Bilimsellik: değerinin iyi benimsetilmesini çok önemli görüyorum. Çocukların bu değeri anlamaları ve benimsemeleri için kitap da verilen bilgilerin, örneklerin yanı sıra günlük hayatlarından örneklerle de dikkatlerini bu değere çekmeye çalışıyorum. Aile birliğine önem verme, ailenin dahil olduğumuz ilk grup olduğu bilgisinden yola çıkarak aile birliğinin önemine kitaptaki bilgi ve görseller üzerinden değinerek verdim. Anlaşıldığını düşünüyorum ama ek bilgilerin faydalığı olacağı görüşündeyim. Sorumluluk değeri ile ilgili olarak da mutlaka ek bilgiye ihtiyaç duyuyorum, önemini kavrayabilmeleri için, mutlaka kendi yaşantılarından örnekler vermeleri gerekiyor diye düşünüyorum.”* cümleleri ile ifade etmektedir.

Ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler bilimsellik, aile birliğine önem verme, sorumluluk, duyarlılık, dayanışma, çalışkanlık, özgürlük, sevgi, saygı olmak üzere dokuz alt temada toplanmış tablo 110’da gösterilmiştir.

Tablo 110.

5. Sınıf Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Bilimsellik	5
Aile birliğine önem verme	5
Sorumluluk	5
Duyarlılık	1
Dayanışma	1
Çalışkanlık	1
Özgürlük	1
Sevgi	1
Saygı	1

Tablo 110 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin bilimsellik, aile birliğine önem verme, sorumluluk, duyarlılık, dayanışma, çalışkanlık, özgürlük, sevgi, saygı alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Bilimsellik 5, aile birliğine önem verme 5, sorumluluk 5, duyarlılık 1, dayanışma 1, çalışkanlık 1, özgürlük 1, sevgi 1, saygı 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 110 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu bilimsellik, aile birliğine önem verme, sorumluluk alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Duyarlılık, dayanışma, çalışkanlık, özgürlük, sevgi, saygı alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerleri Ö2 “*Bilimsellik, aile birliğine önem verme, sorumluluk değerleri vardır.*” cümleleri ile ifade etmektedir.

Ders kitabında birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerleri Ö5 “*Duyarlılık, sorumluluk, dayanışma, bilimsellik, çalışkanlık, aile birliğine önem verme, özgürlük, sevgi-saygı. Örneğin; öğrendiklerimi uyguluyorum konusunda*

çevre kirliliği ile ilgili dilekçe yazma örneğinin verildiği metinde duyarlılık ve sorumluluk değerine değinilmiştir.” cümleleri ile ifade etmektedir.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli ve yeterli değil olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 111’de gösterilmiştir.

Tablo 111.

5. sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler

Alt Tema	Frekans
Yeterli	4
Kısmen yeterli	1

Tablo 111 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli, kısmen yeterli alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 4, kısmen yeterli 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 111 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerden biri tarafından kısmen yeterli alt teması vurgulanmıştır.

Aşağıda birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö5 “Yeterli buluyorum. Yukarıda bahsedilen değerler metinler içerisinde ve görsellerle verilmiştir. Metinlerle ilgili olarak hazırlanan sorularla da ilgili değerler kazandırılmaya çalışılmıştır. Konu paralelinde verilen örnekler ve soru cevaplarla da bu değerlerin önemi fark ettirilmeye çalışılabilir.” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Ö3 “İncelediğim kadarıyla kısmen yeterli buluyorum. Değişen öğretim programıyla birlikte değerler eğitimi ön plana çıkarılmış bu durumun yansımaları

da önceki yıllarda dağıtılan kitaplara göre hissedilmektedir. ” cümleleri ile kısmen yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri kitap yeterli, afiş, soruları artırma, değer aktarımı yaklaşımları olmak üzere dört alt temada toplanmış tablo 112’de gösterilmiştir.

Tablo 112.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt tema	Frekans
Kitap yeterli	2
Afiş	1
Soruları artırma	1
Değer aktarımı yaklaşımları	1

Tablo 112 incelendiğinde birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin kitap yeterli, afiş, soruları artırma, değer aktarımı yaklaşımları alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Kitap yeterli 2, afiş 1, soruları artırma 1, değer aktarımı yaklaşımları 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 112 incelendiğinde öğretmenlerin hepsi farklı görüşler ileri sürmektedir.

Aşağıda birey ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin Ö2 ve Ö3 “*Kitap yeterli*” ifadelerini kullanırken Ö1 “*Kitabın içerisine değer kazandırmaya yönelik afişler eklerdim.*” cümlesi ile ifade etmektedir. Ö5 ise “*Daha çok kendi yaşantılarının gözden geçirmelerini sağlayacak örnekler verebilmeleri için daha çok soruya yer verirdim.*” cümlesi ile ifade etmektedir.

Değer aktarımı yaklaşımları alt temasını Ö4 “Öneri olarak, değer aktarımı yaklaşımları (ahlaki muhakeme, değer telkini, bütüncül yaklaşım...) gibi daha fazla kullanılabilir...” cümleleri ile vurgulamaktadır.

Kültür ve Miras Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler görsellerin içinde yer alma, metin içinde yer alma yer almak olmak üzere iki alt temada toplamı ve tablo 113’de gösterilmiştir.

Tablo 113.

5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Görsellerin içinde yer alma	6
Metin içinde yer alma	6

Tablo 113 incelendiğinde kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin görsellerin içinde yer alma, metin içinde yer alma alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Görsellerin içinde yer alma 6, metin içinde yer alma 6 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 113 incelendiğinde öğretmenlerin görsellerin içinde yer alma ve metin içinde yer ama alt temalarını eşit sayıda vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin hem görsel içinde hem de metin içinde olarak yer aldığını Ö2 “Estetik değerine metin içinde ve kullanılan görsellerle vurgu yapılmıştır. Örneğin tarihe yolculuk konusunda ilk çağ uygarlıklarına ait tarihi yapıların resimleri, o dönemde kullanılan tarihi nesnelerin resimleri estetik değerini ön plana çıkarmıştır, diye düşünüyorum. Yine bu konuda metin içinde estetik değerine vurgu yapılmıştır. Kültürel özelliklerimiz konusunda el

sanatlarından bahsederken hem metinde hem görsellerle estetik vurgusu yapılmıştır.” cümleleri ile ifade etmektedir. Ö4 ise “Bahsi geçen bilimsellik, aile birliğine önem verme ve sorumluluk değerleri genellikle 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hikayelerin iç kısmında veya ilgili görseller kullanılarak dolaylı olarak aktarılmaya çalışılmıştır. Örneğin; 18. Sayfa küçük çivi hikayesiyle sorumluluk değerinin üzerinde durulmuştur.” ifadeleri ile vurgulamaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma, bazen ihtiyaç duyma olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 114’de gösterilmiştir.

Tablo 114.

5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	4
Bazen ihtiyaç duyma	2

Tablo 114 incelendiğinde kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma, bazen ihtiyaç duyma alt temada toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 4, bazen ihtiyaç duyma 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 114 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla ihtiyaç duyma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyma durumunu bazen ihtiyaç duyma alt teması olarak vurgulamaktadır.

Aşağıda kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyan Ö4 “Evet değer eğitimi yaklaşımlarını uygulama konusunda ek

kaynaklardan yararlanıyorum bunlar akademik makale ve uygulama etkinlik örneklerinin bulunduğu kitaplar.” ifadeleri ile vurgulamaktadır. Ö5 ise “Evet duyuyorum eba gibi programlardan yararlanıyorum.” ifadeleri ile vurgulamaktadır.

Ö10 ise değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe bazen ihtiyaç duyduğunu “İhtiyaç duymak değil belki ama bahsedilen değerleri desteklemek pekiştirmek adına ek bilgi ve materyal kullanıyorum. Kültürel mirasa duyarlılık değeri için video izletimi, duyarlı olmadığımızda ne gibi sonuçlar çıkabilir? Sorusuna cevap olabilecek nitelikte. Ya da kültürel mirasımızın güzelliklerini daha çok gözlemlemelerini sağlayarak bunları korumak için duyarlı olmaları gerekliliğini vurgulamak gibi. Estetik değerinde ise benzer şekilde bu değere uygun davranılmadığında karşımıza çıkacak kötü örnekler gösterilebilir. (maalesef ülkemizde buna pek çok örnek bulabiliyoruz, örneğin tarihi bir yapının yanında alakasız bir inşaat gibi ya da restoran adı altında yapılan olumsuz örnekler gibi” cümleleri ile ifade etmektedir.

Ders kitabında kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler kültürel mirasa duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, dayanışma, saygı, sevgi, vatanseverlik, bilimsellik, aile birliğine önem verme, estetik olmak üzere on altı temada toplanmış tablo 115’de gösterilmiştir.

Tablo 115.

4. Sınıf Ders Kitabında Kültür ve Miras Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt Tema	Frekans
Kültürel mirasa duyarlılık	3
Sorumluluk	3
Yardımseverlik	3
Dayanışma	2
Saygı	2
Sevgi	1
Vatanseverlik	1
Bilimsellik	1
Aile birliğine önem verme	1
Estetik	1

Tablo 115 incelendiğinde kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde Ders kitabında kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin kültürel mirasa duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, dayanışma, saygı, sevgi, vatanseverlik, bilimsellik, aile birliğine önem verme, estetik alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Kültürel mirasa duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, dayanışma, saygı, sevgi, vatanseverlik, bilimsellik, aile birliğine önem verme, estetik alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Kültürel mirasa duyarlılık 3, sorumluluk 3, yardımseverlik 3, dayanışma 2, saygı 2, sevgi 1, vatanseverlik 1, bilimsellik 1, aile birliğine önem verme 1, estetik 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 115 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu kültürel mirasa duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerin önemli bir kısmı dayanışma, saygı alt temalarını vurgulamaktadır. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Sevgi, vatanseverlik, bilimsellik, aile birliğine önem verme, estetik alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerleri Ö2 “*Kültürel mirasa duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, dayanışma, saygı*” cümleleri ile ifade etmektedir.

Ders kitabında kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerleri Ö1 “*Sorumluluk, duyarlılık, vatanseverlik, dayanışma, sevgi, yardımlaşma değerlerine yer verilmiş. Kültürel özelliklerimiz konusunda bayram ziyaretlerinden bahsederken sevgi, saygı değerinin düğünler, halk oyunlarında dayanışma değerinin yer aldığını düşünüyorum.*” cümleleri ile ifade etmektedir.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli ve yeterli değil olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 116’da gösterilmiştir.

Tablo 116.

5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler

Alt Tema	Frekans
Yeterli	5
Yeterli Değil	3

Tablo 116 incelendiğinde kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli, yeterli değil alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 5, yeterli değil 3 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 116 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı tarafından yeterli değil alt teması vurgulanmıştır.

Aşağıda kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö1 “İçerdiği değerler açısından yeterli.” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Ö3 “Konular; öğrencileri sıkmasın, etkinliğe vakit kalsın diye çok ayrıntılı değil bu yüzden değerler eğitimi derinlemesine yeteri kadar yer almıyor. Öğretmenlerin kendisi yer verebiliyor. ” cümleleri ile yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri anekdot, kitap yeterli, hikaye, rol oynama, değer aktarımı yaklaşımları olmak üzere beş alt temada toplanmış tablo 117’de gösterilmiştir.

Tablo 117.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt Tema	Frekans
Anekdot	1
Kitap yeterli	1
Hikaye	1
Rol oynama	1
Değer aktarımı yaklaşımları	1

Tablo 117 incelendiğinde kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin anekdot, kitap yeterli, hikaye, rol oynama, değer aktarımı yaklaşımları alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Anekdot 1, kitap yeterli 1, hikaye 1, rol oynama 1, değer aktarımı yaklaşımları 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 117 incelendiğinde öğretmenlerin hepsi farklı görüşler ileri sürmektedir.

Aşağıda kültür ve miras öğrenme alanının işlenmesi sürecinde sınıf öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin Ö2 “*Anekdotlardan yararlanırdım.*” ifadelerini kullanırken Ö1 “*Ders kitabında vurgulama biçimi güzel ek olarak çocukların canlandırabileceği küçük rol oynama etkinliklerine yer verilebilir.*” cümleleri ile ifade etmektedir. Ö3 “*Örnek hikayeler, yaşanmış öyküler ve tanınmış kişilerin hayat öykülerine daha fazla yer vererek bu eksiklik kapatılabilir.*” cümleleri ile ifade etmektedir.

Değer aktarımı yaklaşımları alt temasını Ö4 “Öneri olarak, değer aktarımı yaklaşımları (ahlaki muhakeme, değer telkini, bütüncül yaklaşım...) gibi daha fazla kullanılabilir...” cümleleri ile vurgulamaktadır.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler metin içinde yer alma, görsel içinde yer alma, olmak üzere iki alt temada toplanmış ve tablo 118’de gösterilmiştir.

Tablo 118.

5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Metin içinde yer alma	5
Görsellerin içinde yer alma	5

Tablo 118 incelendiğinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değerlerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin metin içinde yer alma, görsel içinde yer alma alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Metin içinde yer alma 5, görsel içinde yer alma 5 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 118 incelendiğinde öğretmenlerin tümü metin içinde yer alma ve görsel içinde yer alma alt temalarını vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin hem metin içinde hem de görsel içinde yer aldığını Ö4 “Doğal çevreye duyarlılık: sayfa 77 deki görsel ve sayfa 82 de yer alan sayfanın tamamı doğal çevreye duyarlılık değeriyle ilişkilidir. Dayanışma: sayfa 87 de yer alan haber bölümü ise dayanışma değerini yansıtmaktadır.” şeklinde görüşlerini ifade etmektedir.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma, bazen ihtiyaç duyma ve ihtiyaç duymama olmak üzere üç alt temada toplanmış tablo 119’da gösterilmiştir.

Tablo 119.

5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	2
Bazen ihtiyaç duyma	2
İhtiyaç duymama	1

Tablo 119 incelendiğinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma, bazen ihtiyaç duyma, ihtiyaç duymama alt temada toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 2, bazen ihtiyaç duyma 2, ihtiyaç duymama 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 119 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla ihtiyaç duyma ve bazen ihtiyaç duyma alt temalarının vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bir öğretmen ise değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyma durumunu ihtiyaç duymama alt teması olarak vurgulamaktadır.

Aşağıda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyan Ö4 “*Evet değer eğitimi yaklaşımlarını uygulama konusunda ek kaynaklardan ve öğrenme alanı ile ilgili değerleri aktarırken etkinlik örneklerinden yararlanıyorum.*” ifadesi ile ihtiyaç duyma alt temasını vurgulamaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe bazen ihtiyaç duyan Ö3 “*Bazı durumlarda güncel olan yeni olayları akıllı tahtada göstermekte ve EBA’den yararlanmaktayım. Böylece öğrenme daha etkili ve kalıcı oluyor.*” ifadesi ile bazen ihtiyaç duyma alt temasını vurgulamaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duymayan Ö5 “*İhtiyaç duymuyorum.*” ifadesi ile ihtiyaç duymama alt temasını vurgulamaktadır.

Ders kitabında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler duyarlılık, dayanışma, bilimsellik, sorumluluk, saygı olmak üzere beş temada toplanmış tablo 120’de gösterilmiştir.

Tablo 120.

5. Sınıf Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Duyarlılık	3
Dayanışma	2
Bilimsellik	2
Sorumluluk	1
Saygı	1

Tablo 120 incelendiğinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde Ders kitabında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin duyarlılık, dayanışma, bilimsellik, sorumluluk, saygı alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Duyarlılık 3, dayanışma 2, bilimsellik 2, sorumluluk 1, saygı 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 120 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu duyarlılık alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı dayanışma ve bilimsellik alt temalarını vurguladığı tespit edilmiştir. Sorumluluk ve saygı alt temalarının ise birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin Ö1 “*Dayanışma, yardımlaşma, duyarlılık ve bilimsellik.*” ifadelerini kullanmıştır. Ö2 ise “*Haritayı tanıyorum, iklim ve yaşamım konularında bilimsellik değeri, afetler konusunda duyarlılık, sorumluluk değerlerinin metnin genelinde yer aldığını düşünüyorum.*” ifadeleri ile öğrenme alanında yer alan değerleri vurgulamaktadır.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumu:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli ve yeterli değil olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 121’de gösterilmiştir.

Tablo 121.

5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumu

Alt Tema	Frekans
Yeterli	4
Yeterli değil	1

Tablo 121 incelendiğinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli, yeterli değil alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 4, yeterli değil 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 121 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bir öğretmen tarafından yeterli değil alt teması vurgulanmıştır.

Aşağıda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö3 “Ders kitabı için yeterli çünkü fazla ayrıntı öğrenciyi sıkmakta ve ders işlenişini olumsuz etkilemektedir.” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir. Ö2 ise “Yukarıda bahsettiğimiz değerler konusunda farkındalık oluşturmak, dikkat çekmek adına yeterli olduğunu düşünüyorum” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Ö1 “Değerler eğitimi sınıf içerisinde anlatılarak değil anlatılanları yaşanılarak birebir görerek yapılabilecek bir eğitimidir.” ifadesi ile yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri yaşayarak öğrenme, kitap yeterli, video linki, haber linki, edebi eser, görselleri artırma olmak üzere altı alt temada toplanmış tablo 122’de gösterilmiştir.

Tablo 122.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt Tema	Frekans
Yaşayarak öğrenme	1
Kitap yeterli	1
Video linki	1
Haber linki	1
Edebi eser	1
Görselleri artırma	1

Tablo 122 incelendiğinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin yaşayarak öğrenme, kitap yeterli, video linki, haber linki, edebi eser, görselleri artırma alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Yaşayarak öğrenme 1, kitap yeterli 1, video linki 1, haber linki 1, edebi eser 1, görselleri artırma 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 122 incelendiğinde öğretmenlerin tamamı farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Yaşayarak öğrenme, kitap yeterli, video linki, haber linki, edebi

eser, görselleri artırma alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Yaşayarak öğrenme alt teması Ö2 tarafından “*Okul bahçesine çıkarır bahçe temizliği yaptırırdım. Hem dayanışma hem de duyarlılığı birebir yaşayarak öğrenmelerini sağlardım*” cümlesi ile ifade edilmektedir.

Video linki ve haber linki alt temaları Ö1 “*Bu konuda video ya da haber linkleri ekleyebilirdim.*” cümlesi ile ifade edilmektedir.

Edebi eser alt teması Ö3 tarafından “*Günlük hayat, tanınmış kişiler ve yaşanmış olaylar hikaye, masal gibi edebi türlerle desteklenebilir.*” cümlesi ile ifade edilmektedir.

Görselleri artırma alt teması Ö4 tarafından “*Çevremizde ve dünyada (yakından uzağa) yakın zamanda yaşanan doğal afetler ve yardımlaşma ile ilgili görseller daha fazla ön plana çıkarabilirdim.*” cümlesi ile ifade edilmektedir.

Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler metin içinde yer alma, görsellerin içinde yer alma olmak üzere iki alt temada toplanmış ve tablo 123’de gösterilmiştir.

Tablo 123.

5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Metin içinde yer alma	5
Görsellerin içinde yer alma	4

Tablo 123 incelendiğinde bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değerlerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal

bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin metin içi, görsel alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Metin içi 5, görsel 4 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 123 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla metin içinde yer alma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimini görsel içinde yer alma alt teması olarak vurgulamaktadır.

Aşağıda bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin hem metin içinde hem de görsel olarak yer aldığını Ö2 “Dürüstlük: 100. Sayfada yer alan görseller, 101. sayfada yer alan haber, değer ile ilişkilidir. Çalışkanlık: 107. sayfada karikatür, 109 ve 111. sayfada yer alan görseller değer ile ilişkilidir. Bilim etiği: sayfa 110,111 ve 112. sayfada ise bu değerle ilgili kavramlar araştırma yapıyorum bölümünde yer almaktadır.” cümleleri ile ifade etmektedir.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma ve ihtiyaç duymama olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 124’de gösterilmiştir.

Tablo 124.

5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	3
İhtiyaç duymama	2

Tablo 124 incelendiğinde bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma, ihtiyaç duymama alt temada toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 3, ihtiyaç duymama 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 124 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla ihtiyaç duyma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyma durumunu ihtiyaç duymama alt teması olarak vurgulamaktadır.

Aşağıda bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyduğunu Ö3 “*Bilimsel etik ile ilgili örnek verecek olursam: bilimsel hırsızlık ile ilgili gazete kupürü ve TV haber videolarında yararlanıyorum.*” ifadeleri ile vurgulamaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duymayan Ö1 “*Ek bilgi ve desteğe ihtiyaç duymadım günlük hayattan örnekler vererek vurguyu arttırmaya çalıştım.*” ifadeleri ile vurgulamaktadır.

Ders kitabında bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler bilim etiği, çalışkanlık, dürüstlük, bilimsellik, sorumluluk, aile birliğine önem verme, saygı olmak üzere yedi alt temada toplanmış tablo 125’de gösterilmiştir.

Tablo 125.

5. Sınıf Ders Kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt Tema	Frekans
Bilim Etiği	4
Çalışkanlık	4
Dürüstlük	4
Bilimsellik	2
Sorumluluk	1
Aile Birliğine Önem Verme	1
Saygı	1

Tablo 125 incelendiğinde bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde Ders kitabında bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin bilim etiği, çalışkanlık, dürüstlük, bilimsellik, sorumluluk, aile birliğine önem verme, saygı alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Bilim etiği 4, çalışkanlık 4, dürüstlük 4, bilimsellik 2, sorumluluk 1, aile birliğine önem verme 1, saygı 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 125 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu bilim etiği, çalışkanlık, dürüstlük alt temalarını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı bilimsellik alt temasını vurguladığı tespit edilmiş. Sorumluluk, aile birliğine önem verme, saygı alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerleri Ö1 “*Bilimsellik, sorumluluk, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, dürüstlük, bilim etiği değerlerinin metin içinde ve görsellerle yer verildiğini düşünüyorum. Mesela aile birliğine önem verme değeri internet kullanımı konusunda vurgulanmış aile bireyleriyle iletişim kurmamalar ve internet kullanımları güzel bir görsel kullanılarak vurgulanmıştır.*” şeklinde ifade etmektedir.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli ve yeterli değil olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 129’da gösterilmiştir.

Tablo 126.

5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler

Alt Tema	Frekans
Yeterli	4
Yeterli Değil	1

Tablo 126 incelendiğinde bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli, yeterli değil alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 4, yeterli değil 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 126 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bir öğretmen tarafından yeterli değil alt teması vurgulanmıştır.

Aşağıda bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö3 “Yeterli çünkü akademik dürüstlük, bilim etiği ve emeğe saygı değerleri 5. Sınıf düzeyinde yeterince verilmektedir.” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Ö2 “ Bu ünite değerler eğitiminin parçasını ele almıştır. (dürüstlük, bilim etiği, bilimsellik, çalışkanlık) yeterli değil sınırlıdır.” cümlesi ile yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri kitap yeterli, afiş, edebi tür, örnek olay, güncel haber, karikatür olmak üzere altı alt temada toplanmış tablo 127’de gösterilmiştir.

Tablo 127.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt Tema	Frekans
Kitap yeterli	2
Afiş	1
Edebi tür	1
Örnek olay	1
Güncel haber	1
Karikatür	1

Tablo 127 incelendiğinde bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin kitap yeterli, afiş, edebi tür, örnek olay, güncel haber, karikatür alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Kitap yeterli 2, afiş 1, edebi tür 1, örnek olay 1, güncel haber 1, karikatür 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 127 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu kitap yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında diğer öğretmenlerin hepsi farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Afiş, edebi tür, örnek olay, güncel haber, karikatür alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanının işlenmesi sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Kitap yeterli alt teması Ö1 tarafından “*Güncel konulara değinilmiştir. Ben olsam şunu da yapardım dediğim bir şey yok.*” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Afiş alt teması Ö2 tarafından “*Ben her ünite için bir afiş hazırlardım. O ünite içerisinde vermek istediğimiz temel değerleri bir slogan eliğinde afişlere yerleştirirdim. Hem dikkat çekici hem de akılda kalıcı olmalarını sağlardım.*” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Edebi tür ve örnek olay alt temaları Ö3 tarafından “*Daha fazla görsel, tanınmış kişilerin hayatından örnekler, olumsuz örnekler ve edebi türler yer alabilir.*” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Güncel haber ve karikatür alt temaları Ö4 tarafından “*Öğrenme alanı güncellikle yakından ilintili olduğu için güncel haber ve karikatürlerle destekleme*

yapar, öğrenciyi değer analizi yöntemiyle bilimsel inceleme yapmaya teşvik ederdim.” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler metin içinde yer alma, görsellerin içinde yer alma olmak üzere iki alt temada toplanmış ve tablo 128’de gösterilmiştir.

Tablo 128.

5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Metin içinde yer alma	5
Görsellerin içinde yer alma	5

Tablo 128 incelendiğinde üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değerlerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin metin içi, görsel alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Metin içi 5, görsel 5 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 128 incelendiğinde öğretmenlerin hepsi hem metin içinde yer alma hem de görsel içinde yer alma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin hem metin içinde hem de görsel olarak yer aldığını Ö1 “sorumluluk değeri görsellerden ve metinlerden yararlanılarak verilmeye çalışılmıştır. Örneğin sayfa 124’de tatilcilerin yardımına köylülerin koşması ile ilgili metin ve resim yer almaktadır. Yine sayfa 130’da geri dönüşüm kutusu resmi verilerek sorumluluk değeri kazandırılmaya çalışılmıştır. Sayfa 131’de zengin iş adamı Can Nuridemirağa’nın ilk uçak fabrikası kurma girişimi ülkesine karşı sorumluluğuna örnektir. Sayfa 136’daki metinde tüketici haklarıyla ilgili

sorumluluklarımızdan bahsedilmektedir.” cümleleri ile ifade etmektedir. Ö2 ise “Hem metin içinde hem de görsellerle yer verilmiştir. Örneğin doğayı koruma, ağaçları koruma konusunda (kağıdın macerası) sorumluluk değerine yer verilmiştir.” cümlesiyle vurgulanmıştır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma ve ihtiyaç duymama olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 129’da gösterilmiştir.

Tablo 129.

5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	4
İhtiyaç duymama	1

Tablo 129 incelendiğinde üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma, ihtiyaç duymama alt temada toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 4, ihtiyaç duymama 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 129 incelendiğinde öğretmenlerin en fazla ihtiyaç duyma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bir öğretmen ise değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyma durumunu ihtiyaç duymama alt teması olarak vurgulamaktadır.

Aşağıda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyduğunu Ö4 “Günlük hayattan daha fazla örnekten yararlanmaktayım. Örnek video, haber ve bilgi notu da kullanmaktayım.” ifadeleri ile vurgulamaktadır. Ö5

ise “Akıllı tahta vasıtası ile video ve görsel yönden daha da zenginleştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.” ifadeleri ile vurgulamaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duymayan Ö3 “Hayır gerek duymuyorum.” ifadeleri ile vurgulamaktadır.

Ders kitabında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler sorumluluk, tasarruf, çalışkanlık, duyarlılık, girişimcilik, bilimsellik, iş birliği, faydalı olma, vatanseverlik üzere dokuz alt temada toplanmış tablo 130’da gösterilmiştir.

Tablo 130.

5. Sınıf Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt Tema	Frekans
Sorumluluk	3
Tasarruf	3
Çalışkanlık	2
Duyarlılık	1
Girişimcilik	1
Bilimsellik	1
İş Birliği	1
Faydalı olma	1
Vatanseverlik	1

Tablo 130 incelendiğinde üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde Ders kitabında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin sorumluluk, tasarruf, çalışkanlık, duyarlılık, girişimcilik, bilimsellik, iş birliği, faydalı olma, vatanseverlik alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Sorumluluk 3, tasarruf 3, çalışkanlık 2, duyarlılık 1, girişimcilik 1, bilimsellik 1, iş birliği 1, faydalı olma 1, vatanseverlik 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 130 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu sorumluluk, tasarruf alt temalarını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı çalışkanlık alt temasını vurguladığı tespit edilmiş. Duyarlılık,

girişimcilik, bilimsellik, iş birliği, faydalı olma, vatanseverlik alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerleri Ö1 “*Sayfa 118 ve 119’da çalışkanlık değeri verilmeye çalışılmış. Sayfa 124’de tatilcilerin yardımına köylülerin koşması duyarlılık değeriyle ilgilidir. 131 ve 132’de Nuridemirağa’nın yaptığı çalışmalar duyarlılık değeriyle ilgilidir.*” şeklinde ifade etmektedir. Ö2 ise “*Ekonomi için yeni fikirler/ ekonomi ve yaşamın konularına girişimcilik ve çalışkanlık değeri, üretim serüveni konusunda tasarruf ve sorumluluk değerine yer verilmiştir.*” şeklinde ifade etmektedir. Ö3 ise “*Gördüğüm kadarıyla sayfa 124, 130, 134 ve 135. Sayfalarda yer alan görsel ve metinlerin içerisinde bilimsellik değeri ile ilgili ifadeler yer almaktadır.*” şeklinde ifade etmektedir. Ö4 ise “*Sorumluluk, işbirliği, tasarruf, faydalı olma vatanseverlik değeri metin içinde gizil olarak verilmektedir.*” şeklinde ifade etmektedir.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli ve yeterli değil olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 131’de gösterilmiştir.

Tablo 131.

5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanının Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumuna İlişkin Görüşler

Alt Tema	Frekans
Yeterli Değil	3
Yeterli	1

Tablo 131 incelendiğinde üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli değil, yeterli alt

temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli değil 3, yeterli 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 131 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu yeterli değil alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bir öğretmen tarafından yeterli alt teması vurgulanmıştır.

Aşağıda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö4 “*Daha fazla değer görsellerle desteklenerek koyulabilirdi.*” cümlesi ile yeterli olmadığını ifade etmektedir. Ö5 “*sorumluluk ve tasarruf olarak buluyorum. Bütçe yönetimi konusunda öğrencilerin daha fazla bilgilendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.*” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri örnek olay, karikatür, değer aktarımı yaklaşımları, etkinlik olmak üzere dört alt temada toplanmış tablo 132’de gösterilmiştir.

Tablo 132.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt tema	Frekans
Örnek olay	2
Karikatür	1
Değer aktarımı yaklaşımları	1
Etkinlik	1

Tablo 132 incelendiğinde üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin örnek olay, karikatür, değer aktarımı yaklaşımları, etkinlik alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Örnek olay 2, karikatür 1, değer aktarımı yaklaşımları 1, etkinlik 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 132 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu örnek olay alt temasını vurguladığı tespit edilmiştir. Bunun dışında diğer öğretmenlerin hepsi farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Karikatür, değer aktarımı yaklaşımları, etkinlik alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir

Aşağıda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının işlenmesi sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Örnek olay alt teması Ö2 tarafından “*Örneğin sorumluluğunu yerine getirmeyen insanların yol açtığı sorunları gösteren örnek olaylardan bahsedirdim.*” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Karikatür alt teması Ö1 tarafından “*Karikatürlerden yararlanırdım.*” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Değer aktarımı yaklaşımları alt teması Ö3 tarafından “*Öneri olarak, değer aktarımı yaklaşımları daha fazla kullanabilir....*” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Etkinlik alt teması Ö5 tarafından “*Öğrenciler araştırma inceleme yapacak etkinliklere(çalışma kitabı) yer vererek bu konuda etkinlik yapmalarına daha fazla imkân tanırdım.*” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler metin içinde yer alma, görsel içinde yer alma olmak üzere iki alt temada toplanmış ve tablo 133’da gösterilmiştir.

Tablo 133.

5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Metin içinde yer alma	5
Görsellerin içinde yer alma	5

Tablo 133 incelendiğinde etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değerlerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler

öğretmenlerinin görüşlerinin metin içinde yer alma, görsel içinde yer alma alt temada toplandığı tespit edilmiştir. Metin içinde yer alma 5, görsel içinde yer alma 5 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 133 incelendiğinde öğretmenlerin tümü metin içinde yer alma ve görsel içinde yer alma alt temalarını vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin hem metin içinde hem de görsel içinde yer aldığını Ö1 “Özgürlük: sayfa 156’da metin ve görsellerden yararlanılmış. 158’de tablolardan ve metinden yararlanılmış. Bağımsızlık: sayfa 159’da şiir verilmiş. Sayfa 161’de bağımsızlık sembollerinden biri olan TBMM’nin resmi verilmiş .” şeklinde ifade etmektedir. Ö2 ise “Metin içinde bahsedildiği gibi görsellere de yer verilmiştir. Özgürlük değeri ile ilgili olarak özgürlüklerimizi yansıtan görsellere yer verilebilirdi. Bağımsızlık değeri için anlatım ve görselleri yeterli buluyorum.” ifadeleri ile metin içinde ve görsel içinde yer alma alt temaları vurgulanmaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma olmak üzere bir alt temada toplanmış tablo 134’de gösterilmiştir.

Tablo 134.

5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	5

Tablo 134 incelendiğinde etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma alt temada toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 5 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 134 incelendiğinde öğretmenlerin hepsi ihtiyaç duyma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyan Ö3 “*Bazı durumlarda ülkelerin temel hak ve özgürlüklere verdiği önem ile ilgili EBA veya diğer eğitim sitelerinin kaynaklarından görsel ve video şeklinde yararlanıyorum.*” ifadesi ile ihtiyaç duyma alt temasını vurgulamaktadır.

Ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, saygı, özgürlük, çalışkanlık, sevgi, eşitlik, dayanışma, bağımsızlık, hoşgörü, görev bilinci olmak üzere on üç temada toplanmış tablo 135’de gösterilmiştir.

Tablo 135.

5. Sınıf Ders Kitabında Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Duyarlılık	3
Sorumluluk	3
Yardımseverlik	3
Vatanseverlik	3
Saygı	2
Özgürlük	2
Çalışkanlık	1
Sevgi	1
Eşitlik	1
Dayanışma	1
Bağımsızlık	1
Hoşgörü	1
Görev bilinci	1

Tablo 135 incelendiğinde etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde Ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, saygı, özgürlük, çalışkanlık, sevgi, eşitlik,

dayanışma, bağımsızlık, hoşgörü, görev bilinci alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Duyarlılık 3, sorumluluk 3, yardımseverlik 3, vatanseverlik 3, saygı 2, özgürlük 2, çalışkanlık 1, sevgi 1, eşitlik 1, dayanışma 1, bağımsızlık 1, hoşgörü 1, görev bilinci 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 135 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik alt temalarını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı saygı, özgürlük alt temalarını vurguladığı tespit edilmiştir. Çalışkanlık, sevgi, eşitlik, dayanışma, bağımsızlık, hoşgörü, görev bilinci alt temalarının ise birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin Ö1 “Sayfa 150, 151’de duyarlılık, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerinden bahsedilmektedir. 154’deki gazete haberi çalışkanlık değeri ile ilgilidir. 159’da vatanseverlik değerinden bahsedilmektedir.” ifadelerini kullanmıştır. Ö2 ise “Halka hizmet edenler konusunda saygı sevgi, vatanseverlik, yardımseverlik, duyarlılık. yaşadığım yer ve yönetimi; sorumluluk, duyarlılık. Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü konusunda; eşitlik, yardımseverlik, dayanışma, özgürlük, değerine yer verilmiştir. Bu değerler için görseller kullanılmış ve metin içinde yer verilmiştir.” ifadeleri ile öğrenme alanında yer alan değerleri vurgulamaktadır. Ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin Ö3 “Örneğin sayfa 160’da yer alan çocuk resmi ve içerisinde yer alan yazı bağımsızlık değeri, sayfa 156 ve 157’deki görseller de özgürlük değeri ile ilişkilidir.” ifadelerini kullanmıştır. Ö4 ise “Sorumluluk, saygı, hoşgörü, vatanseverlik, görev bilinci değerleri metin içine yerleştirilerek aktarılmaya çalışılmaktadır.” ifadeleri ile öğrenme alanında yer alan değerleri vurgulamaktadır.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumu:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli ve yeterli değil olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 136’da gösterilmiştir.

Tablo 136.

5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumu

Alt Tema	Frekans
Yeterli	3
Yeterli değil	2

Tablo 136 incelendiğinde etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli, yeterli değil alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 3, yeterli değil 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 136 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bir öğretmen tarafından yeterli değil alt teması vurgulanmıştır.

Aşağıda etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö3 “*Yukarıda bahsettiğim değerler için yeterli olduğunu düşünüyorum. Üzerinde konuşularak farkındalık oluşturabiliyoruz.*” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir. Ö2 ise “*Evet yeterli buluyorum ancak yakın zamanda yaşanan olaylar ile ilgili örnekler özellikle bağımsızlık değerinin vurgulanması açısından artırılabilir.*” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Ö1 “*Yeterli değildir. Daha fazla yer verilebilir.*” ifadesi ile yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri hikaye, görselleri artırma, karikatür, kavram haritası, etkinlik, kitap yeterli, örnek olay olmak üzere yedi alt temada toplanmış tablo 137’de gösterilmiştir.

Tablo 137.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt tema	Frekans
Hikaye	2
Görselleri artırma	2
Karikatür	1
Kavram haritası	1
Etkinlik	1
Kitap yeterli	1
Örnek olay	1

Tablo 137 incelendiğinde etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin hikaye, görselleri artırma, karikatür, kavram haritası, etkinlik, kitap yeterli, örnek olay alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Hikaye 2, görselleri artırma 2, karikatür 1, kavram haritası 1, etkinlik 1, kitap yeterli 1, örnek olay 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 137 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu hikaye, görselleri artırma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında karikatür, kavram haritası, etkinlik, kitap yeterli, örnek olay alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda etkin vatandaşlık öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Etkinlik, görselleri artırma, kavram haritası ve hikaye alt temaları Ö1 tarafından “*Değer etkinliklerine daha fazla yer verirdim. Fotoğraf, karikatürler, kavram haritaları, hikayeler vs.*” cümlesi ile ifade edilmektedir.

Kitap yeterli alt teması Ö2 tarafından “Yeterli olduğunu düşünüyorum.” cümlesi ile ifade edilmektedir.

Örnek olay alt teması Ö4 tarafından “15 Temmuz gibi yakın tarihte yaşadığımız olaylar, farklı ülkelerdeki uygulamaları kullanabilirdim.” cümlesi ile ifade edilmektedir.

Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler:

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler metin içinde yer alma, görsel içinde yer alma, soruda yer alma olmak üzere üç alt temada toplanmış ve tablo 138’de gösterilmiştir.

Tablo 138.

5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Değer İfadelerinin Ders Kitabında Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Metin içinde yer alma	5
Görsellerin içinde yer alma	4
Soruda yer alma	1

Tablo 138 incelendiğinde küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değerlerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin metin içinde yer alma, görsel içinde yer alma, soruda yer alma alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Metin içinde yer alma 5, görsel içinde yer alma 5, soruda yer alma 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 138 incelendiğinde öğretmenlerin çoğu metin içinde yer alma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı görsellerin içinde yer alma alt temasını vurguladığı tespit edilirken bir öğrenmen ise soruda yer lama alt temasını vurguladığı tespit edilmiştir.

Aşağıda küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer ifadelerinin hem metin içinde hem de görsel içinde yer aldığını Ö1 “168, 169’da metinlerden ve görsellerden, 170’de metin ve görsellerden, 178’de

metin ve görsellerden, 181’de görsellerden, 182’de metin ve görsellerden yararlanılmıştır.” şeklinde görüşlerini ifade etmektedir.

Soruda yer alma alt teması Ö2 tarafından “Metin içi ve metin sonlarında sorularla yer verilmiştir.” ifadeleri ile vurgulanmaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin görüşler ihtiyaç duyma ve ihtiyaç duymama olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 139’da gösterilmiştir.

Tablo 139.

5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Değer Kazandırmada Ders Kitabı Haricinde Ek Bilgi Ya Da Desteğe İhtiyaç Durumuna İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
İhtiyaç duyma	4
İhtiyaç duymama	1

Tablo 139 incelendiğinde küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin ihtiyaç duyma ve ihtiyaç duymama alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. İhtiyaç duyma 4, ihtiyaç duymama 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 139 incelendiğinde öğretmenlerin çoğu ihtiyaç duyma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bir öğretmen tarafından ihtiyaç duymama alt teması vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyan Ö5 “Müze ziyaretleri ve sanal ziyaretler kapsamında çalışmalar yapılmalıdır.” ifadesi ile ihtiyaç duyma alt temasını vurgulamaktadır. Ö2 ise “Kültürel mirasa duyarlılık değeri ile ilgili ek bilgi verdim. Yakın çevremizde zarar gören eserlerden bahsettik bunların ne kadar önemli izler taşıdığını,

gördüğümüz zaman ne kadar beğendiğimizi ve eğer zarar verilmemiş olsaydı daha çok hoşumuza gideceğini ve de gelecek nesillere aynı güzellikte bırakabilmenin öneminden bahsettim. Bu konuda da toplum olarak çok eksiklerimiz olduğunu düşünüyorum. O yüzden sadece metinden okuyup geçmek değil de çocukların bunlar üzerinde düşünmelerini sağlamaya çalışıyorum.” ifadesi ile ihtiyaç duyma alt temasını vurgulamaktadır.

Değer kazandırmada ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duymayan Ö1 “*Bu değeri kazandırırken ek etkinliğe ihtiyaç duymadım kitabın yeterli olduğunu düşünüyorum.”* ifadesi ile ihtiyaç duymama alt temasını vurgulamaktadır.

Ders kitabında küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler:

Ders kitabında küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin görüşler duyarlılık, saygı, çalışkanlık, barış, sorumluluk, sevgi, hoşgörü, vatanseverlik olmak üzere sekiz temada toplanmış tablo 140’da gösterilmiştir.

Tablo 140.

5. Sınıf Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanında Yer Alan Değerlere İlişkin Görüşler

Alt tema	Frekans
Duyarlılık	5
Saygı	4
Çalışkanlık	3
Barış	2
Sorumluluk	2
Sevgi	2
Hoşgörü	1
Vatanseverlik	1

Tablo 140 incelendiğinde küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde Ders kitabında küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin duyarlılık, saygı, çalışkanlık, barış, sorumluluk, sevgi, hoşgörü, vatanseverlik alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Duyarlılık 5, saygı 4, çalışkanlık 3, barış 2, sorumluluk 2, sevgi 2, hoşgörü 1, vatanseverlik 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 140 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu duyarlılık, saygı, çalışkanlık alt temalarını vurguladığı tespit edilmiştir. Bunun dışında öğretmenlerin önemli bir kısmı barış sorumluluk sevgi alt temalarını vurguladığı tespit edilmiştir. Hoşgörü ve vatanseverlik alt temalarının ise birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ders kitabında küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin Ö1 “Sayfa 168 ve 169’daki metinlerde çalışkanlık değerinden bahsedilmektedir. Sayfa 175’deki konuşma metinlerinde saygı, duyarlılık ve barış değerlerinden bahsedilmektedir sayfa 178’de sorumluluk değerinden bahsedilmektedir. 184’deki haber çalışkanlık ve duyarlılıkla ilgilidir.” ifadeleri ile öğrenme alanında yer alan değerleri vurgulamaktadır. Ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin Ö2 “Yaşadığım yerin ekonomiye katkısı/ ticaret ve teknoloji konularında çalışkanlık değeri, turizm ön yargıları değiştiriyor konusunda; barış, sevgi, saygı değerine metin içinde görsellerle desteklenerek yer verilmiştir.” ifadelerini kullanmıştır. Ö3 ise “MEB Sosyal Bilgiler ders kitabının 170, 175 ve 176. Sayfalarında yer alan görseller kültürel mirasa duyarlılık değerinin aktarımı ile yakından ilişkilidir.” ifadeleri ile öğrenme alanında yer alan değerleri vurgulamaktadır. . Ders kitabında etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlere ilişkin Ö4 “Sorumluluk, hoşgörü, saygı, sevgi, kültürel mirasa duyarlılık, vatanseverlik, farklılıklara saygı değerleri yer almaktadır.” ifadelerini kullanmıştır.

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumu:

Ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin görüşler yeterli ve kısmen yeterli olmak üzere iki alt temada toplanmış tablo 141’de gösterilmiştir.

Tablo 141.

5. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Değerler Eğitimi Açısından Yeterlilik Durumu

Alt Tema	Frekans
Yeterli	4
Kısmen yeterli	1

Tablo 141 incelendiğinde küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin yeterli, yeterli değil alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Yeterli 3, yeterli değil 2 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 141 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu yeterli alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bir öğretmen tarafından kısmen yeterli alt teması vurgulanmıştır.

Aşağıda küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Ö2 “*Değerler eğitimi açısından yeterli buluyorum. Güzel açıklamalarda bulunulmuş, verilen örnek metinler etkileyici görsellerde dikkat çekici.*” cümlesi ile yeterli olduğunu ifade etmektedir.

Ö3 “*Kısmen yeterli buluyorum, öğretmenin biraz daha etkinlik tasarlamasını ve uygulama sürecini kolaylaştırma açısından konunun yoğunluğu azaltılmalı.*” ifadesi ile yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri:

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabında değerlerin yer alma biçimine ilişkin görüşleri gezi, sanal müze, görselleri artırma, karikatür, kavram haritası, örnek olay olmak üzere altı alt temada toplanmış tablo 142’de gösterilmiştir.

Tablo 142.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Değerlerin Yer Alma Biçimine İlişkin Görüşleri

Alt tema	Frekans
Gezi	2
Sanal müze	2
Görselleri artırma	2
Karikatür	1
Kavram haritası	1
Örnek olay	1

Tablo 142 incelendiğinde küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabındaki değerleri vurgulamak için yapılması gerekenlere ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin gezi, sanal müze, görselleri artırma, karikatür, kavram haritası, örnek olay alt temalarında toplandığı tespit edilmiştir. Gezi 2, sanal müze 2, görselleri artırma 2, karikatür 1, kavram haritası 1, örnek olay 1 kez yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 142 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu gezi, sanal müze, görselleri artırma alt temasını vurgulandığı tespit edilmiştir. Bunun dışında karikatür, kavram haritası, örnek olay alt temaları birer öğretmen tarafından vurgulandığı tespit edilmiştir.

Aşağıda küresel bağlantılar öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabının değerler eğitimi açısından yeterlilik durumuna ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ait doğrudan alıntılar verilmiştir:

Gezi ve sanal gezi alt temaları Ö2 tarafından “*Yöresel ve bölgesel mekanlarla ilgili farkındalığı ve duyarlılığı vurgulamak açısından gezi önerileri ve uzak yerler ile ilgili e sanal gezi ortamlarının kullanılmasını sağladım.*” cümlesi ile ifade edilmektedir.

Görselleri arttırma ve örnek olay alt temaları Ö4 tarafından “*Daha fazla görsel öğeler, güncel örnek olaylar ve karşımıza her an çıkabilecek durumlardan faydalanabilirdim.*” cümlesi ile ifade edilmektedir.

Karikatür ve kavram haritası alt temaları Ö1 tarafından “*Kavram haritaları ve kavram karikatürlerinden yararlanırdım.*” cümlesi ile ifade edilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde sırasıyla birinci, ikinci ve üçüncü alt probleme ait tartışma sonuç ve uygulayıcılara yönelik öneriler ile araştırmacılara yönelik öneriler hakkında bilgi verilecektir.

Tartışma ve Sonuç

Temel amacı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değer ifadelerinin sosyal bilgiler ders kitaplarına nasıl yansıdığını ortaya koymak olan çalışmanın alt problemleri doğrultusunda Talim Terbiye Kurulu onaylı okullarda okutulması uygun görülen ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiştir. 16 tane 4. sınıf öğretmeni ve 10 tane 5. Sınıf sosyal bilgiler öğretmeni ile her öğrenme alanı sonrası görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde öğretmenlere 6 soru sorulmuştur. Yapılan görüşmeler ve analizler araştırmanın alt problemleri doğrultusunda incelenmiş elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın birinci alt problemi olan “sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değer ifadelerinin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma biçimi nasıldır?” sorusu doğrultusunda *4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İçerik ve Görsel Açısından İncelenmiştir*. Bu doğrultuda ulaşılan tartışma ve sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Birey ve toplum öğrenme alanında öğretim programında yer alan saygı ve sorumluluk değerlerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Bu öğrenme alanında en çok saygı değerinin vurgulanırken az bir kısımda sorumluluk değerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Değerlerin yer alma biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir.

Birey ve toplum öğrenme alanı için öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinden özgürlük, çalışkanlık ve duyarlılık değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında en çok özgürlük

değeri vurgulanmaktadır. Değerin yer alma biçimi sadece metin içi olarak belirlenmiştir, görsel materyalde bu değerlere yer verilmediği tespit edilmiştir.

Kültür ve miras öğrenme alanında öğretim programında yer alan duyarlılık, vatanseverlik ve aile birliğine önem verme değerlerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Bu öğrenme alanında en çok duyarlılık değeri vurgulanmaktadır. Duyarlılık değeri ise kültürel mirasa duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında kültürel mirasa duyarlılık değeri hem metin içinde hem görsel materyalde oldukça zengin bir şekilde yer almaktadır. Vatanseverlik ve aile birliğine önem verme değerleri duyarlılık değerine göre daha az yer verilmesine rağmen yine de sayıca fazla vurgulandığı tespit edilmiştir. İki değerde hem metin içinde hem de görsel materyalde dengeli biçimde yer aldığı belirlenmiştir.

Kültür ve miras öğrenme alanında öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinin yer almadığı tespit edilmiştir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında öğretim programında yer alan duyarlılık değerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Duyarlılık değeri ise doğal çevreye duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Değerlerin yer alma biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı için öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinden sorumluluk değerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Sorumluluk değeri öğretim programının bu öğrenme alanı için önerdiği duyarlılık değerinden daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Değerin yer alma biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir.

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında öğretim programında yer alan bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık değerlerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Bu öğrenme alanında en çok bilimsellik değerinin vurgulanırken az bir kısımda duyarlılık değerinin yer aldığı tespit edilmiştir. İki değerde hem metin içinde hem de görsel materyalde dengeli biçimde yer aldığı belirlenmiştir.

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı için öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinden çalışkanlık, aile birliğine

önem verme, bilim etiği değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında en çok çalışkanlık değerinin vurgulanmaktadır. Çalışkanlık ve bilim etiği değerleri sadece metin içinde vurgulanırken; aile birliğine önem verme değeri daha çok metin içinde az bir kısımda ise görsel materyalde vurgulandığı tespit edilmiştir.

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında öğretim programında yer alan tasarruf, sorumluluk değerlerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Bu öğrenme alanında en çok tasarruf değerinin vurgulanırken az bir kısımda sorumluluk değerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Değerlerin yer alma biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir.

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı için öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinden yardımseverlik değerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Değerin yer alma biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında öğretim programında yer alan sorumluluk, bağımsızlık değerlerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Bu öğrenme alanında en çok sorumluluk değerinin vurgulanırken az bir kısımda bağımsızlık değerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Değerlerin yer alma biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanı için öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinden vatanseverlik, dayanışma, özgürlük değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında en çok vatanseverlik değerinin vurgulanmaktadır. Özgürlük ve dayanışma değerleri sadece metin içinde vurgulanırken; vatanseverlik değeri daha çok metin içinde az bir kısımda ise görsel materyalde vurgulandığı tespit edilmiştir.

Küresel bağlantılar öğrenme alanında öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık, saygı değerlerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Bu öğrenme alanında en çok kültürel mirasa duyarlılık değerinin vurgulanırken az bir kısımda saygı değerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Değerlerin yer alma biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir.

4. sınıf ders kitabı incelemesi sonucunda değer ifadelerinin ders kitaplarında yer alma biçim olarak daha çok metin içinde yer aldıkları belirlense

de değerlere görsel materyalde de yeterince yer verildiği saptanmıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda öğrenme alanlarının içeriği doğrultusunda önerilen değer ifadelerinin ders kitaplarında vurgulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Topkaya, 2011 çalışmasında 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarını programdaki değerlerin yansıma düzeyinin değerlendirmesini yapmış. Araştırma sonucunda değerlerin 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları, en fazla gerçek görsel materyal (%31,6) ve düz metin (%31) aracılığıyla değerlere yer verildiği görülürken; gazete haberi ve yardımcı görsel materyal (%7,7), bilgi kutucuğu ve şiir (%5), mektup ve hikâye (% 4,2), fıkra (% 2,1), günlük ve internet haberi (% 0,7) şeklinde de değerlere ders kitaplarında yer verildiği görülmektedir. Elde edilen sonuçlar araştırmanın sonucuyla benzerlik göstermiş değerlere ders kitaplarında en çok metin içinde yer verildiği tespit edilmiştir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değer ifadelerinin 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma biçimi nasıldır?” sorusu doğrultusunda *5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçerik ve Görsel Açısından İncelenmiştir*. Bu doğrultuda ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Birey ve toplum öğrenme alanında öğretim programında yer alan sorumluluk, bilimsellik, aile birliğine önem verme değerlerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Bu öğrenme alanında en çok sorumluluk değerinin vurgulanırken az bir kısımda bilimsellik, aile birliğine önem verme değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Değerlerin yer alma biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir.

Birey ve toplum öğrenme alanı için öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinden eşitlik, duyarlılık, yardımseverlik, dayanışma, sevgi, özgürlük, saygı ve çalışkanlık değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında en çok eşitlik değerinin vurgulanmıştır. Özgürlük değeri sadece metin içinde vurgulanırken; eşitlik, duyarlılık, yardımseverlik,

dayanışma, sevgi, saygı ve çalışkanlık değerleri daha çok metin içinde az bir kısımda ise görsel materyalde vurgulandığı tespit edilmiştir.

Kültür ve miras öğrenme alanında öğretim programında yer alan duyarlılık, estetik değerlerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Bu öğrenme alanında en çok duyarlılık değerinin vurgulanmaktadır. Duyarlılık değeri ise kültürel mirasa duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Duyarlılık değeri yer alma biçimi olarak daha çok metin içi iken daha az kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir. Estetik değeri ise daha çok görsel materyalde vurgulanırken az bir kısmı metin içinde vurgulandığı belirlenmiştir.

Kültür ve miras öğrenme alanı için öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinden dayanışma, saygı, duyarlılık, yardımseverlik, bilimsellik değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında en çok dayanışma değerinin vurgulanmıştır. Saygı, duyarlılık, yardımseverlik, bilimsellik değerleri sadece metin içinde vurgulanırken; dayanışma değeri daha çok metin içinde az bir kısımda ise görsel materyalde vurgulandığı tespit edilmiştir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında öğretim programında yer alan duyarlılık değerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Duyarlılık değeri ise doğal çevreye duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Değerlerin yer alma biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı için öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinden yardımseverlik, duyarlılık değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Duyarlılık değeri ise doğal çevreye duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında yardımseverlik ve duyarlılık değerleri eşit sayıda vurgulanmıştır. Değerin yer alma biçimi sadece metin içi olarak belirlenmiştir, görsel materyalde bu değerlere yer verilmediği tespit edilmiştir.

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında öğretim programında yer alan çalışkanlık, bilim etiği, dürüstlük değerlerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Bu öğrenme alanında en çok çalışkanlık ve bilim etiği değerleri vurgulanırken az bir kısımda dürüstlük değerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Değerlerin yer alma

biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir.

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı için öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinden duyarlılık, aile birliğine önem verme değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında en çok duyarlılık değerinin vurgulanmaktadır. Değerlerin yer alma biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir. Gül (2017) Ortaokul 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarını değerlerin varlığı ve sıklığı açısından incelediği çalışmasında bilim ve teknoloji temasında en çok evrensellik ve öz yönelim değerlerini tespit etmiştir. Bu bağlamda elde edilen sonuçların farklı olması dersin farklılığı ve incelenirken bazı alınan inceleme kriterlerinin farklılığını ortaya koymaktadır.

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında öğretim programında yer alan sorumluluk değerlerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Bu öğrenme alanında en çok sorumluluk değerinin vurgulandığı tespit edilmiştir. Değerin yer alma biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir.

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı için öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinden duyarlılık, dayanışma ve çalışkanlık değerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında en çok duyarlılık değerinin vurgulandığı tespit edilmiştir. Dayanışma ve çalışkanlık değerleri sadece metin içinde vurgulanırken; duyarlılık değeri daha çok metin içinde az bir kısımda ise görsel materyalde vurgulandığı tespit edilmiştir.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında öğretim programında yer alan bağımsızlık, özgürlük değerlerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Bu öğrenme alanında en çok bağımsızlık değerinin vurgulandığı tespit edilmiştir. Bağımsızlık değeri sadece metin içinde vurgulanırken; özgürlük değeri daha çok metin içinde az bir kısımda ise görsel materyalde vurgulandığı tespit edilmiştir.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanı için öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinden sorumluluk, yardımseverlik, duyarlılık, saygı, dayanışma değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında en çok sorumluluk değerinin vurgulanmaktadır. Sorumluluk, saygı ve

dayanışma değerleri sadece metin içinde vurgulanırken; yardımseverlik ve duyarlılık değeri daha çok metin içinde az bir kısımda ise görsel materyalde vurgulandığı tespit edilmiştir.

Küresel bağlantılar öğrenme alanında öğretim programında yer alan duyarlılık değerinin verilmesi vurgulanmaktadır. Duyarlılık değeri ise kültürel mirasa duyarlılık olarak tespit edilmiştir. Değerlerin yer alma biçimi daha çok metin içi iken az bir kısmı görsel materyalde yer aldığı belirlenmiştir.

Küresel bağlantılar öğrenme alanı için öğretim programında sosyal bilgiler dersi geneli için önerilen değer ifadelerinden saygı, sorumluluk, dayanışma, yardımseverlik değerlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında en çok saygı değerinin vurgulanmaktadır. Değerin yer alma biçimi sadece metin içi olarak belirlenmiştir, görsel materyalde bu değerlere yer verilmediği tespit edilmiştir.

Bu iki alt problem genel olarak incelendiğinde ders kitaplarının değerler yönünden oldukça zengin olduğu tespit edilmiştir. Değer ifadelerinin ders kitaplarında yer alma biçim olarak daha çok metin içinde yer aldıkları belirlense de değerlere görsel materyalde de yeterince yer verildiği saptanmıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda öğrenme alanlarının içeriği doğrultusunda önerilen değer ifadelerinin ders kitaplarında vurgulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Topkaya, 2011 çalışmasında 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarını programdaki değerlerin yansıma düzeyinin değerlendirmesini yapmış. Araştırma sonucunda değerlerin 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları, en fazla gerçek görsel materyaller (%42,1) ve düz metin (%39,1) aracılığıyla değerlere yer verildiği görülürken, yardımcı görsel materyal (%7), bilgi kutucuğu (%4), gazete haberi (%3,5), şiir, hikâye ve günlük (%1,1), mektup (%0,5) şeklinde de değerlere ders kitaplarında yer verildiği görülmektedir. İnternet haberi gibi ders kitaplarında yer alan unsurların ise değer kazanımında hiç yer almadığı görülmektedir. Elde edilen sonuçlar araştırmanın sonucuyla benzerlik göstermiş değerlere ders kitaplarında en çok metin içinde yer verildiği tespit edilmiştir. Demir ve İşcan (2007) ilköğretim 1., 2. ve 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarını değerler eğitimi açısından incelediği çalışmasında değerlerin düz yazı, şiir, öykü, masal, soru, bulmaca, bilmece, özlü söz, fotoğraflarda yer aldığı

sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca değerlerin öğretimine ilişkin etkinliklerin değer kazandırmada yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Sonuç olarak değer ifadelerinin ders kitaplarında en çok metin içinde yer aldığı söylenebilir.

Her öğrenme alanında değerlerin yer alma sıklığının aynı olmadığı tespit edilmiştir. Gül (2017) Ortaokul 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarını değerlerin varlığı ve sıklığı açısından incelediği çalışmasında değerlerin yer alma sıklığının homojen bir şekilde yer almadığını ifade etmiştir. Ayrıca tüm değerlere ders kitabında yer verilmediği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlardan ilki araştırmanın sonucuyla benzerlik gösterse de ikinci sonuç ile benzerlik göstermemektedir. Araştırmada bütün değerlere yer verildiği tespit edilmiştir. Gül (2017)'nin sonucuyla benzer olan Keskin (2015) tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitiminin incelendiği çalışmada değerlerin hepsinin ders kitaplarında homojen şekilde yer verilmediği tespit edilmiştir. Araştırma bu sonucuyla benzerlik göstermiştir. Benzer şekilde Pehlivan, Aydın ve İnnalı (2007) KKTC'de okutulan ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelendiği çalışmada değerlerin ders kitaplarında dengeli bir şekilde yer almadığı tespit edilmiştir. Schwartz'ın değer tiplerine göre incelenen çalışmanın sonucuna göre en çok evrenselcilik değerinin kullanıldığı ifade edilmiştir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan değer ifadelerinin 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alma durumuna ilişkin sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?” ifadesine ilişkin yapılan analizler doğrultusunda elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Dördüncü Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Değerlerin Yer Alma Durumlarına İlişkin Görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler 4. sınıf öğretmenlerine göre “metin içinde yer alma” , “görsellerin içinde yer alma”, “ünite adında yer alma”, “konu başlığında yer alma”, “değerlerin net biçimde olmayışı” olarak ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin çoğu “metin

içinde yer alma” ve “görsellerin içinde yer alma” ifadelerini kullandıkları tespit edilmiş, konu başlıklarında ve ünite adlarında değer ifadelerinin yer almasına daha fazla özen gösterilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında bazı öğretmenlerin değer ifadelerinin yer alma biçimine değerlerin net biçimde olmayışı olarak ifade ettiği tespit edilmiştir. İnsanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında öğretim programında bu öğrenme alanı için verilen duyarlılık değerinin daha az vurgulanırken sorumluluk değerinin daha fazla vurgulanmasında bunun bir etkisi olabileceği saptanmıştır.

Beşinci sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders kitabında Değerlerin yer alma durumlarına ilişkin görüşleri

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşler 5. Sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerine göre “metin içinde yer alma” , “görsellerin içinde yer alma” ve “soruda yer alma” olarak ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin çoğu “metin içinde yer alma” ve “görsellerin içinde yer alma” ifadelerini kullandıkları tespit edilmiştir.

3. alt problem genel olarak incelendiğinde 5. Sınıf sosyal bilgiler öğretmenleri değer ifadelerinin yer aldığı sayfaları ve bu sayfalarda hangi görsel veya hangi metin söz konusu ise daha net biçimde ortaya koymaktadır. 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmenleri 4. Sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerine göre değer ifadelerini örnekleme konusunda daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Değer ifadelerinin yer alma biçimini örneklendirme konusunda 4. Sınıf öğretmenleri 5. Sınıf öğretmenlerine göre daha başarılı olduğu tespit edilmektedir.

Değer ifadelerinin ders kitabında yer alma durumuna ilişkin 4. sınıf öğretmenlerinin bir kısmı sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değer ifadelerini doğru ifade etmedikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda öğretmenlerinin öğretim programına hakim olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerinin 4. sınıf öğretmenlerine göre değer ifadelerini doğru bir şekilde ifade ettikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda 5. sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim programına daha çok hakim oldukları söylenebilir.

Literatür incelendiğinde ders kitaplarının değerler eğitimi açısından inceleyen araştırmalardan üçünün (Kaliyeva, 2015; Gül, 2017; Pehlivan, Aydın,

İnnalı, 2017) Schwartz'ın değerler sınıflamasına göre değerlerin yer alma durumu ve sıklığı incelendiği tespit edilmiş. Türkçe alanında iki çalışmanın (Akyol, 2010; Atalay, 2013) sadece sevgi değeri üzerinde inceleme yapıldığı tespit edilmiş. Türkçe ders kitaplarında başka birçok değer yer almaktadır bu alanda başka değerlerde göz önünde bulundurulmalıdır. Literatürde dikkat çeken diğer bir husus ders kitabını kullanmakta rehber olan öğretmenler üzerine hiç bir çalışmanın yapılmadığı yönündedir. Ders kitabı öğrencilerin dersi öğrenmek için başvurduğu materyallerden olmasına karşın değerler eğitimi açısından ders kitabının öğrenciler üzerinde etkisini araştıran sınırlı sayıda çalışma (Akarsu, 2015) bulunmaktadır. Ayrıca ders kitaplarında değerler eğitimi üzerine yapılan çalışmalardan çoğunun Türkçe ders kitabı olduğu (Kahya, 2018; Gül, 2017; Pehlivan, Aydın, İnnalı, 2017; Atalay, 2013; Akyol, 2010) tespit edilirken tarih dersinde (Yıldırım, 2017; Keskin, 2015), müzik dersinde (Akarsu, 2015), İngilizce dersinde (Kaliyeva, 2015), sosyal bilgiler dersinde (Ersoy, Şahin, 2012), hayat bilgisi dersinde de (Demir, İşcan, 2007) çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. Bütün derslerde değerlerin yer aldığı göz önüne alınırsa diğer derslerde de çalışmaların yapılması önem taşımaktadır.

Alt problemler genel olarak incelendiğinde sosyal bilgiler dersinin değerler bakımından oldukça zengin olduğu ve bunun da uzun bir aradan sonra 2017 yılında güncellenen öğretim programının değer eğitimi anlayışının ders kitaplarına yansıdığı söylenebilir. Değerler eğitimi başlığının ilk kez 2005 programıyla yer aldığı ve kazandırılmasında önemli bir sorumluluğu olan sosyal bilgiler dersinin değer eğitimi bağlamında daha etkin bir şekilde yürütülmesi için aşağıda bir takım önerilerde bulunulmuştur.

ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen sonuçlara göre değer eğitimi daha etkin bir şekilde gerçekleştirmek ve alanyazına ışık tutmak amacıyla uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Araştırma sonucunda öğretmenler kitaplarda değerlerin daha çok etkinlik, örnek olay, görsellerin artırılması, karikatür, anekdot (fıkra), afiş, uyarı yazısı, kısa oyun, şiir, güncel haber, soru, kavram haritası, uygun yer ve mekan yönlendirmesi video linki, haber linki, sanal müze linki yoluyla verilmesini önermektedir. Bu doğrultuda MEB veya öğretmenler tarafından ilgili materyaller geliştirilebilir.

2. Değerler eğitimi uygulamaları için sadece kitabın yeterli olmadığı sonucu dikkat çekmektedir. Bunu güçlendirmek için görsel materyallerin geliştirilmesi öğrenme alanları doğrultusunda okul veya sınıf panolarında sergilenerek etkin bir şekilde kullanılması önerilebilir.

3. Değerlerin kitaplarda yer alma durumları ile ilgili, 4. sınıf öğretmenleri daha detaylı bilgi verirken, 5. Sınıfa derse giren sosyal bilgiler öğretmenleri daha genel ifadeler kullanmışlardır. Bu bağlamda okullarda MEB'in temel amaçlarını yansıtacak olan ders kitaplarının daha etkin bir şekilde kullanımı sağlanabilir.

4. Araştırma sonucunda 4. sınıf öğretmenlerinin öğretim programında yer alan değer ifadelerini tam bilmedikleri değer olarak öğretim programında yer almayan birçok unsuru belirttikleri tespit edilmiştir. Bu doğrultuda öğretmenlere özelde değerler eğitimi genel de ise öğretim programının diğer unsurlarının tanıtımı ile ilgili eğitimler verilebilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Literatür incelendiğinde değerler eğitiminin kitaplarda yer alma durumları, kitaplardaki etkinliklerin değerler eğitimine uygunluğu, kitapların değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi ağırlıklı olarak incelenirken kitapları kullanan öğrenciler üzerine sınırlı sayıda çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca ders kitabını kullanan ve buna rehber olan öğretmenler üzerine hiç çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Hem değerler eğitimi uygulamalarında önemli bir role sahip olan ve ders kitabını öğrencilere en etkili biçimde kullanmayı sağlayan öğretmenlerin hem de kitabı kullanan öğrenciler üzerinde araştırmaların artırılması önerilmektedir.

2. Değerler eğitimi üzerine yapılan çalışmalardan çoğunun Türkçe ders kitabı olduğu tespit edilirken tarih, müzik, İngilizce, sosyal bilgiler, hayat bilgisi derslerinde de çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. 2017 öğretim programları ile bütün derslerde değerlerin yer aldığı göz önüne alınırsa diğer derslerde de çalışmaların yapılması önerilebilir.

3. Güncellenen sosyal bilgiler dersi öğretim kademeli bir geçişle uygulandığı için bu araştırmada yeni programın uygulandığı 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Daha kapsamlı bir sonuçlara varabilmek için 6. , 7. ve 8. sınıf ders kitapları da örnekleme katılarak incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A. & Tarman, B. (2013). Değerler: Kim ne kadar değer veriyor? *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6/1).
- Akarsu, S. (2015). İlkokul(1-4) ve ortaokul(5-8) müzik ders kitaplarında yer alan şarkıların değerler bakımından incelenmesi ve değerler eğitimi ile öğrenci algıları (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Akbaş, O. (2004). Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim 2. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Aktepe, V. & Yel, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi: Kırşehir ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 607-622.
- Aktepe, V. & Yel, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi: Kırşehir ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 607-622.
- Akyol, Ş. (2010). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sevgi temasının değerler eğitimi açısından incelenmesi (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Aydın, M. Z., & Akyol Gürler Ş. (2012). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H. (2017). *Değer bilinçlendirme yaklaşımı*. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Beldağ, A. (2012). İlköğretim yedinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki değerlerin kazanılma düzeyinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Erzurum ili örneği) (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

- Berg, B. L., & Lune, H. (2012). *Qualitative research methods for the social sciences* (8th ed.). Boston: Pearson.
- Bilgili, A. S. (2012). *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Bilgili, A. S. (2016). *Sosyal bilgilerin temelleri* (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Bruce L. Berg, B. L. & Lune, H. (2015) Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (Çev. Z. E. Özcan) Konya: Eğitim Yayınları.
- Çelik, A. (2011). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (MEB) yer alan İpek Yolu'nda Türkler ünitesinde atasözleri ve deyimlerin kullanılması* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Çetin, A. (2008). *6. sınıf yeni sosyal bilgiler ders kitabının (2005) öğretmen görüşlerine göre incelenip değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (2005). *The sage handbook of qualitative research*. (Third Edition) California: Sage Publications.
- Dilmaç, B., Ertekin, E., Yazıcı, E. (2009). Değer tercihleri ve öğrenme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 27-47.
- Ersoy, F. & Şahin, T. (2012) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2).
- Evingen, Ö. F., Özduval, Z., Özkan, J. & Öztürk, S. (2017) *İlkokul sosyal bilgiler ders kitabı 4* (1. Baskı). Ankara: Saray Matbaacılık A.Ş.
- Evingen, Ö. F., Özkan, J., Öztürk, S. & Özduval, Z. (2017) *İlkokul sosyal bilgiler ders kitabı 4* (1. Baskı). Ankara: Saray Matbaacılık A.Ş.
- F. Ayşe Balcı, F. A. & Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin “değer” kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 81-90.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji nedir?* (çev. N. Çelebi). Konya: Toplum Yayınları
- Gül, M. (2017). Türkçe ders kitabındaki metinlerin (5. sınıf) değerler eğitimi yaklaşımıyla incelenmesi. *Erciyes Journal Of Education (Eje)*, Vol . 1, No. 1, 59-78.

- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, volume 2, issue 1.
- Hançerlioğlu, O. (1976). Felsefe ansiklopedisi. Çilt:1. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Heyneman, S.P. (2006). The Role of Textbooks in a Modern System of Education. In Bralavsky, Cecilia, ed. Textbooks and the quality learning for all: Some lessons learned from international experience. Geneva: International Bureau of Education, 2006. 31-93.
- İnan, S. (2014). *Öğretmen ve öğretmen adayları için sosyal bilgiler eğitime giriş*. Ankara: Anı Yayınları.
- Kahya, A. (2018). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Kaliyeva, A. (2015). *Türkçe ve İngilizce ders kitaplarında değerler eğitimi* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Hökelekli, H ve Gündüz, T. (2007). Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğitimleri (Ed. Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin). *Değerler ve Eğitimi içinde* (371-397). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kenan Demir, K. & Demirhan İşcan, C. (2007). Hayat bilgisi dersinde değerler ve değerler eğitimi. *1. Ulusal İlköğretim Kongresi. Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Fakültesi*.
- Kenan S. (2009). Modern eğitimde kaybolan nokta: değerler eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 259-295.
- Keskin, Y. (2015). Tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitimi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/7, p. 659-674
- Kızılcıaoğlu, A. (2005). Ortaöğretim Ülkeler Coğrafyası Ders Kitaplarının Niteliklerini Artırmaya Yönelik Öneriler, *Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Kottler, E. & Gallavan, N. P. (2013). *Sosyal bilgiler öğretiminde başarının sırları* (Çev. S. B. Demir) Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.

- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15 (45), 59-76.
- Küçükahmet, L. (2004). *Eğitim programında ders kitaplarının yeri*. Ankara: Nobel Yay. Dağıtım
- Lickona, T. (1992). *Educating for character (How our schools can teach respect and responsibility)*. New York: Bantam Books
- Lovat, T. (2010). The new values education: a pedagogical imperative for student wellbeing. Terry Lovat, Ron Toomey and Neville Clement (Editors), *International research handbook on values education and student wellbeing* (pp. 3-18). London, New York: Springer Science.
- Başol, S., Ünal, F. Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö. F. (2014) İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen kılavuzu (Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu). Ankara:MEB yayınları
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research* (3th ed.). San Francisco: A Wiley Imprint.
- Meydan, H. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 93-108.
- Miles, M. B., & Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London: Sage.
- Nalçalı A.& M. Hanifi Ercoşkun, M. H. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde kullanılan materyaller. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 11.
- Öztürk, C. (2012). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (Third Edition). London: Sage Publications.
- Pehlivan, A., Aydın, İ. S. & İnnalı, H. Ö. (2017). KKTC’de okutulan Türkçe ders kitaplarının değerler eğitimi üzerinden incelenmesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 164-180.
- Kaymakçı, S. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde bir materyal olarak çalışma yaprakları (Ed. Refik Turan, A. Murat Sünbül ve Hakan Akdağ). *Sosyal*

- Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1* içinde 323-340. Ankara: Pegem Akademi
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the content and structure of values? *Journal of Social Issues*, 50, 19-45.
- Seguin, R. (1989). *The Elaboration of Schooltextbooks Methodological Guide*. Division of Educational Sciences, Contents and Methods of Education, UNESCO.
- Sever, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine giriş (Ed. Ramazan Sever). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (1-24). Ankara: Nobel Yayınları.
- Simmons, C. (1999). A comparative study of educational and cultural determinants of adolescent values. *Journal of Beliefs & Values*, 20 (2), 208-218.
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). (2018).
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). (2005).
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). (2017).
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu* (6. Baskı). Ankara: Anı Yayınları.
- Şimşek, S. (2016). *Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenleri için sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Safran, M. (2014). *Sosyal bilgiler öğretimine bakış*. Tay, B. & Öcal, A. (Ed) Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi (s. 2-170). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Topkaya, Y. (2011). *Sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin ders kitaplarına yansımaya düzeylerinin değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Ulusoy, K. & Arslan, A. (2016). Değerli bir kavram olarak “değer ve değerler eğitimi”. R. Turan & K. Ulusoy, (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* içinde (s. 2-5). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.

- Ulusoy, K. & Dilmaç, B.(2012). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ulusoy, K. (2014). Sosyal bilgilerde ders kitapları. B. Tay & A. Öcal, (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s.193-194-213-214). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Ünsal, Y. & Güneş, B. (2002). Bir kitap inceleme çalışması örneği olarak MEB. İlköğretim 4. sınıf fen bilgisi ders kitabına fizik konuları yönünden eleştirel bir bakış. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3),107-120.
- Yalın, H. İ. (2014). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* (26. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Yaman Atalay, D. (2013). *2012-2013 öğretim yılı ilköğretim 6.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan 'sevgi ve duygular' temalarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Yanpar Yelken, T. (2012). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* (11. Baskı). Ankara: Anı Yayınları.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 19, 499-527.
- Yenen, H. (2010). *Ders kitabı inceleme tekniklerine göre kız Kur'an kursu öğrencilerinin 'ibadetim' ders kitabı hakkındaki değerlendirmeleri* (Yüksek Lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, T. (2017). Yeni ortaöğretim tarih ders programları ve 9. sınıf tarih ders kitabında değerler eğitimi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 12/33, p. 557-572.
- Zarillo, J. J. (2012). *Teaching elementary social studies*. Boston: Pearson

EKLER

Ek-1: Sınıf öğretmenleri görüşme soruları

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmeye Yönelik Öğretmen Görüşme Formu

Merhaba, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde, Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında yüksek lisans tezi hazırlıyorum. 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi açısından değerlendirmeye yönelik bir araştırma yapıyorum ve sizin de kullandığınız ders kitapları hakkında görüşme yapmak istiyorum. Görüşmeleriniz araştırmanın başarıyla tamamlanması için katkı sağlayacaktır. Çalışmaya katılıp, görüşlerinizi aktaracağınız için şimdiden teşekkür ederim. Bana bu görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacıların dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğüm bireylerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağım. Bu görüşmenin yaklaşık on dakika süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirseniz sorulara başlamak istiyorum.

Hatice Güven

haticeguven93@hotmail.com

I. KİŞİSEL BİLGİLER

1. Branşınız:
2. Mezun Olduğunuz Fakülte/Bölüm Adı:
3. Mezuniyet yılınız:
4. Öğrenim dereceniz : ☐Önlisans ☐Lisans ☐Yüksek Lisans
☐Doktora
5. Cinsiyetiniz : ☐Bayan ☐Erkek
6. Çalıştığınız okulun adı:
7. Dersine girdiğiniz sınıf/sınıflar:
☐4. sınıf ☐5. sınıf
8. Öğretmenlik mesleğindeki hizmet yılınız nedir?
☐1–4 yıl ☐5–9 yıl ☐10–14 yıl ☐15–19 yıl
☐20 yıl ve üzeri

II. ÖĞRENME ALANI DEĞERLENDİRME SORULARI

... öğrenme alanı işlenirken saygı ve sorumluluk gibi değerler özellikle yer almaktadır. Bu doğrultuda;

1. ... öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ... değerlerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşleriniz nelerdir? Örneklerle açıklayınız? (... değerlerini ayrı ayrı değerlendirebilir misiniz?)
2. ... öğrenme alanında ders kitabında ... değerlerinin yer almasında nelerden (metin içinde, görsel veya metnin bütününe yayılarak) yararlanılmıştır? Örneklerle açıklayınız? (... değerlerini ayrı ayrı değerlendirebilir misiniz?)
3. Öğretim programında yer alan saygı ve sorumluluk değerlerini öğrencilere kazandırırken ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyuyor musunuz? Açıklayınız? (... değerlerini ayrı ayrı değerlendirebilir misiniz?)
4. ... öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında hangi değer ifadelerinin (metin içinde, görsel veya metnin bütününe yayılarak) yer aldığını düşünüyorsunuz? Örnek veriniz?
5. Sosyal bilgiler ders kitabını ... öğrenme alanı özelinde incelediğinizde değerler eğitimi açısından yeterli buluyor musunuz? Açıklayınız?
6. Ders kitabını yazan kişi siz olsaydınız bu değerleri vurgulamak için neler yapardınız?

Ek-2:Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Görüşme Soruları

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmeye Yönelik Öğretmen Görüşme Formu

Merhaba, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde, Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında yüksek lisans tezi hazırlıyorum. 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi açısından değerlendirmeye yönelik bir araştırma yapıyorum ve sizin de kullandığınız ders kitapları hakkında görüşme yapmak istiyorum. Görüşleriniz araştırmanın başarıyla tamamlanması için katkı sağlayacaktır. Çalışmaya katılıp, görüşlerinizi aktaracağınız için şimdiden teşekkür ederim. Bana bu görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacıların dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğüm bireylerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağım. Bu görüşmenin yaklaşık on dakika süreceğini tahmin ediyorum. İzin vererseniz sorulara başlamak istiyorum.

Hatice Güven

haticeguven93@hotmail.com

I. KİŞİSEL BİLGİLER

9. Branşınız:
10. Mezun Olduğunuz Fakülte/Bölüm Adı:/.....
11. Mezuniyet yılınız:
12. Öğrenim dereceniz : ☐Önlisans ☐Lisans ☐Yüksek Lisans
☐Doktora
13. Cinsiyetiniz : ☐Bayan ☐Erkek
14. Çalıştığınız okulun adı:
15. Dersine girdiğiniz sınıf/sınıflar:
☐4. sınıf ☐5. sınıf
16. Öğretmenlik mesleğindeki hizmet yılınız nedir?
☐1–4 yıl ☐5–9 yıl ☐10–14 yıl ☐15–19 yıl
☐20 yıl ve üzeri

Ek-2 (devamı)

II. ÖĞRENME ALANI DEĞERLENDİRME SORULARI

- 1 ... öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ... değerlerinin ders kitabında yer alma biçimine ilişkin görüşleriniz nelerdir? Örneklerle açıkla mısınız? (... değerlerini ayrı ayrı değerlendirebilir misiniz?)
- 2 ... öğrenme alanında ders kitabında ... değerlerinin yer almasında nelerden (metin içinde, görsel veya metnin bütününe yayılarak) yararlanılmıştır? Örneklerle açıkla mısınız? (... değerlerini ayrı ayrı değerlendirebilir misiniz?)
- 3 Öğretim programında yer alan saygı ve sorumluluk değerlerini öğrencilere kazandırırken ders kitabı haricinde ek bilgi ya da desteğe ihtiyaç duyuyor musunuz? Açıkla mısınız? (... değerlerini ayrı ayrı değerlendirebilir misiniz?)
- 4 ... öğrenme alanının işlenmesi sürecinde ders kitabında hangi değer ifadelerinin (metin içinde, görsel veya metnin bütününe yayılarak) yer aldığını düşünüyorsunuz? Örnek verir misiniz?
- 5 Sosyal bilgiler ders kitabını ... öğrenme alanı özelinde incelediğinizde değerler eğitimi açısından yeterli buluyor musunuz? Açıkla mısınız?
Ders kitabını yazan kişi siz olsaydınız bu değerleri vurgulamak için neler yapardınız?

Ek-3: Tez Çalışma İzin Yazısı

T.C.
RİZE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 57774812-605.01-E.21672494
Konu : Tez Çalışması İzni

15.12.2017

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

- İlgi : a) Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı
05.12.2017 tarihli ve 3491 sayılı yazı.
b) Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü
22.08.2017 tarihli ve 12607291 sayılı yazı. (Genelge No: 2017/25)
c) Rize Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü 15.12.2017 tarihli ve 21574424 sayılı olur.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı 162724007 nolu öğrencisi Hatice GÜVEN'in, 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılında "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi" isimli yüksek lisans tez çalışması kapsamında Rize İli Çayeli İlçesinde görev yapmakta olan sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulaması ile ilgili izin onayı ekte gönderilmiştir. Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Ahmet Hamdi YILMAZ
Millî Eğitim Müdürü

EKLER:

- 1- Olur (1 sayfa)
- 2- Araştırma Değerlendirme Formu (1 sayfa)

Güvenli Elektronik İmza
ASLI İLE AYNI DİR
15.12.2017
Kemal KILIÇ
Bilgisayar İşletmeni

Adres: Valilik Hizmet Binası Kat:3 Merkez/RİZE
Elektronik Ağı: www.rize.meb.gov.tr
e-posta: spor53@meb.gov.tr

Bilgi için: Şef Hasan ESİR
Tel: 0 (464) 280 53 00
Faks: 0 (464) 280 53 16

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 8d8f-b303-30b7-bfca-c707 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZ GEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Hatice Güçlü		
Doğum Yeri ve Yılı	Kayseri		
Medeni Durumu	Evli		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce - iyi		
Öğrenim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lisans	2012	2016	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Yüksek Lisans	2016	2019	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum (/lar)		Başlama - Ayrılma Yılı	
1.Rize-Çayeli İshakoğlu İmam Hatip Ortaokulu		2016	2017
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar			
Aldığı Ödüller			
Diğer			
İletişim (eposta)	haticeguven93@hotmail.com		